

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Kovács Zoltán ezredes

**KOSZOVÓ ÁLLAMISÁGÁNAK LÉTREJÖTTE, VALAMINT ANNAK
REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezetők:

Dr. Tálás Péter

Dr. Vida Csaba alezredes

2018

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	7
A kutatás elemei.....	10
A kutatás célkitűzései	10
Hipotézisek	10
Kutatási módszerek.....	11
Az értekezés tervezett felépítése.....	11
A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága	15
A téma kutatása során feldolgozandó irodalom.....	15
Szerbia és Koszovó kapcsolatának történeti áttekintése	18
A térség benépesülése.....	19
A Balkán félsziget a Római Birodalom idején	20
A Római Birodalom kettészakadása	21
A népvándorlás kora	22
A szlávok betelepülése	23
A frank és bolgár hódítás, a magyarok megjelenése	24
A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése.....	25
Az albán állam megjelenése	26
A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése	27
Az ottománok megjelenése a Balkánon.....	28
Szerbia ottomán meghódítása	29
A szerb függetlenség visszaszerzése	31
A balkáni háborúk következményei	32
A délszláv állam megalakulása.....	33
A II. Világháború.....	34
A Tito-korszak kezdete.....	35
A titói konszolidáció.....	36
A legszélesebb autonómia korszaka	37
A milosevicsi visszarendeződés	38
A KFOR bevonulása Koszovóba.....	39
Értékelés	40
A konfliktusban résztvevő fontosabb személyek áttekintése.....	41
Ibrahim Rugova	43
Hashim Thaci.....	44
Ramus Haradinaj	45
Agim Ceku.....	46

Szlobodan Milosevics.....	47
Dragoljub Ojdanic vezérezredes	48
Vlasztimir Djordzsevics.....	49
Bill Clinton	50
Javier Solana.....	51
Richard Holbrook	52
Kai Eide	53
Marti Ahtisaari.....	54
Viktor Csernomirgyin.....	55
Wesley Clark vezérezredes.....	56
Sir Michael Jackson vezérezredes	58
A koszovói albánok modern kori függetlenedési törekvései, annak politikai, társadalmi, gazdasági és katonai összefüggései.....	60
Történelmi háttér	60
Közvetlen előzmények	62
Az UCK felemelkedése	64
A válság	65
Értékelés	74
Szerbia próbálkozásai a koszovói helyzet kezelésére	76
Történelmi előzmények	76
A koszovói válság kibontakozása	81
Értékelés	89
A jugoszláv biztonsági erők terrorellenes műveletei 1997-től 1999-ig	91
Bevezetés	91
A konfliktusban résztvevő jugoszláv erők.....	92
A Koszovói Egyesített Parancsnokság	99
A jugoszláv biztonsági erők műveletei a biztonsági helyzet tükrében	100
Értékelés	108
A nemzetközi közösség álláspontja és tevékenysége a válság eszkalálódása idején..	110
A nemzetközi közösséget motiváló tényezők.....	110
A nemzetközi közösség által fogantatosított lépések.....	111
A Rambouillet konferencia.....	113
A fegyveres beavatkozás	114
Értékelés	115
A NATO légi műveletei a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság ellen.....	117
A beavatkozás háttere	117

Az Allied Force művelet.....	120
Értékelés	123
Az UNMIK szerepe a koszovói válság rendezésében	124
Az ENSZ BT 1244-es határozata	124
Az UNMIK rendeltetése	131
Az UNMIK feladata	132
Az UNMIK részvétele a státuszfolyamatban.....	134
Értékelés	138
A KFOR szerepe a koszovói válság rendezésében	140
A katonai Technikai Megállapodás	140
A „Joint Guardian” művelet	142
A KFOR feladata	144
A KFOR eredeti felépítése.....	145
A KFOR jelene	147
Értékelés	149
A volt jugoszlávia tagállamai biztonságának értékelése a regionális biztonsági komplexum elmélet alapján	151
Első szakasz – A rejtett regionális biztonsági komplexum.....	152
Második szakasz – A polgárháború és a Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum	156
Harmadik szakasz – Átalakulás az Európai Biztonsági Komplexum szubkomplexumává ..	163
Értékelés	167
A Nemzetközi közösség státuszrendezési törekvései	169
Kiindulópont.....	169
Az UNMIK szerepe a helyzet stabilizálásában.....	169
A „Standards before Status” javaslat	172
Az Ahtisaari terv	172
Értékelés	175
Koszovó függetlenségének Egyoldalú kikiáltása.....	176
A függetlenség kikiáltásának történelmi háttere.....	176
Közvetlen előzmények	177
A koszovói válság.....	177
A válságot követő időszak.....	178
Értékelés	180
A Hágai Nemzetközi Bíróság álláspontja a függetlenség kikiáltásáról	182
A felek által a bíróságon képviselt álláspontok	182
A Hágai Nemzetközi Bíróság Döntése	183

A döntést követő állásfoglalások	184
Értékelés	187
A függetlenség kikiáltásának regionális és globális következményei	188
A felek és a nemzetközi közösség álláspontja a függetlenség kikiáltásáról	189
A függetlenség esetleges következményei	190
Értékelés	193
Befejezés	196
Összefoglalás és következtetések	196
Új tudományos eredmények	208
Ajánlások az értekezés felhasználására és további kutatásra.....	209
Ábrajegyzék	211
Felhasznált irodalom	213
Internetes hivatkozások.....	215
A doktorandusz eddigi publikációs jegyzéke.....	218
A doktorandusz szakmai-tudományos életrajza.....	219

BEVEZETÉS

A Balkán, ezen belül főleg Szerbia és Koszovó biztonsági helyzetének tanulmányozása kiemelten fontos Magyarország biztonsága szempontjából. A földrajzi és a kulturális közelség, valamint a történelmi kapcsolatok fontossá teszik a régiót Hazánk számára. A volt Jugoszlávia szétesése folyamatában új elemként jelent meg Koszovó, hiszen ezúttal nem korábbi tagköztársaság, hanem egy autonóm tartomány függetlenedéséről van szó, ami érdekessé teszi a kérdés megvizsgálását. Kiemelten fontossá teszi a téma vizsgálatát, hogy a régió stabilitásának közvetlen hatásai vannak hazánk biztonságára.

1. ábra Koszovó és közvetlen környezete¹

A nemzeti önrendelkezés kivívása a legtöbb európai nemzet számára a XIX. század közepén, illetve a XX. század elején az I. világháborút lezáró Párizs környéki békékkel megvalósult. Bár maradtak még rendezetlen nemzetiségi kérdések a kontinensen (A teljesség igénye nélkül: Baszkföld, Észak-Írország, Dél-Tirol) a

¹ <http://balkan.terkepek.net/balkan.jpg> A letöltés ideje: 2016. március 19.

nagyhatalmak a II. világháború vége óta a biztonság egyik alapelemének tekintik a határok sérthetetlenségét Európában. A nemzetközi közösség ezen elv miatt tekinti különösen veszélyesnek a Krím félsziget elcsatolását Ukrajnától. A délszláv konfliktus, illetve a volt Szovjetunió és Csehszlovákia szétválása mind szövetségi államok dezintegrációja volt, ami nem tekinthető maradéktalanul a határok megváltoztatásának. Az ukrán területek annexiója viszont nem sorolható ebbe a kategóriába, így elfogadhatatlan az európai hatalmak és az Amerika Egyesült Államok Számára.

A délszláv válság hátterében az európai nemzetfejlődés egyik elfojtott ága állt, mert az I. világháborút követően létrejött délszláv államokban mesterségesen elnyomták az államalkotó nemzetek függetlenségi törekvéseit. Ezek a törekvések akkor törtek ismét a felszínre, amikor Josip Broz Tito halálával (1980. május 4.) a belső, a keletnyugati szembenállás megszűnésével, pedig az országot egyben tartó külső erő is megszűnt. A nemzetközi közösség viszonylag gyorsan elfogadta a szakadár délszláv államok azon koncepcióját, miszerint a belső határok nemzetközi határokká válnak. Az egyes köztársaságokon, különösen a Horvátországon és Bosznia-Hercegovinán belüli nemzetiségi keveredés vezetett a délszláv polgárháború kirobbanásához. A háborúk azonban nem a belső határok megváltoztatásával, hanem etnikai tisztogatással és a nemzetalkotótól eltérő lakosság elűdözésével oldották fel a helyzetet.

A polgárháború lezárásával továbbra is rendezetlen maradt a volt jugoszláv tagköztársaságok némelyikében (Szerbiában, Macedóniában és Montenegróban) élő albánság sorsa. Mindhárom tagköztársaságban felmerült a helyi albánság önrendelkezés iránti vágya, de azok eltérően realizálódtak. A montenegrói vezetés helyesen mérte fel, hogy a helyi albánság értékes szövetséges és széleskörű jogok biztosításával elejét vette az erőszakos cselekmények kialakulásának. Szerbiában és Macedóniában az albánság függetlenségi törekvései erőszakos formát öltöttek, de míg a Koszovói albánok kivívták függetlenségüket, addig a macedóniai albánoknak ez nem sikerült és a montenegróihoz hasonló integrációs folyamat indult meg az országban.

A válság alakulása és kimenetele kérdések sokaságát veti fel, amelyek megértése és megválaszolása kiemelten fontos a régió, Európa és a világ biztonsága szempontjából, hiszen a válaszok megmutathatják, mennyire lehet tartós a jelenlegi

viszonylagos stabilitás a Balkánon, illetve a világ más válságövezeteiben hogyan alkalmazhatók a balkáni tapasztalatok?

A KUTATÁS ELEMEI

A kutatás célkitűzései

A kutatásom célja, hogy kiderítsem miért jártak be eltérő utat az albánok függetlenségi törekvései a volt délszláv államokban. Milyen külső és belső tényezők okozták a koszovói válság eszkalálódását. Milyen folyamatok következményeként és milyen körülmények között nyerte el Koszovó a függetlenségét. Végül a koszovói példa lehet-e precedens a világ más területein lévő szakadár csoportok számára, illetve a nemzetközi közösség mit tehet egy hasonló, etnikai alapú fegyveres konfliktus megakadályozása érdekében.

Hipotézisek

1. A volt Jugoszlávia különböző tagállamaiban élő albánok ugyanahhoz a kultúrkörhöz tartoznak, hasonló értékek mentén politizálnak és hasonlóan viszonyulnak az érdekérvényesítéshez. A három volt jugoszláv tagköztársaságban (Macedóniában, Montenegróban és Szerbiában) lezajlott folyamatok különbözősége a többségi nemzeti vezetés eltérő reakcióinak, valamint a nemzetközi közösség eltérő támogatásának, illetve útmutatásának következménye.

2. Az etnikai alapú válságok fejlődésében meghatározó szerepet játszik az adott térségben meghatározó helyi hatalom agresszív, illetve mérsékelt fellépése, valamint a nemzetközi közösség meghatározó államainak különböző mértékű beavatkozása.

3. Koszovó önállósodása ugyan precedensnek tekinthető, de a függetlenségre vágyó etnikai csoportok csak akkor használhatják fel céljaik elérése érdekében, ha egy vagy több nagyhatalmat sikerül megnyerni ügyük támogatására.

4. Az etnikai alapú válságok megelőzése érdekében nagy hangsúlyt kell fektetni annak megértetésére, hogy a többségnek kifizetődőbb engedményeket tenni a kisebbség felé, mint egy esetleges területvesztéssel járó fegyverest konfliktusba sodródni.

Kutatási módszerek

Felkutatom, összegyűjtöm, szelektálom, rendezem és elemzem a témában megjelent hazai és nemzetközi irodalmat. Felvázolom a válság kronológiáját, megvilágítom az összefüggéseket, bemutatom a fontosabb résztvevő személyeket és szervezeteket. Az összegyűjtött anyag alapján indukció és dedukció módszerével feldolgozom az összegyűjtött anyagot, igazolom hipotéziseimet, következtetéseket vonok le és ajánlásokat teszek az elért eredmények hasznosítására.

A kutatás korábbi eleme a személyes konzultációk, tapasztalat, korábbi tevékenység stb.

Az értekezés tervezett felépítése

BEVEZETÉS

A dolgozat elején tisztázom a tudományos problémát, lefektetem a kutatás célkitűzéseit, valamint a hipotéziseimet és meghatározom az általam alkalmazott kutatási módszereket.

SZERBIA ÉS KOSZOVÓ KAPCSOLATÁNAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

Áttekintem Szerbia és Koszovó kapcsolatainak történeti viszonyait a kezdetektől a török hódoltság megszűnéséig, a balkáni háborúk és a két világháború időszakában, a titói Jugoszláviában, valamint a szövetségi állam felbomlásától a NATO Koszovóban tevékenykedő béketámogató művelete (KFOR) bevonulásáig terjedő időszakban

A KONFLIKTUSBAN RÉSZVEVŐ FONTOSABB SZEMÉLYEK ÁTTEKINTÉSE

Felvázolom a válság kibontakozás, illetve kezelése során kiemelt szerepet játszó szerb, koszovói albán és nemzetközi személyiségeket, illetve bemutatom az eseményekkel kapcsolatos tevékenységüket.

A KOSZOVÓI ALBÁNOK MODERN KORI FÜGGETLENEDESI TÖREKVÉSEI, ANNAK POLITIKAI, TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

Áttekintem a válság eseményeit a koszovói albánok szempontjából. Ezen belül részletesen elemzem a szerb elnyomó politika hatását a koszovói albánokra. Felvázolom a Rugova féle békés ellenállás jellemzőit, valamint az Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK²) térnyerésének folyamatát és következményeit. Bemutatom a szembenálló felek militarizálásának folyamatát. Ezt követően ismertetem az új generáció politikai törekvéseit, valamint áttekintem az államépítés időszakának történéseit.

SZERBIA PRÓBÁLKOZÁSAI A KOSZOVÓI HELYZET KEZELÉSÉRE

Felvázolom a szerb hatóságok, valamint a félkatonai szervezetek és a lakosság viszonyát a koszovói kérdéshez. Ezen belül feltárom a szerb szélsőséges nacionalizmus térnyerésének folyamatát, valamint annak következményeit. Leírom helyzet katonai erő alkalmazásával való rendezésére tett kísérleteket. Végül ismertetem a szerb vezetés kapkodó, koncepció nélküli tevékenységét, valamint a függetlenség megakadályozására tett eredménytelen kísérleteket.

A JUGOSZLÁV BIZTONSÁGI ERŐK TERROR-ELLENES MŰVELETEI KOSZOVÓBAN 1997-TŐL 1999-IG

Ismertetem a Jugoszláv biztonsági erők, ezen belül a Jugoszláv Hadsereg és a szerb belügyminisztérium vezetését, felépítését, erejét felszerelését, harceljárásait és az egyes kötelékek tevékenységét és szerepét a koszovói válságban.

---

² Ushtria Çlirimtare e Kosovës

A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG ÁLLÁSPONTJA

Részletezem a nemzetközi közösségnek a válság rendezése és a biztonsági helyzet stabilizálása érdekében tett erőfeszítéseit. Ennek keretében felvázolom a válság kapcsán kialakult legfontosabb érdekcsoportokat és ismertetem a válság békés rendezésére tett nemzetközi kísérletek. Értékelem az egyes felek motivációját és bemutatom a tevékenységük hátterét.

A NATO LÉGI MŰVELETEI A JUGOSZLÁV SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG ELLEN

Ismertetem a NATO, Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni légi műveleteinek kiindulását és lefolyását. Bemutatom a művelet szakaszait. Megvizsgálom a művelet hatékonyságát és értékelem annak következményeit.

AZ UNMIK SZEREPE A KOSZOVÓI VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN

Bemutatom az UNMIK felépítését és ismertetem a szervezet feladatait. Részletesen ismertetem és értelmezem a szervezet működésének alapjául szolgáló 1244-es számú ENSZ BT határozatot. Részletesen elemzem az UNMIK tevékenységét és annak hosszú távú hatásait a koszovói státuszrendezésre. Következtetéseket vonok le az UNMIK működése illetve tevékenysége és Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása között fennálló esetleges összefüggésekről.

A KFOR SZEREPE A KOSZOVÓI VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN

Bemutatom a KFOR felépítését és ismertetem a szervezet feladatát. Bemutatom a KFOR működésének alapjául szolgáló Katonai Technikai Megállapodást. Értékelem a KFOR által végrehajtott feladatokat és elért eredményeket. Bemutatom a KFOR tevékenységének hatásait a státustörekvésekre.

A KOSZOVÓI ALBÁNOK POLITIKAI TÖREKVÉSEI A FÜGGETLENSÉG ELÉRÉSÉRE

Részletesen ismertetem a koszovói albánok függetlenségre irányuló politikai törekvéseinek előkészítését és megvalósítását. Bemutatom az egyes koszovói albán szereplők álláspontját. Értékelem a politikai tevékenységek megvalósítását és annak távlati következményeit.

A SZERB FÉL POLITIKAI PRÓBÁLKOZÁSAI A KOSZOVÓ FELETTI ELLENŐRZÉS VISSZASZERZÉSÉRE A NEMZETKÖZI ERŐK BEVONULÁSÁT KÖVETŐEN

Bemutatom a különböző háttérű szerb politikai vezetés álláspontját és a különböző időszakokban mutatott hozzáállását. Rámutatok a szerb nacionalizmus pártoktól és ideológiától független mivoltára. Értékelem a szerb törekvések hatékonyságát és következményeit.

A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG STÁTUSRENDEZÉSI TÖREKVÉSEI

Ismertetem a nemzetközi közösség egyes tagjainak álláspontját a koszovói státusról. Részletesen bemutatom a státustárgyalások időszakát. Értékelem a státustárgyalások lefolytatásának eredményességét és következményeit.

KOSZOVÓ FÜGGETLENSÉGÉNEK EGYOLDALÚ KIKIÁLTÁSA

Ismertetem a függetlenség kikiáltásának közvetlen előzményeit és annak lefolyását. Bemutatom a koszovói albán érvrendszert valamint a függetlenség kikiáltására adott bel- és külföldi reakciókat.

A HÁGAI NEMZETKÖZI BÍRÓSÁG ÁLLÁSPONTJA A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁRÓL

Bemutatom a bíróság elé tárt problémát. Ismertetem a felek érvelését a bíróság a bíróság előtt. Ismertetem a bíróság ítéletét. Bemutatom a felek, valamint a

nemzetközi közösség ítéletre adott reakcióit és elemzem a döntés esetleges következményeit.

A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁNAK REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI

Értékelem a függetlenség kikiáltásának nemzetközi hatásait a Nyugat-Balkán, Európa és a világ releváns válságövezeteinek tekintetében. Megállapítom, hogy a koszovói függetlenség kikiáltása tekinthető-e precedensnek és milyen körülmények szükségesek ahhoz, hogy esetlegesen megismétlődjön a minta.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A dolgozat végén összefoglalom az elért eredményeket, levonom a lehetséges következtetéseket, összevetem az eredményeket a kiinduló feltételezésekkel és értékelem az elért tudományos eredményeket, valamint ajánlásokat teszek a további kutatásokra.

A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

Kutatásom eredményeit várhatóan hasznosítani lehet az etnikai szeparatizmuson alapuló válságok kialakulásának, illetve eszkalációjának megelőzésében, a válság kezelésében és a válság következményeinek felszámolásában. A felhasználás konkrét területei elsősorban az oktatásban, a további kutatásokban, illetve az elvégzendő szakmai feladatok meghatározásában jelenhetnek meg.

A téma kutatása során feldolgozandó irodalom

A koszovói válság az 1990-es évek délszláv háborúinak egyik fontos állomása. Az események széleskörűen feldolgozásra kerültek tudományos művekben és a sajtóban egyaránt. A terület földrajzi közelsége, valamint kulturális, társadalmi és politikai kapcsolódásai miatt a válság a magyar tudományos és széleskörű közvélemény számára is nagy jelentőséggel bír. A rendelkezésre álló rendkívül

gazdag forrásanyag megkönnyítette a téma feldolgozását. A dolgozatomban az alábbi, általam legfontosabbnak tartott forrásokat dolgoztam fel:

Németh András, Dr. Tóth László: Halálos Tavasz a Balkánon. –Budapest: Korona Kiadó Kft. 1999. ISBN 963 9191 33 7

Juhász József, Magyar István, Tóth Péter, Valki László: Koszovó Egy válság anatómiája. –Budapest: Osiris Kiadó 2000. – ISBN 963 379 849 3

Nebojsa Covic: On a difficult path. –Belgrád: Cigoja stampa 2005. ISBN 86-7558-312-5

Denis Macshane: Why Kosovo still matters. –London: House Publishing Ltd. 2011. – ISBN 978-1-907822-39-1

Armend R. Bekaj: The KLA and the Kosovo war Berghof Transition Series Berlin 2010.

Barry BUZAN – Ole WAEVER: Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge University Press, Cambridge, 2003. 564 p. ISBN 0521891116

JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története. Aula Kiadó, Budapest, 1999. 376 p. ISBN 9639215511

MATUS János: A jövő árnyéka. Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre. Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005. 244 p. ISBN 9632199715

Magyar István: A koszovói válságkezelés katonai tapasztalatai in Hadtudomány X évfolyam 2. Szám 2000.

Bimbó József A NATO Jugoszlávia elleni légi tevékenysége in Hadtudomány X évfolyam 2. Szám 2000.

Szternák György: A koszovói megoldás, mint a válságkezelés új fejezete. In KAPU 1999/6-7. sz. 37-46. p.

A hazai és nemzetközi szakirodalom nagy terjedelemben foglalkozik a válság történéseinek leírásával, illetve annak közvetlen hatásaival. A különböző szerzők különböző, sok esetben a nemzeti hovatartozásnak megfelelő nézőpontból mutatják be a válságot. Az eddigi szakirodalom azonban elsősorban a válság specifikus jellemzőit

vizsgálta és nem fektetett kellő hangsúlyt az általánosítás módszeréből adódó lehetséges következtetések levonására.

Munkám során különösen nagy segítséget nyújtott Juhász József, Magyar István, Tóth Péter, Valki László: Koszovó Egy válság anatómiája; valamint Szternák György: A koszovói megoldás, mint a válságkezelés új fejezete.

SZERBIA ÉS KOSZOVÓ KAPCSOLATÁNAK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A koszovói válság megértése szempontjából elengedhetetlen a terület történelmi hátterének vázlatos ismertetése. Mindkét szemben álló fél évszázados történelmi hagyományok és jogok alapján követeli magának a területet, ezért be kell mutatni a térség helyzetének változásait a különböző történelmi korokban.

A fejezetben áttekintem Szerbia és Koszovó kapcsolatainak történeti viszonyait a kezdetektől a török hódoltság megszűnéséig, a balkáni háborúk és a két világháború időszakában, a titói Jugoszláviában, valamint a szövetségi állam felbomlásától a KFOR bevonulásáig terjedő időszakban

A fejezet végén röviden értékelem a történelmi változások hatásait a térség etnikumainak nemzetfejlődésére.

A térség benépesülése

A Balkán-félsziget betelepülésére utaló történelmi leletek szerint az első embercsoportok mintegy 10 000évvvel ezelőtt, a kőkorszak idején jelentek meg a térségben. Az általánosan elfogadott elméletek szerint legkorábban két népcsoport, az egymással rokonságban álló illírek és a trákok jelentek meg a területen. Előbbiek a félsziget nyugati, utóbbiak annak keleti részén éltek. A két népcsoport között a mai Morava és Vardar folyók jelentették a határvonalat. A trákokkal ellentétben, akik a görög lakossággal széleskörű gazdasági és kulturális együttműködést folytattak, az illírek a nehezen járható átszegdelt terep miatt sokáig elszigeteltségben éltek. Az időszámítás előtti 4. században kelták jelentek meg a félsziget északi részén és a Drina vonaláig szorították vissza az Illíreket. A kelta fenyegetés összefogásra készítette az addig egymástól Illír törzseket. A görögöknek azonban nem állt érdekükben egy erős illír állam, ezért szétzilálták a szövetséget. Ettől kezdve az illírek főként kalózkodással foglalkoztak.³

2. ábra A balkáni térség benépesülése⁴

³ Joseph Roisman, Ian Worthington *A Companion to Ancient Macedonia* pp 135–138, 342–345 John Wiley & Sons, 7 jul. 2011 [ISBN 978-1-4443-5163-7](https://doi.org/10.1002/9781444351637)

⁴A fejezetben feltüntetett térképek eredeti angol nyelvű változatainak elérési helye http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkanmaps.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A Balkán félsziget a Római Birodalom idején

Az illír kalózkodás folyamatosan fenyegette a hajózást és a kereskedelmet az Adriai-tengeren. A helyzet fokozatos romlása ellenlépést váltott ki a folyamatosan terjeszkedő és a gazdasági érdekeit féltő Római Köztársaság részéről. A helyzet rendezése érdekében Róma az időszámítás előtti 3. században hadjáratot indított a kalózok ellen és pacifikálta az illírek által lakott területeket. Átmenetileg létrejött egy a Római Birodalom függőségében lévő Illír királyság mai Shkodra-tó mentén lévő központtal, de időszámítás előtti 168-ban a Római Birodalom felszámolta azt. Illíria ettől kezdve annak kettéválásáig önálló provinciaként a Római Birodalom részét képezte. A balkán félsziget népei a Római fennhatóság alatt voltak a legegységesebbek. Az időszakot politikai stabilitás, élénk gazdaság és kereskedelem, valamint jólét jellemezte.⁵

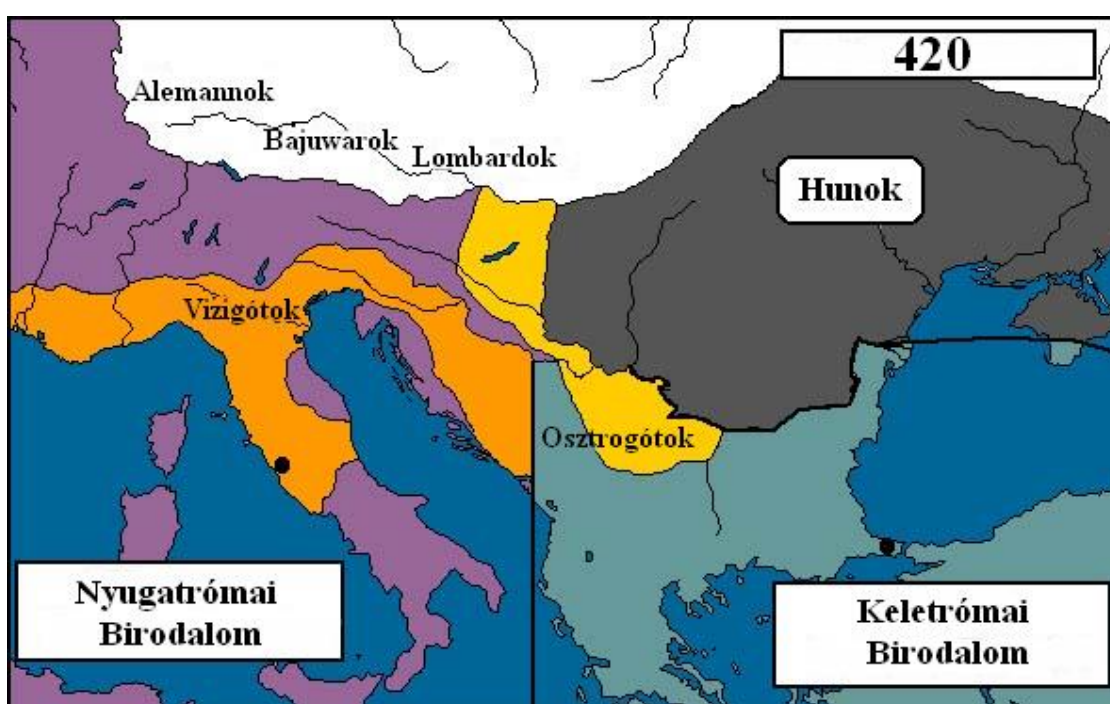

3. ábra A Balkán félsziget a Római Birodalom idején

⁵ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans300.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A Római Birodalom kettészakadása

A Római Birodalom 395-ben bekövetkezett végleges kettészakadásakor a határvonal a birodalom keleti és nyugati fele között a Balkán-félsziget közepén húzódott. Koszovó jelenlegi területe a Keletrómai Birodalom fennhatósága alá került. A politikai megosztás nem tette erősebbé a két birodalomrészt, így a perifériákon továbbra is jellemző volt az idegen törzsek betörése. A legnagyobb befolyást a területre talán a hunok megjelenése gyakorolta a Balkán északi határán. Attila hódításai azonban a vezér halálát követően nem bizonyultak megfelelő alapnak a birodalom fenntartására.⁶

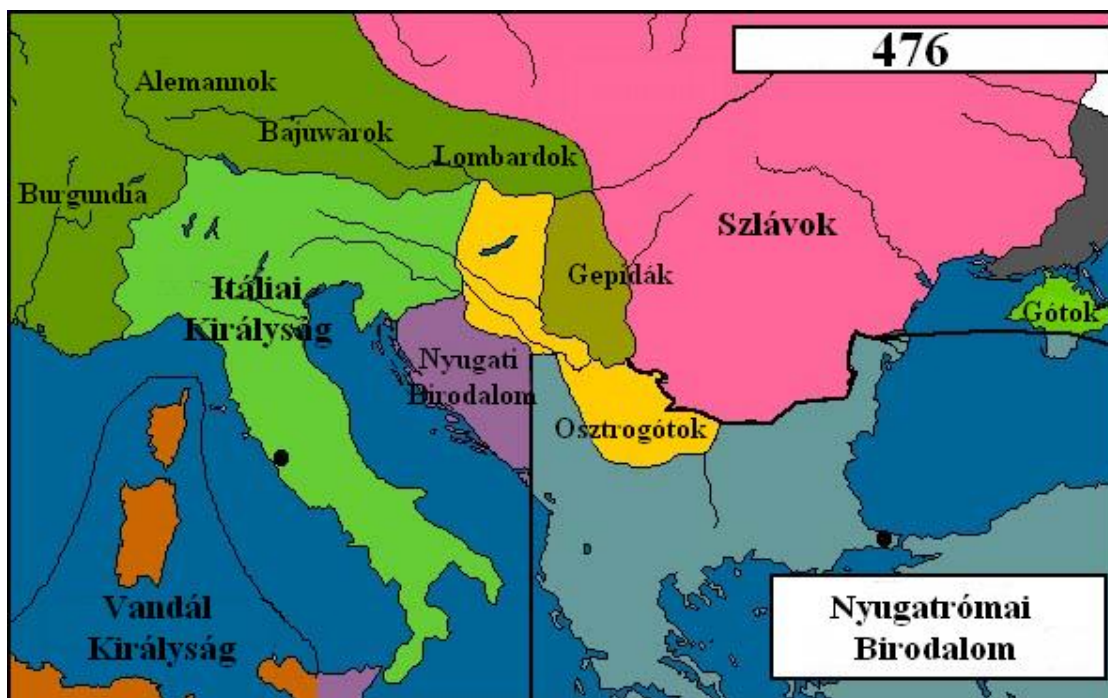

4. ábra A Római Birodalom kettészakadása

⁶ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans420.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A népvándorlás kora

A területre több hullámban bevándorló idegen népcsoportok (alánok, gótok és gepidák) többnyire beolvadtak az őslakosságba. Kivételt képeznek a szláv törzsek, amelyek észak keleti irányból, az Odera folyó keleti partjáról beáramolva az 5. században jelentek meg a Balkán félsziget északi határán.⁷

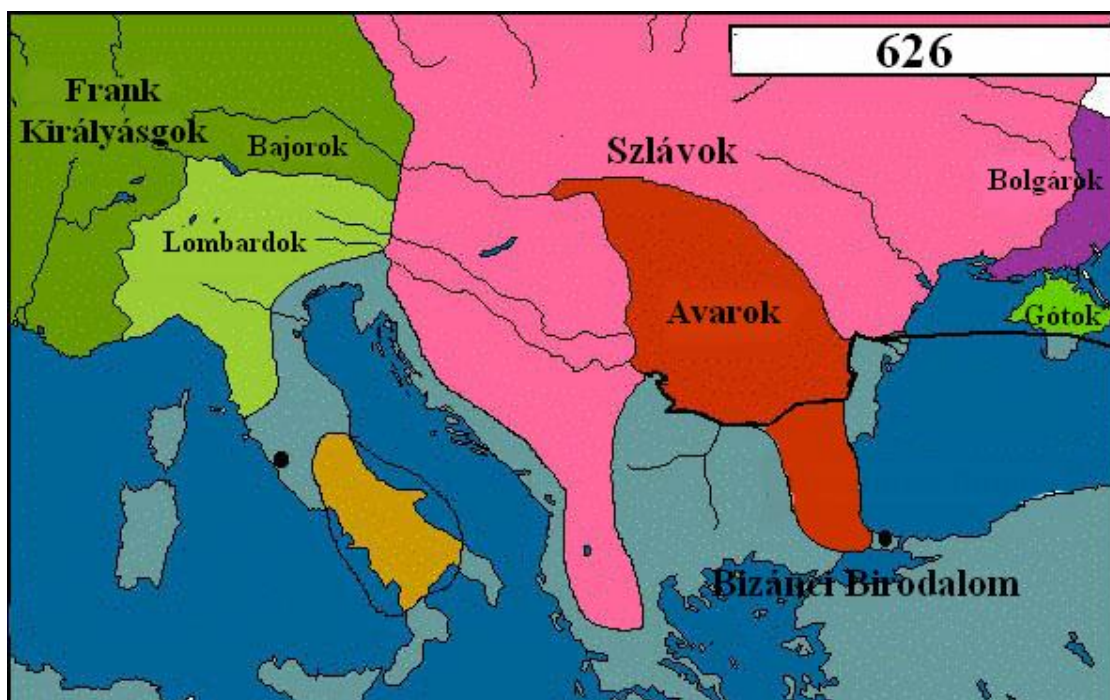
5. ábra A népvándorlás kora

⁷ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans476.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A szlávok betelepülése

A szlávok a 7. századra csaknem a félsziget teljes nyugati részét benépesítették és jelentős tényezővé váltak a térségben. A többi hódítótól eltérően a szlávok nem kifosztották, hanem megművelték a területeket. A terjeszkedésük hatására az illírek egyre kisebb területekre, zömmel a part menti hegyvidékbe szorultak vissza és legeltetéssel kezdtek foglalkozni. Ezek lettek a mai albánok ősei. Ezzel párhuzamosan alakult ki az Avar Birodalom a terület észak-keleti határán.⁸

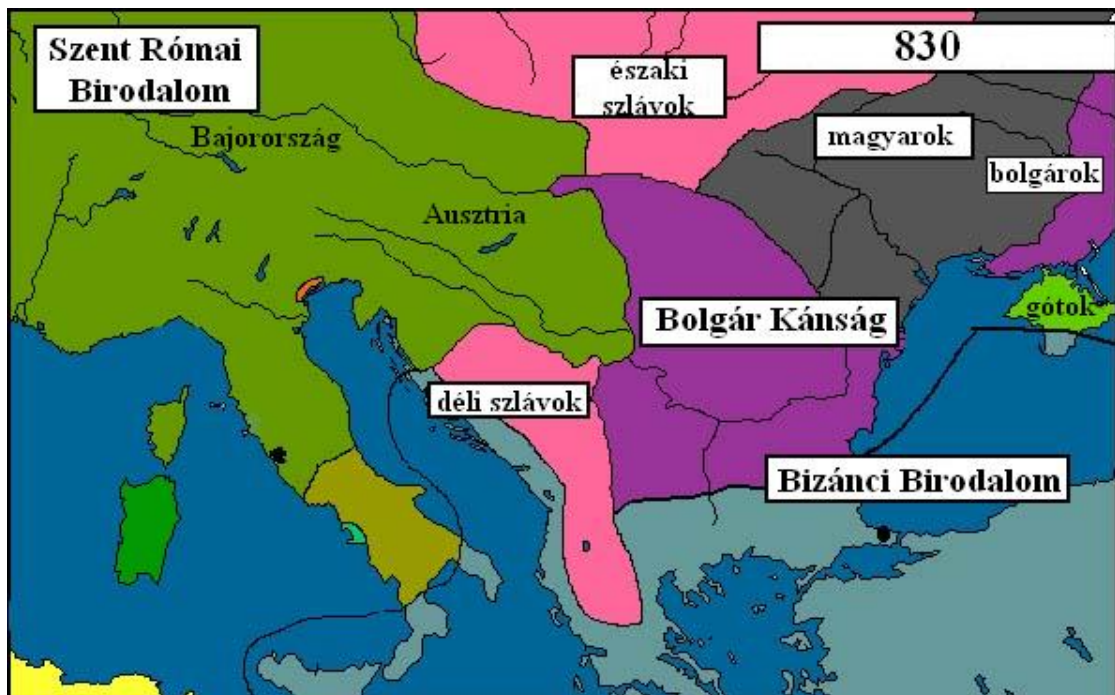

6. ábra A szlávok betelepülése

⁸ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans626.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A frank és bolgár hódítás, a magyarok megjelenése

Martel Károly frank uralkodó 771-es megkoronázását követően keleti terjeszkedésbe kezdett és a Duna vonaláig elfoglalta a Kárpát-medencét és kettéválasztotta az addig egységes területet foglaló északi és déli szlávokat. Ezzel párhuzamosan a bolgárok kelet felől terjeszkedtek a Kárpát-medencébe. Az avarok harapófogóba kerültek és 796-ban legyőzte őket a szövetséges frank bolgár sereg. A bolgárok az avar területeket elfoglalva megalapították a bolgár Kánságot. Eközben a terület észak-keleti peremén megjelentek a magyar törzsek.⁹

7. ábra A frank és bolgár hódítás, a magyarok megjelenése

⁹ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans830.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése

A szláv törzsek a bevándorlást követően tartós letelepedésre rendezkedtek be a térségben. A szláv törzsek megkezdték a letelepedett életmódnak megfelelő államrendszer kialakítását.

A korábban egységes törzsek között vallási és kulturális különbségek kezdtek kialakulni. Ahogy már korábban is megfigyelhető volt a terület fél úton fekszik a hajdani római birodalom nyugati és keleti hatalmi központjai között. A mai szlovének és horvátok ősei a terület nyugati felén élve Rómához kötődtek, míg a keleti területeket elfoglaló szerbek és bolgárok a bizánci utat követték.

A fenti folyamat következményeként Koszovó területén a 10. században a Vlaszimirovics dinasztia által uralt szerb principátusból megalakult a Szerb Királyság. A 13. századtól az ottomán hódításig Koszovóban volt a középkori Szerbia politikai, kulturális és vallási központja. Ettől a kortól tekintik a szerbek kultúrájuk bölcsőjének a területet.

A magyar honfoglalás következtében a frank és bolgár uralom elbukott a Kárpát-medencében és az északi szlávok is területeket veszítettek és véglegessé vált az északi és déli szlávok kettéválása.¹⁰

8. ábra A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése

¹⁰ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans995.html letöltés ideje: 2018.04.23.

Az albán állam megjelenése

Az albánokra történő első utalás I. Komnénosz bizánci császár krónikájában történik 1081-ben. Az irat említést tesz a normannok katonai műveletire az albánok által lakott területekre.

Konstantinápoly elestét követően a császári családhoz tartozó Komnénosz Mihály az albán hadurakkal szövetkezve hercegséget alapított, amelynek I. Mihály epiruszi despota néven lett uralkodója.

1272-ben Anjou Károly nápolyi király Durres elfoglalását követően megalapította az Albán Királyságot, ami mintegy 100 évig maradt fenn.¹¹

9. ábra Az albán állam megjelenése

¹¹ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1272.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése

A Szerb Királyság fénykorát a 14. században élte, amikor a nyugati hódítók visszaszorulását kihasználva szerb királyok sora kiterjesztette az uralmát a Nyugat-Balkán nagy részére. Az ország Dúsan cár uralkodása alatt, 1362-ben érte el legnagyobb kiterjedését és hatalma csúcsát.

A terjeszkedés során azonban a szerb uralkodó osztály nem fordított kellő figyelmet a meghódított területek lakosságának integrálására, akik rejtetten ellenálltak a szerb hatalomnak és reménykedve, lehetséges felszabadítóként tekintettek a délről közelgő Ottomán birodalom terjeszkedésére.¹²

10. ábra A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése

¹² https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1362.html letöltés ideje: 2018.04.23.

Az ottománok megjelenése a Balkánon

Dusán cár halálát követően az Ottomán Birodalom jelentős Hódításokat könyvelhetett el a Balkán félszigeten. A sikereket nem elsősorban az ottomán haderő kiválóságának, hanem inkább a helyi népek megosztottságának köszönheték. A szerbek által korábban meghódított államok nemessége a szerb birodalom felbomlását követően a belső hatalmi harccal volt elfoglalva, amit még a külső hódító érkezése sem befolyásolt.

Az ottomán seregeket a helyi lakosok több esetben felszabadítóként ünnepelték ugyan, de az ottománok célja a hódítás volt és jelentős területeket szereztek a Szerb Birodalom kárára. Így került 1385-re Albánia ottomán fennhatóság alá.¹³

11. ábra Az ottománok megjelenése a Balkánon

¹³ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1385.html letöltés ideje: 2018.04.23.

Szerbia ottomán meghódítása

1389-ben a jelenlegi Koszovó területén, Rigómezőn (Kosovo Polje) zajlott az a súlyos vereséggel zárult csata, ami a vereség ellenére a szerb nemzet történetének egyik meghatározó eseményévé vált. Ebben nagy szerepe volt a szerb csapatokat vezető Lázár fejedelem legendájának is, ami szerint angyal látogatta meg Lázárt a csata előestéjén, és választás elé állította. Lázár választhatta a földi királyságot, amely velejárójaként elsőprő győzelmet arathat a csatában és a királysága biztosítva lesz egész életére, vagy a mennyei királyságot, mely esetben a hadseregét elsőprök a török hadak, és Lázár király maga mártírhalt hal, és a földi királysága a kihalás útjára kerül, de Lázár királynak különleges helye lesz Isten királyságában. A legenda szerint Lázár Isten királyságát választotta, amelynek következtében meghalt a csatában és birodalma is letűnt. A szerbek szerint az, hogy Lázár az „örök királyságot” választotta, biztosítja a szerbek számára az örökös jogot Koszovóra, mert ezzel a választással Koszovó vált a szerb „mennyei királysággá.”¹⁴

12. ábra Szerbia ottomán meghódítása

¹⁴ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1389.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A szerbek elvándorlása

Az első (1389) és a második (1448) rigómezei csatát követően Szerbia elveszítette függetlenségét és török fennhatóság alá került. Ekkor kezdődött meg a szerbek mai napig tartó elvándorlása Koszovó területéről. A szerb ortodox egyház azonban 1766-ig fenntartotta a peci patriarchatust, ami a középkori szerb állam folyamatosságának szimbólumává vált és még erősebben Szerbiához kapcsolta Koszovót.

A török megszállás alatt jellemző volt a szerb lakosság elvándorlása. Az elvándorlás egyik leglátványosabb pontja III. Arsenije pátriárka 1690-es menete volt, amelynek során 37 000 családot vezetett ki Koszovóból, akik később főként a Magyar Királyság területén telepedtek le. Ezzel szemben a Koszovó területén élő albánok maradtak, beilleszkedtek a török birodalomba és sokan áttértek a muzulmán hitre. Ezzel kezdődött az albánok térnyerése a területen.¹⁵

13. ábra A szerbek elvándorlása

¹⁵ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1390.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A szerb függetlenség visszaszerzése

Az 1800-as évek elején az ottomán elnyomás ellen parasztfölkelések törtek ki az Ottomán Birodalom szerbek által lakott területein. Az 1806-ban kitört orosz-török háború részeként az oroszok hatékony katonai támogatást nyújtottak a szerbeknek. Ezt követően a harc már nem az autonómia, hanem a függetlenség megszerzéséért folyt. A mozgalom vezetője Petrović Đorđe Karađorđe herceg, a későbbi szerb királyi dinasztia megalapítója volt.

A küzdelmek eredményeként Szerbia az 1800-as években visszanyerte de facto függetlenségét, és 1878-ban a Berliini Egyezmény¹⁶ államiságát is. Szintén a 19. századhoz köthető a koszovói vilajet megszervezése az Oszmán Birodalmon belül, ekkortól számít Koszovó önálló közigazgatási egységnek.¹⁷

14. ábra A szerb függetlenség visszaszerzése

¹⁶ Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország, az Osztrák–Magyar Monarchia, Olaszország, Németország, valamint az Oszmán Birodalom és a balkáni népek (görögök, szerbek, románok, montenegróiak és albánok) között lezajlott konferencia, aminek célja a balkáni országok 1877-78-as orosz-török háborút követő meghatározása volt.

¹⁷ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1835.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A balkáni háborúk következményei

Az Oszmán Birodalom végleges összeomlása előtt a 20. század elején az 1912-ben lezajlott I. balkáni háború során a montenegrói, szerb, bolgár és görög csapatok kiűzték az ottomán törököket a Balkánról. Koszovó, a középkori hagyományokra való hivatkozással 1912-ben került vissza Szerbiához. Az albánok ekkor már egyértelmű többségben voltak a szerbekkel szemben.¹⁸

15. ábra A balkáni háborúk következményei

¹⁸ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1912.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A délszláv állam megalakulása

Az első világháborút követően, az antant hatalmakkal korábban kötött megállapodások következtében a déli szlávok egy államba tömörítésével megalakult Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszláv Királyság. Az új délszláv állam elsősorban Ausztria Magyarország és Bulgária kárára jelentős területeket nyert a térségben és ezzel az Antant hatalmak erős szövetségesévé vált.

A szerb dominanciájú állam az 1920-as és 1930-as években több kísérlet tett arra, hogy szerbeket telepítsenek le a Koszovóban, amelyek azonban az ott élő albánok ellenállásába ütköztek.¹⁹

16. ábra A délszláv állam megalakulása

¹⁹ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1919.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A II. Világháború

A II. világháborúban 1941. április 17-e után, Jugoszlávia kapitulálása után Koszovó területe három államhoz került, az északi rész német ellenőrzés alá került, egy keleti rész Bulgáriához, míg a területek nagy része egyesült Albániával és olasz fennhatóság alá került. Az olasz megszállás alatt Koszovóban szerb ellenes etnikai tisztogatások folytak, amik a későbbiekben a szerbek albán ellenes érzelmeinek alapjává váltak. Az olaszok háborúból való kilépése után a terület fölött Németország vette át az ellenőrzést.²⁰

17. ábra A II. Világháború

²⁰ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1941.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A Tito-korszak kezdete

A Josip Broz Tito vezette szerb partizánok 1945 februárjára foglalták vissza Koszovót, ami ezzel újra Szerbia részeként szerb fennhatóság alá került.

A Tito vezetésével megalakult Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSZSZK) a nagyszerb ideológia szocialista változata alapján szerveződött. Az 1945-ben az elfogadott alkotmány értelmében a JSZSZK hat tagköztársaságból állt; Szerbián belül Vajdaság autonóm tartomány, Koszovó és Metohija autonóm körzet státuszt kapott. A koszovói albánok arra törekedtek, hogy a Koszovónál kisebb Montenegróhoz hasonlóan az ő területük is köztársasági státust kapjon a szerbek viszont ellenezték ezt, mert tartottak attól, hogy a köztársasági státusszal rendelkező Koszovó előbb-utóbb élne a kiválás jogával. Mivel Titónak szüksége volt a Jugoszlávián belül többséget alkotó szerbek támogatására, ezért elutasította az albán kérést. A hivatalos indoklás szerint az ország a szláv népek állama, ezért nem lehet olyan tagköztársasága, ami nem szláv többségű. Az autonóm státusz kezdetben mindössze az albánok nemzetiiségi mivoltának elismerése volt és csak a legalacsonyabb szintű közigazgatás decentralizációját jelentette.²¹

18. ábra A Tito-korszak kezdete

²¹ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1945.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A titói konszolidáció

A titói vezetés igyekezett integrálni az ország népeit, így arra is komoly erőfeszítéseket tett, hogy kedvező helyzetbe hozza a koszovói albánokat. Az 1950-es években albán főiskola, majd az 1960-as években egyetemi kar alakult, megjelentek albán nyelvű napilapok és folyóiratok. Az enyhülési politika következtében 1963-ban Koszovó is megkapta az autonóm tartomány státuszt, majd az 1960-as évek közepétől a szerb kormány a korábbinál toleránsabb politikát alkalmazott az albánok felé, akik akkortól részt vehettek a helyi és szövetségi intézményekben. Koszovó a volt Jugoszlávia legszegényebb területe volt, ezért a szövetségi vezetés gazdasági felzárkóztatási programokkal kívánta javítani a helyzetet. Koszovó föderációs alapról történő részesedése, támogatása jelentős, 37,1%-os volt, de a tényleges fejlesztésre és a felzárkózásra a régió óriási mértékű népszaporulata miatt ezek az összegek sem voltak elegendők. Koszovóban azonban fokozottan tapasztalható volt az az egész országra jellemző jelenség, hogy a szerbek szoros politikai és állambiztonsági ellenőrzés alatt tartották a tartományt, a rendvédelmi szervekben és a közigazgatási apparátusban a szerbek felülreprezentáltak voltak. Az a néhány koszovói albán, akik bekerültek a vezetésbe ideológiailag szerbökké váltak, a széles albán rétegek a szerbek bábjainak tekintették őket és nem bíztak bennük.²²

19. ábra A titói konszolidáció

²² https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1963.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A legszélesebb autonómia korszaka

Eközben folyamatosan növekedett az albánok aránya Koszovóban, egyrészt a körükben tapasztalható szerbeknél magasabb születésszám, másrészt a szerbek elvándorlása miatt. Az albánok népességnövekedése hatalmas mértékűvé vált, 1961 és 1981 között szinte megduplázódott (914 737 főről 1 737 384-re növekedett) az albán lakosok száma. Arányuk 67-ről 77%-ra növekedett.²³

Az 1974-ben elfogadott szövetségi alkotmány²⁴ Koszovót a Vajdasággal együtt autonóm tartományként majdnem egyenlő helyzetbe hozta az államalkotó köztársaságokkal: saját parlamentje volt önállóan intézte a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy kérdéseit, valamint szavazati joga volt a szövetségi parlamentben. Az elnevezés megtartása ugyanakkor azért volt fontos, mert a köztársaságoknak megvolt az alkotmányos joga az elszakadásra, az autonóm tartományoknak nem.²⁵

20. ábra A legszélesebb autonómia korszaka

²³ https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1188/MR1188.annex1.pdf

²⁴ Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije (1974)
[http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socialisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socialisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974))

²⁵ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1974.html letöltés ideje:

2018.04.23.

A milosevicsi visszarendeződés

Az 1981-ben kibontakozó nagyméretű albán tüntetéseken a helyiek már Koszovó köztársasági státusának elismerését követelték. Az elszakadási jog miatt azonban a szerb vezetés kizárta annak a lehetőségét, hogy Koszovó tagköztársaság legyen.

A koszovói albánok a 80-as évektől egyre határozottabban követelték az önrendelkezés kiterjesztését. Ez egybe esett az egykori JSZSZK tagköztársaságaiban terjedő függetlenségi törekvésekkel, amire a Szlobodan Milosevics szerb elnök által megtestesült szerb nacionalizmus keményvonalas decentralizációval válaszolt, amikor 1989-ben Szerbia visszavonta Koszovó és ezzel egyidejűleg a Vajdaság autonóm státusát²⁶.

1989 után a koszovói albán tudományos, gazdasági, művészeti és politikai elitet elnémították, részben likvidálták. Az albán gyerekek nem tanulhattak a koszovói iskolákban, és a kisebbségek elkerülték a kórházakat is, mivel félték a szerb orvosoktól. A koszovói albán lakosság saját megélhetéséről csak az emigrációban lévő családtagok deviza átutalásaival és feketemunkával volt képes gondoskodni.²⁷

21. ábra A milosevicsi visszarendeződés

²⁶ A szerb köztársasági alkotmány módosításával

²⁷ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1989.html letöltés ideje: 2018.04.23.

A KFOR bevonulása Koszovóba

Az elnyomó szerb politika hatására a koszovói albánok egyre erőteljesebb tevékenységet folytattak az önrendelkezés visszaszerzése érdekében. A válság kibontakozásával párhuzamosan felerősödött a koszovói függetlenségi mozgalom.

A koszovói albánok a kedvező nemzetközi helyzetben és a támogatásban bízva kikiáltották a független Koszovói Köztársaságot, és 1992. május 24-én a parlamenti és elnökválasztást rendeztek. Az elnökválasztás eredményeként Ibrahim Rugova mérsékelt albán vezető lett a köztársasági elnök. A szerb hatóságok jogi eszközökkel vetettek véget a koszovói függetlenségi törekvéseknek és Rugova száműzetésbe kényszerült.

A fenti helyzetben az albán nemzeti felszabadítási mozgalom radikális szárnya, a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK²⁸) került az események élvonalába. A fegyveres ellenállás kiprovokálta a jugoszláv biztonsági erők fellépését, ami súlyos etnikai konfliktus kialakulásához vezetett. A nemzetközi közösség a kialakult humanitárius válság kezelésére hivatkozva katonai beavatkozás mellett döntött, aminek következtében Koszovó a NATO vezette KFOR megszállása alá került.²⁹

22. ábra A KFOR bevonulása Koszovóba

²⁸ Ushtria Çlirimtare e Kosovës

²⁹ https://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkans1999.html letöltés ideje: 2018.04.23.

Értékelés

Koszovó területe Európa közepén a népek vándorútján helyezkedik el. Itt halad a Görögországból a kontinens belseje, illetve Ázsiából Európába vezető hadi és kereskedelmi útvonal, ami a történelem kezdete óta jelentőssé tette a területet. Elsősorban ennek a következménye, hogy Európa benépesülésétől kezdve számos különböző etnikai csoport hódította meg a térséget hosszabb-rövidebb időre.

A legtöbb etnikai csoport hosszabb-rövidebb idő elteltével eltűnt a területről. Az újonnan érkezők kiszorították őket, esetleg beolvadtak egy másik népcsoportba. A területet először benépesítő illírek (az albánok korai elődei), és a VI. században érkező szlávok jelentik a kivételt, akiknek sikerült tartósan megmaradni a térségben. E két népcsoport a mai napig vetélkedik a terület fölötti fennhatóság jogáért.

Ez a jog, a területtel együtt a történelem során több esetben cserélt gazdát. Az eseményben, a legtöbb esetben szerepet játszott egy a térség szempontjából meghatározó nagyhatalom. Ez lehetett közvetlen támogató szerep, vagy a korábbi meghatározó hatalom gyengülése, ami olyan hatalmi vákuumot hagyott maga után, lehetővé téve a szlávok, vagy az albánok átmeneti térnyerését.

Ez a hosszú és konfliktusoktól terhes történelmi folyamat vezetett el az 1999-ben kiteljesedett koszovói válsághoz és a disszertáció tárgyául szolgáló esemény, Koszovó államisága létrejöttéhez.

A KONFLIKTUSBAN RÉSZTVEVŐ FONTOSABB SZEMÉLYEK ÁTTEKINTÉSE

A koszovói válság megértéséhez elengedhetetlen megismerni azokat a katonai és politikai vezetőket, akik kulcsszerepet játszottak a válság alakulásában. A válság kibontakozásában szereplő személyek három csoportba oszthatók. A koszovói albán és a szerb politikai, illetve katonai vezetők, valamint a nemzetközi közösség részéről a válságrendezésbe, valamint a béketeremtésbe bevont kiemelkedő jelentőségű polgári és katonai személyek.

A biztonsági tanulmányok behaviorista iskola követőivel összhangban úgy vélem, hogy az alább ismertetett személyek tapasztalatai és ismereteik jelentősen befolyásolták azt a módot, ahogyan a válság kibontakozásában és annak kezelésében, ezáltal annak alakításában tevékenykedtek.

A következő oldalakon (ismereteim szerint a téma kutatása során első alkalommal) röviden bemutatom a koszovói konfliktusban részt vevő kiemelkedő személyek életrajzi hátterét.

Az ismertetőben az alábbi személyiségekre térek ki:

- Ibrahim Rugova
- Hashim Thaci
- Ramus Haradinaj
- Agim Ceku
- Szlobodan Milosevics
- Dragoljub Ojdanics vezérezredes
- Vlasztimir Djordzsevics
- Bill Clinton
- Javier Solana
- Richard Holbrook
- Kai Eide
- Marti Ahtisaari

- Viktor Csernomirgyin
- Wesley Clark vezérezredes
- Sir Michael Jackson vezérezredes

*Ibrahim Rugova*³⁰

Koszovó elnöke (1944-2006). Koszovói albán író és politikus. Annak szentelte életét, hogy békés módszerekkel függetlenséget szerezzen Koszovó számára. Iskoláit Pristinában és Párizsban végezte. Ezt követően tanított Pristinában és könyveket publikált. Miután Szlobodan Milosevics 1989-ben gyakorlatilag megfosztotta Koszovót autonómiájától, koszovói albán értelmiségiek egy csoportjával megalakította a Koszovói Demokrata Ligát (LDK³¹), amelynek elnöke lett. Az 1992-es, majd az 1998-as, a

23. ábra Ibrahim Rugova

szerb vezetés által el nem ismert választásokon Koszovó elnökévé választották. Miután az 1995-ös Dayton-i megállapodásban az előzetes várakozással ellentétben nem volt szó Koszovóról, Rugova békés irányvonala sok koszovói albán szemében háttérbe szorult és a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK³²) nyert teret, ami a függetlenség erőszakos eszközökkel való kivívását tűzte ki célul. Rugova az 1999-es NATO légi háború alatt Olaszországba menekült. A háborút követően ismételten igény lett a békés irányvonal erősödésére. Rugova a tartományba való visszatérését követően ismételten a politika élvonalába került. Az LDK megnyerte a parlamenti választásokat és Rugova 2002-ben és 2004-ben ismételten Koszovó elnökének választották, amely pozíciót haláláig betöltötte.³³

Rugova a békés megoldások és a passzív ellenállás híveként hozzájárult ahhoz, hogy a konfliktus inkább diplomáciai úton rendezzék, mint erővel.

---

³⁰ http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=53:ibrahim-rugova-1944-2006&root=12&catid=11:polgarhaboru-jugoslaviaban-eletrajzok A kép letöltésének ideje: 2019.01.19.

³¹ Lidhja Demokratike e Kosovës

³² Ushtria Çlirimtare e Kosovës

³³ <http://www.britannica.com/biography/Ibrahim-Rugova> Letöltés ideje: 2016.03.19.

*Hashim Thaci*³⁴

Koszovói albán, az UCK politikai vezetője (1968-) Koszovói fegyveres vezető és politikus. Tanulmányait Pristinában és Zürichben folytatta. Egyetemi éveitől fogva aktívan politizált és csatlakozott a Koszovói Népi Mozgalomhoz (LPK³⁵). Az UCK megalakulását követően (kígyó nevet használva) a szervezet egyik vezetőjeként annak politikai és pénzügyi irányításáért volt felelős. Egyes értékelések szerint aktívan részt vett a szervezett bűnözésben, illetve fegyveres támadásokat szervezett és

24 Hashim Thaci

hajtott végre Koszovóban a jugoszláv biztonsági erők, a szerbekkel együttműködő koszovói albánok, illetve rivális koszovói albán fegyveres csoportok ellen. 1997-ben a Pristinai kerületi bíróság távollétében 10 év szabadságvesztésre ítélte terrorizmus vádjával. 1999-ben Rugova háttérbe szorításával megszerezte a Rambouillet-ben Koszovó helyzetéről folytatott tárgyalásokra delegált koszovói albán tárgyalócsoport vezetői pozícióját. Miután az UNMIK átvette Koszovó irányi tását az LPK átalakulásával létrejött a Koszovói Demokrata Párt (LDK³⁶), amelynek Thaci lett az elnöke. Rugova halálát követően Thaci támogatottsága elsőprővé vált, a 2008-as parlamenti választás megnyerését követően hat éven keresztül, 2014-ig töltötte be a miniszterelnöki posztot. Ezt követően miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter volt. 2016-ban a koszovói parlament köztársasági elnökké választotta. Politikusi tevékenységének középpontjában Koszovó státusának nemzetközi elismertetése áll.³⁷

Thaci döntő szerepet töltött be a válság militarizálása és a nemzetközi közösség bevonása tekintetében. A militáns UCK politikai vezetőjeként hatékonyan használta ki a nemzetközi környezet adta lehetőségeket megszerezte a szükséges támogatást katonai, majd politikai céljai eléréséhez.

³⁴ <https://cdn.britannica.com/60/130060-004-12167997.jpg> Letöltés ideje: 2016.03.19.

³⁵ Lëvizja Popullore e Kosovës

³⁶ Partia Demokratike e Kosovës

³⁷ <http://www.britannica.com/biography/Hashim-Thaci> Letöltés ideje: 2016.03.19.

Ramus Haradinaj³⁸

Koszovói albán, az UCK egyik katonai vezetője, politikus (1968-). Haradinaj a Jugoszláv Néphadseregnél betöltött kötelező katonai szolgálata után 1989-ben Svájcba emigrált, ahol csatlakozott a Koszovói Népi Mozgalomhoz. 1998-ban visszatért Koszovóba és az UCK tagja lett. Miután sikeresen megvédte faluját a Szerb biztonsági erők támadásától, az UCK nyugat-koszovói regionális vezetőjévé vált. A háború végét követően az UCK-t átalakították a Koszovói Védelmi Erővé, aminek Haradinaj parancsnok-helyettese lett. 2000-ben leszerelt és Szövetség

25 Ramush Haradinaj

Koszovó Jövőjéért néven megalapította a pártját. Jogi végzettséget szerzett a Pristinai Egyetemen. A várakozásokkal ellentétben nem lépett szövetségre Thacival, hanem önállóan politizált és 2004-ben Rugova pártjával szövetkezve 36 évesen miniszterelnökké választották. 2005-ben és 2012-ben háborús bűnök elkövetésével vádolta az ICTY, de mindkét alkalommal felmentették. 2017-ben ismételen megválasztották Koszovó miniszterelnökévé.³⁹

Katonai vezetői képességinek köszönhetően meghatározó szerepet játszott a szervezet katonai sikereinek elérésében, amit a háború után hatékonyan képes volt politikai tőkévé konvertálni.

³⁸ <https://kosovo.org.rs/wp-content/uploads/2016/03/ramush.jpg> Letöltés ideje: 2018. március 21.

³⁹ <https://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14542505> Letöltés ideje: 2018. március 21.

*Agim Ceku*⁴⁰

Az UCK katonai vezetője (1960-). Horvát-koszovói kettős állampolgárságú hivatásos katona és politikus. A Koszovói védelmi Hadtest (TMK⁴¹) parancsnoka, Koszovói Biztonsági Erőért (FSK⁴²) felelős miniszter, Koszovó miniszterelnöke. Katonai tanulmányait Zadarban folytatta. A délszláv polgárháború kitörésekor a Jugoszláv Néphadsereg (JNA⁴³) katonájaként csatlakozott a Horvát Nemzeti Gárdához (ZNG⁴⁴) és aktívan részt vett a

horvátországi harcokban. Horvát állampolgárságot kapott és kinevezték dandártábornokká. A koszovói konfliktus kiéleződésével 1998-ban csatlakozott az UCK-hoz, amelynek katonai vezetője lett. Sikeresen átszervezte és a korábbinál hatékonyabbá tette a szervezetet. Az UNMIK bevonulását követően részt vett az UCK átalakításában és az újonnan létrehozott TMK első parancsnoka lett. Politikai kapcsolatokat alakított ki és 2006-tól 2008-ig Koszovó miniszterelnöke volt. 2008-ban csatlakozott a koszovói Szociáldemokrata Párthoz (PSD⁴⁵). 2011-től 2014-ig az FSK-ért felelős miniszteri pozíciót töltötte be.⁴⁶

Ceku jelentős szerepet töltött be a koszovói albánok katonai erejének kialakításában és fejlesztésében. Hozzájárulása nélkül az UCK nem jelenthetett volna igazi fenyegetést a jugoszláv államra.

---

⁴⁰ <https://mksf-ks.org/?page=2,24,903#.XDdZIFyeSUK>

⁴¹ Trupat e Mbrojtjes së Kosovës

⁴² Forca e Sigurisë së Kosovës

⁴³ Jugoslovenska narodna armija

⁴⁴ Zbor narodne garde

⁴⁵ Partia Social Demokrate

⁴⁶ <https://mksf-ks.org/?page=2,702#.XDdaZFyeSUK> Letöltés ideje: 2018.03.19.

*Szlobodan Milosevics*⁴⁷

Jugoszláv elnök, szerb nemzetiségű politikus és állami vezető (1941-2006). Elkötelezett szerb nacionalista. Kulcsszerepet játszott a délszláv polgárháború során. Sikertelenül próbálta erőszakos eszközökkel kiterjeszteni, illetve megtartani a szerb befolyást a volt Jugoszlávia szerbek számára fontos területein. Jogot hallgatott a Belgrádi Egyetemen. Már tanulmányai alatt aktív politikai szerepet töltött be a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége (SKJ⁴⁸) tagjaként. Korai éveiben gazdaságpolitikai területen, majd állami vállalatok vezetőjeként tevékenykedett.

27 Slobodan Milosevics

1984-ben átvette a SKJ belgrádi szervezetének vezetését és bevezette a kommunizmus nacionalista irányzatát a pártban, ami a népszerűségének jelentős növekedését okozta. 1987-ben az SJK elnöke lett, miután az adódó alkalmat kihasználva Koszovóban elmondott gyűjtő hangú beszédével rendkívüli módon megerősített támogatottságát. A párt 1990-ben Milosevics vezetésével átalakult Szerb Szocialista Párttá (SPS⁴⁹). 1989-ben szerb elnökké választották, amely pozíciót 1997-ig töltötte be. 1997-től 2000-ig jugoszláv elnöki pozíciót töltött be. 2001-ben a jugoszláv hatóságok kiadták a volt Jugoszláviában elkövetett háborús bűncselekményeket vizsgáló Nemzetközi Bíróságnak (ICTY⁵⁰), ami emberiség elleni bűnök miatt emelt vádat ellene. A fogva tartás során szívrohamban életét vesztette.⁵¹

Milosevics a nagyszerb ideológiára építette hatalmát. A koszovói albánok függetlenségi törekvései alapjaiban veszélyeztették azt és ő ennek megfelelően a lehető leghatározottabban lépett fel ellenük.

---

⁴⁷ <http://www.slobodan-milosevic.org/images/milosevic-1.jpg>

⁴⁸ Savez komunista Jugoslavije

⁴⁹ Socijalista partija Srbije

⁵⁰ International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia

⁵¹ <https://www.biography.com/people/slobodan-milosevic-9409281>

Dragoljub Ojdanics vezérezredes⁵²

A Jugoszláv Hadsereg parancsnoka, jugoszláv védelmi miniszter (1941-). Katonai karrierjét tiszthelyettesként kezdte. 1964-ben végzett a Jugoszláv Katonai Akadémián. Karrierje során különböző alegység-, egység- és magasabb-egységparancsnoki beosztásokat töltött be. 1992-ben nevezték ki tábornokká. Az Uzice-i Hadtest parancsnokaként részt vett a boszniai háborúban. 1998-tól 2000 februárjáig a Jugoszláv Hadsereg (VJ⁵³) vezérkari főnöke,

majd novemberig jugoszláv védelmi miniszter volt. A jugoszláv hatóságok 2002-ben kiadták az ICTY-nak, ami 2009-ben 15 év szabadságvesztésre ítélte, mert a VJ vezérkarfőnökeként felelős volt a jugoszláv biztonsági erők által a koszovói albán lakosság terhére elkövetett erőszakos cselekményekért. 2013-ban feltételesen szabadlábra helyezték, azóta Szerbiában él.⁵⁴

Ojdanics katonai vezetőként hatékonyan végrehajtotta a politikai vezetés iránymutatását.

⁵² <https://www.blic.rs/vesti/hronika/general-ojdanic-povukao-zalbu-na-osudujucu-presudu/g5s225>

⁵³ Vojska Jugoslavije

⁵⁴ <http://www.haguejusticeportal.net/index.php?id=6056> Letöltés ideje: 2018. március 21.

*Vlasztimir Djordzsevics*⁵⁵

Szerb belügyminiszter-helyettes, a Közbiztonsági Csoportfőnökség vezetője. (1948-). Tanulmányait a Belgrádi Egyetem jogi karán folytatta. Az egyetemi tanulmányai végeztével gyakornokként került a rendőrség kötelékébe, majd műveleti munkát folytatott. Az 1980-as évek elején rendőri alegységet vezetett Koszovóban. Később Belgrádba került, ahol a Szerb Belügyminisztériumban dolgozott. 1994-ben kinevezték a Milicia Főosztály vezetőjévé.

29 Vlasztimir Djordzsevics

1997-től 2001-ig töltötte be a Közbiztonsági Csoportfőnökség vezetője pozícióját. A politikai változásokat követően négy hónapig tanácsosként dolgozott a Szerb Belügyminisztériumban, majd nyugállományba helyezték. 2007-ben a szerb hatóságok kiadták az ICTY-nak, mely 2011-ben emberiség ellen elkövetett bűnök miatt 27 év szabadságvesztésre ítélte. A büntetést 2014-ben 18 évre enyhítették. Büntetését Németországban tölti.⁵⁶

Belügyi vezetőként kiemelt szerepet játszott a brutális szerb rendőri erők fellépésének szervezésében és irányításában.

---

⁵⁵ <https://www.aljazeera.com/news/europe/2009/01/200912716165511150.html> Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁵⁶ <http://www.glasamerike.net/a/a-34-2007-06-17-voa2-86926657/751428.html> Letöltés ideje: 2018. március 21.

Bill Clinton⁵⁷

Az Amerikai Egyesült Államok elnöke. (1946-). Tanulmányait a Georgetown egyetemen, Oxfordban és a Yale-en folytatta. 1974-ben kezdett politikai pályafutásba, amikor sikertelenül indult Arkansas állam kongresszusi képviselői posztjáért. 1976-ban Arkansas állam főügyészévé, 1978-ban kormányzójávé választották. Bár 1980-ban nem választották újra, 1982-ben sikeresen indult a kormányzói posztért, amit 1992-ig töltött be. 1993-

30 Bill Clinton

tól 2001-ig az Amerikai Egyesült Államok elnöke volt a Demokrata Párt színeiben. Elnöksége alatt aktív külpolitikát folytatott Európában. Kiemelkedő szerepet játszott a boszniai és a koszovói konfliktus lezárásában. Bár hivatali ideje alatt kongresszusi vizsgálat folyt ellene, az felmentette az elnököt a felhozott vádak alól és kiemelkedő támogatottsággal zárta elnöki idejét. Az elnöki hivatal átadása óta alapítványa segítségével folytat egészségi ellátást, oktatást, tiszta energiát, valamint környezetvédelmet fejlesztő tevékenységet világszerte.⁵⁸

Idealista világnézetéből adódóan a liberális demokrácia terjesztése és a népek önrendelkezési joga vezette külpolitikáját. Az Amerikai Egyesült Államok erejével meghatározó hatást fejtett ki a balkáni válságok rendezésében.

⁵⁷ <https://images.tmg.com/2014/10/26/bill-clinton-200x250.jpg> Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁵⁸ <https://www.biography.com/people/bill-clinton-9251236> Letöltés ideje: 2018. március 21.

*Javier Solana*⁵⁹

A NATO főtitkára. (1942-). Fizikusi tanulmányait a madridi Complutense Egyetemen végezte és ösztöndíjas volt az amerikai Chicagói, Kaliforniai és Virginiai Egyetemeken. 1971-ben tért vissza Spanyolországba és oktatóként dolgozott a Complutense Egyetemen. A 60-as években csatlakozott az illegálisban működő Spanyol Szocialista Munkáspárthoz. 1977-ben, az ország első demokratikus választásán parlamenti mandátumot szerzett. Más szocialista vezetőkkel együtt ellenezte az amerikai katonai bázisok telepítését

31 Javier Solana

Spanyolországba, és az ország 1982-es NATO csatlakozását követően a kilépést támogatta. A Szövetséggel kapcsolatos álláspontja a pártja kormányra kerülésével megváltozott és onnantól támogatta Spanyolország NATO tagságát. 1982 és 1995 között szövívői, valamint kulturális-, oktatási- és külügyminiszteri pozíciókat töltött be a spanyol kormányban. 1995-től 1999-ig töltötte be a NATO főtitkári pozíciót. Ezt követően 2009-ig az Európai Tanács főtitkára, illetve egyidejűleg 2004-ig a Nyugat-Európai Unió főtitkára volt. Diplomáciai karrierje elismeréseként I. Károly spanyol király az Aranygyapjas rend lovagjává nevezte ki Javier Solanat.⁶⁰

NATO főtitkárként sikertelenül kapcsolódott be a koszovói konfliktus rendezésébe 1998-ban, majd 1999-ben humanitárius okokra hivatkozva támogatta a Szövetség katonai műveleteit Koszovóban.

---

⁵⁹https://media.gettyimages.com/photos/foreign-policy-chief-javier-solana-smiles-during-a-press-conference-picture-id51392031?k=6&m=51392031&s=612x612&w=0&h=oesfZX9J-XHg6rBKmblyMRL_rBuap-Znck7o0Cqu1A= Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁶⁰ <https://www.britannica.com/biography/Javier-Solana> Letöltés ideje: 2018. március 21.

Richard Holbrook⁶¹

Az Amerikai Egyesült Államok elnökének koszovói megbízottja (1941-2010). Felsőfokú tanulmányait a Rhode Island-i Brown Egyetemen végezte 1962-ben. Ezt követően csatlakozott a külügyi szolgálathoz és 1966-ig Vietnámban tevékenykedett. Hazatérését követően Johnson elnök Vietnám munkacsoportjának tagja volt, részt vett az 1968-69-es párizsi Vietnám béketárgyalásokon. 1970-től 1972-ig az Üdvhadsereg marokkói igazgatója volt, majd 1976-ig a „Foreign Policy” folyóiratot szerkesztette. A Carter adminisztráció

32 Richard Holbrooke

alatt 1977-től 1981-ig a külügyminisztérium Ázsiáért és a Csendes-óceáni térségért felelős helyettes államtitkára volt. 1981-től 1993-ig a magán pénzügyi szektorban töltött be különböző vezető beosztásokat. A Clinton-adminisztrációval visszatért a politikába. 1993-tól 1994-ig az Amerikai Egyesült Államok Németországban akkreditált nagykövete, 1994-től 1995-ig a külügyminisztérium Európáért és Kanadáért felelős helyettes államtitkára volt. 1995-ben az Amerikai Egyesült Államok balkáni főtárgyalójaként sikeresen megszervezte a boszniai konfliktust lezáró Dayton-i Béke-megállapodást. 1997-ben kevesebb sikerrel közvetített a ciprusi görög és török oldal között. 1998-ban visszatért a Balkánra és az Amerikai Egyesült Államok elnökének koszovói megbízottjaként tárgyalásokat folytatott a válság rendezése érdekében. 1999-től 2001-ig az Amerikai Egyesült Államok ENSZ nagykövete volt. Ezt követően 2009-ig ismét a magánszektorban dolgozott, majd az Obama-adminisztrációban kinevezték afganisztáni és pakisztáni különleges képviselővé, amely pozíciót 2010-ben bekövetkező haláláig betöltötte.⁶²

Amerikai főtárgyalóként döntő befolyással volt a koszovói válság eseményeinek alakítására és a NATO katonai beavatkozás megindítására, így kiemelkedő szerepe volt Koszovó függetlenné válásában.

⁶¹ https://foreignpolicymag.files.wordpress.com/2009/07/090730_holbrooke21.jpg?w=200 Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁶² <http://www.britannica.com/biography/Richard-Holbrooke> Letöltés ideje: 2018. március 21.

Kai Eide⁶³

Norvég diplomata, a koszovói válság rendezési tervének készítője (1949). Az Oslo Egyetemen végzett biztonsági tanulmányok, nemzetközi jog és francia irodalom szakon. 1975 óta karrierdiplomata. 1984-től 1989-ig a NATO főtitkár hivatalának vezetője, 1991-től 1993-ig a norvég NATO képviselő helyettes vezetője, 1997-98-ben az ENSZ főtitkár az ENSZ főtitkár boszniai különmegbízottja, 1998-tól

33 Kai Eide

2002-ig Norvégia EBESZ nagykövete, 2002-től 2006-ig a Norvég NATO képviselő vezetője, 2004-05-ben az ENSZ főtitkár koszovói különmegbízottja, 2008-tól 2010-ig az ENSZ afganisztáni különleges képviselője volt. ⁶⁴

Az általa kidolgozott „Standards before Status” rendezési elv ugyan nem került megvalósításra, de annak elemei bekerültek az Ahtisaari tervbe, ilyen módon hozzájárultak a tartomány függetlenségének kikiáltásához.

---

⁶³ <https://alchetron.com/cdn/kai-eide-82be82bf-ebc8-4ad8-ab67-f5c332adce2-resize-750.jpeg>
Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁶⁴ <https://www.nato.int/cv/permrep/no/eide-e.html> Letöltés ideje: 2018. március 21.

*Marti Ahtisaari*⁶⁵

Az ENSZ főtitkár Koszovó megbízottja (1937-). 1959-ben végzett az Oulu Egyetemen. Az 1960-as évek elején Pakisztánban tevékenykedett a svéd Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség oktatási projektjén. 1965-ben visszatért Finnországban és csatlakozott a külügyminisztériumhoz. 1973-tól 1976-ig Finnország Tanzániában akkreditált nagykövete volt, 1975–76-ban egyidejűleg mozambiki, szomáliai és zambiai megbízott volt. 1977 és 1981 között az ENSZ namíbiai biztosa volt. Az 1980-as években továbbra is képviselte Namíbiát,

34 Marti Ahtisaari

mialatt a finn külügyminisztériumban töltött be különböző beosztásokat. 1989–90-ben vezette a Namíbia függetlenné válását eredményező tárgyalásokat. 1992–93-ban kulcsszerepet töltött be a boszniai béketárgyalásokban. 1994-től 2000-ig Finnország köztársasági elnöke volt. 1999-ben fontos szerepe volt abban, hogy Szerbia elfogadta Koszovó ENSZ fennhatóság alá kerülését. Elnöki mandátumának lezárultjával megalapította a Válságkezelő Kezdeményezés (CMI⁶⁶) és szerepet vállalt többek között az észak-írországi, izraeli, iraki és indonéziai helyzet kezelésében. 2007-ben ENSZ főtitkár Koszovó megbízottjaként vezette a Koszovó státusáról folytatott tárgyalásokat. 2008-ban a válságok megoldásáért folytatott tevékenysége elismeréseként Nobel Békédíjat kapott. Jelenleg is aktív politikai tevékenységet folytat.⁶⁷

A nevével fémjelzett Ahtisaari terv megalkotásával létrehozta feltételes függetlenség elvét, ami ugyan hivatalosan nem került elfogadásra, de megteremtette az alapját Koszovó függetlensége egyoldalú kikiáltásának.

---

⁶⁵https://www.apbspeakers.com/media/1828/ahtisaari_martti.jpg?center=0.34297520661157027,0.3866666666666666&mode=crop&quality=70&height=775&rnd=13143118223000000 Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁶⁶ Crisis Management Initiative

⁶⁷ <http://www.britannica.com/biography/Martti-Ahtisaari> Letöltés ideje: 2018. március 21.

Viktor Csernomirgin

Oroszország Koszovó megbízottja (1938-2010). 1957-től 1962-ig egy olajfinomítóban dolgozott gépkezelőként. 1961-ben belépett a Szovjet Kommunista Pártba (SZKP). 1962 és 1966 között gépészeti technikumban, 1972-ben gazdasági iskolán tanult. 1973-ig pártfunkcionáriusként dolgozott, majd kinevezték az Orenburgi Gázfinomító igazgatójává. 1978-tól az SZKP nehézipari bizottságában tevékenykedett, majd 1982-ben kinevezték gázipari miniszter-helyettesé, 1985-ben gázipari miniszterré.

35 Viktor Csernomirgin

1989-ben a Gázipari Minisztérium Csernomirgin vezetésével átalakult a Gazprom állami gázipari vállalattá. 1992 májusában kinevezték energia-ipari miniszterelnök-helyettesé, majd 1992 decemberében az orosz Állami Duma miniszterelnökké választotta, amely pozíciót 1998-ig töltötte be. Ebben az évben megalapította az „Otthonunk – Oroszország” pártot, amely 10%-ot szerzett az 1995-ös parlamenti választásokon. 1999-ben kijelölték Oroszország Koszovó megbízottjává. Tárgyalásai eredményeként Szlobodan Milosevics beleegyezett abba, hogy Koszovó ENSZ fennhatóság alá kerüljön. 2001-től 2009-ig Oroszország Ukrajnában akkreditált nagykövete volt. Ezt követően 2010-ben bekövetkezett haláláig elnöki tanácsadóként tevékenykedett.⁶⁸

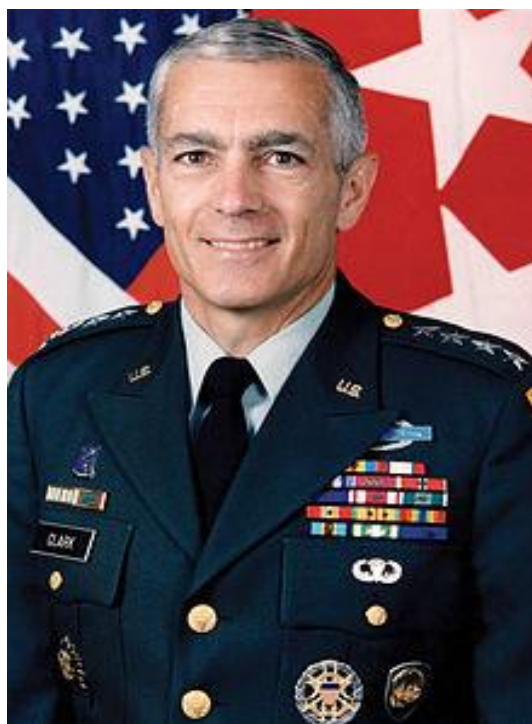
Az orosz támogatás megjelenítőjeként erőteljes szerb barát politikát képviselt a tárgyalások folyamán. Az orosz támogatás hozzájárul ahhoz, hogy Milosevics elnök alulbecsülte a nyugat eltökéltségét a válságrendezés irányában és így Jugoszláviának el kellett szenvednie a NATO akcióját és Koszovó elvesztését.

⁶⁸ <http://www.britannica.com/biography/Viktor-Stepanovich-Chernomyrdin> Letöltés ideje: 2018. március 21.

Wesley Clark vezérezredes⁶⁹

Amerikai tábornok, a Szövetséges Erők Európai Főparancsnoka – SACEUR⁷⁰ (1944-). A West Point katonai akadémián végzett 1966-ban. Az Oxfordi Egyetemen filozófiát, gazdaság- és politikatudományt hallgatott, 1968-ban szerzett diplomát. Hadtudományt hallgatott a Parancsnoki és Vezérkari Iskolán. 1969-ben törzsbeosztásban 1970-ben századparancsnokként tevékenykedett a Vietnámban állomásozó amerikai erők kötelékében. Egy támadás során megsebesült és visszakerült az Amerikai Egyesült Államokba gyógykezelésre.

36 Wesley Clark vezérezredes

1971-ben kinevezték egy sebesültekből álló század parancsnokává Fort Knoxban, majd átvezényelték Washingtonba, ahol a Szárazföldi Haderő vezérkari főnöki irodáján dolgozott. 1971-től 1974-ig A West Point katonai akadémián oktatott. 1975-ben beválasztották a Fehérházi Munkatárs programba. 1976-tól 1978-ig parancsnoki beosztásokat töltött be a Németországban állomásozó amerikai erők kötelékében. 1978-1979-ben Alexander Haig vezérezredes SACEUR titkárságán dolgozott. Ezt követően 1982-ig gépesített dandár parancsnok-helyettes, majd zászlóaljparancsnok volt Fort Carsonban. 1982–83-ban elvégezte a Parancsnoki és Vezérkari Iskolát, majd 1984-ig ismét a Szárazföldi Haderő vezérkari főnöki irodáján dolgozott. 1984-86-ban műveleti csoport parancsnok volt, majd dandárparancsnoki beosztást kapott, amelyet 1988-ig töltött be. Ezt követően 1989 és 1991 között a Nemzeti Kiképzőközpont parancsnoka volt, és kinevezték dandártábornokká. 1992-től a vezérkarfőnök doktrínális helyettese volt, majd kinevezték hadosztályparancsnokká, amely beosztást 1994-ig töltött be. Ezt követően 1996-ig a vezérkari főnökök egyesített bizottságának tervezési csoportfőnöke volt. Ekkor kinevezték az Egyesült Államok Déli Parancsnokság élére és előléptették vezérezredessé. 1998-tól 2000-ig SACEUR volt,

⁶⁹ <https://balkanweb.com/wp-content/uploads/2018/05/Gjenerali-amerikan-Wesley-Clark.jpg>

Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁷⁰ Supreme Allied Commander Europe

majd nyugállományba vonult. Nyugdíjazását követően az üzleti szférában helyezkedett el. 2004-ben sikertelenül indult az elnöki posztért.⁷¹

1999-ben kulcsszerepet játszott a NATO koszovói katonai szerepvállalásában. Legfelsőbb katonai parancsnokként hatékonyan alkalmazta a rendelkezésére álló erőket a jugoszláv csapatok semlegesítésére. Tevékenysége következtében Jugoszlávia elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött.

---

⁷¹ <https://edition.cnn.com/2013/09/02/us/wesley-clark-fast-facts/index.html> Letöltés ideje: 2018. március 21.

*Sir Michael Jackson vezérezredes*⁷²

Brit tábornok, a KFOR parancsnoka (1944-). A Snadhurst-i Királyi Katonai Akadémián tanult és, majd felderítő irányba szakosodott. A birminghami Egyetemen Oroszország-tanulmányokat hallgatott. Elvégezte a Camberley Törzstiszti Iskolát, a Nemzetvédelmi Iskolát és a Vezérkari Tanfolyamot. Katonai pályafutása szorosan kapcsolódik az 1. Ejtőernyős ezredhez, amelyben különböző beosztásokat töltött be, majd 1984-től 1986-ig parancsnoka volt. Három alkalommal állomásozott Észak-

37 Sir Michael Jackson vezérezredes

Írországban. 1986 és 1988 között a Camberley Törzstiszti Iskola törzsében dolgozott. 1989-től 1992-ig a 39. Lövészdandárt vezette. 1992-től 1994-ig a 3. Gépesített Hadosztály parancsnoka volt. 1995-ben Boszniában átvette az UNPROFOR⁷³ parancsnokságát. Az IFOR⁷⁴ megalakulása után átvette annak Délnyugati Hadosztálya parancsnokságát. 1997-től a Szövetséges Gyorsreagálású Hadtest (ARRC⁷⁵) parancsnoka volt, amellyel 1999-ben Koszovóba települt és megalapította a KFOR-t. A Koszovóban tanúsított vezetői kvalitásai elismeréseként a Királynő lovaggá ütötte és kinevezte a Bath Lovagrend parancsnokává. 2000-től 2003-ig a Szárazföldi Haderő Parancsnoka volt, majd kinevezték vezérkari főnöknek, amely beosztást 2006-os nyugállományba helyezéséig töltött be.⁷⁶

A KFOR parancsnokaként kiemelkedő szerepet játszott a jugoszláv biztonsági erők kivonulásának ellenőrzésében és az UNMIK támogatásában. Tevékenységével elősegítette a tartomány későbbi függetlenné válását. A KFOR bevonulása során egy orosz ejtőernyős zászlóalj elfoglalta a pristinai repülőtérrel. Jackson tábornok Wesley

⁷² <http://www.nato.int/pictures/review/9903/b9903-15.jpg> Letöltés ideje: 2018. március 21.

⁷³ United Nations Protection Force (ENSZ Védelmi Erő), Az ENSZ boszniai békefenntartó missziója

⁷⁴ Implementation Force (Végrehajtó Erő) a NATO boszniai béketeremtő missziója

⁷⁵ Allied Rapid Reaction Corps

⁷⁶ <https://www.independent.co.uk/news/people/profiles/general-sir-mike-jackson-it-s-vital-we-never-say-to-an-old-soldier-we-cannot-help-you-9352832.html> Letöltés ideje: 2018. március 21.

Clark vezérezredes SACEUR parancsa ellenére nem zárta el a zászlóalj utánpótlását, mert attól tartott az háborút generálhat a NATO és az Oroszországi Federáció között.

A KOSZOVÓI ALBÁNOK MODERN KORI FÜGGETLENEDESI TÖREKVÉSEI, ANNAK POLITIKAI, TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS KATONAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

Történelmi háttér

Az albán nacionalista törekvéseket a két világháború között a tengelyhatalmak és a Kommunista Internacionálé tagjai is támogatták, elsősorban a megerősödött Szerb–Horvát–Szlovén Királyság ellenében, illetve a versailles-i békerendszer elleni tiltakozásul. Mussolini közvetlen támogatást nyújtott az albán revizionista mozgalmaknak, majd 1939. április 7-én elfoglalta és annektálta Albániát. A görögországi Epiruszban és a Koszovóban élő albánokat az olaszok felszólították, hogy kezdjenek akciókat Nagy-Albánia megvalósítása érdekében. 1941-ben aztán a délszláv állam felosztását követően Koszovót és Metohiját Albániához csatolták, így a Nagy-Albánia terv megvalósítása kezdett valós testet ölelni. A teljes megvalósításhoz azonban meg kellett volna szerezni az epiiruszi albánok lakta területeket is, ami végül nem sikerült. Az olasz megszállás alatt Koszovóban etnikai tisztogatás és a szerbek elűzése vette kezdetét.

38 A térség német megszállása

A háború menetének megváltozása, majd Olaszország kapitulációja és a párizsi béke visszaadta második Jugoszláviának Koszovót és Metohiját, amelyek a Vajdasággal együtt autonóm státust kaptak a hat, kiválás jogával is rendelkező tagköztársaság mellett.⁷⁷

A második világháború utáni kelet-európai kommunista ideológia palástolta a nemzetiségi kérdést, így a Nagy-Albánia eszme sem tört radikálisan a felszínre, bár az internacionalizmus leple alatt mégiscsak fennmaradt. A nagyon elmaradott Koszovó számára a fejlődés és az államon belüli etnikai elkülönülés lehetőségét az 1960-as évek reformtörekvései alapozták meg. A gazdasági reformfolyamatoknak fontos eleme lett az elmaradott régiók támogatása. Koszovó föderációs alpból történő részesedése, támogatása jelentős, 37,1%-os volt, de a tényleges fejlesztésre és a felzárkózásra a régió hihetetlen mértékű népszaporulata miatt ezek az összegek sem voltak elegendőek.⁷⁸

Az 1974. február 24-én kihirdetett új jugoszláv alkotmány a Szerbián belüli autonóm tartományoknak csaknem különálló tagköztársasági jogokat adott. Ez azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, mert nem a modernizáció új korszakának nyitánya, hanem a különféle nacionalizmusok kibontakozásának kezdete lett, ami a politikában is megmutatkozott. Koszovó kitüntetett politikai és kulturális kapcsolatokat ápol az anyaországgal. Fejlődése – a jugoszláv támogatások által is – nyilvánvalóan gyorsabb lett. Úgy tűnt, hogy Pristina fogja átvenni a Nagy-Albánia eszmerendszer összefogását. Az albánok népességnövekedése elképesztő mértékűvé vált, 1961 és 1981 között megduplázódott (646 604 főről 1 226 736-re növekedett⁷⁹) az albán lakosok száma. Az 1981-ben kibontakozó nagyméretű albán tüntetéseken az albánok már Koszovó köztársasági státusát követelték. Az elszakadási jog miatt azonban elképzelhetetlen volt, hogy Koszovó tagköztársaság legyen. Hiába volt a közigazgatás szerb kézen, az ott élő szerb lakosság kivándorlása jelentősen felgyorsult. A kisebbségben élő szerbek nehezményezték, hogy az albánok a jobb állások betöltését albán nyelvtudáshoz kötötték.

---

⁷⁷ Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története (Aula, 1999), ISBN 9639215511

⁷⁸ Kakia Sofianopoulou: The failure of regional development policies in Former Yugoslavia <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa06/papers/604.pdf> letöltés ideje 2014.01.13.

⁷⁹ <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1981/pdf/G19814001.pdf> letöltés ideje 2014.01.13.

Közvetlen előzmények

1989 elején a koszovói albánok tiltakozó megmozdulásokat tartottak a szerb hatalom ellen, amelynek kiindulópontja a Trepca-i ólombányászok éhségstrájkja volt. A tiltakozást az váltotta ki, hogy Szlobodan Milosevics, szerb elnök a szerb alkotmány megváltoztatásával megszüntette Koszovó autonómiáját. A szerb hatalom erőszakkal válaszolt a megmozdulásokra, leverte a tüntetőket és megerősítette a biztonsági erők jelenlétét a tartományban.

39 A Trepca művek bányászainak sztrájkja 1989-ben.⁸⁰

A koszovói albánok az autonómia megszüntetése ellen vívott harcában, a szerb biztonsági erők és katonák számos fiatal albánt megöltek. Végül is az erővel életbe léptetett szerb alkotmány teljes rendőri és hatósági ellenőrzést jelentet Koszovó felett. Ennek jegyében egyesült a fegyveres és a biztonsági erők főparancsnoksága; tisztán szerb kézbe került az iskoláztatás; fellebbviteli bíróságok újra Belgrádba kerültek. Ezáltal Koszovó távolabbra került a köztársasági státusztól, mint újkori történelme folyamán bármikor.

Ezt követően a gazdasági, a művészeti és politikai elitet elnémították, részben likvidálták. Bezárták a koszovói iskolákat. Az albánok nem jártak a helyi kórházakba,

⁸⁰ <http://www.gettyimages.com.au/detail/news-photo/trepca-miners-inside-the-10th-horizon-of-the-trepca-mine-news-photo/525436206?#trepca-miners-inside-the-10th-horizon-of-the-trepca-mine-confined-picture-id525436206> letöltés ideje: 2016. szeptember 29.

mert féltnek a szerb orvosoktól. Erre az időszakra jellemző volt az koszovói albán lakosság nyugatra vándorlása. Több ezer fiatal távozott elsősorban Németországba és Svájcba, ahol egyesek legális munkából, mások bűnözésből tartották el magukat. A koszovói albán lakosság saját túléléséről, csak az emigrációban lévő családtagok deviza átutalásaival és feketemunkával volt képes gondoskodni. Az emigrációban élők később az ellenállás megszervezésében és fegyverek és egyéb ellátmány biztosításában is kulcsszerepet játszottak.

A koszovói önrendelkezési mozgalom élére a 90-es évek elején az erőszakmentes politizálást hirdető Ibrahim Rugova, a Koszovói Demokrata Liga (LDK⁸¹) vezetője állt. 1991 szeptemberében az illegális parlament határozatot fogadott el Koszovó függetlenségéről, majd 1992-ben Rugovát elnökké választották. A koszovói albánok fokozatosan párhuzamos struktúrákat építettek ki, a saját maguk által beszedett adókból, illetve a külföldön élő albán diaszpóra anyagi segítségével a jugoszláv államtól független oktatási és egészségügyi rendszert hoztak létre, a jugoszláviai, illetve a szerbiai választásokon pedig nem vettek részt.

40 Ibrahim Rugova az 1990-es évek elején

A sokéves nélkülözés meggyőzte a koszovói albánokat arról, hogy nem képesek megtalálni helyüket a jugoszláv föderáción belül, ezért kikiáltották a független Koszovói Köztársaságot, és 1992. május 24-én a parlamenti és elnökválasztást rendeztek. Az elnökválasztás eredményeként Ibrahim Rugova mérsékelt albán vezető lett a köztársasági elnök.

1993. február 19-én a koszovói albán vezetés intézkedés csomag-javaslatot nyújtott be az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez Koszovó biztonságának garantálása, valamint a boszniai háború eskalációjának megakadályozása érdekében. A beadvány előíranyozta:

- Koszovó ENSZ védnökség alá helyezését;

---

⁸¹ Lidhja Demokratike e Kosovës

- EBESZ megfigyelőinek állomásoztatását a tartományban;
- repülési tilalom kiterjesztését Koszovó légtérére;
- a szerb kényszerintézkedések okozta „etnikai tisztogatás” befejezését;
- a szerb félkatonai kötelékek lefegyverzését és feloszlátását, valamint a szerb nehézfegyverzet ENSZ ellenőrzés alá rendelését;
- a pristinai repülőtér megnyitását humanitárius célokra;
- a szerbek koszovói gyarmatosításának megszüntetését;
- a választott szervezetek gyülekezési szabadságának biztosítását;
- valamint Koszovó kiemelését a Szerbia és Montenegró ellen bevezetett nemzetközi szankciók alól.

Az ENSZ nem támogatta a koszovói albánok csomagját. A szerb hatóságok hazaárulás vádjával bírósági eljárásokat folytattak le vezető koszovói albán személyek ellen és több éves börtönbüntetéseket szabtak ki.

Az UCK felemelkedése

A 90-es évek második felére egyre több koszovói albán érezte úgy, hogy a Rugova-féle erőszakmentes, passzív ellenállás nem elegendő céljaik eléréséhez. Az új helyzetben törvényszerűen az albán nemzeti felszabadítási mozgalom 1993-ban megalakult radikális szárnya, a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (UCK⁸²) került az események élvonalába. Az UCK szerb rendőrök, katonák, civilek, valamint a szerbekkel együttműködő albánok meggyilkolásával hívta fel magára figyelmet.

41 Az UCK címere

⁸² Ushtria Çlirimtare e Kosovës

Az illegális félkatonai jellegű terrrorszervezet 1994. november 17-én hallatott először magáról, amikortól kezdve növekvő intenzitással hajtott végre támadásokat szerb intézmények és a szerbekkel szimpatizáló albánok ellen Koszovóban. A sokáig rejtve működő szervezet, amelynek a létezését a szerb vezetés hivatalosan nem ismerte el, 1997. november 28-án, az Albán Köztársaság állami ünnepén lépett nyilvánosságra. Egy a szerb biztonsági erők tagjai által meggyilkolt falusi tanító temetésén Rexhep Selimi, a szervezet egyik vezetője nyilatkozatot olvasott fel, amelyben az UCK elkötelezte magát a koszovói albán civil lakosság védelmére.⁸³

A Nyugat-Európában és az amerikai kontinensen élő többszázézes albán diaszpóra nemzeti öntudatra ébredve jelentős mértékű anyagi segítséggel támogatta a koszovói albánok függetlenségi harcát és annak megtestesítőjét, az UCK-t. Az albán érdekek képviselőjében komoly szerepet kapott az 1986-ban létrehozott Amerikai-Albán Polgári Liga, amely propagandaanyagok és egyéb kiadványok készítésével hatékonyan lobbizott a szerbek ellen, illetve az albánok mellett. Az albán szervezett bűnözés Nyugaton tisztára mosott pénzei visszaáramoltak az anyaországba, ahonnan a pénzek a már régóta jól működő csempészútvonalakon keresztül fegyver, haditechnikai eszköz vagy katonai felszerelés formájában Koszovóba kerültek.

A válság

1997 második felében megsokasodtak a szerb rendőrség objektumai és tagjai, valamint a szerb hatóságokkal együttműködő albánok ellen intézett támadások. A támadásokat részben az UCK hajtotta végre, részben attól függetlenül, Koszovó felszabadítása céljából alakult albán fegyveres csoportok követték el. A támadások megélénkülésével párhuzamosan gyakoribbá váltak az utcai megmozdulások is, valamint a koszovói politikai pártok között kialakult viták. Ezek az események világosan jelezték, hogy a koszovói albánok között egyre többen nem értettek egyet Rugova mérsékelt irányvonalú politikájával. December 28-án az UCK közleményben jelentette be, hogy célul tűzte ki Koszovó felszabadítását szerb megszállás alól.⁸⁴

Az erőszakos cselekmények tovább folytatódtak. Ennek hatására 1998. január 12-én Pristinában tömeggyűlést tartottak a koszovói szerbek, majd küldöttséget

---

⁸³ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war* Berghof Transition Series Berlin 2010.

⁸⁴ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war* Berghof Transition Series Berlin 2010.

menesztettek Milosevicshoz, ami azzal a kéréssel fordult a szerb elnökhöz, hogy Belgrád biztosítsa védelmüket.

Január 22-én a szerb rendőrség egy alegysége a koszovói Srbica közelében megtámadott egy házat és megölt egy embert. Ezt követően a szerb erők sorozatos támadásokat hajtottak végre az albán terroristák ellen, amelyek során több tíz albán és jóval kevesebb szerb veszítette életét. A szerb akciókra válaszul az UCK március 4-én felhívta a katonai szolgálatra alkalmas koszovói albánokat csatlakozzanak a szervezethez és kapcsolódjanak be a harcba. Ezzel a válság új szakaszába lépett. Nyílt fegyveres küzdelem kezdődött az albán fegyveresek és a szerb rendőrség között.

Az új szakasz kezdetét a szerb Különleges Anti-terrorista Kötelék március 5-én végrehajtott támadása jelölte Adem Jashari koszovói albán vezető prekazi háza ellen. A támadásban Jashari teljes családja, összesen 60 ember veszítette életét. A támadást követően Jashari nemzeti hőssé vált a koszovói albánok körében. Halála a koszovói albánok százait győzte meg arról, hogy csak erőszakkal képesek biztosítani jogaikat.

42 Adem Jashari háza ma nemzeti emlékhely Koszovóban⁸⁵

⁸⁵ <https://www.tracesofwar.com/upload/6913180308120537.JPG> letöltés ideje: 2016.01.13.

Június második felétől az UCK fokozta fegyveres akcióinak gyakoriságát és méreteit. Ezt megelőzően a szervezet 20–30 főnél nem nagyobb csoportokkal hajtott végre támadásokat gerilla hadviselést alkalmazva, főleg Koszovó nyugati területein, ahol szerbek csak kis számban éltek. Ekkorra azonban az UCK vezetése úgy ítélte meg a helyzetet, hogy eljött az idő nagyobb támadások végrehajtására. A létszámukban megnövekedett gerillacsoportok kiterjesztették támadásaikat a fontosabb ipari létesítményekre és a nagyobb városokra is. Június végére ez odáig fokozódott, hogy az UCK egy 150–200 főből álló csoportja elfoglalta Belacevac-i lignitbányát. Mivel a település közel található a tartomány közigazgatási központjához, a helyben kitermelt lignit, pedig rendkívül fontos Koszovó áramellátása szempontjából, az akció a VJ és a szerb belügyminisztérium erői (MUP⁸⁶) gyors és erőteljes reagálását váltotta ki. A szerb biztonsági erők támadását követően a veszteségeket elszenvedő albánok visszavonultak.

43 Fontosabb cselekmények helyszínei és az UCK tevékenységi területe⁸⁷

⁸⁶ Ministarstvo Unutrasnih Poslova

⁸⁷ Saját szerkesztés

Július elején a koszovói albánok közel ezer fegyveressel, de nehézfegyverzet nélkül megtámadták Pec városát, amely a Montenegróba haladó főútvonalat ellenőrzi, a szerb erők azonban viszonylag könnyen megvédték a várost. A nyár folyamán a Koszovó területén kívül kiképzett gerillák esetenként több száz fős csoportokban próbáltak meg beszivárogni a tartományba, a csoportok többsége azonban tűzharcba keveredett a jugoszláv határőrséggel és jelentős veszteségeket szenvedett. Hasonló sorsra jutott az Albániából indított fegyverszállítmányok zöme is. A veszteségek ellenére az UCK július második felére nagyértékben kiterjesztette befolyását Koszovó felett és már a tartomány területének 40%-át ellenőrzése alatt tartotta.⁸⁸

A koszovói politikusok szempontjából 1998 nyara jelentős eredményeket hozott. A szerb biztonsági erők határozott akciói nagyarányú menekülthullámot indítottak el, amely még inkább Koszovóra irányította a nemzetközi közösség és a média figyelmét. A helyzet azonban nem a fent említett politikai erők, hanem az UCK tevékenysége miatt alakult ki. Az albán fegyveresek tudatosan törekedtek arra, hogy a szerbek provokálásával mind erőteljesebb reakcióra készítsék a biztonsági erőket. A harci cselekmények mellett azonban a gerillák a politikába is igyekeztek belefolyani, amikor Rugova bejelentette, hogy újabb tárgyalóküldöttséget állít össze, kampányt indítottak, hogy az UCK-t is vegyék bele.

A radikális albánok tisztában voltak azzal, hogy céljuk, a Szerbiától való elszakadás érdekében a nemzetközi közösséget be kell vonni a válság megoldásába, ami viszont csak akkor sikerülhet, ha a probléma túlmutat Jugoszlávia határain. A menekültáradat, valamint a számos, a szerbek által elkövetett atrocitásról szóló hír megfelelt ennek a célnak és nem is maradt hatástalan. Javier Solana NATO-főtitkár augusztus 12-ei nyilatkozatában kilátásba helyezte a Szövetség katonai erejének alkalmazását, ha nem sikerül tárgyalásos megoldást találni a konfliktusra.

A nyár folyamán történt harcok bebizonyították az UCK-nak, hogy frontális támadással nem képesek katonai sikereket elérni a számban és fegyverzetben jóval erősebb, hatékonyabban megszervezett szerb erők ellen, ezért visszatértek a hagyományos gerilla-hadviselésre. A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat lépésekre készítette az ENSZ-t is. Szeptember 23-án az ENSZ BT elfogadta az 1199-es határozatát. A határozat megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek

---

⁸⁸ Armend R. Bekaj: *The KLA and the Kosovo war* Berghof Transition Series Berlin 2010.

veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan körülmények közé kényszerült, amely humanitárius katasztrófával fenyeget. A dokumentum aláírói követelték, hogy a résztvevő felek és személyek azonnal abba hagyják az ellenségeskedést és fegyverszünetet tartanak, amíg a válság békés rendezésre kerül. Mind a jugoszláv, mind a koszovói albánoldalnak lépéseket kell tennie a humanitárius helyzet javítására. A határozat végül leszögezte, hogy amennyiben a felek nem hajtják végre az abban foglaltakat, úgy a BT megfontolja (közelebbről nem meghatározott) további intézkedések foganatosítását.⁸⁹

A fentiek hatására szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a gerilla-csoportokat felszámolni. Ez persze nem volt igaz, mert továbbra is számítani lehetett az albánok alacsony intenzitású támadásaira, de ez beleillett Milosevics elképzelésébe, aki be kívánta bizonyítani, hogy az albánok jelentik a fenyegetést a nemzetközi stabilitásra. Ennek érdekében a jugoszláv elnök megbízta Zsivadin Jovanovics szövetségi külügyminisztert hivatalosan kérje fel az EBESZ-t, hogy küldjön megfigyelőket Koszovóba. A politikai engedmények mellett, vagy inkább azok ellenére a VJ megerősítette a légvédelmi rendszerét, ami azt jelentette, hogy Belgrád továbbra is készült a NATO fegyveres beavatkozására. A Milosevics gesztusa azonban nem győzte meg a nemzetközi közösséget szándékai jóhiszeműségéről, ezért október első felében Richard Holbrooke amerikai diplomata többször látogatást tett Pristinában és Belgrádban, hogy közvetítsen a válság békés megoldása érdekében.

Milosevics október meghátrált és elfogadta a nemzetközi közösség feltételeit. A szerb kormány maradéktalanul elfogadta a BT 1199-es határozatában foglaltakat és ígéretet tett a végrehajtás ellenőrzésének lehetővé tételére. A nyilvánosságra nem hozott Holbrooke–Milosevics megállapodás (A jugoszláv elnök és az amerikai főtárgyaló között 1998 októberében kötött titkos megállapodás.)⁹⁰ rögzítette a válság megoldásának politikai kereteit. A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése az EBESZ Koszovói Ellenőrző Missziójára (KVM⁹¹) hárult, amely Pristinában állította fel központját. A Holbrook–Milosevics megállapodás azonban a felek

---

⁸⁹ <http://unscr.com/en/resolutions/1199> Letöltés ideje: 2018. szeptember 19.

⁹⁰ <https://www.wsws.org/en/articles/1998/10/koso-o20.html> Letöltés ideje: 2018. szeptember 19.

⁹¹ Kosovo Verification Mission – Koszovói Ellenőrző Misszió

érdekeinek összeegyeztethetlensége miatt meggátolni nem, csak elodázni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennaposá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszaszivárogtak a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket a területre. Az álláspontok eközben távolodtak egymástól: a szerbek még a köztársasági státust is soknak tartották Koszovó számára, az albánok pedig csak a függetlenséggel elégedtek volna meg.

44 A Rambouillet-i Koszovó-konferencia⁹²

Ebben a helyzetben kezdődött meg február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban a Koszovó-konferencia, amelynek tárgyalásaitól a világ közvéleménye a koszovói albánok és a szerb erők harcainak beszüntetését várta. Komoly eredmény volt, hogy a szemben álló felek elfogadták a béketárgyalásokra szóló meghívást – bár abban közrejátszott az elutasítás esetén ellenük fogantósítandó rendszabályok és a fenyegetések szerepe is –, hiszen 1998 májusa óta a felek nem voltak hajlandóak „egy asztalhoz” ülni egymással. A szerb delegáció vezetője Ratko Markovics szerb miniszterelnök-helyettes volt, bár Nikola Sajnovics és Vladan Kutlesics jugoszláv miniszterelnök-helyettesek személyében magasabb szintű (szövetségi) vezetők is helyet kaptak benne. A jugoszláv jobboldali ellenzék Szerbia belügyére hivatkozva

⁹² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/118881.stm> letöltés ideje: 2016. szeptember 29.

elutasította a konferencián való részvételt, és azzal vádolta meg a vezetést, hogy nem veszi figyelembe az 1997 áprilisában referendummal kinyilvánított népakaratot, miszerint a koszovói kérdést a köztársaság saját ügyeként, annak határain belül kell megtárgyalni. A szerb küldöttségben a köztársasági és szövetségi állami vezetőkön kívül részt vettek a koszovói nemzeti kisebbségek – feltehetően szerbbarát – (albán, muzulmán, török, montenegrói, roma) képviselői. A kisebbségek maguk mellé állítása azt volt hivatott demonstrálni, hogy az ő érdekeik is képviselve lesznek. Valójában azonban a szerb érdekek erősítésére hivatottak. A hivatalos delegációból kimaradtak a koszovói Szerb Ellenállási Mozgalom és a Koszovóban számos kolostorral, illetve jelentős vagyonnal rendelkező szerb ortodox egyház képviselői.

A koszovói albán küldöttséget három fő erő alkotta: az Ibrahim Rugova vezette mérsékelt Koszovói Demokratikus Szövetség, a Rexhep Qosja vezetése alatt álló radikálisabb Egyesült Demokratikus Mozgalom és Hashim Thaci politikai “igazgató” vezetésével az UCK képviselői. A delegációban rajtuk kívül megtalálhatók a koszovói albánság független, értelmiségi képviselői is. A koszovói albán delegáció vezetője – nagy meglepetésre – nem Rugova, hanem Thaci lett, és ezáltal a nemzetközi közösség által preferált Rugova szerepe csökkent. Ezért a tárgyalásokon az UCK elképzelései markánsabban jelentek meg. Az UCK ultraradikális erői – köztük Adem Demaci, az UCK-hoz közel álló politikus – a tárgyalásokat elutasították, és nem is utaztak el Rambouillet-ba, így a megosztott UCK egy enyhébb szárnyával kellett keresni a megegyezést. A tárgyalások során a békeközvetítők elsődlegesen a békeegyezmény mindkét fél számára elfogadható politikai kereteinek megfogalmazására törekedtek. Az igazán kényes részletkérdések csak azután kerülhettek terítékre, ha az alapvető kérdésekben sikerül megállapodásra jutni. A nemzetközi közösség által jól előkészített tárgyalási forgatókönyv fokozatosságot és részeredményeket irányzott elő, amelyek elengedhetetlen feltételei voltak a továbblépésnek.

Az Összekötőcsoport (Contact Group – a nagyhatalmak (Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Nagy Britannia, Németország, Olaszország, valamint az Oroszországi Federáció) diplomáciai képviselői által alkotott csoport a balkáni rendezés elősegítésére.) támogatta Koszovó széles körű autonómiáját, de elutasította függetlenné válását. A tervezetek szerint a koszovói albánok nemzetközileg felügyelt, demokratikus választások útján megalakíthatják parlamentjüket, létrehozhatják

igazságszolgáltatási intézményüket, saját közigazgatást vezethetnek be, és az etnikai arányokat figyelembe vevő vegyes összetételű rendőri szerveket is felállíthatnak. Koszovó végleges státusáról egy hároméves átmeneti időszak után döntenének, közben pedig a tartomány a nemzetközi közösség felügyelete alatt állna, egy 26 ezer fős NATO-kontingens biztosítása mellett. A tervezethez tartozott a Koszovóban tevékenykedő félkatonai szervezeteket – köztük az UCK – leszerelése is.

Miután a nyugati hatalmak deklarálták a határok megváltoztathatatlanágát, a szerb fél úgy érezhette magát, hogy álláspontja közelebb áll a nemzetközi közösség elképzeléséhez. A szerb delegáció február 10-én be is jelentette, hogy hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánok képviselőivel, amennyiben azok elfogadják az Összekötőcsoport által lefektetett tíz alapelvet. Erre azonban a Thaci-vezette küldöttség nem hajlandó, hiszen ez eleve kizárná legfontosabb követelésük megvalósulását, Koszovó függetlenné válását. A koszovói albánok ehelyett azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, a hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó hovatartozásáról döntő népszavazás kiírását, s kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön-megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodna azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvetette. 11-én a szerb delegáció jó diplomáciai húzással bejelentette, hogy egyoldalúan elfogadja az Összekötőcsoport által meghatározott 10 pontot, és a megállapodás-tervezetet is tárgyalási alapnak tekinti, sőt, hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánokkal, ha ők is elfogadják az alapelveket.⁹³

Az újabb tárgyalási forduló után a szerbek azonban elutasító álláspontra helyezkedtek, mivel nem fogadták el a NATO-erők jelenlétét Koszovóban és a KFOR szabad mozgását egész Jugoszlávia területén. Az albánok viszont, bár nem találták kielégítőnek a tartomány jövőbeni sorsát meghatározó szakaszt elfogadták a tervezetet, különösen mert sejtették a szerb fél nem fogja azt jóváhagyni.

Időközben nyílt harci előkészületek történtek – Belgrád több mint 40 ezer fegyverest vont össze Koszovóban – a jugoszláv küldöttség nem fogadta el a nemzetközi közösség követeléseit a tárgyalásokon. Ebben a robbanásveszélyes

---

⁹³ Juhász József: Koszovó: egy válság anatómiája (Osiris, 2000) ISBN 9633798493

helyzetben szikraként hatott a Racak-i mészárlás, amelynek során a szerb biztonsági erők január 15-én 45 albánt gyilkoltak meg.

A fejlemények cselekvésre ösztökélték a nemzetközi közösséget. Március 24-én a NATO megkezdte a – hivatalos indoklás szerint a Rambouillet-i egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a Jugoszlávia katonai erejének meggyengítését célzó – légitámadásokat.

A szövetséges műveleteket elsősorban repülőgépekről indított bombázással, valamint hajók és tengeralattjárók fedélzetéről indított manőverező robotrepülőgépek használatával hajtották végre. A műveletben Olaszországban és Németországban állomásozó mintegy 1000 repülőgép, valamint az Adriai-tengeren települt hajók és tengeralattjárók vettek részt. A művelet támogatására egy amerikai harci helikopter zászlóalj települt Albániába. A harctevékenységekben az Amerikai Egyesült Államok, Németország, az Egyesült Királyság, Olaszország, Törökország, Franciaország, Kanada, Spanyolország, Hollandia, Belgium, Norvégia, Portugália és Dánia erői vettek részt közvetlenül.

A NATO légi hadműveletének beindulásával párhuzamosan mozgásba lendült a szerb hadigépezet is, de fő erő kifejtését nem a NATO repülőgépei, hanem a koszovói lakosság ellen összpontosította. A „Patkó Hadművelet” keretében – megpróbálva kész helyzetet teremteni a tartományban – két hónap alatt közel 800 ezer albánt üldöztek ki Koszovóból és számos ellenálló életét vesztette.

Oroszország és Kína ugyan élesen elítélték a NATO-támadását, de nem nyújtottak gyakorlati segítséget Belgrádnak. Bizonyos bel-viták ellenére a NATO egysége sem bomlott fel. A még Montenegrótól is elszigetelődött Szerbia számára elérhetetlenné vált a hathatós külföldi segítség. Milosevics számára megszűnt annak az esélye, hogy a NATO nemzetközi nyomásra abbahagyja a támadásokat és realizálhatja a Koszovóban elkövetett durva etnikai tisztogatás eredményeit. Ezért június 8-án elfogadta a májusban a G8⁹⁴ tervezetében megfogalmazott és az ENSZ által jóváhagyott feltételeket. Ezek a feltételek bizonyos tekintetben kedvezőbbek voltak Belgrád számára, mint a Rambouillet-ben meghatározottak. Az orosz részvétellel felállított KFOR nem a NATO, hanem az ENSZ égisze alatt tevékenykedik és fennhatósága csak Koszovó területére terjed ki. Viszont viharos

---

⁹⁴ A világ nyolc gazdaságilag legfejlettebb államának csoportja

gyorsasággal – mindössze két hét alatt – ki kellett vonni a szerb csapatokat Koszovóból.

Értékelés

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott erőfeszítései hosszan tartó folyamat és fejlődés során jutottak el a végkifejletig. A balkáni háborúktól tartó törekvéseket az aktuális világpolitikai helyzet jelentősen befolyásolta. A terület az idők folyamán többször cserélt gazdát, de az idő túlnyomó részét a középkori kötődésre való hivatkozással Koszovó Szerbiához való erőteljes kötődésben töltötte.

A közép-európara jellemző változatos sokszor kusza történelmi és társadalmi helyzet miatt nehéz „igazságot tenni” a kérdésben, hogy kié a föld? Ebből a szempontból mindkét fél megfelelő érvanyagot tudhat magáénak, ami által követelheti a Koszovó fölötti ellenőrzést. Ezekben a kérdésekben így nem a nemzetközi jog, hanem az aktuális hatalmi viszonyok adhatnak megfelelő választ. A trianoni szerződés megfogalmazásakor sem az igazságosság, hanem a katonai szövetségeseik megjutalmazása és a térség stabilitásának megteremtése volt a nagyhatalmak célja.

A Koszovó albánok önrendelkezésért folytatott küzdelme esetenként békés tiltakozás, esetleg obstrukció, míg máskor a szélsőséges erőszak formájában nyilvánult meg. Az 1990-es évek közepére egyre nagyobb teret nyert az ellenállás erőszakos oldala, és fokozatosan átvette a kezdeményezést és a dominanciát a Rugova vezette békés és türelmet hirdető politikai irányzattól.

A koszovói albánok fegyveres ellenállása azonban önállóan soha nem lett volna képes sikereket elérni az emberi és anyagi erőforrások terén is jelentős fölényben lévő jugoszláv állam, illetve annak biztonsági erői ellenében. A mérleg nyelvét a nemzetközi közösség, különösen az Amerikai Egyesült Államok hatékony támogatása billentette a koszovói albánok számára kedvező oldalra. A NATO elsöprő katonai erejének beavatkozása pedig végleg eldöntötte a kérdést.

A KFOR bevonulása a tartományba intézményesítette a szerbek hatalomfosztását Koszovóban. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött és a tartomány megindult a teljes függetlenedés felé vezető úton.

Koszovóban a nemzetközi jelenlét ellenére, vagy talán ennek következtében a hatalom és a tulajdon újraelosztási folyamata indult meg, amelynek során egyesek a katonai befolyást politikaira és gazdaságira cserélték. Szinte törvényszerű folyamat volt, hogy a politikai és gazdasági tevékenységek ellenőrzése jutalomként, illetve a meg lévő katonai befolyásuk következtében a volt UCK-vezetők kezébe került. Azok kialakították régi-új struktúráikat, szabályrendszerüket, kapcsolataikat, amelyek szintén a családi és kláni kötelékeken alapulnak, és alig hasonlítanak a demokratikus rendre és értékekre. Az anarchikus állapotok fenntartása sokaknak még ma is érdeke, a nemzetközi közösség segítségére pedig csak a szerbektől való megszabadulás céljából volt szükségük.

SZERBIA PRÓBÁLKOZÁSAI A KOSZOVÓI HELYZET KEZELÉSÉRE

Koszovó (Szerbia számára Koszovó és Metohija a tartomány két földrajzi egysége nyomán) a szerbek számára nem csupán egy földrajzi terület, hanem nemzeti identitásuk egy darabja. Erre a területre esett a középkori szerb állam központja és itt található a szerb államiság megőrzésében a török hódoltság alatt elsőrendű szerepet játszott szerb ortodox egyház legfontosabb szent helyei. A fenti okok miatt szerbek Koszovót tartják a szerb államiság, a vallás és a kultúra bölcsőjének. A szerb nép mélyeséges ragaszkodása miatt a szerb politikai elit elképzelhetetlennek tartja, hogy elfogadja Koszovó függetlenedését, mert azzal az ország nemzeti örökségének legfontosabb darabjáról mondana le.

A következőkben megvizsgáljuk, hogy a szerb nemzet és a szerb politikai elit milyen stratégiát követett a régmúltban, a közelmúltban és a jelenben Koszovóval kapcsolatban, illetve azt, hogy milyen megoldás várható Szerbia részéről a helyzet rendezésére.

Történelmi előzmények

1389-ben Koszovó területén, Rigómezőn (Kosovo Polje) zajlott az a súlyos vereséggel zárult csata, ami a vereség ellenére a szerb nemzet történetének egyik meghatározó eseményévé vált. Ebben nagy szerepe volt a szerb csapatokat vezető Lázár fejedelem legendájának is, ami szerint angyal látogatta meg Lázárt a csata előestéjén, és választás elé állította. Választhatta a földi királyságot, amely velejárájaként elsőprő győzelmet arathat a csatában és a királysága biztosítva lesz egész életére, vagy a mennyei királyságot, mely esetben a hadseregét elsöprik a török hadak, és Lázár király maga mártírhalt hal, és a földi királysága a kihalás útjára kerül, de Lázár királynak különleges helye lesz Isten királyságában. A legenda szerint Lázár Isten királyságát választotta, melynek következtében meghalt a csatában és birodalma is letűnt. A szerbek szerint az, hogy Lázár az „örök királyságot” választotta, biztosítja a szerbek számára az örökös jogot Kosovóra, mert a terület ezzel a választással Koszovó vált a „szerb mennyei királysággá.”

Az első (1389) és a második (1448) rigómezei csatát követően Szerbia elveszítette függetlenségét és török fennhatóság alá került. Ekkor kezdődött meg a szerbek mai napig tartó elvándorlása Koszovó területéről. A szerb ortodox egyház azonban 1766-ig fenntartotta a peći patriarchatust, ami a középkori szerb állam folyamatosságának szimbólumává vált és még erősebben Szerbiához kapcsolta Koszovót.

Szerbia az 1800-as években visszanyerte de facto függetlenségét, és 1878-ban a Berliini Egyezményvel államiságát is. Szintén a 19. századhoz köthető a koszovói vilajet megszervezése az Oszmán Birodalmon belül, ekkortól számít Koszovó önálló közigazgatási egységnek.

Az Oszmán Birodalom végleges összeomlása előtt a 20. század elején szerb, bolgár és macedón csapatok kiűzték a törököket a Balkánról. A tartomány, a középkori hagyományokra való hivatkozással 1912-ben került vissza Szerbiához. Az albánok ekkor már egyértelmű többségben voltak a szerbekkel szemben. Az első világháborút követően megalakult Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, a későbbi Jugoszlávia az 1920-as és 30-as években több kísérlet tett arra, hogy szerbeket telepítsenek le a régióban, amelyek azonban az ott élő albánok ellenállásába ütköztek.

A II. világháborúban 1941. április 17-e után, Jugoszlávia kapitulálása után Koszovó területe három államhoz került, az északi rész német ellenőrzés alá került, egy keleti rész Bulgáriához, míg a területek nagy része egyesült Albániával és olasz fennhatóság alá került. Az olasz megszállás alatt Koszovóban szerb ellenes etnikai tisztogatások folytak, amik a későbbiekben a szerbek albán ellenes érzelmeinek alapjává váltak. Az olaszok háborúból való kilépése után a terület fölött Németország vette át az ellenőrzést. A Josip Broz Tito vezette szerb partizánok 1945 februárjára foglalták vissza Koszovót, ami ezzel újra Szerbia részeként szerb fennhatóság alá került.

A Tito vezetésével megalakult Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSZSZK) a nagyszerb ideológia szocialista változata alapján szerveződött. Az 1945-ben az elfogadott alkotmány értelmében a JSZSZK hat tagköztársaságból állt; Szerbián belül Vajdaság autonóm tartomány, Koszovó és Metohija autonóm körzet státuszt kapott. A koszovói albánok arra törekedtek, hogy a Koszovónál kisebb Montenegróhoz hasonlóan az ő területük is köztársasági státust kapjon a szerbek

viszont elleneztek ezt, mert tartottak attól, hogy a köztársasági státusszal rendelkező Koszovó előbb-utóbb élne a kiválás jogával. Mivel Titónak szüksége volt a Jugoszlávián belül többséget alkotó szerbek támogatására, ezért elutasította az albán kérést. A hivatalos indoklás szerint az ország a szláv népek állama, ezért nem lehet olyan tagköztársasága, ami nem szláv többségű. Az autonóm státusz kezdetben mindössze az albánok nemzetiségi mivoltának elismerése volt és csak a legalacsonyabb szintű közigazgatás decentralizációját jelentette.

A titói vezetés igyekezett integrálni az ország népeit, így arra is komoly erőfeszítéseket tett, hogy kedvező helyzetbe hozza a koszovói albánokat. Az 1950-es években albán főiskola, majd a 60-as években egyetemi kar alakult, megjelentek albán nyelvű napilapok és folyóiratok. Az enyhülési politika következtében 1963-ban Koszovó is megkapta az autonóm tartomány státuszt, majd a 60-as évek közepétől a szerb kormány a korábbinál toleránsabb politikát alkalmazott az albánok felé, akik akkortól részt vehettek a helyi és szövetségi intézményekben. Koszovó a volt Jugoszlávia legszegényebb területe volt, ezért a szövetségi vezetés gazdasági felzárkóztatási programokkal kívánta javítani a helyzetet. Koszovó föderációs alapról történő részesedése, támogatása jelentős, 37,1%-os volt, de a tényleges fejlesztésre és a felzárkózásra a régió hihetetlen mértékű népszaporulata miatt ezek az összegek sem voltak elegendők. Koszovóban azonban fokozottan tapasztalható volt az az egész országra jellemző jelenség, hogy a szerbek szoros politikai és állambiztonsági ellenőrzés alatt tartották a tartományt, a rendvédelmi szervekben és a közigazgatási apparátusban a szerbek felülreprezentáltak voltak. Az a néhány koszovói albán, akik bekerültek a vezetésbe ideológiailag szerbökké váltak, a széles albán rétegek a szerbek bábjaiknak tekintették őket és nem bíztak bennük.

Az 1974-ben elfogadott szövetségi alkotmány⁹⁵ Koszovót a Vajdasággal együtt autonóm tartományként majdnem egyenlő helyzetbe hozta az államalkotó köztársaságokkal: saját parlamentje volt önállóan intézte a közigazgatás, az oktatás és az egészségügy kérdéseit, valamint szavazati joga volt a szövetségi parlamentben. Az elnevezés megtartása ugyanakkor azért volt fontos, mert a köztársaságoknak megvolt az alkotmányos joga az elszakadásra, az autonóm tartományoknak nem.

---

⁹⁵ Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije (1974)
[http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974))

Tito 1980-as halálát követően dezintegrációs folyamatok indultak meg a szövetségi államban, ami a szerb nemzeti érzés fokozott megjelenéséhez vezetett. A szerb nemzeti érzés hisztérikussá válásához jelentősen hozzájárult a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia 1986-ban megjelent memoranduma⁹⁶. A dokumentum azt állította, hogy a szerbeket a jelenlegi jugoszláv államban létükben fenyegetik és az ország valójában már felbomlott, így a szerbek 40%-a Szerbián kívül szenved.

Szlobodan Milosevics Szerb Szocialista Párt elnökeként 1987. április 24-én Pristinában elmondott beszédével öntudatot és bátorságot öntött a helyi szerbekbe, akik ezt követően élvezve a hatalom támogatását fokozatosan visszaszorították az albánokat a hatalomból: Koszovóban kezdett kibontakozni a milosevicsi nacionalizmus. A szerbek úgy tekintettek Milosevicre, mint a II. világháború óta az első vezetőre, aki megvédi Szerbia érdekeit.

1989. június 28-án, a rigómezei csata 600. évfordulóján Milosevics egymillió szerb előtt mondott beszédében kötelezettséget vállalt a szerb nemzeti érdekek és különösen Koszovó védelmére.

45 Szlobodan Milosevics szerb elnök beszéde 1989. június 28-án Koszovó Poljén⁹⁷

Az 1989-es alkotmánymódosítással⁹⁸ visszaállították Szerbia fennhatóságát Koszovó felett, de az autonómiát formálisan nem vonták meg a tartománytól. A módosítás Koszovóra vonatkozóan az alábbi változásokat hozta:

⁹⁶ Memorandum Srpske Akademije Nauka i Umetnosti
<http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/memorandum%20sanu.pdf>

⁹⁷ https://sh.wikipedia.org/wiki/Govor_na_Gazimestanu letöltés ideje: 2016. Január 13.

⁹⁸ Ustav Socijalističke Republike Srbije sa ustavnim amandmanima i-xlix i registrom pojмова (1989)

- egyesült a fegyveres és a biztonsági erők főparancsnoksága;
- tisztán szerb kézbe került az iskoláztatás;
- fellebbviteli bíróságok újra Belgrádba kerültek.

Ezáltal Koszovó távolabbra került a köztársasági státusztól, mint a történelme folyamán bármikor.

1990-ben folytatódtek a zavargások, amelyeket a biztonsági erők hasonlóképpen erőszakos fellépése követett. Az albánokat megfosztották a tartomány adminisztratív irányításának lehetőségétől, eltávolították őket a közigazgatásból és az állami vállalatok éléről. 1990 júliusában megtiltották az illegális koszovói parlament ülésezését. 1990 szeptemberében az új szerb alkotmány elfogadásával teljes mértékben megszüntették a tartomány autonómiáját, Koszovót Szerbia egy régiójaként határozták meg. A koszovói kormányt feloszlatták, az irányítás hivatalosan is a szerb parlament kezébe került. A tudományos, a gazdasági, a művészeti és politikai elitet elnémították, részben likvidálták. Bezárták a koszovói iskolákat az albán gyermekek számára és az albánok elkerülték a kórházakat, mivel féltnek a szerb orvosoktól. A koszovói albán lakosság saját túléléséről, csak az emigrációban lévő családtagok deviza átutalásaival és feketemunkával volt képes gondoskodni.

Abban, hogy a 90-es évek elején győzött a nacionalizmus fontos szerepet játszott a nemzeti érzések reneszánsza, a kelet-európai rendszerváltás, a világgazdasági korszakváltás és az egyes köztársaságokat különbözően érintető adósságválság, a régi titói rendszer rossz ízű hagyatéka, továbbá a 80-as évek végének milosevicsi re-centralizációs politikája. Ez utóbbi különösen azért fontos, mert a jugoszláv történelemben ciklikusan fellépő nagyszerb-centralista törekvések újabb hullámaként arról győzte meg a nem-szerb nemzeteket, hogy nem lehet megtalálni a közös államiság kölcsönösen előnyös formáját. Később Milosevics győzelme a szerb választásokon 1990 decemberében ideológiai színezetet is adott az eseményeknek, mivel előzőleg a nyugati köztársaságokban a jobboldali pártok nyertek.

Mindez természetesen azt jelentette, hogy Jugoszlávia újra-centralizálásának esélyei is radikálisan csökkentek, ezért módosult Milosevics politikája: eredeti célkitűzéseinek második részét, azaz hogy Szerbia állami egységének 1988-89-ben végrehajtott megerősítése után re-centralizálják Jugoszlávia egészét, fokozatosan

felváltotta Nagy-Szerbia létrehozásának célja. S ekkor gyorsult fel a szövetségi adminisztráció és a tisztikar szerb rétegeinek Milosevics felé fordulása is, mert bár előbb is hajlottak „új Titót” látni benne, a régi rend erodálódásával túlélésük egyetlen esélye a nacionalista fordulat lett.

1992-re a koszovói albánok és szerbek egymástól teljesen elszeparálva éltek. A szerb vezetés ismételten erőszakkal reagált a függetlenségi törekvésekre. A koszovói parlamentet illegálisnak nyilvánították, a függetlenségi mozgalom egyes vezetőit elfogták és hazaárulás vádjával bebörtönözték. A tartomány feletti szerb szuverenitás fenntartására a Jugoszláv Hadsereg és a Szerb Rendőrség vigyázott.

A koszovói válság kibontakozása

Az UCK tevékenysége megélénkült, miután 1997 márciusában, Albániában az államigazgatás összeomlott, anarchia alakult ki, a hadsereg fegyverraktárait pedig kifosztották. Az albán hadsereg fegyverei így módon a koszovói albán fegyveresek kezébe kerültek. Ennek nyomán 1997-1999. között gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, amelyre a szerb hadsereg és rendőrség a civil lakosságot sem kímélő fellépéssel reagált.

1998. január 22-én a szerb rendőrség egy alegysége a koszovói Srbica közelében megtámadott egy házat és megölt egy embert. Ezt követően a szerb erők sorozatos támadásokat hajtottak végre az albán terroristák ellen, amelyek során több tíz albán és jóval kevesebb szerb veszítette életét. A szerb akciókra válaszul az UCK március 4-én felhívta a katonai szolgálatra alkalmas koszovói albánokat csatlakozzanak a szervezethez és kapcsolódjanak be a harcba. Ezzel a válság új szakaszába lépett. Nyílt ellenségeskedés kezdődött az albán fegyveresek és a szerb rendőrség között.

Június 16-án Milosevics Moszkvában találkozott Borisz Jecsin orosz elnökkel. A megbeszélések középpontjában a koszovói válság megoldása állt. A tárgyalások eredményeként Milosevics bejelentette, hogy felújítja a koszovói albánokkal folyó párbeszédet, lehetővé teszi a menekültek visszatérését, a humanitárius szervezetek működését és beszünteti a rendőrség megtorló akcióit. A jugoszláv elnök abba is beleegyezett, hogy a Belgrádban akkreditált diplomataknak rendszeres megfigyelést

folytassanak Koszovóban. A Koszovói Diplomata Megfigyelő Misszió (KDOM) július 6-én kezdte meg működését.

46 Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök megbeszélései Borisz Jelcin orosz elnökkel⁹⁹

A szerb belügyminisztérium és a JH tartományban állomásozó erői azonban folytatták a felkészülést az UCK visszaszorítására, a Koszovón kívüli területeken pedig aktívabbá váltak a légielő és légvédelem kötelékei. A kisebb csapatokkal végrehajtott gyakorlatok azt jelezték, hogy Belgrád felkészül a NATO légierejével való összecsapásra. Ez a tény megkérdőjelezte Milosevics Koszovóra vonatkozó ígéreteinek komolyságát.

Június második felétől az UCK is fokozta fegyveres akcióinak gyakoriságát és méreteit. Ezt megelőzően a szervezet 20-30 főnél nem nagyobb csoportokkal hajtott végre támadásokat “hit and run” taktikát alkalmazva, főleg Koszovó nyugati területein, ahol szerbek csak kis számban éltek. Ekkorra azonban az UCK vezetése úgy ítélte meg a helyzetet, hogy eljött az idő nagyobb támadások végrehajtására. A

---

⁹⁹ <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/zum-tode-von-boris-jelzin-praesident-des-uebergangs-1439630/1995-im-kreml-jelzin-empfaengt-1441128.html> letöltés ideje: 2016. szeptember 29.

létszámukban megnövekedett gerillacsoportok kiterjesztették támadásaikat a fontosabb ipari létesítményekre és a nagyobb városokra is. Június végére ez odáig fokozódott, hogy az UCK egy 150-200 főből álló csoportja elfoglalta Belacevac-i lignitbányát.

A jugoszláv vezetés érzékelte a katonai beavatkozásra irányuló nemzetközi eltökéltség csökkenését és erőteljes ellentámadás mellett döntött. Július 25-én a JH tartományban állomásozó csapatainak zászlóalj erejű harccsoportjai összehangolt támadást indítottak a Nyugat-Koszovóban lévő UCK-erők ellen. A támadás rövid távú célja a stratégiai fontosságú Pristina-Pec útvonal felszabadítása volt. Ezt a feladatot a szerb biztonsági erők rövid idő alatt végrehajtották, valamint kiszorították az albán fegyvereseket a környező településekről. A hadművelet további célja az UCK visszaszorítása és lehetőség szerinti teljes felszámolása volt. A további végrehajtás azonban nem ment ilyen gördülékenyen. A szerb erők csak többszöri nekirugaszkodásra, majdnem három hét elteltével voltak képesek visszafoglalni Junikot, az albán fegyveresek fontos háttérbázisát. A támadások során ekkor már nagyszámú polgári áldozatról is beszámoltak. A különleges rendőri erők (MUP) településeket támadtak meg, fosztottak ki és romboltak le, amelynek célja az UCK háttérének megsemmisítése volt. Az atrocitások hatására augusztusban tízezer számra menekültek el albánok a térségből. A hadművelet során azonban kiderült az is, hogy a JH és a MUP részéről bevetett erők nem elegendők az UCK felszámolásához, a haderő vezetése ezért megkezdte a JH nyílt beavatkozásának előkészítését.

Szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a gerilla-csoportokat felszámolni.

Ez persze nem volt igaz, mert továbbra is számítani lehetett az albánok alacsony intenzitású támadásaira, de ez beleillett Milosevics elképzelésébe, aki be kívánta bizonyítani, hogy az albánok jelentik a fenyegetést a nemzetközi stabilitásra. Ennek érdekében a jugoszláv elnök megbízta Zsibadin Jovanovics szövetségi külügyminisztert hivatalosan kérje fel az EBESZ-t, hogy küldjön megfigyelőket Koszovóba.

A politikai engedmények mellett, vagy inkább azok ellenére a JH megerősítette a légvédelmi rendszerét, ami azt jelentette, hogy Belgrád továbbra is készült a NATO fegyveres beavatkozására.

A Milosevics gesztusa azonban nem győzte meg a nemzetközi közösséget szándékai jóhiszeműségéről, ezért október első felében Richard Holbrooke amerikai diplomata többször látogatást tett Pristinában és Belgrádban, hogy közvetítsen a válság békés megoldása érdekében. Milosevicsnek a következő követeléseket kellett teljesítenie:

a koszovói ellenségeskedés azonnali beszüntetése;

a szerb biztonsági erők laktanyáikba való visszatérése;

a nemzetközi humanitárius szervezetek beengedése Koszovóba;

a menekültek hazatérésének lehetővé tétele;

békétárgyalások megkezdése a koszovói albánok vezetői és Belgrád között.

47 Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök és Richard Holbrooke, az Amerikai Egyesült Államok elnökének balkáni különmegbízottja tárgyalásai Belgrádban ¹⁰⁰

¹⁰⁰ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/118881.stm> letöltés ideje: 2016. szeptember 29.

Ez alkalommal a helyzet valóban kiéleződött, hiszen október 13-án az Észak-atlanti Tanács kiadta a Jugoszlávia elleni korlátozott légi hadműveletre vonatkozó készenléti parancsot, amelyet négy napra felfüggesztett. Ez azt jelentette, ha Milosevics nem teljesíti a feltételeket, akkor Wesley Clark, a NATO európai erőinek főparancsnoka a négy nap leteltével további felhatalmazás nélkül megindítja a légitámadásokat.

A készenléti parancssal a zsebében Holbrooke 13-án újra Belgrádba utazott tárgyalni. Milosevics meghátrált a katonai fenyegetés elől és elfogadta a nemzetközi közösség feltételeit. A szerb kormány maradéktalanul elfogadta a BT 1199-es határozatában foglaltakat és ígéretet tett a végrehajtás ellenőrzésének lehetővé tételére. A nyilvánosságra nem hozott Holbrooke-Milosevics megállapodás rögzítette a válság megoldásának politikai kereteit. Annak tartalmára a szerb kormány határozatából lehet következtetni:

az erőszak és a terrorizmus ellentmond a nemzetközi normáknak, így azt be kell szüntetni;

bármely, Koszovó jövőjéről szóló megállapodásnak tiszteletben kell tartania Jugoszlávia területi integritását és szuverenitását;

a rendezésnek a koszovói nemzeti kisebbségek egyenlőségének és jogainak tiszteletben tartásával kell létrejönnie;

Koszovó lakossága demokratikusan választott parlamenti, közigazgatási és bírói rendszeren keresztül igazgatja a tartományt, kilenc hónapon belül parlamenti választásokat tartanak Koszovóban, amelyre meghívják az EBESZ ellenőreit;

a nemzeti kisebbségek tagjai járulékos jogokat élveznek annak érdekében, hogy megőrizzék és kifejezzék nemzeti, kulturális, vallási és nyelvi identitásukat;

a koszovói rendezés számos felelőségi jogot, például a rendőrség létrehozását a helyi nemzeti közösségekre ruházza rá;

csak azok a személyek vonhatók felelősségre a koszovói események miatt, akik a nemzetközi jogba ütköző és emberiség elleni bűntettet hajtottak végre.

A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése az EBESZ Koszovói Ellenőrző Missziójára (KVM) hárult, amely Pristinában állította fel központját.

A Holbrook-Milosevics megállapodás azonban a felek érdekeinek összeegyeztethetlensége miatt meggátolni nem, csak elodáztatni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennaposá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszaszivárogtak a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket a területre. Az álláspontok eközben fényévekre voltak egymástól: a szerbek még a köztársasági státust is soknak tartották Koszovó számára, az albánok pedig csak a függetlenséggel elégedtek volna meg.

Ebben a helyzetben kezdődött meg február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban a Koszovó-konferencia¹⁰¹, amelynek tárgyalásaitól a világ közvéleménye a koszovói albánok és a szerb erők harcainak beszüntetését várta. Komoly eredmény volt, hogy a szemben álló felek elfogadták a béketárgyalásokra szóló meghívást - bár abban közrejátszott az elutasítás esetén ellenük foganatosítandó rendszabályok és a fenyegetések szerepe is -, hiszen 1998 májusa óta a felek nem voltak hajlandóak "egy asztalhoz" ülni egymással.

48 A Rambouillet-i Koszovó-konferencia¹⁰²

¹⁰¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/682877.stm> letöltés ideje: 2016. szeptember 29.

¹⁰² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/118881.stm> letöltés ideje: 2016. szeptember 29.

A szerb delegáció vezetője Ratko Markovics szerb miniszterelnök-helyettes volt, bár Nikola Sajnovics és Vladan Kutlesics jugoszláv miniszterelnök-helyettesek személyében magasabb szintű (szövetségi) vezetők is helyet kaptak benne. A jugoszláv jobboldali ellenzék Szerbia belügyére hivatkozva elutasította a konferencián való részvételt, s azzal vádolta meg a vezetést, hogy nem veszi figyelembe az 1997 áprilisában referendummal kinyilvánított népakaratot, miszerint a koszovói kérdést a köztársaság saját ügyeként, annak határain belül kell megtárgyalni. A szerb küldöttségben a köztársasági és szövetségi állami vezetőkön kívül részt vettek a koszovói nemzeti kisebbségek - feltehetően szerbbarát - (albán, muzulmán, török, montenegrói, roma) képviselői. A kisebbségek maguk mellé állítása azt volt hivatott demonstrálni, hogy az ő érdekeik is képviselve lesznek. Valójában azonban a szerb érdekek erősítésére hivatottak. A hivatalos delegációból kimaradtak a koszovói Szerb Ellenállási Mozgalom és a Koszovóban számos kolostorral, illetve jelentős vagyonnal rendelkező szerb ortodox egyház képviselői.

Miután a nyugati hatalmak deklarálták a határok megváltoztathatatlanságát, a szerb fél úgy érezhette magát, hogy álláspontja közelebb áll a nemzetközi közösség elképzeléséhez. A szerb delegáció február 10-én be is jelentette, hogy hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánok képviselőivel, amennyiben azok elfogadják az összekötő csoport által lefektetett tíz alapelvet. Erre azonban a Thaci vezette küldöttség nem hajlandó, hiszen ez eleve kizárná legfontosabb követelésük megvalósulását, Koszovó függetlenné válását. A koszovói albánok ehelyett azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, a hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó hovatartozásáról döntő népszavazás kiírását, s kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön-megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodna azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvetette.

Az Összekötőcsoport a tárgyalások megkezdésekor az alábbi 10 „take it or leave it” alapelvet határozta meg:

1. A feleknek azonnal be kell szüntetni az ellenségeskedést, majd a tűzszünet be kell tartani.

2. Párbeszéd útján békés megoldásra kell törekedni.
3. Egyelőre egy ideiglenes megállapodást kell kötni, a végső rendezés mechanizmusa csak egy hároméves átmeneti időszak után kezdődne.
4. Az ideiglenes státus egyoldalúan nem változtatható meg.
5. A JSZK és a szomszédos országok területi integritása változatlan marad.
6. Egyaránt védeni kell valamennyi nemzetiség jogait.
7. Szabad és tiszta választásokat kell tartani Koszovóban az EBESZ ellenőrzése alatt.
8. Egyetlen fél sem folytathat eljárást olyan bűncselekményért, amely a koszovói válsággal van összefüggésben (kivételek: emberiség elleni bűncselekmények, háborús bűncselekmények és a nemzetközi jog egyéb súlyos megsértése).
9. Amnesztiát kell hirdetni és a politikai foglyokat szabadon kell engedni.
10. Nemzetközi közreműködés és a felek teljes körű együttműködése szükséges a megállapodás végrehajtása során.

Az újabb tárgyalási forduló után a szerbek azonban elutasító álláspontra helyezkedtek, mivel nem fogadták el a NATO-erők jelenlétét Koszovóban és a KFOR szabad mozgását egész Jugoszlávia területén. Az albánok viszont, bár nem találták kielégítőnek a tartomány jövőbeni sorsát meghatározó szakaszt elfogadták a tervezetet, különösen mert sejtették a szerb fél nem fogja azt jóváhagyni.

Időközben nyílt harci előkészületek történtek - Belgrád több mint 40 ezer fegyverest vont össze Koszovóban - a jugoszláv küldöttség nem fogadta el a nemzetközi közösség követeléseit a tárgyalásokon. Ebben a robbanásveszélyes helyzetben szikraként hatott a Racak-i mészárlás, amelynek során a szerb biztonsági erők január 15-én 45 albánt gyilkoltak meg.

A fejlemények cselekvésre ösztökélték a nemzetközi közösséget. Március 24-én a NATO megkezdte a - hivatalos indoklás szerint a Rambouillet-i egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a JSZK katonai erejének meggyengítését célzó - légitámadásokat.

A NATO támadás közeledtével Szlobodan Milosevics szerb elnök egy utolsó kétségbeesett diplomáciai manőverként kérelmezte a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság felvételét a Független Államok Szövetségébe. Milosevics ezzel gyakorlatilag Oroszország védelme alá kívánta helyezni országát. A kísérlet nem sikerült, mert a kérelmet elutasították.

A légi hadművelet beindulásával párhuzamosan ismételten mozgásba lendült a szerb hadigépezet, de fő erő kifejtését nem a NATO repülőgépei, hanem a koszovói lakosság ellen összpontosította. A "Patkó Hadművelet" keretében - megpróbálva kész helyzetet teremteni a tartományban - két hónap alatt mintegy 800 ezer albánt üldöztek ki Koszovóból és számos ellenálló életét veszítette.

Értékelés

A milosevicsi jugoszláv vezetés a nacionalizmus jegyében az albán önrendelkezés korlátozása, a koszovói albán lakosság ellehetetlenítése, majd végül a koszovói albánság elüldözése, illetve megsemmisítése útján kívánta rendezni az etnikai konfliktust.

A jugoszláv vezetés tévesen úgy értékelte, hogy a belügyek fölötti szabad rendelkezés jegyében semmi nem korlátozza a válsághelyzet kezelésére tett belső erőfeszítéseit. A szerb vezetés abban is tévedett, hogy a hagyományosan jó orosz-szerb viszony elegendő védelmet nyújt Szerbia számára egy nemzetközi beavatkozás ellen.

A jugoszláv vezetés által elkövetett hibák oda vezettek, hogy a JSZK fegyveres konfliktusba keveredett a NATO-val, amit aktív szerepet játszani nem hajlandó szövetségesei híján elvesztett. A konfliktus következtében a JSZK, illetve annak utódállama, a Szerb Köztársaság először csupán gyakorlatilag, majd nemzetközi jogilag is elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött. A konfliktus további következményei a regnáló jugoszláv és szerb vezetés bukása, az úgynevezett demokratikus hatalomátvétel és a korábbi vezetők ellen az ICTY-on lefolytatott büntető eljárások lettek.

Ezen folyamatok ugyan kedvezően hatottak a térség biztonsági helyzetére és lehetőséget teremtettek arra, hogy Szerbia rendezze kapcsolatait a Nyugati Világgal,

de Koszovó elvesztésével a szerb politika olyan helyzetbe került, ami még sokáig nyitott kérdés marad az ország számára.

A JUGOSZLÁV BIZTONSÁGI ERŐK TERRORELLENES MŰVELETEI 1997-TŐL 1999-IG

Bevezetés

Koszovó történelmi és társadalmi szerepénél fogva kiemelt, bizonyos tekintetben szimbolikus jelentőséggel bír a szerb politika és a népesség számára. Ennél fogva a szerb vezetés a délszláv válság során korábban tapasztalt erőteljes fellépésnél is határozottabb magatartást mutatott a koszovói albánok függetlenségi törekvéseivel szemben.

A szerb vezetés illegálisnak minősítette a koszovói albánok minden fajta függetlenségi törekvését, az 1997-ben kezdődött fegyveres támadásokat pedig terrorista akcióknak bélyegezte és ennek megfelelően a biztonsági erők egyre fokozódó bevetésével reagált rájuk.

Az események előre haladásával azonban a szerb biztonsági erők tevékenysége túlmutatott egy adott körülmények között akár jogosnak is tekinthető védelmi műveleten és a koszovói albán lakosság módszeres elűldözésére irányult.

A továbbiakban bemutatom a műveletekben résztvevő jugoszláv erőket, azok erejét, felépítését és alárendeltségét, valamint szerepüket az eseményekben. A helyzetet értelmesebbé teszi, hogy a kérdéses időszakban Szerbia a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság részeként szövetségi állam tagja volt. A jelzett időszakban a válság kezelésében résztvevő erők eltérő szintű vezető szervek, egyrészt a Jugoszláv Védelmi Minisztérium (Ministartvo odbrane – MO), másrészt a Szerb Belügyminisztérium (Ministarstvo unutrašnjih poslova – MUP) alárendeltségébe tartoztak. Ezen túlmenően részt vettek a műveletekben szerb félkatonai szervezetek is, amelyek a válság egyes szakaszaiban a műveletet vezető parancsnokság alárendeltségébe tartoztak.

A konfliktusban résztvevő jugoszláv erők¹⁰³

A jugoszláv Védelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozó erők

A MO felügyelete alá tartozott a Jugoszláv Hadsereg (Vojska Jugoslavije – VJ). A védelemről szóló 1994. évi szövetségi törvény¹⁰⁴ értelmében a VJ, az állam legfőbb fegyveres ereje, szervezi a fegyveres küzdelmet és az ellenállás egyéb formáit az ellenséggel szemben az ország védelmében, és összefogja a küzdelemben résztvevő erők tevékenységét. A

49 A jugoszláv Védelmi Minisztérium címere

VJ alárendeltségébe tartozott a Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága, a Légierő és Légvédelem, valamint a Haditengerészet. A koszovói műveletben az utóbbi kettő haderőnem kötelékei nem vettek részt érdemben.

A szárazföldi csapatok alárendeltségében szerveződött az 1., 2. és 3. Hadsereg. Koszovó a 3. Hadsereg felelőségi körzetébe esett, amibe a Nisi és a Pristinai hadtest tartozott. A VJ elsődleges erejét Koszovóban a Pristinai hadtest alárendeltségébe tartozó kötelékek képezték. A hadtest alárendeltségébe 12 békében teljesen, vagy részben feltöltött és háborús helyzetben mozgósított (területvédelmi) dandár és ezred tartozott, amelyeknek kijelölt felelőségi területeik voltak a tartományban. A konfliktus kezdetén a hadtest mintegy 18000 katonából állt, ez a szám azonban 1999 áprilisára az át-alárendeléseknek, mozgósításnak és az önkéntesek beáramlásának következtében csaknem 62000-re emelkedett.

A VJ fő erejét a gépesített lövész, harckocsi és tüzér csapatok képezték. Fegyverzetük közepes harckocsikból, gyalogsági harcjárművekből, önjáró és vontatott táborig, páncéltörő és légvédelmi tüzérségi eszközökből, valamint gyalogsági fegyverekből állt. Ruházatuk zöld, vagy zöldes barna alapú terepmintás gyakorló

¹⁰³ A jugoszláv biztonsági erőkről szóló adatok az ICTY IT-05-87/1-T perének ítéletéből származnak (http://www.icty.org/x/cases/djordjevic/tjug/en/110223_djordjevic_judgt_en.pdf Letöltés ideje: 2016. január 23.)

¹⁰⁴ Zakon o odbrani SRJ, Službeni list SRJ čl 87.

öltözet volt acélsisakkal, vagy tábori sapkával.

A műveletekben először a Katonai Rendőrség kötelékei vettek részt. A válság eszkalálódásával a hadtest mind nagyobb része került igénybevételre, majd a konfliktus kiszélesedésével a VJ különleges kötelékei, a 63. Ejtőernyős dandár, és a 72. Különleges dandár alegységei is bekapcsolódtak a küzdelembe.

A szerb Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozó erők

A MUP alárendeltségébe a Közbiztonsági Főosztály (Resor javne bezbednosti – RJB) és az Állambiztonsági Főosztály (Resor državne bezbednosti – RDB) tartozott.

50 A szerb Belügyminisztérium Címere

A Közbiztonsági Főosztály

Az RJB feladata az élet, a polgárok biztonságának és tulajdonának védelme, bűnmegelőzés és felderítés, a közrend fenntartása, a közlekedés felügyelete, valamint az államhatár körzetének és forgalmának ellenőrzése volt.

A Körzeti Rendőrkapitányságok

Az RJB feladatait a Körzeti Rendőrkapitányságokon (Sekretarijat unutrašnjih poslova – SUP) keresztül valósította meg. A kérdéses időszakban Koszovó területén hét (Pristina, Kosovska Mitrovica, Prizren, Pec, Urosevac, Gnjilane és Djakovica) SUP működött. A körzeti rendőrkapitányok vezették a felelőségi területükön zajló műveleteket. Az értékelt művelet során a körzeti rendőrkapitányok a MUP pristinai törzsének voltak alárendelve, ami tervezte és koordinálta a műveletet.

A SUP-ok alárendeltségében tevékenykedtek a Járási Rendőrkapitányságok (Odeljenja unutrašnjih poslova – OUP) és a rendőrőrsök. Az OUP-ok és a rendőrőrsök valósították meg a rendőrség mindennapi feladatait. Ezek voltak a felelősök a bűnmegelőzésért, a közrend fenntartásáért, a nyomozati munkáért, valamint, amennyiben a felelőségi területük államhatár mentén feküdt, határrendészeti feladatok ellátásáért.

A rendőrség fő fegyverzetét kézfegyverek, alapvetően a CZ99 típusú pisztoly

és az M70 típusú gépkarabély alkotta. Felszerelésük rendőri jelzésekkel ellátott civil gépjárművekből állt. Ruházatuk sötétkék, vagy kék terepmintás gyakorló öltözet volt. A rendőrség létszáma a válság tetőpontján megközelítőleg 9000 fő volt a tartományban.

A Különleges Rendőri Erők

A Különleges Rendőri Erőket (Posebne jedinice policije – PJP) 1993-ban alapították azzal a céllal, hogy kiemelt biztonsági feladatokat hajtsanak végre normál és rendkívüli helyzetben. A feladatok magukba foglalták a terrorista, lázadó és szabotőr csoportok és egyének felfedését, letartóztatását vagy megsemmisítését. A feladat végrehajtása érdekében a köteléknek, nagy mozgékonyaságú, jól felszerelt és kiképzett erőknek kellett lennie.

51 A Különleges Rendőri Erők címere

A PJP tagjait a rendőrség állományából választották ki. A kiválasztásnál figyelembe vették az életkort, a mentális és fizikai állapotot, az erős hazafias elkötelezettséget a bátorságot kitartást és erkölcsi tartást. A PJP tagjai az állomány többi részénél magasabb illetményt kaptak. Kiválasztásukat követően a PJP tagjai fizikailag és szellemileg is megterhelő alap és a beosztásuknak megfelelő szakkiképzésen mentek keresztül.

A PJP egy állandó (Belgrádban települt) és több ideiglenes kirendeltségbe szerveződött. Koszovó teljes területe a Pristinai (ideiglenes) Kirendeltség alá tartozott. Egy Kirendeltség alá 4-7 rendőr század és egy támogató szakasz tartozott jellemzően 5-600 rendőrrel. A MUP 1998 decemberében elrendelte, hogy minden Kirendeltség hozzon létre egy kiemelkedő képességű és különlegesen felkészített rendőrökből álló 10-15 fős Műveleti Végrehajtó Csoportot (Operativno-poternih grupa – OPG). Az ideiglenes kirendeltségek tagjai normál időszakban az állandó beosztásuknak megfelelő rendőri feladataikat hajtották végre.

A PJP fel volt szerelve páncélozott szállító harcjárművekkel, páncélozott és páncél nélküli terepjárókkal, valamint személygépkocsikkal (Pinzgauer, Landrover Defender Mercedes és Zastava). A járműveket kék alapú terepszínre festették.

Fegyverzete tüzérségi, valamint kollektív és egyéni gyalogsági fegyverekből (Légvédelmi gépágyú, aknavető, géppuska, gránátvető, mesterlövész puska, gépkarabély és pisztoly) állt. Ruházatuk sötétkék, vagy kék (esetenként zöld) terepmintás gyakorló öltözet volt.

A válság időszakában a 122. és 124. Beavatkozó Dandár, valamint hét Kirendeltség állománya teljesített szolgálatot Koszovó területén. A teljes létszám megközelítőleg 6000 fő volt.

Különleges Anti-terrorista Kötelék

A Különleges Anti-terrorista Kötelék (Specijalna antiteroristička jedinica – SAJ) az RJB kifejezetten terroristaellenes feladatokra felkészített egysége volt. A SAJ három 100 fős alegységből állt (Belgrád, Pristina Újvidék). Az újvidéki alegységet 1998 decemberében feloszlatták. Az alegységek három szakaszból, szakaszonként három rajból álltak. 1999 márciusában a „Skorpiók” félkatonai egységből megszervezték a SAJ 100-150 fős tartalék állományát.

A SAJ tagjait különleges kiképzésnek vetették alá, megkülönböztető ruházatot hordtak és jugoszláv viszonylatban a legmodernebb eszközökkel voltak

felszerelve. Fegyverzetük kezdetben mesterlövész puskából, gépkarabélyból és pisztolyból állt. A válság későbbi időszakában már 12,7 mm-es géppuskát és aknavetőt is alkalmaztak. Feladat-végrehajtás során páncél nélküli katonai terepjárókat használtak. Ruházatuk kék-barna mintás terepszínű gyakorlóöltözet volt.

52 A Különleges Antiterrorista Kötelék címere

Tartalékos Rendőri Osztagok

1998 közepén a szerb enklávék védelmének megszervezése céljából a MUP a SUP-okon keresztül megkezdte Tartalékos Rendőri Osztagok (Rezervno policijsko odeljenje – PRO) felállítását. A PRO-k kizárólag szerb nemzetiségű helyi önkéntesekből álltak, akik a saját közösségük védelme érdekében önvédelmi

csoportokba szerveződtek.

1999 februárjára Koszovóban összesen 255 PRO szerveződött, amelynek összlétszáma meghaladta az 54 000 főt. A PRO tagjait a VJ és a MUP képezte ki és látta el gyalogsági fegyverekkel. Felelőségi területük kifejezetten a saját lakókörnyezetükre korlátozódott. Öltözetük zömmel civil ruhából állt, amit esetenként rendőri/katonai ruházattal egészítettek ki.

Az Állambiztonsági Főosztály

Az RDB volt felelős a Szerb Köztársaság és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság biztonságának védelméért az alkotmányos rend megzavarására irányuló törekvésekkel szemben. Feladatai közé tartozott a kémelhárítás, felderítés, a szélsőségesség és a terrorizmus elleni küzdelem, valamint egyéb biztonságot érintő feladatok. Az RDB az országos központ (Belgrád) irányítása mellett területi kirendeltségek (Koszovóban Pristina, Gnjilane és Pec területén) alkalmazásával hajtott végre feladatait.

A Különleges Műveleti Kötelék

Az RDB szervezetén belül a Harmadik Csoportfőnökség felelt a terroristaellenes műveletekért. A feladatok közvetlen végrehajtását a Különleges Műveleti Kötelék (Jedinica za specijalne operacije – JSO) végezte. Feladata terrorista csoportok felszámolására irányuló műveletek tervezése és végrehajtása volt.

A SAJ létszáma megközelítőleg 100 fő lehetett. Ez 1999-ben 120-150 fővel egészült ki a Skorpiók, majd további 30 fővel az Arkan Tigrisei félkatonai szervezetek állományából. A SAJ a PJP-hez hasonló, de annál jobb minőségű eszközökkel és fegyverzettel volt felszerelve, ami kiegészült személyi védelmi eszközökkel (pl. repeszálló mellény, kevlar sisak). Ruházatuk a többi köteléktől eltérő zöld és barna terepszínű gyakorló öltözet volt.

Szerb félkatonai csoportok

A félkatonai csoportok alatt jelen kontextusban olyan csoportokat értünk, amelyek funkcionalitás és felépítés szempontból katonai jellegűek, de szervezeti és jogi szempontból nem tekinthetők professzionális katonai erőnek. Ezek a csoportok a koszovói konfliktus során a reguláris katonai és rendőri erők mellett harcoltak. Bár külön vezetésük és megkülönböztethető felszerelésük és fegyverzetük volt, gyakran betagozódtak a reguláris erők parancsnoki rendszerébe.

A félkatonai csoportok sokszor kitűntek a reguláris MUP és VJ csapatok közül, mert tagjaik megjelenése félelemkeltő, viselkedésük különösen agresszív volt. Ez esetenként kivégzésszerű gyilkosságokban, valamint erőszakoskodásban, rablásban és gyűjtogatásban nyilvánult meg.

A konfliktus ideje alatt az alábbi félkatonai csoportok tevékenykedtek Koszovó területén:

Skorpiók

A Skorpiók (Škorpioni) csoport eredete az 1990-es évek elejére nyúlik vissza. A mai Horvátország területén létrehozott krajina Szerb Köztársaságban fekvő olajkutak védelmére jött létre. Ezt követően tagjai részt vettek a horvátországi, boszniai és koszovói harcokban a szerb erők oldalán. A csoport legmagasabb létszáma 100-150 fő volt. Fegyverzete gyalogsági fegyverekből (géppuska, gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházata katonai és civil ruhák keveréke megkülönböztető jelzéssel. A csoportot 1996-ban feloszlatták. Tagjai bűnöző életmódot folytattak.

53 A Skorpiók félkatonai alakulat címere

A koszovói konfliktus idején a csoport újjáalakult, parancsnoka Slobodan Medić „Boca” volt. 120-150 fős létszámban a SAJ keretein belül, tartalékos rendőri státusban tevékenykedett. Fegyverzetük és ruházatuk megegyezett a SAJ reguláris tagjaival, de a csoporthoz tartozást egy külön karjelzéssel mutatták.

Egy 1999 márciusában Podujevo-ban elkövetett brutális, számos civil halálos áldozatot követelő támadást követően kivonták őket Koszovóból, de néhány hónappal később újra alkalmazásra kerültek.

Arkan Tigrisei

Az Arkan Tigrisei (Arkanovi tigrovi) 1991-ben alapította Željko Ražnatović „Arkan kapitány”. A csoport részt vett a horvátországi, boszniai és koszovói harcokban a szerb erők oldalán. A csoport legmagasabb létszáma 150 fő volt. Fegyverzete gyalogsági fegyverekből (géppuska, gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházata katonai és civil ruhák keveréke megkülönböztető jelzéssel. A csoportot tagjai a boszniai háború lezárását követően bűnöző életmódot folytattak.

54 Az Arkan Tigrisei címere

1999 májusában a csoport 30 fős alegysége csatlakozott az RDB állományához Koszovóban. Fegyverzetük kézi fegyverekből (gépkarabély, pisztoly) állt. Ruházatuk vegyes, többnyire zöld alapú terepszínű gyakorló tigris fej jelzéssel, de sok esetben civil ruházattal keverve.

Fehér Sasok

A Fehér Sasok (Beli orlovi) félkatonai csoport Vojislav Seselj akkori szerb miniszterelnök-helyettes „Seselj vajda” nevéhez kötődik.

A csoport a koszovói műveletek során a MUP erőivel összehangoltan tevékenykedett. A csoport létszáma nem ismert. Fegyverzetük kézi fegyverekből (gépkarabély és pisztoly) állt. Ruházatuk fekete színű volt fekete sapkával és Beli orlovi feliratú jelvénnel.

Pókok

A Pókok (Pauci) csoportot Jugoslav Petrusić vezette, létszáma 25 fő volt. A csoport a VJ tartalékos sorozási rendszerének megkerülésével egységesen került a haderő alárendeltségébe. 1999. április-májusában tevékenykedett Koszovó területén.

A Koszovói Egyesített Parancsnokság

1995-ben válság kezdetekor a MUP egyedüliként lépett fel az UCK fegyveresei ellen. Elsőként a helyi rendőrőrsök és körzeti kapitányságok, majd a válság eszkalációjával egyre magasabb szintű rendőri kötelékek kapcsolódtak be a fellépésbe. 1997-re a helyzet olyan mértékben romlott, hogy szükségessé vált a haderő egyes alegységeinek alkalmazása is. A VJ a MUP-hoz hasonlóan fokozatosan egyre nagyobb erővel vett részt a műveletben.

A két eltérő vezetésű, felkészültségű és fegyverzetű erő műveleteinek összehangolására 1998 júniusában megalakult a Koszovói Egyesített Parancsnokság (Zajednička komanda za KiM¹⁰⁵ - ZKK). A VJ és a MUP kötelékei ezt követően is megőrizték önálló parancsnoki struktúrájukat, de a két fegyveres testület műveletei összehangolásra kerültek.

A ZKK létrehozását nehezítette, hogy az ország szövetségi államberendezkedéséből adódóan a fegyveres testületek eltérő szervezeti szinten helyezkedett el, ezért eltérő jogszabályok vonatkoztak rájuk. A VJ a JSZK hadereje lévén a szövetségi alkotmány és a haderőről szóló szövetségi törvények alapján tevékenykedett, míg a MUP a Szerb Köztársaság rendvédelmi szerveként a köztársaság törvényei szerint működött. A helyzetet Szlobodan Milosevics akkori jugoszláv elnök utasítása oldotta meg. Milosevics formális pozíciója ugyan nem hatalmazta fel az ellentmondás feloldására, de a korábban kiépített tényleges hatalma folytán közvetlen ellenőrzést gyakorolt a szövetségi és a köztársasági szintű intézmények fölött is.

A ZKK vezető jugoszláv politikusokból, a nemzetbiztonsági szolgálatok vezetőiből, valamint országos szintű és a koszovói műveletet vezető katonai és rendőri parancsnokokból állt. A ZKK szükség szerinti rendszerességgel ülésezett. Az üléseken egyeztetették a VJ és a MUP folyamatban lévő műveleteit és stratégiai/hadműveleti szintű döntéseket hoztak a műveletek folytatásáról. Ezen túlmenően napi jelentés készült az EMP tagjai és más vezetők számára az RJB, az RDB és a VJ jelentéseinek felhasználásával.

A védelemről szóló törvény¹⁰⁶ értelmében háborús veszély, háború vagy

---

¹⁰⁵ Kosovo i Metohija, a tartomány szerb megnevezése

¹⁰⁶ Zakon o odbrani SRJ, Službeni list SRJ čl 87.

rendkívüli helyzet esetén a belügyi csapatok és egyéb szervek harci cselekményeket hajthatnak végre az ellenállás kifejtése érdekében. Ebben az esetben a harcoló erők a VJ alárendeltségében tevékenykednek. A valós helyzet azonban nem minden esetben tükrözte a törvény betűjét. A MUP csapatai sok esetben önállóan, vagy a műveletet vezetve a VJ (tüzérségi és légi) támogatásával harcoltak.

A MUP önálló műveletei jelentős frusztrációt okoztak a VJ parancsnokainak. A MUP egyes kötelékei, különösen a félkatonai eredetű csapatok sok esetben köztörvényes bűnöket követtek el a koszovói albán civil lakosság ellen. A VJ parancsnokai egyrészt attól tartottak, hogy a katonák besározódnak a fenti cselekmények miatt, másrészt féltek a fegyelem meglazulásától a haderő alakulatain belül. A folyamatos figyelemfelhívás eredményeként 1999 májusában döntés született a haderőről szóló törvény betű szerinti betartásáról, ami a harcoló csapatok katonai alárendelését jelentette. A döntés végrehajtása azonban továbbra sem volt teljes körű.

A jugoszláv biztonsági erők műveletei a biztonsági helyzet tükrében

A jugoszláv biztonsági erők egyértelmű politikai iránymutatást kaptak a vezetéstől. Akár erőszak alkalmazásával el kell fojtani a terrorista cselekményeket és is vissza kell állítani a rendet a tartományban. Ez a hozzáállás az erőszak gyors eszkalálódásához vezetett, aminek nyomán 1997-1999. között gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, amelyre a szerb MUP és a VJ csapatai a civil lakosságot sem kímélő brutális fellépéssel reagáltak.

1997 második felében megsokasodtak a MUP objektumai és tagjai, valamint a szerb hatóságokkal együttműködő albánok ellen intézett támadások. A támadásokat részben az UCK hajtotta végre, részben attól függetlenül, Koszovó felszabadítása céljából alakult albán fegyveres csoportok követték el. A támadások megélénkülésével párhuzamosan gyakoribbá váltak az utcai megmozdulások is, valamint a koszovói politikai pártok között kialakult viták. Ezek az események világosan jelezték, hogy a koszovói albánok között egyre többen nem értettek egyet Rugova mérsékelt irányvonalú politikájával. December 28-án az UCK közleményben jelentette be, hogy célul tűzte ki Koszovó felszabadítását szerb megszállás alól.¹⁰⁷

---

¹⁰⁷ Armend R. Bekaj: The KLA and the Kosovo war Berghof Transition Series Berlin 2010.

Az erőszakos cselekmények tovább folytatódtak. Ennek hatására január 12-én Pristinában tömeggyűlést tartottak a koszovói szerbek, majd küldöttséget menesztettek Milosevicshez, hogy Belgrád biztosítsa védelmüket.

1998. január 22-én a MUP egy alegysége a koszovói Srbica közelében megtámadott egy házat és megölt egy koszovói albán férfit. Ezt követően a szerb erők sorozatos támadásokat hajtottak végre az albán terroristák ellen, amelyek során több tucat albán és jóval kevesebb szerb veszítette életét. A szerb akciókra válaszul az UCK március 4-én felhívta a katonai szolgálatra alkalmas koszovói albánokat csatlakozzanak a szervezethez és kapcsolódjanak be a harcba. Ezzel a válság új szakaszába lépett. Nyílt ellenségeskedés kezdődött az albán fegyveresek és a szerb rendőrség között.

A MUP és a VJ tartományban állomásozó erői folytatták a felkészülést az UCK visszaszorítására, a Koszovón kívüli területeken pedig aktívabbá váltak a légielő és légvédelem kötelékei. A kisebb csapatokkal végrehajtott gyakorlatok azt jelezték, hogy Belgrád felkészül a NATO légierejével való összecsapásra.

Ezzel párhuzamosan a jugoszláv biztonsági erők reagáltak a koszovói albán gerillák támadásainak növekedésére és fokozták a harctevékenységüket és növelték létszámukat a tartományon belül.

A nyár folyamán a Koszovó területén kívül kiképzett gerillák esetenként több száz fős csoportokban próbáltak meg beszivárogni a tartományba, a csoportok többsége azonban tűzharcba keveredett a jugoszláv határőrséggel és jelentős veszteségeket szenvedett. Hasonló sorsra jutott az Albániából indított fegyverszállítmányok zöme is. A veszteségek ellenére az UCK július második felére nagyjából kiterjesztette befolyását Koszovó felett és már a tartomány területének 40%-át ellenőrzése alatt tartotta.

Az UCK tevékenységének növekedése kismértékben megváltoztatta a nemzetközi közösség hozzáállását. A júliusban megjelent nyilatkozatokban és határozatokban nem a szerbek voltak a válságért felelős egyetlen fél, hanem a koszovói albánok felelőssége is megjelent.

A jugoszláv vezetés érzekelte a katonai beavatkozásra irányuló nemzetközi eltökéltség csökkenését és erőteljes ellentámadás mellett döntött. Július 25-én a VJ tartományban állomásozó csapatainak zászlóalj erejű harccsoportjai összehangolt

támadást indítottak a Nyugat-Koszovóban lévő UCK-erők ellen. A támadás rövid távú célja a stratégiai fontosságú Pristina-Pec útvonal felszabadítása volt. Ezt a feladatot a szerb biztonsági erők rövid idő alatt végrehajtották, valamint kiszorították az albán fegyvereseket a környező településekről.

55 Nebojsa Pavkovics vezérezredes (jobbra) a JH 3. Hadsereg és Vladimir Lazarević altábornagy (balra) a Pristina-i Hadtest parancsnoka a JH koszovói műveleti közben¹⁰⁸

A hadművelet további célja az UCK visszaszorítása és lehetőség szerinti teljes felszámolása volt. A további végrehajtás azonban nem ment ilyen gördülékenyen. A szerb erők csak többszöri nekirugaszkodásra, majdnem három hét elteltével voltak képesek visszafoglalni Junikot, az albán fegyveresek fontos háttérbázisát. A támadások során ekkor már nagyszámú polgári áldozatról is beszámoltak. A PJP, a SAJ és a JSO alegységei településeket támadtak meg, fosztottak ki és romboltak le, amelynek célja az UCK háttérének megsemmisítése volt.

---

¹⁰⁸ <http://www.intermagazin.rs/wp-content/uploads/2016/04/d0bbd0b0d0b7d0b0d180d0b5d0b2d0b8d19b-d0b8-d0bfd0b0d0b2d0bad0bed0b2d0b8d19b.jpg> letöltés ideje: 2016. szeptember 30.

Az atrocitások hatására augusztusban tízezer számra menekültek el albánok a térségből. A hadművelet során azonban kiderült az is, hogy a VJ és a MUP részéről bevetett erők nem elegendők az UCK felszámolásához, a haderő vezetése ezért megkezdte a VJ nyílt beavatkozásának előkészítését.

A koszovói politikusok szempontjából 1998 nyara jelentős eredményeket hozott. A szerb biztonsági erők határozott akciói nagyarányú menekülthullámot indítottak el, amely még inkább Koszovóra irányította a nemzetközi közösség és a média figyelmét. A kialakult helyzet azonban nem a fent említett politikai erők, hanem az UCK tevékenysége miatt alakult ki. Az albán fegyveresek tudatosan törekedtek arra, hogy a szerbek provokálásával mind erőteljesebb reakcióra készítsék a biztonsági erőket. A harci cselekmények mellett azonban a gerillák a politikába is igyekeztek belefolyni, amikor Rugova bejelentette, hogy újabb tárgyalóküldöttséget állít össze, kampányt indítottak, hogy az UCK-t is vegyék bele.

A radikális albánok tisztában voltak azzal, hogy céljuk, a Szerbiától való elszakadás érdekében a nemzetközi közösséget be kell vonni a válság megoldásába, ami viszont csak akkor sikerülhet, ha a probléma túlmutat Jugoszlávia határain. A menekültáradat, valamint a számos, a szerbek által elkövetett atrocitásról szóló hír megfelelt ennek a célnak és nem is maradt hatástalan. Javier Solana NATO-főtitkár augusztus 12-ei nyilatkozatában kilátásba helyezte a Szövetség katonai erejének alkalmazását, ha nem sikerül tárgyalásos megoldást találni a konfliktusra.

A nyár folyamán lejátszódott harcok bebizonyították az UCK-nak, hogy frontális támadással nem képesek katonai sikereket elérni a számban és fegyverzetben jóval erősebb, hatékonyabban megszervezett szerbek ellen, ezért visszatértek a hagyományos gerilla-hadviselésre.

A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat lépésekre készítette az ENSZ-t is. Szeptember 23-án a BT elfogadta a 1199-es határozatát, amely legfontosabb pontként megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan körülmények közé kényszerült, amely humanitárius katasztrófával fenyeget. Ezért a BT:

– felszólította a feleket az ellenségeskedés beszüntetésére, fegyverszünet megkötésére, valamint tárgyalások indítására a válság békés rendezése érdekében;

– kötelezte a JSZK-t a koszovói lakosság ellen bevetett biztonsági erők kivonására, valamint arra, hogy tegye lehetővé az Európai Unió megfigyelő missziójának a térségbe utazását, valamint tevékenységének folytatását;

– előírta, hogy Belgrád működjön együtt a Nemzetközi Vöröskereszttel a menekültek visszatelepítése érdekében, valamint a hágai Nemzetközi törvényszékkel a háborús bűnösök kézre kerítése érdekében.

A határozat végül leszögezte, hogy amennyiben a felek nem hajtják végre az abban foglaltakat, úgy a BT megfontolja (közelebbről nem meghatározott) további intézkedések foganatosítását.¹⁰⁹

Szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a gerilla-csoportokat felszámolni.

Ez persze nem volt igaz, mert továbbra is számítani lehetett az albánok alacsony intenzitású támadásaira, de ez beleillett Milosevics elképzelésébe, aki be kívánta bizonyítani, hogy az albánok jelentik a fenyegetést a nemzetközi stabilitásra. Ennek érdekében a jugoszláv elnök megbízta Zsivadin Jovanovics szövetségi külügyminisztert hivatalosan kérje fel az EBESZ-t, hogy küldjön megfigyelőket Koszovóba.

A politikai engedmények mellett, vagy inkább azok ellenére a VJ megerősítette a légvédelmi rendszerét, ami azt jelentette, hogy Belgrád továbbra is készült a NATO fegyveres beavatkozására.

A Milosevics gesztusa azonban nem győzte meg a nemzetközi közösséget szándékai jóhiszeműségéről, ezért október első felében Richard Holbrooke amerikai diplomata többször látogatást tett Pristinában és Belgrádban, hogy közvetítsen a válság békés megoldása érdekében.

Ez alkalommal a helyzet valóban kiéleződött, hiszen október 13-án az Észak-atlanti Tanács kiadta a Jugoszlávia elleni korlátozott légi hadműveletre vonatkozó készenléti parancsot, amelyet négy napra felfüggesztett. Ez azt jelentette, ha Milosevics nem teljesíti a feltételeket, akkor Wesley Clark, a NATO európai erőinek

---

¹⁰⁹ United Nation Security Council Resolution 1199 <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199> Letöltés ideje: 2016. január 31.

főparancsnoka a négy nap leteltével további felhatalmazás nélkül megindítja a légicsapásokat.

A készenléti paranccsal a zsebében Holbrooke 13-án újra Belgrádba utazott tárgyalni. Milosevics meghátrált a katonai fenyegetés elől és elfogadta a nemzetközi közösség feltételeit. A szerb kormány maradéktalanul elfogadta a BT 1199-es határozatában foglaltakat és ígéretet tett a végrehajtás ellenőrzésének lehetővé tételére. A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése az EBESZ Koszovói Ellenőrző Missziójára (KVM) hárult, amely Pristinában állította fel központját.

A Holbrook-Milosevics megállapodás azonban a felek érdekeinek összeegyeztethetlensége miatt meggátolni nem, csak elodázni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennaposá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszaszivárogtak a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket a területre. Az álláspontok eközben fényévekre voltak egymástól: a szerbek még a köztársasági státust is soknak tartották Koszovó számára, az albánok pedig csak a függetlenséggel elégedtek volna meg.

Ebben a helyzetben kezdődött meg február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban a Koszovó-konferencia, amelynek tárgyalásaitól a világ közvéleménye a koszovói albánok és a szerb erők harcainak beszüntetését várta. Komoly eredmény volt, hogy a szemben álló felek elfogadták a béketárgyalásokra szóló meghívást - bár abban közrejátszott az elutasítás esetén ellenük foganatosítandó rendszabályok és a fenyegetések szerepe is -, hiszen 1998 májusa óta a felek nem voltak hajlandóak "egy asztalhoz" ülni egymással.

A szerb delegáció vezetője Ratko Markovics szerb miniszterelnök-helyettes volt, bár Nikola Sajnovics és Vladan Kutlesics jugoszláv miniszterelnök-helyettesek személyében magasabb szintű (szövetségi) vezetők is helyet kaptak benne. A jugoszláv jobboldali ellenzék Szerbia belügyére hivatkozva elutasította a konferencián való részvételt, s azzal vádolta meg a vezetést, hogy nem veszi figyelembe az 1997 áprilisában referendummal kinyilvánított népakaratot, miszerint a koszovói kérdést a köztársaság saját ügyeként, annak határain belül kell megtárgyalni. A szerb küldöttségben a köztársasági és szövetségi állami vezetőkön kívül részt vettek a koszovói nemzeti kisebbségek - feltehetően szerbbarát - (albán, muzulmán, török,

montenegrói, roma) képviselői. A kisebbségek maguk mellé állítása azt volt hivatott demonstrálni, hogy az ő érdekeik is képviselve lesznek. Valójában azonban a szerb érdekek erősítésére hivatottak. A hivatalos delegációból kimaradtak a koszovói Szerb Ellenállási Mozgalom és a Koszovóban számos kolostorral, illetve jelentős vagyonnal rendelkező szerb ortodox egyház képviselői.

Miután a nyugati hatalmak deklarálták a határok megváltoztathatatlanágát, a szerb fél úgy érezhette magát, hogy álláspontja közelebb áll a nemzetközi közösség elképzeléséhez. A szerb delegáció február 10-én be is jelentette, hogy hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánok képviselőivel, amennyiben azok elfogadják az összekötő csoport által lefektetett tíz alapelvet. Erre azonban a Thaci vezette küldöttség nem hajlandó, hiszen ez eleve kizárná legfontosabb követelésük megvalósulását, Koszovó függetlenné válását. A koszovói albánok ehelyett azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, a hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó hovatartozásáról döntő népszavazás kiírását, s kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön-megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodna azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvetette.

A fejlemények cselekvésre ösztökélték a nemzetközi közösséget. Március 24-én a NATO megkezdte a - hivatalos indoklás szerint a Rambouillet-i egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a JSZK katonai erejének meggyengítését célzó - légitámadásokat.

A légi hadművelet beindulásával párhuzamosan ismételten mozgásba lendült a szerb hadigépezet, de fő erőfeszítését nem a NATO repülőgépei, hanem a koszovói lakosság ellen összpontosította. A "Patkó Hadművelet" keretében - megpróbálva kész helyzetet teremteni a tartományban - két hónap alatt mintegy 800 ezer albánt üldöztek ki Koszovóból és számos ellenálló életét veszítette.

A „Patkó Hadművelet” arra irányult, hogy megtisztítsa Koszovó területét az albán nemzetiségű lakosoktól. A művelet tervezése valószínűleg már 1998-ban befejeződött, végrehajtása abban az évben megkezdődött, de a művelet a NATO légicsapások megkezdésével kapott valódi lendületet.

56 A „Patkó Hadművelet”¹¹⁰⁾

A jugoszláv biztonsági erők a művelet keretében összehangolt támadásokat hajtottak végre a koszovói albán települések ellen ÉNY, ÉK és DK irányból, abból a célból, hogy a koszovói albán lakosságot DNY irányba, Albánia felé menekülésre kényszerítsék. A művelet következményeként 1999 júniusáig megközelítőleg 440 000 menekült Albániába, 320 000 Macedóniába, mintegy 100 000 Nyugat-Európába, 70 000 Montenegróba, 30 000 pedig Bosznia-Hercegovinába kényszerült távozni, ami

¹¹⁰⁾ saját készítésű ábra

összesen csaknem 1 000 000 embert tesz ki. A menekültek száma 1999 márciusában ezzel szemben nem érte el a 200 000 főt¹¹¹.

A NATO légi hadművelete végül is elérte célját és a jugoszláv vezetés beleegyezett abba, hogy kivonja katonai és rendőri csapatait a tartományból és átadja annak ellenőrzését a NATO Koszovói Biztonsági Erejének (KFOR – Kosovo Force). A kivonulás részleteiről a Katonai technikai megállapodás rendelkezett¹¹². Az egyezmény értelmében a terület átadása lépcsőzetesen zajlott le. A KFOR 1999. június 12-én kezdte meg a települést, a szerb biztonsági erők utolsó köteléke pedig június 20-án hagyta el a tartományt¹¹³.

Értékelés

A jugoszláv vezetés az ország belügyének tekintette a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit és arra számított, hogy a nemzetközi közösség az önrendelkezési jog tiszteletben tartása helyett a nemzeti szuverenitás elvét alkalmazza, és nem avatkozik be.

Miután a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit az állami szuverenitás elleni bűncselekménynek minősítette, a jugoszláv vezetés úgy értékelte, hogy jogosan alkalmaz erőszakot területének védelme érdekében.

Az állami erőszak alkalmazásának során a politikai vezetés igyekezett megtartani a törvényesség látszatát. A valóságban azonban a beavatkozás a szerb elnök informális hatalmának rendszeres igénybevételével, sok esetben a szervezett bűnözői csoportok aktív felhasználásával és maffiamódszerek kiterjedt gyakorlásával történt.

Értékelésem szerint a művelet célja szintén erőteljesen megkérdőjelezhető. A politikai vezetés elsődleges célja a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek letörése és a tartomány fölötti fennhatóság megtartása volt. A biztonsági erők

---

¹¹¹ Human Rights Watch report <https://www.hrw.org/legacy/reports/2001/kosovo/undword-03.htm> Letöltés ideje 2016. január 25.

¹¹² Military Technical Agreement <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> Letöltés ideje: 2016. január 29.

¹¹³ NATO's role in relation to the conflict in Kosovo <http://www.nato.int/kosovo/history.htm> Letöltés ideje: 2016. január 29.

alkalmazásának célja a válság kezdeti szakaszában a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek elfojtása volt. A válság eszkalálódásával a katonai cél megváltozott az már albánság elűdözése a tartományból és egy etnikailag tiszta szerb többségű Koszovó létrehozása volt. A jugoszláv vezetés ezzel kész helyzet elé akarta állítani a nemzetközi közösséget azt gondolván, hogy ha nincsenek albánok Koszovóban, akkor függetlenségi kérdés sincs.

A műveletben részt vevő rendkívül eltérő háttérű, szervezeti kultúrájú kiképzettségű és felszereltségű biztonsági erők a nehézségek ellenére sikeresen oldották meg az eléjük kitűzött katonai feladatokat. (Ez a kijelentés kifejezetten a művelet végrehajtásának eredményére vonatkozik, és nem minősíti annak humanitárius vonatkozásait.) Az eltérő csapatok képesek voltak a megfelelő szintű együttműködésre a közös cél megvalósítása érdekében. A művelet sikerét nemcsak az mutatja, hogy annak befejezésére gyakorlatilag megszűnt a koszovói albán gerillák ellenállása a tartományban, hanem az is, hogy a NATO légicsapásai ellenére a jugoszláv katonai és a szerb rendőri erők személyi állománya és mozgatható eszközparkja csekély veszteségeket szenvedett.

Ugyan a közvetlen katonai célt a biztonsági erők elérték és csaknem teljesen sikerült megtisztítaniuk Koszovót az albánoktól, a politikai cél megvalósulása mégis elmaradt. A számítás nem jött be, mert a KFOR bevonulását követően szinte azonnal megkezdődött a menekültek visszatérése, emellett Szerbia elveszítette fennhatóságát a tartomány fölött. Nem mellesleg az eseményekhez kapcsolható Szlobodan Milosevics szerb elnök bukása is.

A történetek jól mutatják annak szükségességét, hogy egy művelet katonai és politikai céljainak megvalósíthatósága összhangban legyen. A biztonsági erők műveletei nem öncélúak, hanem valamilyen politikai cél elérése érdekében történnek. A koszovói válság esetében hiába hajtottak végre Szerbia szempontjából sikeres műveletet a jugoszlávbiztonsági erők a tartományban, mert a politikai vezetés nem volt képes a katonai sikereket a politikai céljainak megvalósítására felhasználni.

A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG ÁLLÁSPONTJA ÉS TEVÉKENYSÉGE A VÁLSÁG ESZKALÁLÓDÁSA IDEJÉN

A nemzetközi közösséget motiváló tényezők

Koszovó önállósodása a volt Jugoszlávia szétesésének egyik utolsó állomása a nemzetközi közösség aktív részvétele mellett ment végbe. A legjelentősebb szerepet az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió vezető államai (Nagy-Britannia, Németország, Franciaország, Olaszország és Spanyolország), valamint Oroszország játszották. A fejezet áttekinti a nemzetközi közösség tevékenységét a koszovói konfliktusban annak kirobbanásától a nemzetközi protektorátus megvalósításáig terjedő időszakban.

A szerb biztonsági erők és az UCK között kialakult összecsapások nyomán 1997-ben gyakorlatilag polgárháborús viszonyok alakultak ki a tartományban, amely a polgári lakosság tömeges elvándorlását vonta maga után. A koszovói válság eszkalációja a nemzetközi közösség egészét, illetve a nagyhatalmakat is aggasztotta, ezért a konfliktus megoldására úgynevezett Kontakt Csoportot hoztak létre, ami az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország és Oroszország képviselőiből áll.

1998-ban a konfliktusnak már közel 1500 halálos áldozata volt, és mintegy 400000 ember kényszerült lakhelyének elhagyására.

A radikális albánok tisztában voltak azzal, hogy céljuk, a Szerbiától való elszakadás érdekében a nemzetközi közösséget be kell vonni a válság megoldásába, ami viszont csak akkor sikerülhet, ha a probléma túlmutat Jugoszlávia határain. A menekültáradat, valamint a számos, a szerbek által elkövetett atrocitásról szóló hír megfelelt ennek a célnak és nem is maradt hatástalan. Javier Solana NATO-főtitkár augusztus 12-ei nyilatkozatában kilátásba helyezte a Szövetség katonai erejének alkalmazását, ha nem sikerül tárgyalásos megoldást találni a konfliktusra.

A nyár folyamán lejátszódott harcok bebizonyították az UCK-nak, hogy frontális támadással nem képesek katonai sikereket elérni a számban és fegyverzetben jóval erősebb, hatékonyabban megszervezett szerbek ellen, ezért visszatértek a hagyományos gerilla-hadviselésre.

A nemzetközi közösség által fogantatosított lépések

A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat lépésekre készítette az ENSZ-t is. Szeptember 23-án a BT elfogadta a 1199-es határozatát, amely legfontosabb pontként megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan körülmények közé kényszerült, amely humanitárius katasztrófával fenyeget. Ezért a BT:

- felszólította a feleket az ellenségeskedés beszüntetésére, fegyverszünet megkötésére, valamint tárgyalások indítására a válság békés rendezése érdekében;
- kötelezte a JSZK-t a koszovói lakosság ellen bevetett biztonsági erők kivonására, valamint arra, hogy tegye lehetővé az Európai Unió megfigyelő missziójának a térségbe utazását, valamint tevékenységének folytatását;
- előírta, hogy Belgrád működjön együtt a Nemzetközi Vöröskereszttel a menekültek visszatelepítése érdekében, valamint a hágai Nemzetközi Törvényszékkel a háborús bűnösök kézre kerítése érdekében.

A határozat végül leszögezte, hogy amennyiben a felek nem hajtják végre az abban foglaltakat, úgy a BT megfontolja (közelebről nem meghatározott) további intézkedések fogantatosítását.¹¹⁴

Szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a gerilla-csoportokat felszámolni.

A Milosevics gesztusa azonban nem győzte meg a nemzetközi közösséget szándékai jóhiszeműségéről, ezért október első felében Richard Holbrooke amerikai diplomata többször látogatást tett Pristinában és Belgrádban, hogy közvetítsen a válság békés megoldása érdekében.

Holbrooke közvetítési próbálkozásai nem hozták meg a várt eredményt, ezért az Amerikai Egyesült Államok és NATO szövetségesei a Jugoszláviára gyakorolt nyomás fokozásáról döntöttek. Október 13-án a NATO legmagasabb döntéshozó

---

¹¹⁴ United Nation Security Council Resolution 1199 <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199> Letöltés ideje: 2016. január 31.

szervezete az Észak-atlanti Tanács (NAC¹¹⁵) kiadta a Jugoszlávia elleni korlátozott légi hadműveletre vonatkozó készenléti parancsot, amelyet négy napra felfüggesztett. Ez azt jelentette, ha Milosevics nem teljesíti az ENSZ Biztonsági Tanácsa által megszabott politikai és humanitárius követelményeket¹¹⁶, akkor Wesley Clark vezérezredes, a NATO európai erőinek főparancsnoka a négy nap leteltével további felhatalmazás nélkül megindítja a légitámadásokat.

A készenléti parancssal a zsebében Holbrooke még 13-án újra Belgrádba utazott tárgyalni. Úgy tűnt, a fenyegetés hatásos volt, Milosevics elfogadta a tűzszünetre, a szerb biztonsági erők koszovói létszámának és műveleteinek korlátozására, EBESZ-megfigyelők koszovói telepítésének (Kosovo Verification Mission, KVM), illetve a NATO felderítő gépei átrepülésének engedélyezésére vonatkozó feltételeket. Cserében a NATO felfüggesztette a légitámadások engedélyezésére vonatkozó utasítást. Az EBESZ-megfigyelők Koszovóba érkezésével párhuzamosan esetleges vészhelyzeti evakuálásukra a NATO harccsoportot telepített Macedóniába. A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése a KVM-re hárult, amely Pristinában állította fel központját.

A Holbrook-Milosevics megállapodás azonban a felek érdekeinek összeegyeztethetlensége miatt meggátolni nem, csak elodáztatni tudta a válság eszkalálódását. December végére újra mindennaposá váltak az összecsapások Koszovóban. A szerb csapatkivonás után az UCK gerillái fokozatosan visszazivárogtak a kiürített területekre, erre válaszul Belgrád is visszavezényelte a biztonsági erőket a szerb-koszovói határra. Az álláspontok eközben nagyon távol voltak egymástól: a szerbek még a köztársasági státust is soknak tartották Koszovó számára, az albánok pedig csak a függetlenséggel elégedtek volna meg.

Az erőfeszítések ellenére a tűzszünet nem jött létre. Az UCK úgy érezte, hogy a NATO mögötte áll, ezért fokozta harci tevékenységét, a szerb biztonsági erők pedig végső csapást kívántak mérni az UCK-ra. A Kontakt Csoport 1999. január végén nemzetközi közvetítéssel tárgyalásokat sürgetett, a NATO pedig újra kilátásba helyezte a légitámadásokat. 1999 februárjában a franciaországi Rambouillet-ben zajló tárgyalásokon az UCK-tól azt követelték, hogy tegye le a fegyvert, Jugoszláviától pedig, hogy vonja ki a csapatait Koszovóból, engedje be a NATO békefenntartó erőit

---

¹¹⁵ North Atlantic Council

¹¹⁶ http://www.globalsecurity.org/military/ops/cobalt_flash.htm Letöltés ideje: 2016. január 31.

a tartományba, valamint járuljon hozzá, hogy hároméves átmeneti periódust követően rendezzenek népszavazást Koszovó politikai jövőjéről¹¹⁷. A feltételeket egyik fél sem fogadta el. A tárgyalások 1999. március 15-18. között Párizsban tartott második fordulóján a koszovói albánok képviselői aláírták a javasolt megállapodást, Jugoszlávia azonban továbbra sem fogadta el a szuverenitását korlátozó feltételeket. A sikertelen tárgyalásokat követően a Koszovóban állomásozó szerb katonai és rendőri erőket megerősítették, és azok átfogó támadást indították az UCK ellen, amelynek nyomán tízezrek kényszerültek lakhelyük elhagyására. Az EBESZ megfigyelőit március 20-án kivonták Koszovóból. Az Amerikai Egyesült Államok elnökének különleges megbízottja, Richard Holbrooke március 22-én Belgrádban utoljára figyelmeztette Milosevicset, hogy a javasolt megállapodás elutasítása esetén Jugoszláviának a NATO légicsapásaival kell szembenéznie, de missziója nem járt sikerrel.

A Rambouillet konferencia

Ebben a helyzetben kezdődött meg február 6-án a Párizs melletti Rambouillet-ban a Koszovó-konferencia, amelynek tárgyalásaitól a világ közvéleménye a koszovói albánok és a szerb erők harcainak beszüntetését várta. Komoly eredmény volt, hogy a szemben álló felek elfogadták a béketárgyalásokra szóló meghívást - bár abban közrejátszott az elutasítás esetén ellenük foganatosítandó rendszabályok és a fenyegetések szerepe is -, hiszen 1998 májusa óta a felek nem voltak hajlandóak "egy asztalhoz" ülni egymással.

Miután a nyugati hatalmak deklarálták a határok megváltoztathatatlanságát, a szerb fél úgy érezhette magát, hogy álláspontja közelebb áll a nemzetközi közösség elképzeléséhez. A szerb delegáció február 10-én be is jelentette, hogy hajlandó egy asztalhoz ülni a koszovói albánok képviselőivel, amennyiben azok elfogadják az összekötő csoport által lefektetett tíz alapelvet. Erre azonban a Thaci vezette küldöttség nem hajlandó, hiszen ez eleve kizárná legfontosabb követelésük megvalósulását, Koszovó függetlenné válását. A koszovói albánok ehelyett azt indítványozták, hogy mindenekelőtt fogalmazzák meg egyértelműen Koszovó jövőbeni státusát, a hároméves átmeneti időszak után garantálják a Koszovó

---

¹¹⁷ http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html Letöltés ideje: 2016. január 31.

hovatarozásáról döntő népszavazás kiírását, s kössenek külön tűzszünetet a szerbekkel, valamint ezeket a külön-megállapodásokat írja alá a NATO is, amely gondoskodna azok betartásáról, illetve betartatásáról. A koszovói albánok kezdeményezését mind a nemzetközi közösség, mind pedig a szerb tárgyaló fél elvetette.

A fegyveres beavatkozás

A fejlemények cselekvésre ösztökélték a nemzetközi közösséget. Március 24-én a NATO megkezdte a - hivatalos indoklás szerint a Rambouillet-i egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a JSZK katonai erejének meggyengítését célzó - légitámadásokat.

A NATO várakozása az volt, hogy Jugoszlávia rövid időn belül kapitulál, és aláírja a Rambouillet-i megállapodást. A szerb erők azonban fokozták az UCK elleni harcot, amely a civil lakosság elleni fellépéssel párosult. Ennek nyomán kb. 800 000 koszovói albán menekült a szomszédos Albániába és Macedóniába¹¹⁸.

A 78 napos légi háború súlyos károkat okozott a szerb gazdasági és közlekedési infrastruktúrában, a haderőt azonban csak a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítette meg. A háborúnak a NATO és a Jugoszláv Hadsereg képviselői által a macedóniai Kumanovóban 1999. június 9-én aláírt ún. Katonai Technikai Megállapodás vetett véget, amely összhangban volt az Európai Unió és Oroszország közvetítő missziót teljesítő küldöttei (Marti Ahtisaari finn elnök és Viktor Csernomirgyin volt orosz külügyminiszter), illetve Milosevics által június 3-án aláírt megállapodással. Az egyezmény aláírását követően, június 10-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa meghozta az 1244. sz. határozatát (a szavazáskor a BT tagjai közül egyedül Kína tartózkodott), amely a tartomány függetlenségének 2008-as kikiáltásáig terjedő csaknem 10 éves időszakra meghatározta Koszovó státusát. A határozat főbb elemei a következők:

- az erőszak és az elnyomás azonnali, ellenőrizhető megszüntetése;
- a szerb katonai, rendőri és paramilitáris erők kivonása Koszovóból;

---

¹¹⁸ http://www.iomlondon.org/doc/mapping/IOM_ALBANIA.pdf Letöltés ideje: 2016. január 31.

- a hatékony nemzetközi biztonsági jelenlét megteremtése;
- az ideiglenes nemzetközi közigazgatás felállítása a békés életfeltételek biztosítása érdekében;
- a menekültek biztonságos és szabad visszatérése, a humanitárius szervezetek akadálytalan működése;
- a politikai folyamat az önkormányzatiság biztosítására, figyelembe véve a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság szuverenitását és területi integritását;
- az UCK demilitarizálása;
- az átfogó megközelítés a válságrégió gazdasági fejlesztésére és stabilizálására.¹¹⁹

Értékelés

A nemzetközi közösség számára Koszovó kérdése a térség stabilitása, valamint az egyes államok belpolitikai helyzetére gyakorolt esetleges hatásai szempontjából bírt kiemelt jelentőséggel. A nemzetközi közösség tagjai annak figyelembevételével foglaltak állást a kérdésben, hogy hogyan értékelték a fenti tényezőket a saját helyzetük tekintetében.

A vezető nyugati hatalmak számára a stabilitás megteremtése és az eskaláció megakadályozása, azaz a válság mielőbbi és legkevésbé fájdalmas lezárása volt a fő cél. A hasonló potenciális etnikai konfliktusoktól terhel Kína számára az volt a fontos, hogy a saját etnikai kisebbsége ne használhassák példának a koszovói helyzetet. Az Oroszországi Föderáció ugyan laza szövetségben állt Szerbiával, ezért támogatta annak törekvéseit. Belpolitikai értelemben azonban, az ország rendkívül összetett helyzete miatt a válság bármely lehetséges kimeneteléből profitálhatott, amint azt a későbbi események bizonyították.

A sarkalatosan eltérő érdekek figyelembe vételével pozitívumnak tekinthető, hogy a nemzetközi közösség vezető hatalmai egyetértettek abban, hogy a konfliktus

---

¹¹⁹ Az ENSZ BT 1244. sz. határozata <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/172/89/PDF/N9917289.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2016. január 31.

megoldásának elsődleges kerete az ENSZ, azon belül is a Biztonsági Tanács kell, hogy legyen.

Lényeges különbség a Jugoszlávia által a háború előtt elutasított Rambouillet-i megállapodás, illetve az ENSZ BT háború utáni 1244. sz. határozata között, hogy az előbbi Koszovó politikai jövőjének rendezésére három éven belül népszavazást helyezett kilátásba, ami a demográfiai viszonyok miatt egyértelműen a tartomány elvesztését jelentette volna Jugoszlávia számára, az utóbbi viszont nemzetközi jogi értelemben meghagyta Jugoszlávia, illetve Szerbia szuverenitását Koszovó felett. Az is lényeges momentum, hogy a koszovói rendezést az ENSZ BT szintjére vitték, ahol Oroszországnak és Kínának vétőjoga van.

A 1244. sz. határozatban lefektetett elvek közül az önkormányzatiság, illetve Szerbia szuverenitása és területi integritása egymást kizáró tényezők, mivel a Koszovó lakosságának túlnyomó többségét alkotó albánok hallani sem akartak szerb fennhatóságáról, Szerbia viszont nem volt hajlandó lemondani a tartományról. Ezek a tényezők lehetetlenné tették a tartomány végső státuszának mindkét érintett számára elfogadható, nemzetközi jogérvénnyel bíró rendezését.

A NATO LÉGI MŰVELETEI A JUGOSZLÁV SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁG ELLEN

A beavatkozás háttere

A nemzetközi közösség, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és annak nyugat-európai szövetségesei elkötelezettek voltak a koszovói helyzet stabilizálásában. Az amerikai hozzáállásban kiemelt szerepet játszott az a tény, hogy az adminisztrációt a demokrata Bill Clinton vezette. Az elnök a liberális demokrácia elkötelezett híveként feladatának tekintette a demokrácia terjesztését a világban. Az amerikai kormány szemében az autoriter Milosevics rezsim fenyegetést jelentett a teljes balkáni térség biztonságára. A humanitárius helyzet mellett ez a tényező meghatározó szerepet töltött be a határozott amerikai szerepvállalásban. A helyzet rendezése érdekében az ENSZ és a NATO adta kereteket egyaránt kihasználták az alábbiak szerint

A fegyveres harcok elhúzódása, valamint az ezzel párhuzamosan tapasztalható menekültáradat lépésekre készítette az ENSZ-t. Szeptember 23-án a BT elfogadta a 1199-es határozatát, amely legfontosabb pontként megállapította, hogy Koszovóban háborús cselekmények folynak, amelyek veszélyeztetik a nemzetközi békét és biztonságot. A tartomány lakossága olyan körülmények közé kényszerült, amely humanitárius katasztrófával fenyeget. Ezért a BT:

- felszólította a feleket az ellenségeskedés beszüntetésére, fegyverszünet megkötésére, valamint tárgyalások indítására a válság békés rendezése érdekében;
- kötelezte a JSZK-t a koszovói lakosság ellen bevetett biztonsági erők kivonására, valamint arra, hogy tegye lehetővé az Európai Unió megfigyelő missziójának a térségbe utazását, valamint tevékenységének folytatását;
- előírta, hogy Belgrád működjön együtt a Nemzetközi Vöröskereszttel a menekültek visszatelepítése érdekében, valamint a hágai Nemzetközi Törvényszékkel a háborús bűnösök kézre kerítése érdekében.

A határozat végül leszögezte, hogy amennyiben a felek nem hajtják végre az abban foglaltakat, úgy a BT megfontolja (közelebbről nem meghatározott) további intézkedések foganatosítását.¹²⁰

Szeptember 28-án a szerb parlament határozatot hozott a biztonsági erők koszovói tevékenységének felfüggesztéséről, mert a művelet elérte célját, sikerült a koszovói albán szélsőséges csoportokat felszámolni.

Ez persze nem volt igaz, mert továbbra is számítani lehetett az albánok alacsony intenzitású támadásaira, de ez beleillett Milosevics elképzelésébe, aki be kívánta bizonyítani, hogy az albánok jelentik a fenyegetést a nemzetközi stabilitásra. Ennek érdekében a jugoszláv elnök megbízta Zsivadin Jovanovics szövetségi külügyminisztert hivatalosan kérje fel az EBESZ-t, hogy küldjön megfigyelőket Koszovóba.

Milosevics helyezkedése azonban nem győzte meg a nyugati szövetségeseket. Október 13-án a NATO Észak-atlanti Tanácsa kiadta a Jugoszlávia elleni korlátozott légi hadműveletre vonatkozó készenléti parancsot, amelyet négy napra felfüggesztett. Ez azt jelentette, ha Milosevics nem teljesíti az ENSZ Biztonsági Tanácsa által megszabott politikai és humanitárius követelményeket¹²¹, akkor Wesley Clark vezérezredes SACEUR, a négy nap leteltével további felhatalmazás nélkül megindítja a légicsapásokat.

A készenléti paranccsal a zsebében Holbrooke még 13-án újra Belgrádba utazott tárgyalni. Úgy tűnt, a fenyegetés hatásos volt, Milosevics elfogadta a tűzszünetre, a szerb biztonsági erők koszovói létszámának és műveleteinek korlátozására, EBESZ-megfigyelők koszovói telepítésének (Kosovo Verification Mission, KVM), illetve a NATO felderítő gépei átrepülésének engedélyezésére vonatkozó feltételeket. Cserében a NATO felfüggesztette a légicsapások engedélyezésére vonatkozó utasítást. Az EBESZ-megfigyelők Koszovóba érkezésével párhuzamosan esetleges vészhelyzeti evakuálásukra a NATO harccsoportot telepített Macedóniába. A megállapodás értelmében a végrehajtás ellenőrzése a KVM-re hárult, amely Pristinában állította fel központját.

---

¹²⁰ United Nation Security Council Resolution 1199 <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1199> Letöltés ideje: 2016. január 31.

¹²¹ http://www.globalsecurity.org/military/ops/cobalt_flash.htm Letöltés ideje: 2016. január 31.

A politikai engedmények mellett, vagy inkább azok ellenére a Jugoszláv Hadsereg megerősítette a légvédelmi rendszerét, ami azt jelentette, hogy Belgrád továbbra is készült a NATO fegyveres beavatkozására.

Az erőfeszítések ellenére a tűzszünet nem jött létre. Az UCK úgy érezte, hogy a NATO mögötte áll, ezért fokozta harci tevékenységét, a szerb biztonsági erők pedig végső csapást kívántak mérni az UCK-ra. A Kontakt Csoport 1999. január végén nemzetközi közvetítéssel tárgyalásokat sürgetett, a NATO pedig újra kilátásba helyezte a légitámadásokat. 1999 februárjában a franciaországi Rambouillet-ben zajló tárgyalásokon az UCK-tól azt követelték, hogy tegye le a fegyvert, Jugoszláviától pedig, hogy vonja ki a csapatait Koszovóból, engedje be a NATO békefenntartó erőit a tartományba, valamint járuljon hozzá, hogy hároméves átmeneti periódust követően rendezzenek népszavazást Koszovo politikai jövőjéről¹²². A feltételeket egyik fél sem fogadta el. A tárgyalások 1999. március 15-18. között Párizsban tartott második fordulóján a koszovói albánok képviselői aláírták a javasolt megállapodást, Jugoszlávia azonban továbbra sem fogadta el a szuverenitását korlátozó feltételeket. A sikertelen tárgyalásokat követően a Koszovóban állomásozó szerb katonai és rendőri erőket megerősítették, és azok átfogó támadást indítottak az UCK ellen, amelynek nyomán tízezrek kényszerültek lakhelyük elhagyására. Az EBESZ megfigyelőit március 20-án kivonták Koszovóból.

Az Amerikai Egyesült Államok elnökének különleges megbízottja, Richard Holbrooke március 22-én Belgrádban utoljára figyelmeztette Milosevicset, hogy a javasolt megállapodás elutasítása esetén Jugoszláviának a NATO légitámadásaival kell szembenéznie, de missziója nem járt sikerrel. Március 23-án Holbrooke visszatért Brüsszelbe és bejelentette, hogy a tárgyalások kudarcba fulladtak. Ezzel párhuzamosan a jugoszláv állami média bejelentette, hogy a kormány rendkívüli helyzetet hirdetett a NATO által jelentett közvetlen háborús fenyegetés miatt. A VJ kiterjedt mozgósításba kezdett.

---

¹²² http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html Letöltés ideje: 2016. január 31.

Az Allied Force művelet

Március 23-án este Javier Solana NATO főtitkár bejelentette, hogy utasította Wesley Clark vezérezredes SACEUR-t, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság elleni műveletek (Allied Force) megindítására. Március 24-én a NATO megkezdte a – hivatalos indoklás szerint a Rambouillet-i egyezmény elfogadtatását, a humanitárius katasztrófa megelőzését, valamint a JSZK katonai erejének meggyengítését célzó – Allied Force (Szövetséges Erő) műveletet.

A szövetséges műveleteket elsősorban repülőgépekről indított bombázással, valamint hajók és tengeralattjárók fedélzetéről indított manőverező robotrepülőgépek használatával hajtották végre. A műveletben Olaszországban és Németországban állomásozó mintegy 1000 repülőgép, valamint az Adriai-tengeren települt hajók és tengeralattjárók vettek részt. A művelet támogatására egy amerikai harci helikopter zászlóalj települt Albániába. A harctevékenységekben az Amerikai Egyesült Államok (F-14 vadászipülőgép F-15, F16, F-18 és F-117A vadászbombázó, EA-6B elektronikai harc repülőgép, B-52 nehéz bombázó, KC-135 és KC-10 légi utántöltő repülőgép, valamint AWACS légi felderítő repülőgép), Németország (F16 vadászbombázó), az Egyesült Királyság(Harrier GR7 és Tornado vadászbombázó), Olaszország (Harrier II vadászipülőgép, Tornado, F-104 és AMX vadászbombázó, B-707 szállító repülőgép), Törökország (F16 vadászbombázó), Franciaország (Super Etendard és Mirage 2000 vadászipülőgép), Kanada (CF-18 vadászbombázó), Spanyolország (F18 vadászbombázó és KC-130 légi utántöltő repülőgép), Hollandia (F16 vadászbombázó), Belgium (F16 vadászbombázó), Norvégia (F16 vadászbombázó), Portugália (F16 vadászbombázó) és Dánia (F16 vadászbombázó) erői vettek részt közvetlenül.¹²³

A 78 napig tartó műveletben, összesen 38 000 bevetésre került sor olasz, német és amerikai légibázisokról, illetve a Földközi és az Adriai-tengeren települt hajókról. A művelet nem sokkal Magyarország NATO csatlakozása¹²⁴ után kezdődött. Hazánk a légtérének szabad felhasználásával járult hozzá a művelethez.

---

¹²³ http://www.afahc.ro/ro/afases/2015/afases_2015/air_force/Manolache_Chis.pdf Letöltés ideje: 2018.04.22.

¹²⁴ 1999. március 2.

Az első lépcsőben a szövetséges erők megsemmisítették a jugoszláv légvédelem nagy részét. Ez vonatkozott a vezetési pontokra, a légvédelmi rendszer rádiótechnikai elemeire, valamint a fix telepítésű légvédelmi rakétákra. A légi fölény kivívását követően megkezdődött a kiemelt stratégiai célok megsemmisítése. A célok, valamint a fegyverek kiválasztásánál a NATO jelenős erőfeszítéseket tett a polgári áldozatok minimalizálása érdekében.¹²⁵

A művelet tervezésekor az elsődleges cél a Jugoszláv Hadsereg harcképességének olyan mértékű csökkentése volt, ami lehetetlenné teszi számára további harctevékenység folytatását. Ennek érdekében az elsődleges célpontok a haderő és a kormány vezetési pontjai és telephelyei, valamint az ország fő közlekedési infrastruktúrája (utak, vasutak és hidak) és hírközlési rendszere volt.

A légitámadások harmadik napjára a NATO sikeresen megsemmisítette a kitűzött célpontok többségét. Az elszenvedett veszteségek ellenére a jugoszláv biztonsági erők tovább folytatták a koszovói albánok elleni tevékenységüket. A NATO várakozása az volt, hogy Jugoszlávia rövid időn belül kapitulál, és aláírja a Rambouillet-i megállapodást. A szerb erők azonban fokozták az UCK elleni harcot, amely a civil lakosság elleni fellépéssel párosult. Ennek nyomán kb. 800 000 koszovói albán menekült a szomszédos Albániába és Macedóniába¹²⁶.

A Szövetség a megadás kikényszerítésének érdekében kiterjesztette a célpontok listáját a jugoszláv biztonsági erők harcoló kötelékeire, valamint a háborús erőfeszítéseket támogató ipari létesítményekre. A támadási tempó növelésének nem várt mellékhatásai közé tartozik a Kínai Népköztársaság belgrádi nagykövetsége épületének bombázása. Az eset a mai napig sok találgatásra ad okot, de az Amerikai Egyesült Államok hivatalos álláspontja szerint az incidenst véletlen hiba okozta.

A légicsapások kellő hatékonysággal rombolták ugyan az állandó és a táborig telepített célpontok nagy részét, de a jugoszláv biztonsági erők hatékony álcázó és megtévesztő műveletei következtében a biztonsági erők mindössze elhanyagolható veszteségeket szenvedtek.

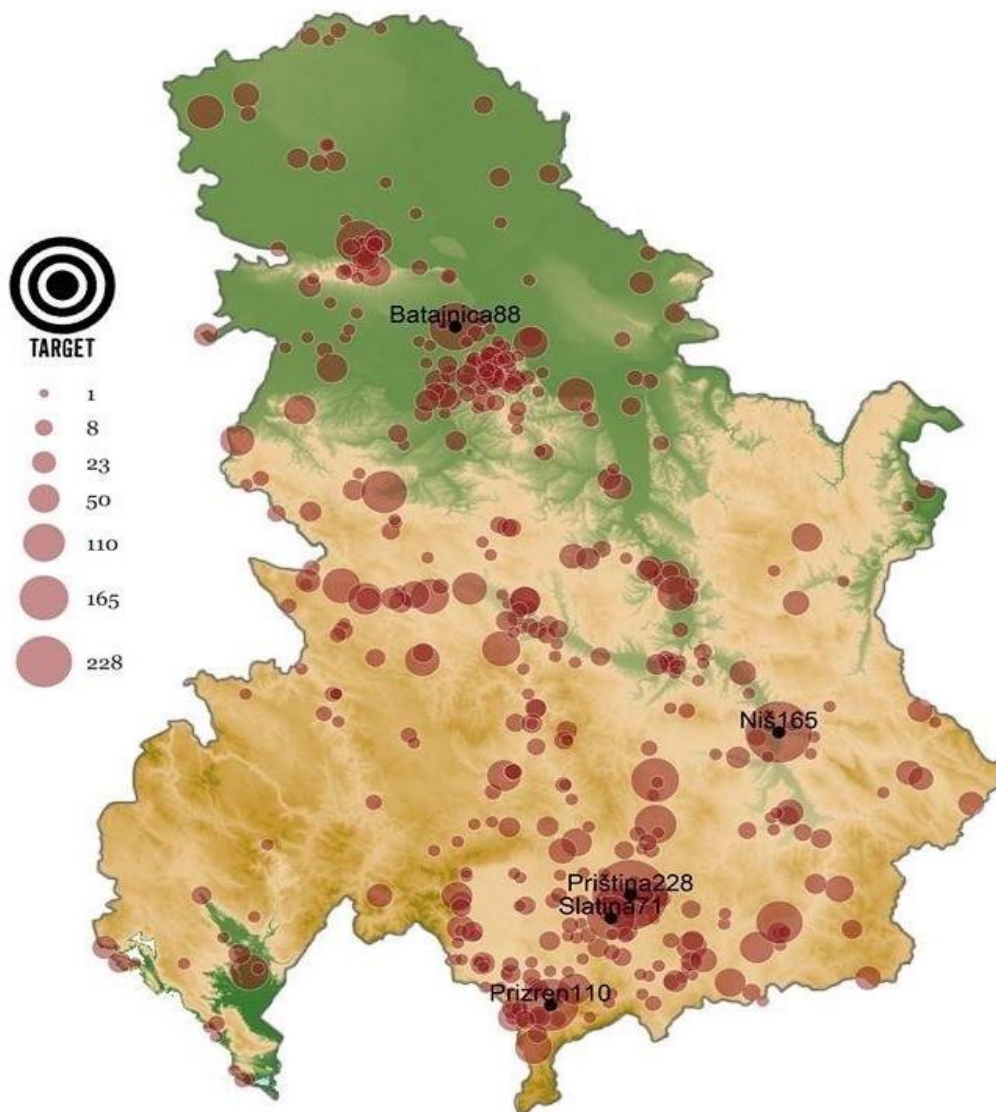
A háborúnak a NATO és a Jugoszláv Hadsereg képviselői által a macedóniai Kumanovóban 1999. június 9-én aláírt ún. Katonai Technikai Megállapodás (Military

---

¹²⁵ https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49602.htm Letöltés ideje: 2018.04.22.

¹²⁶ http://www.iomlondon.org/doc/mapping/IOM_ALBANIA.pdf Letöltés ideje: 2018.04.22.

Technical Agreement) vetett véget, amely összhangban volt az Európai Unió és Oroszország közvetítő missziót teljesítő küldöttei (Marti Ahtisaari finn elnök és Viktor Csernomirgin volt orosz külügyminiszter), illetve Milosevics által június 3-án aláírt megállapodással. Az egyezmény aláírását követően, június 10-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa meghozta az 1244. sz. határozatát (a szavazáskor a BT tagjai közül egyedül Kína tartózkodott), amely a tartomány függetlenségének 2008-as kikiáltásáig terjedő csaknem 10 éves időszakra meghatározta Koszovó státuszát.

57 A Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot ért bombatámadások célpontjai a ledobott bombák arányában.¹²⁷

¹²⁷

https://www.reddit.com/r/MapPorn/comments/86twjn/map_of_locations_bombarded_during_nato_bombing_of/ Letöltés ideje: 2018.04.22.

Értékelés

A koszovói beavatkozással a nemzetközi közösség négy éven belül másodszor alkalmazott katonai csapásmérő erőt Európa biztonsága érdekében a balkánon kialakult erőszakos konfliktus kezelésére.

A 78 napos légi háború ugyan lényeges tovább tartott a tervezettnél, de végül sikerült elérnie a kitűzött politikai célt és megszűntek az erőszakos cselekmények Koszovóban. Katonai szempontból fontos tanulság, hogy a művelet súlyos károkat okoztak a jugoszláv gazdasági és közlekedési, sőt katonai infrastruktúrában is, a haderő mobil egységeit azonban a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítették meg.

Bár a nem szerepelt az előzetesen deklarált célok között – sőt az éppen ellentétes megállapításokat fogalmazott meg –, a művelet egyenes következménye lett, hogy Jugoszlávia elveszítette szuverenitását Koszovó fölött.

AZ UNMIK SZEREPE A KOSZOVÓI VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN

Az ENSZ BT 1244-es határozata meghatározta, hogy a Koszovó fölötti fennhatóságot átmenetileg az ENSZ gyakorolja, az ENSZ Koszovói Átmeneti Adminisztratív Missziója (United Nations Interim Administratív Mission in Kosovo – UNMIK) végrehajtásával. Az UNMIK 1999 júniusában kezdte meg tevékenységét Koszovóban.

58 Az UNMIK címere

Az ENSZ BT 1244-es határozata

Az ENSZ Biztonsági Tanács 1244-es határozatát¹²⁸ 1999. június 10-én fogadták el. A határozat az alábbiak szerint rendelkezik:

A Biztonsági Tanács, eltökélt szándéka, hogy kezelje a Koszovóban, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban tapasztalható súlyos humanitárius válságot, valamint, hogy biztosítsa a biztonságos és szabad hazatérést valamennyi menekült és otthonát elhagyó személy számára.

Ezen szándék megvalósítása érdekében a Biztonsági Tanácsa:

1.) úgy dönt, hogy a koszovói válság politikai rendezésének az I. mellékletben foglalt általános elveken, valamint a II. mellékletben bővebben kifejtett elveken és más kívánalmakon kell alapulnia;

2.) üdvözli a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság részéről az 1. bekezdésben hivatkozott elvek és más kívánalmak elfogadását, és ezek mihamarabbi végrehajtását illetően felszólítja a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot a teljes körű együttműködésre;

---

¹²⁸ <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00070/pdf/100-109.pdf> Letöltés ideje: 2018.04.22.

3.) nyomatékosan felszólítja a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot a koszovói erőszak és elnyomás haladéktalan és ellenőrizhető beszüntetésére, valamint arra, hogy kezdje meg és ellenőrizhető módon teljesítse valamennyi katonai, rendőri és félkatonai erő Koszovóból történő fokozatos, gyors menetrend szerinti kivonását, amellyel összhangban valósul meg a koszovói nemzetközi biztonsági jelenlét telepítése is;

4.) megerősíti, hogy a kivonást követően a jugoszláv és a szerb katonai és rendőri erők megegyezés szerinti része visszatérhet Koszovóba a 2. mellékletben foglalt feladatok ellátása céljából;

5.) úgy dönt, hogy az Egyesült Nemzetek égisze alatt egy nemzetközi polgári és biztonsági jelenlétet telepít Koszovóba, a szükségleteknek megfelelő felszereléssel és személyzettel, és üdvözli a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság ezekhez a jelenlétekhez való hozzájárulását;

6.) felkéri a Főtitkárt, hogy a Biztonsági Tanáccsal folytatott egyeztetést követően jelöljön ki egy Különleges Képviselőt a nemzetközi polgári jelenlét megvalósításának irányítására, továbbá felkéri a Főtitkárt, hogy utasítsa a Különleges Képviselőjét a nemzetközi biztonsági jelenléttel való szoros együttműködésre azért, hogy mindkét jelenlét ugyanazon célok elérése érdekében, egymást kölcsönösen támogatva működjön;

7.) felhatalmazza a tagállamokat és az érintett nemzetközi szervezeteket a II. melléklet 4. pontja szerinti koszovói nemzetközi biztonsági jelenlét feltételeinek megteremtésére, a 9. bekezdésben foglalt feladatainak ellátásához szükséges valamennyi eszközzel;

8.) megerősíti a hatékony polgári és biztonsági jelenlétek gyors és mielőbbi koszovói telepítésének szükségességét, és követeli, hogy a felek teljes mértékben működjenek együtt a telepítés során;

9.) úgy dönt, hogy a Koszovóba telepítendő és az ott működő nemzetközi biztonsági jelenlét felelősségei a következőkre terjednek ki:

a. az ellenségeskedések kiújulásától való elrettentés, a tűzszünet fenntartása és szükség szerinti kikényszerítése, valamint a szövetségi és a köztársasági katonai, rendőri és félkatonai erők Koszovóból történő kivonásának biztosítása és visszatérésük megakadályozása, a II. melléklet 6. pontjában foglaltak kivételével;

b. az UCK és az egyéb koszovói albán fegyveres csoportok lefegyverzése a jelen határozat 15. bekezdésében foglalt előírásoknak megfelelően;

c. olyan biztonságos környezet kialakítása, amelyben a menekültek és az otthonukat elhagyó személyek biztonságban hazatérhetnek, a nemzetközi polgári jelenlét működni képes, az ideiglenes igazgatás kiépíthető és a humanitárius segélyek célba juttathatók;

d. A közbiztonság és a közrend biztosítása mindaddig, amíg a nemzetközi polgári jelenlét át nem veszi az e feladat ellátásáért viselt felelősséget;

e. az aknamentesítés felügyelete mindaddig, amíg a nemzetközi polgári jelenlét, amikor ez alkalmas, át nem veszi az e feladat ellátásáért viselt felelősséget;

f. a nemzetközi polgári jelenlét működésének megfelelő mértékben történő támogatása és az azzal folytatott szoros együttműködés;

g. szükség esetén határellenőrzési feladatok ellátása;

h. a saját, a nemzetközi polgári jelenlét, valamint a más nemzetközi szervezetek védelme és mozgásszabadságuk biztosítása.

10.) felhatalmazza a Főtitkárt, hogy az érintett nemzetközi szervezetek segítségével hozza létre a nemzetközi polgári jelenlétet Koszovóban egy olyan koszovói ideiglenes igazgatás megteremtése céljából, amely igazgatás lehetővé teszi, hogy Koszovó lakossága érdemi autonómiát élvezzen a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belül, és amely átmeneti igazgatást nyújt, miközben létrehozza az ideiglenes demokratikus önkormányzat intézményeit, és felügyeli azok fejlődését, a békés és normális élethez szükséges körülmények valamennyi koszovói lakos számára történő biztosítása céljából;

11.) úgy dönt, hogy a nemzetközi polgári jelenlét fő felelősségei az alábbiakra terjednek ki:

a. az érdemi autonómia és önkormányzás megteremtésének elősegítése Koszovóban a végső rendezésig, a 2. melléklet és a Rambouillet-i egyezmény (S/1999/648) maradéktalan figyelembe vételével;

b. alapvető polgári közigazgatási feladatok ellátása, ahol és ameddig ez szükséges;

c. a demokratikus és autonóm önkormányzás átmeneti intézményeinek megszervezése és fejlődésük felügyelete, ideértve a választások megszervezését is a politikai rendezésig;

d. eme intézmények létrejöttével, az igazgatási felelőségek átadása, továbbá a koszovói helyi átmeneti intézmények és az egyéb békeépítő tevékenységek megszilárdulásának felügyelete és támogatása;

e. a Koszovó jövőbeni státusát meghatározó politikai folyamatok megkönnyítése, a Rambouillet-i egyezmény (S/1999/648) figyelembe vételével;

f. a folyamat végső szakaszában, a hatáskörök koszovói átmeneti intézmények által a politikai rendezés nyomán kiépülő intézmények részére történő átadásának felügyelete;

g. a kulcsfontosságú infrastruktúra újjáépítése és az egyéb gazdasági újjáépítés támogatása;

h. a humanitárius és a katasztrófák következményeit enyhítő segélyezés támogatása, a nemzetközi humanitárius szervezetekkel együttműködésben;

i. a polgári törvényes rend és a közrend fenntartása a nemzetközi rendőri személyzet Koszovóba történő telepítése révén, amely egyúttal magában foglalja a helyi rendőri erők létrehozását is;

j. az emberi jogok védelme és előmozdítása;

k. valamennyi menekült és otthonát elhagyó személy koszovói otthonaikba történő biztonságos és akadálytalan visszatérésének biztosítása.

12.) hangsúlyozza, hogy a nemzetközi segélyek gyors és hatékony célba juttatásának biztosítása érdekében szükség van összehangolt humanitárius segélyezési műveletekre, illetve arra, hogy a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság engedélyezze a humanitárius segélyszervezetek Koszovóba történő akadálytalan eljutását és működjön együtt ezekkel a szervezetekkel;

13.) arra biztat minden tagállamot és nemzetközi szervezetet, hogy járuljon hozzá a gazdasági és társadalmi újjáépítéshez, valamint a menekültek és az otthonukat elhagyó személyek biztonságos visszatéréséhez, továbbá ezzel összefüggésben hangsúlyozza egy nemzetközi donorkonferencia lehető legkorábbi időpontban történő összehívásának fontosságát, különösen a 11. bekezdés g. pontjában foglaltak céljából;

14.) teljes együttműködést követel minden érintett részéről a volt Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűnök kivizsgálásával foglalkozó Nemzetközi Törvényszékkel, ideértve a nemzetközi biztonsági jelenléteket is;

15.) követeli, hogy az UCK és az egyéb koszovói albán fegyveres csoportok haladéktalanul szüntessenek be minden támadó cselekményt, és teljesítsék a Főtitkár Különleges Képviselőjével folytatott egyeztetés alapján a nemzetközi biztonsági jelenlét vezetője által meghatározott leszerelési feltételeket;

16.) úgy dönt, hogy az 1160. (1998) számú határozat 8. bekezdésében foglalt tilalmak nem vonatkoznak a nemzetközi polgári és biztonsági jelenlétek használatában lévő fegyverekre és a kapcsolódó eszközökre;

17.) üdvözli az Európai Uniónak és az egyéb nemzetközi szervezeteknek a koszovói válság által érintett térség gazdasági fejlődésével és stabilizációjával kapcsolatos átfogó megközelítés kialakítására irányuló munkáját, ideértve a Délkelet-európai Stabilitási Paktum széleskörű nemzetközi részvétellel történő végrehajtását a demokrácia, a gazdasági jólét, a stabilitás és a regionális együttműködés előmozdítása céljából;

18.) követeli, hogy a térség valamennyi állama teljes mértékben működjön együtt a jelen határozat minden elemének végrehajtásában;

19.) úgy dönt, hogy a nemzetközi polgári és biztonsági jelenléteket kezdetben 12 hónapos időszakra hozza létre, amely a Biztonsági Tanács ellentétes döntésének hiányában tovább folytatódik;

20.) felkéri a Főtitkárt, hogy rendszeres időközönként tegyen jelentést a Tanácsnak a jelen határozat végrehajtásáról, ideértve a nemzetközi polgári és biztonsági jelenlétek vezetésének jelentéseit is; az első jelentéseket a jelen határozat elfogadásától számított 30 napon belül kell előterjeszteni;

21.) úgy dönt, hogy a továbbiakban is aktívan foglalkozni fog az ügygel.

I. sz. melléklet

A Petersbergi Központban, 1999. május 6-án megtartott G-8 külügyminiszteri ülés elnökének nyilatkozata a találkozó eredményeiről

A G-8 külügyminiszterei az alábbi általános elveket fogadták el a koszovói válság politikai rendezésével kapcsolatban:

– a koszovói erőszak és elnyomás haladéktalan és ellenőrizhető befejezését; – a katonai, rendőri és félkatonai erők visszavonását Koszovóból;

– olyan hatékony nemzetközi polgári és biztonsági jelenlétek Koszovóba telepítését az Egyesült Nemzetek támogatásával és beleegyezésével, amelyek képesek a közös célkitűzések elérésének biztosítására;

– az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának döntésével ideiglenes igazgatás létrehozását Koszovóban, amely biztosítja a békés és normális élethez szükséges körülményeket valamennyi koszovói lakos számára;

– minden menekült és otthonát elhagyó személy biztonságos és szabad visszatérését, valamint a humanitárius segélyszervezetek akadálytalan eljutását Koszovóba;

– a koszovói érdemi önkormányzatról szóló ideiglenes politikai keretmegállapodás kidolgozásához vezető politikai folyamatot, maradéktalanul figyelembe véve a Rambouillet-i egyezményt, valamint a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, és a térség más országai szuverenitásának és területi épségének elveit, illetve a KFH lefegyverzésének követelményét;

– a válság sújtotta térség gazdasági fejlődésének és stabilizációjának átfogó megközelítését

II. sz. melléklet

A koszovói válság rendezése érdekében az alábbi elvekben szükséges a megegyezés:

1. A koszovói erőszak és elnyomás haladéktalan és ellenőrizhető befejezése.
2. Valamennyi katonai, rendőri és félkatonai erő gyors menetrend szerinti, ellenőrizhető kivonása Koszovóból.
3. Olyan hatékony nemzetközi polgári és biztonsági jelenlétek telepítése Koszovóba az ENSZ égisze alatt, akár az Alapokmány VII. fejezete alapján eljárva, amelyek képesek a közös célkitűzések elérésének biztosítására.
4. A nemzetközi biztonsági jelenlétet az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének jelentős részvételével felálló egységes parancsnokság és irányítás alatt kell telepíteni, és fel kell hatalmazni arra, hogy biztonságos környezetet teremtsen

minden koszovói személy számára, és elősegítse valamennyi menekült és otthonát elhagyó személy biztonságos hazatérését.

5. Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának döntése alapján, a nemzetközi polgári jelenlét részeként ideiglenes igazgatás létrehozása Koszovó számára, amely igazgatás lehetővé teszi Koszovó lakossága számára, hogy érdemi autonómiát élvezzen a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belül. Az ideiglenes igazgatásnak el kell látnia az átmeneti kormányzás feladatát, miközben létrehozza az ideiglenes demokratikus önkormányzat intézményeit, és felügyeli azok fejlődését, a békés és normális élethez szükséges körülmények valamennyi koszovói lakos számára történő biztosítása céljából.

6. A kivonulást követően, jugoszláv és szerb egységek megegyezés szerinti része engedélyt kap a visszatérésre az alábbi feladatokat ellátása céljából:

- összeköttetés biztosítása a nemzetközi polgári misszió és a nemzetközi biztonsági jelenlét között;
- az aknamezők megjelölése és mentesítése;
- jelenlét fenntartása a szerb kulturális örökségek területén;
- jelenlét fenntartása a kulcsfontosságú határátkelőhelyeken.

7. Minden menekült és otthonát elhagyó személy biztonságos és szabad visszatérése az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának felügyelete alatt, valamint a humanitárius segélyszervezetek akadálytalan eljutása Koszovóba.

8. A koszovói érdemi önkormányzatról szóló ideiglenes politikai keret-megállapodás kidolgozásához vezető politikai folyamat, a Rambouillet-i egyezmény, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és a térség más országai szuverenitása és területi épsége elveinek, valamint Az UCK lefegyverzésének maradéktalan figyelembe vételével. A felek közötti rendezésről folytatott tárgyalások nem késleltethetők, vagy szakíthatják meg a demokratikus önkormányzat intézményeinek felállítását.

9. A válság sújtotta térség gazdasági fejlődésének és stabilizációjának átfogó megközelítése. Ez magában foglalja a Délkelet-európai Stabilitási Paktum széleskörű nemzetközi részvétellel történő végrehajtást a demokrácia, a gazdasági jólét, a stabilitás és a regionális együttműködés további előmozdítása érdekében.

10. A katonai műveletek felfüggesztése feltételezi a fenti elvek, valamint korábban megnevezett és az alábbi lágjegyzetben felsorolt egyéb elemek elfogadását. Ezt követően gyorsan elfogadásra kerül egy katonai-technikai egyezmény, amely többek között meghatározza a további eljárásokat, ideértve a koszovói jugoszláv/szerb egységek szerepét és feladatait is:

A kivonulás: – a kivonulás eljárása, ideértve a szakaszokra bontott, részletes menetrendet, valamint annak az ütközőzónának a kijelölését Szerbián belül, amely mögé az erők visszavonulnak.

Visszatérő egységek:

- a visszatérő egységek felszerelése;
- feladat-meghatározás a funkcionális felelősségi körökre vonatkozóan;
- a visszatérés menetrendje;
- működésük földrajzi területeinek kijelölése;
- a nemzetközi biztonsági jelenléttel és a nemzetközi polgári misszióval való kapcsolattartásra vonatkozó előírások.

Egyéb megkívánt elemek:

– A kivonulás gyors és pontos menetrendje, melynek értelmében például hét nap áll rendelkezésre a kivonulás befejezésére, és 48 óra a légvédelmi fegyvereknek a 25 km-es közös biztonsági zónából történő kivonására;

– A fent megállapított négy feladatkör ellátására visszatérő egységek a nemzetközi biztonsági jelenlét felügyelete alatt állnak majd, és megegyezés szerinti kis létszámra korlátozódnak (százak, nem ezrek);

– A katonai műveletek felfüggesztésére az ellenőrizhető visszavonulás megkezdése után kerül sor;

– A katonai-technikai egyezmény kidolgozása és megvalósítása nem hosszabbíthatja meg a kivonulás befejezésére korábban meghatározott időtartamot.

Az UNMIK rendeltetése

Az UNMIK az 1244. sz. ENSZ BT-határozat alapján az alábbi funkciók

ellátására lett létrehozva:

- alapvető adminisztrációs feladatok ellátása;
- tartalmas autonómia és önkormányzati intézmények kiépítésének támogatása Koszovóban;
- a feltételeke megteremtése Koszovó státusának meghatározására;
- a különböző nemzetközi szervezetek humanitárius és katasztrófa-elhárítási műveleteinek koordinálása;
- a kiemelt infrastruktúra helyreállításának támogatása;
- a jogrendet fenntartása;
- az emberi jogok érvényesülésének elősegítése;
- a menekültek akadálytalan visszatérésének biztosítása.

Az UNMIK által felügyelt területek lefedték az állam által gyakorolt legfontosabb tevékenységek és kiegészültek a rendkívüli helyzet kezeléséből adódó feladatokkal. A jugoszláv fennhatóság megszűnésével az ENSZ-nek gondoskodnia kellett az alapvető állami feladatok ellátásáról a tartományban, amit jól lefed az UNMIK által betöltött funkciók listája.

Az UNMIK feladata

Az UNMIK az 1244. sz. ENSZ BT-határozattal összhangban az alábbi célok megvalósítását tűzte ki maga elé¹²⁹:

1. Koszovó demilitarizálása:

Koszovó demilitarizálása elsősorban katonai feladat, amit a KFOR hajtott végre. Annak érdekében, hogy az UCK-t feloszlassák, ugyanakkor a harcosait visszaintegrálják a társadalomba, 1999 szeptemberében a KFOR irányításával létrehozták a volt UCK-tagokból álló, elvileg katasztrófavédelmi feladatokat ellátó,

---

¹²⁹ UNMIK Regulation No 1 On The Authority Of The Interim Administration In Kosovo

http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E1999regs/RE1999_01.htm

Letöltés ideje: 2016. január 31.

ennek ellenére könnyűfegyverzettel felszerelt Koszovói Védelmi Hadtestet (TMK). Meg kell jegyezni azonban, hogy a volt UCK, illetve a TMK struktúrái részt vettek a 2000-es dél-szerbiai és a 2001-es macedóniai fegyveres konfliktusokban, illetve a 2004. márciusi koszovói etnikai alapú zavargásokban.

2. Menekültek visszatérése:

A folyamatot az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) felügyelte. A menekültek visszatelepítése az albán lakosság tekintetében viszonylag gyorsan lezajlott. A jugoszláv biztonsági erők műveletei elől elsősorban Albániába és Macedóniába, valamint Montenegróba menekült koszovói albánok a fegyveres tevékenység beszüntetését követően visszatértek otthonaikba.

További problémát okozott azonban a szerb és roma, illetve szórványos egyéb etnikumú népesség helyzete, illetve azok elmenekülése. Mivel az egységes etnikai tömbként élő észak-koszovói szerbek nem ismerték el az UNMIK fennhatóságát, de a jugoszláv állam sem tudott teljes értékű hatalomként funkcionálni a területen, ezért a helyi népesség önvédelmi csoportokat hozott létre. Ezek a csoportok kezdetben kiterjedt kapcsolatban álltak a Koszovó többi területein szórványban élő szerb lakossággal. A helyzet normalizálódásával azonban a szórványban élő szerbek rákényszerültek az integrációra.

3. Koszovó újjáépítése:

Az Európai Unió által felügyelt, az Európai Újjáépítési Ügynökség (EAR) által végrehajtott feladat. Az Európai Unió 1999-2001 között 682 millió EUR-t költött energiaszolgáltatási, kommunális, infrastruktúra-helyreállítási, lakóház-építési, közigazgatási, mezőgazdasági és egészségügyi projektekre.

5. Közigazgatás kiépítése:

Az ENSZ által vezetett folyamat. 1999-től 2001-ig az UNMIK, illetve vezetője, az ENSZ-főtitkár különleges képviselője (SRSG) gyakorlatilag abszolút hatalmat élvezett a tartományban. A 2001 áprilisában elfogadott ún. Alkotmányos Keret (Constitutional Framework) alapján fokozatosan megkezdődött a hatalmi jogkörök átadása a koszovói albánok választott testületeinek, az ún. Ideiglenes Önkormányzati Intézményeknek (PISG). Ezt követően aszimmetrikus kettős hatalmi struktúra alakult ki, amelyben az SRSG megvétőzhatta a PISG döntéseit, amennyiben azok ellentétesek voltak az 1244. sz. BT-határozattal.

6. A társadalom demokratizálása, ezen belül demokratikus intézmények kiépítése, választások lebonyolítása, független igazságszolgáltatás kiépítése, szabad sajtó létrehozása:

Az EBESZ által felügyelt folyamat.

1999-2001. között a fenti feladatoknak megfelelően épült fel az UNMIK szervezete: I. pillér – Közigazgatás, rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Demokratikus intézményépítés, választások és média (EBESZ), III. pillér – Humanitárius ügyek (UNHCR), IV. pillér – Újjáépítés (EU). 2001 júniusában új szervezeti felépítést vezettek be, amelyben az UNHCR-nek már nem volt kiemelt szerepe, külön egység foglalkozik viszont a rendőrséggel és az igazságszolgáltatással: I. pillér – Rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Közigazgatás (ENSZ), III. pillér – Demokratizálás és intézményépítés (EBESZ), IV. pillér – Gazdaságfejlesztés (EU).

Az UNMIK részvétele a státuszfolyamatban

1999-2001. között a fenti feladatoknak megfelelően épült fel az UNMIK szervezete: I. pillér – Közigazgatás, rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Demokratikus intézményépítés, választások és média (EBESZ), III. pillér – Humanitárius ügyek (UNHCR), IV. pillér – Újjáépítés (EU). 2001 júniusában új szervezeti felépítést vezettek be, amelyben az UNHCR-nek már nem volt kiemelt szerepe, külön egység foglalkozott viszont a rendőrséggel és az igazságszolgáltatással: I. pillér – Rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Közigazgatás (ENSZ), III. pillér – Demokratizálás és intézményépítés (EBESZ), IV. pillér – Gazdaságfejlesztés (EU).

1999-től 2001-ig az UNMIK, illetve vezetője, az ENSZ-főtisztár különleges képviselője (SRSG) gyakorlatilag abszolút hatalmat élvezett a tartományban. A 2001 áprilisában elfogadott ún. Alkotmányos Keret (Constitutional Framework) alapján fokozatosan megkezdődött a hatalmi jogkörök átadása a koszovói albánok választott testületeinek, az ún. Ideiglenes Önkormányzati Intézményeknek (Provisional Institutions of Self-Government – PISG). Ezt követően aszimmetrikus kettős hatalmi struktúra alakult ki, amelyben az SRSG megvétózhatta a PISG döntéseit, amennyiben azok ellentétesek voltak az 1244. sz. BT-határozattal.

A koszovói szerbek nem fogadták el a PISG fennhatóságát, és Koszovó megmaradt szerb többségű részein, Észak-Mitrovicában és környékén Belgrád által irányított és finanszírozott saját igazgatási struktúrákat építettek ki, amelyek ellen a koszovói albánok folyamatosan tiltakoztak az UNMIK-nál.

A PISG egyre többször került összeütközésbe az UNMIK-kal, mivel egyrészt lassúnak találta a hatalmi jogosítványok átadásának ütemét, másrészt követelte, hogy minél előbb határozzák meg a tartomány státuszát, amely természetesen a koszovói albánok számára a függetlenséget jelentette. A koszovói albánok elégedetlenségét növelte, hogy a kezdeti újjáépítési periódus után a donorok kivonultak, a gazdaság 2002-re recesszióba süllyedt, a munkanélküliség elérte a 60%-ot. Válaszul az UNMIK – a Kontakt Csoport államaival egyetértésben – 2002 áprilisában meghirdette a „standards before status” elvet, amely azt jelentette, hogy a demokratikus intézményrendszer kiépítésére, a decentralizációra és különösen a szerb kisebbség védelmére, jogainak biztosítására vonatkozó követelmények teljesítését követően lehet meghatározni a tartomány végső státuszát.

2004 márciusában súlyos, 19 halálos áldozattal és több száz sebesülttel járó zavargások robbantak ki, miután megalapozatlanul elterjedt, hogy szerbek albán gyerekeket fojtottak bele egy folyóba¹³⁰. Az atrocitások során a feldühödött albánok szerb házakat, templomokat gyújtottak fel. Az UNMIK-ot és a KFOR-t meglepték az események, és a rosszul szervezett reakció csökkentette a hitelességüket a szerbek szemében. A zavargásokat követően is előfordultak elszórt etnikumközi, valamint az UNMIK személyzete elleni incidensek. A zavargások rámutattak, hogy a háború után nem csökkent az etnikumközi bizalmatlanság, és arra is felhívták a figyelmet, hogy a végtelenségig nem halasztható a tartomány státuszának rendezése.

A Kontakt Csoport 2005 áprilisában meghatározta a státuszrendezés kereteit: eszerint nem lehet visszatérés az 1999. előtti állapothoz, nem lehet egyoldalú megoldásokat alkalmazni (pl. népszavazás, fegyveres fellépés), a tartományt nem lehet felosztani és nem csatlakozhat más országhoz.¹³¹

---

¹³⁰ Balkans timeline <http://www.cbc.ca/news/background/balkans/timeline.html> Letöltés ideje: 2016. január 31.

¹³¹ Guiding principles of the Contact Group for a settlement of the status of Kosovo <http://www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf> letöltés ideje 2018.04.23.

Az ENSZ főtitkára 2005 nyarán megbízta Kai Eide norvég diplomatát, hogy értékelje a koszovói rendezés addigi fejleményeit, illetve vizsgálja meg a PISG számára megszabott feltételek („standards”) teljesítését. A különleges megbízott 2005 októberében adta át az ENSZ-főtitkárnak a koszovói „standard”-ok megvalósulásáról szóló átfogó jelentését, amely helyzetértékelés és egyben javaslat a politikai rendezés előmozdítására. A jelentés bírálja a „standard”-ok teljesítésében mutatkozó hiányosságokat, ugyanakkor javaslatot tesz a státusztárgyalások mielőbbi megkezdésére. Eide szerint a „standard before status” elvének keretében kilátásba helyezett perspektíva („status”) további halogatása nem vezetne el a normák („standards”) teljesebb körű végrehajtásához. A jelentés következtetése, hogy a „status quo” fenntartása nagyobb kockázatot hordoz magában, mint a státusztárgyalások megkezdése.¹³²

Az ENSZ BT elfogadta Kai Eide jelentését, majd 2005 novemberében az ENSZ főtitkára kinevezte Marti Ahtisaarit, volt finn elnököt a koszovói státuszrendezésért felelős különleges megbízottjává. 2006-ban Ahtisaari közvetítésével 15 fordulóból álló tárgyalássorozat zajlott Belgrád és Pristina képviselői között, amely a felek szögesen ellentétes álláspontja miatt (Koszovó csak a függetlenséget hajlandó elfogadni, Szerbia viszont maximum széleskörű autonómiát biztosítana a tartománynak) sikertelenül zárult. Ahtisaari nem látott reményt az álláspontok közelítésére, ezért elkészítette saját átfogó javaslatát Koszovó státuszának rendezésére¹³³, amelyet 2007. január 25-én bemutatott az ENSZ főtitkárnak, február 2-án pedig Belgrád és Pristina képviselőinek. A meghatározó koszovói politikai erők – fenntartásaikat hangoztatva ugyan, de – elfogadták Ahtisaari feltételes függetlenséget előíró tervét, Szerbia viszont egyértelműen elutasította azt.

Ahtisaari nemzetközileg felügyelt függetlenséget javasol Koszovónak. Szerinte nem lehetséges Koszovó visszaintegrálása Szerbiába. Az UNMIK felállítása olyan helyzetet teremtett, amelyben Szerbia nem gyakorolja Koszovó feletti szuverenitását. Ez a folyamat visszafordíthatatlan, a belgrádi fennhatóság visszatérése a koszovói albánok erőszakos ellenállásához vezetne.

---

¹³² A comprehensive review of the situation in Kosovo <http://www.ico-kos.org/pdf/KaiEidereport.pdf> letöltés ideje 2018.04.23.

¹³³ the comprehensive proposal for kosovo status settlement <http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html> letöltés ideje 2018.04.23.

A státusz-megbízott jelentése szerint Koszovó nemzetközi igazgatását nem lehet a végtelenségig fenntartani. A rendezetlen státusz akadályozza a gazdasági fejlődést, és gátolja Koszovó hatékony nemzetközi politikai és gazdasági integrációját. A rossz gazdasági helyzet a politikai és társadalmi instabilitás egyik forrása, amely nem oldható meg nemzetközi igazgatás keretei között.

A nemzetközileg felügyelt függetlenség lehetőségét biztosítana a politikailag stabil és gazdaságilag életképes Koszovó létrehozására. Így biztosítható a koszovói intézmények elszámoltathatósága („standards”!), ami rendkívül fontos a jogbiztonság és a hatékony kisebbségvédelem érdekében. Ahtisaari javaslata szerint a kisebbségvédelem, a demokratikus intézmények működtetése, a gazdasági fejlődés biztosítása továbbra is komoly kihívást jelent Koszovó számára, ezért a koszovói albánok elkötelezettsége és a koszovói szerbek demokratikus intézményekben való aktívabb részvétele mellett továbbra is szükséges a nemzetközi közösség felügyelete és támogatása, a közvetlen irányító szerep azonban megszűnne, ebből következően a státuszterv végrehajtásáért a koszovói vezetés felelne. Ahtisaari leszögezi, hogy a koszovói státuszrendezés nem jelenthet precedenst más befagyott konfliktusok megoldásához.

A státuszterv életbe lépését követően 120 napon belül megszüntetik az UNMIK-ot, a nemzetközi jelenlétet a végrehajtó hatalommal nem rendelkező ún. Nemzetközi Civil Képviselő (International Civilian Representative, ICR) fogja irányítani, aki egyben az Európai Unió különleges képviselője pozícióját is betölti. Az Európai Unió az európai biztonság- és védelempolitika keretében missziót telepít, amely elősegíti a jogállami intézmények fejlesztését. A KFOR továbbra is tartományban marad, az egész tartományra vonatkozó védelmi funkciói mellett biztosítja a szerb kulturális és egyházi emlékhelyek védelmét, és felügyeli a korlátozott létszámú és fegyverzetű koszovói haderő létrehozását.

Ahtisaari státuszrendezési terve nemzetközi jogi normáknak megfelelő életbe léptetéséhez szükség lett volna a 1244. számút felváltó új ENSZ BT-határozat elfogadására. A BT vétójoggal állandó tagjai közül azonban Oroszország jelenleg ellenzi egy ilyen határozat elfogadását, illetve a nem a két fél (Belgrád és Pristina) megállapodásán alapuló rendezést. Oroszország meggyőzését az is nehezíti, hogy az Ahtisaari tervében foglalt rendezés nem precedensértékű, tehát nem alkalmazható a volt Szovjetunió területén meglévő orosz érdekeltségű befagyott konfliktusok

(Transznisztria Moldáviában, illetve Abházia és Dél-Oszétia Grúziában) megoldására. Ráadásul az Európai Unió is megosztott a kérdésben: Nagy-Britannia egyértelműen, Németország és Franciaország óvatosabban ugyan, de támogatják az Amerikai Egyesült Államokat Koszovó függetlenségének mielőbbi elérésében, mivel a „status quo” fenntartását a térséget destabilizáló tényezőnek tekintik. Ugyanakkor egyes, jellemzően nagy létszámú egy tömbben élő kisebbséggel rendelkező EU-tagországok (Spanyolország, Szlovákia, Románia) nem támogatják Koszovó függetlenségét, de Bulgária, Görögország és Ciprus is megkérdőjelezi a felek egyetértése nélküli rendezés életképességét, Olaszország pedig nagy hangsúlyt helyez Szerbia megfelelő kompenzálására. Az Európai Unió tagállamai abban egyetértenek, hogy a koszovói státuszrendezéshez mindenképpen egy új ENSZ BT-határozat szükséges.

2007 folyamán több sikertelen fordulót rendeztek Belgrád és Pristina részvételével a státuskérdések rendezéséről, amelyek során a Kontakt Csoport igyekezett meggyőzni Szerbiát az Ahtisaari-javaslat elfogadásáról. Az Egyesült Államok reménytelennek ítélte a tárgyalások folytatását és egyre hangsúlyosabban merült fel a tartomány függetlenségének egyoldalú kikiáltása. Az Európai Unió kérésére 2007 novemberében még egy három hónapos tárgyalási időt vállalt Koszovó, de ennek eredménytelenségét követően 2008. február 17-én Koszovó kikiáltotta függetlenségét.

Értékelés

Mivel a felállítást követően az UNMIK töltötte be az állam szerepét Koszovóban és a jugoszláv közigazgatás teljes mértékig visszavonult a tartományból, az UNMIK-nak a feladat ellátását az alapvető intézmények és adminisztrációs háttér kiépítésével kellett kezdenie.

A kettős helyzet a kezdettől fogva ellentmondást okozott az UNMIK tevékenységében. Az UNMIK rendeltetése nem az önálló Koszovó megteremtése volt, hanem a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli széleskörű autonómia demokratikus biztosítása. A koszovói albánok a függetlenség iránti eltökéltsége, illetve az intézményeknek a jugoszláv államtól független kiépítése azonban a függetlenség előkészítéseként hatott.

Az UNMIK tevékenysége megteremtette a demokratikus állam kialakításának feltételeit és sikeresen kiépítette az annak működtetéséhez szükséges intézményeket, illetve megteremtette az államigazgatás és az önkormányzat személyi feltételeit. Ezen túlmenően azonban a teljesen önálló funkcionalitás kiépítésével, az ENSZ BT 1244-es határozatával ellentétesen egyre távolabb juttatta Koszovót a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli státusától.

A KFOR SZEREPE A KOSZOVÓI VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN

Az 1244. sz. ENSZ BT határozat elfogadását követő két napon belül, 1999. június 12-én a NATO által vezetett és szervezett békefenntartó erő, a KFOR előőrsei már települtek Koszovóban, a szerb katonai és rendőri erőket pedig június 20-ig kivonták a tartományból. Ezt követően a NATO főtitkára formálisan is megszüntette a Jugoszlávia ellen viselt háborút. A KFOR deklarált célja az volt, hogy elrettentsen az ellenségeskedések kiújulásától, lefegyverezze az UCK-t, biztonságos feltételeket teremtsen a menekültek visszatéréséhez, illetve a nemzetközi közigazgatás működéséhez.

59 A KFOR címere

A katonai Technikai Megállapodás

A KFOR Koszovóba történő bevonulását, valamint a szerb biztonsági erők tartományból történő kivonását a KFOR és a JSZK által kötött Katonai Technikai Megállapodás (Military Technical Agreement – MTA)¹³⁴ rendezte.

A dokumentum megállapítja, hogy a nemzetközi polgári és biztonsági erők az ENSZ felügyelete alatt, az ENSZ BT határozata alapján tevékenykednek Koszovóban. A megállapodás aláírásával a jugoszláv és szerb hatóságok tudomásul veszik a KFOR települését Koszovóba, valamint, hogy a KFOR zavartalanul végrehajthatja feladatait a területen.

A megállapodásban a felek kötelezettséget vállaltak az ellenségeskedés beszüntetésére. A JSZK vállalta, hogy biztonsági erői nem térnek vissza Koszovóba, illetve nem hatolnak be a Földi Biztonsági Zóna (Ground Safety Zone - GSZ)¹³⁵, valamint repülőeszközei nem repülnek be a Légi Biztonsági Zóna (Air Safety Zone -

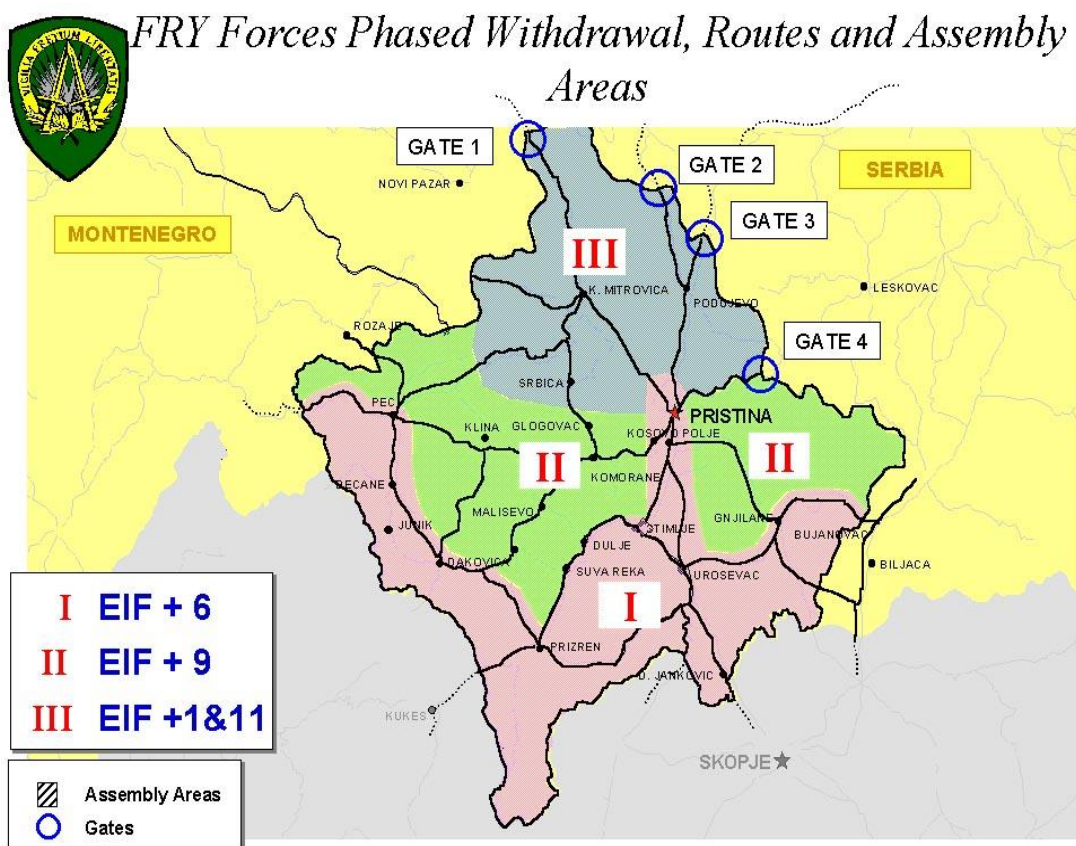
¹³⁴ <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm> letöltés ideje 2018.04.23.

¹³⁵ A Koszovói határ szerb oldalán fekvő öt kilométer széles sáv.

ASZ)¹³⁶ területére a KFOR előzetes engedélye nélkül. A helyi rendőrség erői a GSZ-ben maradhatnak. A KFOR-nak jogában áll katonai erőt alkalmazni a feladatai végrehajtása érdekében.

A jugoszláv biztonsági erők beszüntetnek minden katonai tevékenységet és végrehajtják a csapatok lépcsőzetes kivonását Koszovóból Szerbia területére. A kivonás során a jugoszláv csapatok megtisztítják a közlekedési útvonalakat a robbanó műszaki záráktól és megfelelően jelzik az egyéb helyen telepített robbanó műszaki zárat. A KFOR a jugoszláv erők kivonulásával párhuzamosan települ a tartományba.

60 A Jugoszláv biztonsági erők kivonása Koszovóból¹³⁷

A jugoszláv hatóságok részletes leírást nyújtanak a KFOR részére a telepített robbanó és nem robbanó műszaki zákról, a fel nem robbant lövedékekről, a rombolt tereptárgyokról, valamint a jugoszláv biztonsági erők által telepített egyéb veszélyes eszközökről, illetve bármely más, a KFOR által relevánsnak ítélt kérdésről.

¹³⁶ A Koszovói határ szerb oldalán fekvő 25 kilométer széles légtérsáv.

¹³⁷ <http://www.nato.int/kosovo/graphics/bmta-map.jpg>

A KFOR bevonulását a KFOR parancsnoka által vezetett Összhaderőnemi Végrehajtó bizottság (Joint Implementation Commission – JIC) felügyeli.

Az egyezmény értelmezése a KFOR parancsnokának kizárólagos jogköre.

Az egyezmény az aláírás napján (1999. június 9.) lépett érvénybe.

A KFOR tevékenységével kapcsolatban a jugoszláv hatóságok tudomásul veszik, hogy nem akadályozzák a KFOR települését és feladatai végrehajtását Koszovóban. A KFOR parancsnokának jogában áll a feladata végrehajtásához szükséges bármilyen intézkedés foganatosítására, ami magába foglalja az erőszak alkalmazásának jogát is. A KFOR, illetve annak tagjai nem tartoznak felelősséggel a megállapodás végrehajtása során okozott károkért. A KFOR-nak jogában áll a megállapodás végrehajtását ellenőrizni és szükség esetén kikényszeríteni.

A KFOR parancsnokának jogában áll elrendelni bármilyen, általa fenyegetőnek tekintett erő visszavonását, illetve áthelyezését. A rendelkezés nem betartása, illetve a fenyegetőnek tekintett tevékenység folytatása esetén a KFOR katonai erőt alkalmazhat ez együttműködés kikényszerítésére.

A „Joint Guardian” művelet

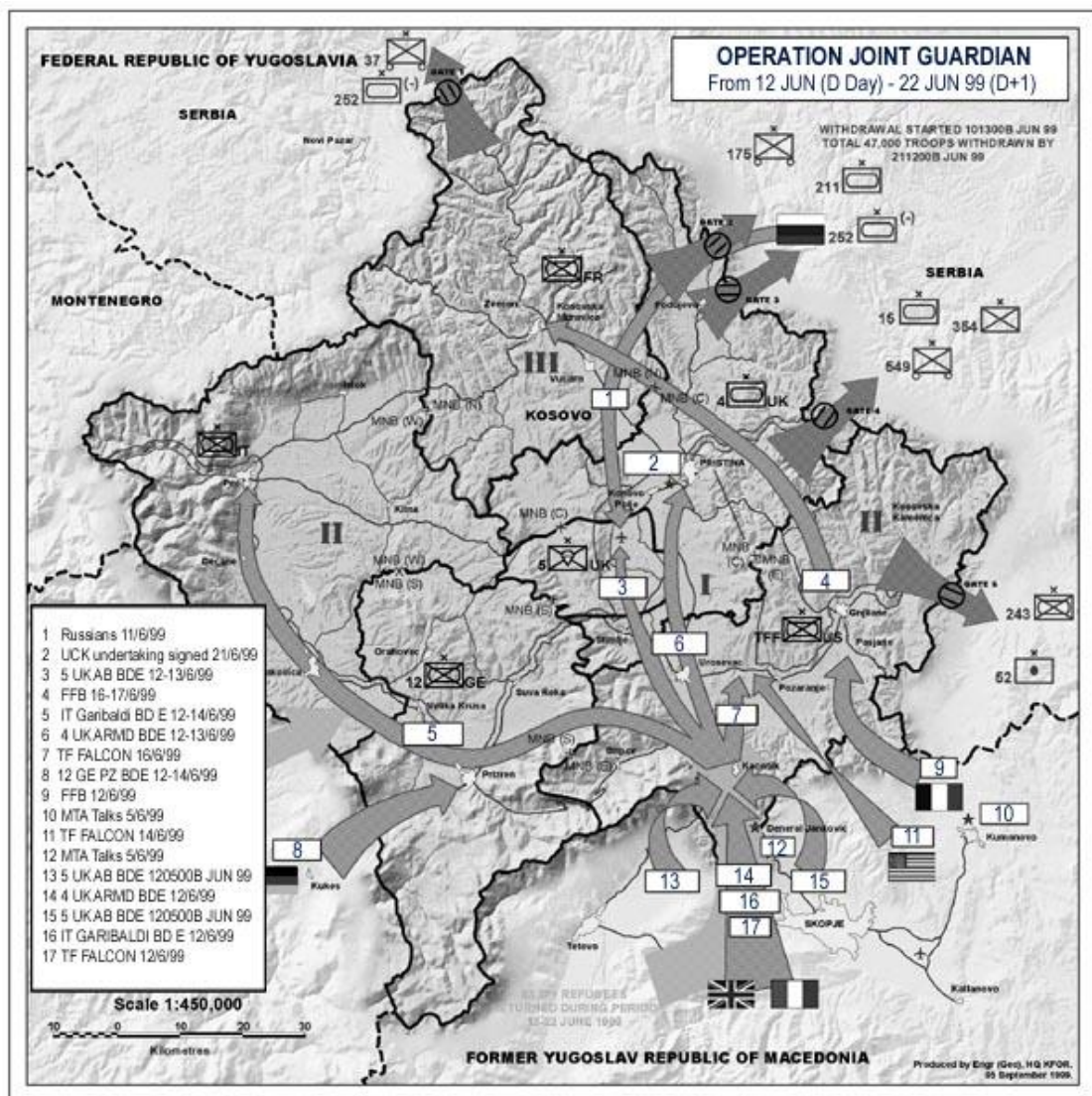
A MTA aláírását, valamint koszovói helyzet rendezésével foglalkozó 1244-esz ENSZ BT határozat kiadását követően a KFOR 1999. június 12-én kezdte meg a „Joint Guardian” műveletet, amelynek célja a KFOR erőinek, a jugoszláv biztonsági erők párhuzamos kivonásával összehangolt koszovói települése volt.

A francia keretdandár Kumanovótól északra lépte át Koszovó határát. Feladata az I. Zóna keleti területének elfoglalása volt Gnjiane körzetében (Pristina DK 45 km), majd miután az amerikai csapatok átvették a területet, tovább kellett nyomulnia Mitrovica (Pristina ÉNy 45 km) felé, ahol az Északi Többnemzeti Dandár (Multinational Brigade – North/MNB-N) alapját alkotta.

A német 12. harckocsi dandár, a holland tüzérüteggel két irányból hatolt be Koszovóba. Az egyik Macedóniából északra, a másik Albániából északnyugatra vezetett Prizren (Pristina DNY 70 km) felé. A dandár a Déli Többnemzeti Dandár (Multinational Brigade – South/MNB-S) alapját képezte.

A brit 5. légi szállítású dandár a gurkha zászlóaljjal megerősítve elfoglalta a stratégiai fontosságú Kacanik csomópontot, ami lehetővé tette a 4. harckocsi dandár számára, hogy a törzs települjön a pristinai repülőtérre, a dandár alegységei pedig elfoglalják az I. Zóna legészakabbi területeit és biztosítsák a fővárost. Ez a kötelék szolgált a Központi Többnemzeti Dandár (Multinational Brigade – Centre/MNB-C) alapjául.

Miután a brit és német dandárok megszilárdították a helyzetüket, az olasz Garibaldi Dandár megindult Kacanikon keresztül Nyugat-Koszovó felé, ahol Pec városában (Pristina Ny 70 km) megalakította a Nyugati Többnemzeti Dandárt (Multinational Brigade – West/MNB-W).

61 A „Joint Guardian” művelet¹³⁸

¹³⁸ <http://www.nato.int/pictures/review/9903/b9903-18.jpg>

A Falcon harccsoportra épülő amerikai dandár a második napon behatolt Kelet Koszovóba és leváltotta a francia keretdandárt. Az amerikai kötelék alakította meg a Keleti Többnemzeti Dandárt (Multinational Brigade – East/MNB-E), amelynek parancsoksága az erre a célra épített Bondsteel táborban (Pristina DK 40 km) volt.

A művelet 1999. június 20-án sikeresen befejeződött.

A KFOR feladata

A KFOR elsődleges feladata az alábbi volt:

- A szerb és jugoszláv biztonsági erők koszovói erőszakos fellépése kiújulásának megakadályozása;
- A biztonságos környezet és a közrend megteremtése;
- Az UCK lefegyverzése;
- A nemzetközi humanitárius tevékenység támogatása;
- A nemzetközi polgári jelenét támogatása.

A „Joint Guardian” művelet sikeres végrehajtásával a KFOR megteremtette a feltételeit az erőszakos cselekmények kiújulása megakadályozásának, valamint megkezdődhetett a biztonságos környezet és a közrend megteremtése.

Miután a KFOR csapatai elfoglalták meghatározott települési helyüket június 21-én Hashim Thaci, az UCK politikai vezetője aláírta a gerillaszervezet lefegyverzéséről és átalakításáról szóló dokumentumot. Ezzel az UCK megszűnt létezni.

A KFOR tevékenysége megkezdésével megindulhatott a menekültek visszatelepítése. A június 21-ét követő hetekben 750 000 koszovói albán menekült tért vissza otthonába.

Az igazgatási feladatok ENSZ Koszovói Missziójának (United Nations Mission in Kosovo – UNMIK) történő átadása előkészítéseként a KFOR megkezdte a háborús károk felszámolását és az infrastruktúra helyreállítását.

A KFOR eredeti felépítése

A KFOR kezdeti létszáma 36 000, legnagyobb létszáma 50 000 katona volt, amit öt, a KFOR parancsnokának vezetése alatt álló többnemzeti dandárba (Multinational Brigade – MNB) szerveztek. A KFOR parancsnokságát a Pristina mellett, a volt filmgyár területén kialakított katonai táborba telepítették (innen származik a név: Film City). A többnemzeti dandárok az alábbiak szerint szerveződtek:

MNB-N (Mitrovica) francia vezetéssel, belga, dán, Egyesült Arab Emírségek belé, valamint orosz részvétellel.

MNB-C (Pristina) brit vezetéssel, cseh, finn, kanadai, magyar, norvég és svéd részvétellel.

MNB-E (Bondsteel tábor) amerikai vezetéssel, görög, lengyel, orosz és ukrán részvétellel.

MNB-S (Prizren) német vezetéssel, osztrák, holland, orosz és török részvétellel.

MNB-W (Pec) olasz vezetéssel, portugál és spanyol részvétellel.

A KFOR-ban fennállása alatt összesen 46 nemzet állomásoztatott katonákat. NATO tagállamok: Albánia, Belgium, Bulgária, Cseh Köztársaság, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Horvátország, Izland, Kanada, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország, Szlovákia, Szlovénia és Törökország. A Szövetségen kívüli államok: Argentína, Ausztria, Azerbajdzsán, Bosznia-Hercegovina, Chile, Egyesült Arab Emírátságok, Finnország, Grúzia, India, Írország, Malajzia, Mongólia, Marokkó, Moldova, Oroszország, Örményország, Svájc, Svédország és Ukrajna.

Az MNB-k önálló felelőségi területtel rendelkeztek, amelyen belül megszervezték és végrehajtották a mentő és tűzoltó járművek helyreállítását, valamint a szemétszállítás és egyéb közszolgáltatások újraszervezését. Az ENSZ BT 1244-es határozata teljes fennhatóságot biztosított a KFOR számára az UNMIK beérkezéséig. Ennek keretében a KFOR megkezdte a nagymértékben károsodott Koszovói infrastruktúra helyreállítását. A KFOR katonái nagy területeket (elsősorban iskolákat,

kórházakat és más közösségi létesítményeket) mentesítettek aknáktól és más fel nem robbant lövedékektől. Katonai szakemberek segítettek a villamos energia rendszer szempontjából kiemelt fontosságú Koszovó A hőerőmű újraindításában.

62 A KFOR eredeti felépítése¹³⁹

¹³⁹http://www.globalsecurity.org/jhtml/jframe.html#http://www.globalsecurity.org/military/ops/images/auconkfor_map_mnbs.jpg | | Letöltés ideje: 2016.10.31.

A KFOR jelene

A feladatok fokozatos végrehajtásával és a biztonsági helyzet folyamatos javulásával párhuzamosan lehetőség nyílt a KFOR létszámának csökkentésére. A legmagasabb 50 000 fős létszám 2002-re 39 000-re, 2003 közepére 26 000-re, majd 2003 végére 17 500 főre csökkent. Az átszervezésekkel párhuzamosan a KFOR létszáma 2010-ben 10 200 főre csökkent, 2011-ben pedig elérte a jelenlegi 5000 fős keretet. 2011-et követően hogyan alakult?

A létszámcsökkenéssel párhuzamosan folyamatosan átalakult a nemzetközi erő szervezeti felépítése. A KFOR jelenleg a központi parancsnokság (Pristina) mellett két többnemzeti harccsoportba (Multi National Battle Group - MNBG) szerveződik. A Keleti Többnemzeti Harccsoport (MNBG-E) parancsoksága a Bondsteel táborban, a Nyugati Többnemzeti Harccsoporté Pec városában települ.

A KFOR eredeti feladatai az alábbiakkal egészültek ki:

- A Koszovói Védelmi Hadtest (TMK¹⁴⁰) leépítése;
- A Koszovói Biztonsági Erő (FSK¹⁴¹) és a NATO Összekötő és Tanácsadó Csoport (NALT¹⁴²) kialakítása;
- Polgári vezetésű testület felállítása a FSK és az NALT felügyeletére;

A KVH-t a Nyugat átmeneti, kizárólag a konfliktus lezárását követő időszakra létrehozott szervezetnek tekintette. A feladata a katasztrófa-elhárításban való részvétel, kutató-mentő feladatok végrehajtása, humanitárius segítségnyújtás támogatása, aknamentesítési feladatok végrehajtása, valamint az újjáépítés támogatása volt.

A TMK 2009. január 20-én megszűnt és megkezdődött a FSK megalakítása és felkészítése, amit a NATO felügyelt. A FSK 2009-ben elérte a kezdeti, 2013-ban pedig a teljes műveleti készültséget. A FSK létszáma 2200 fő. A szervezet feltöltésekor minden koszovói nemzetiség tagjait bátorították a csatlakozásra, a toborzókampány albán és szerb nyelven folyt. A FSK könnyű fegyverzetű, védelemre berendezkedett erő volt. Elsődlegesen olyan biztonsági feladatokat látott el

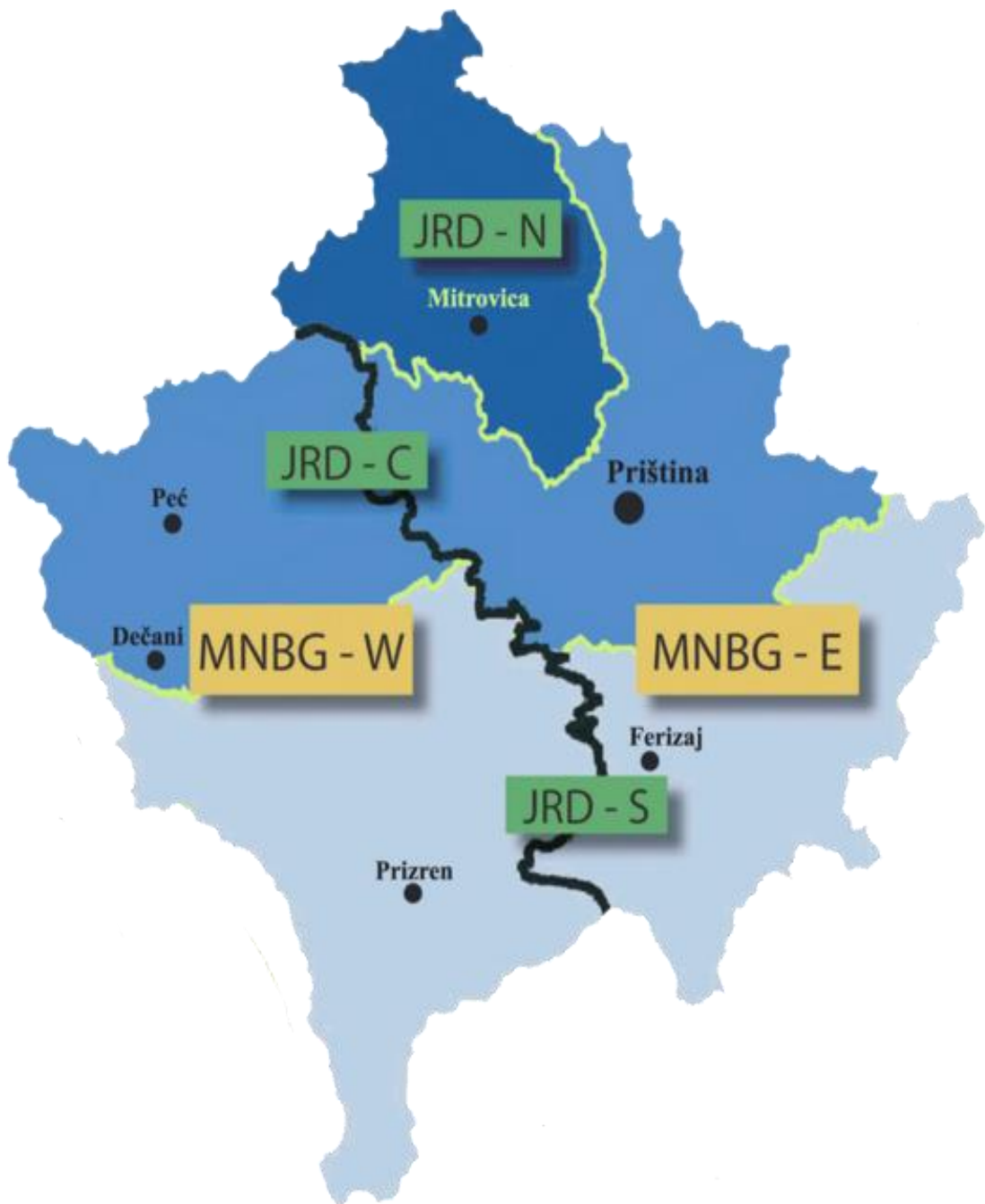
---

¹⁴⁰ Trupat e Mbrojtjes së Kosovës

¹⁴¹ Forca e Sigurisë së Kosovës

¹⁴² NATO Advisory And Liaison Team

(vészhelyzeti reagálás, aknamentesítés, polgári védelem), amelyek meghaladták a rendőrség képességeit.

63 A KFOR jelenlegi (2019-es) felépítése¹⁴³

A FSK további támogatása érdekében a NATO 2013-ban létrehozta az Összekötő és Tanácsadó Csoportot (NALT). A mintegy 35 fős, katonai és polgári

¹⁴³ <https://www.truppendienst.com/themen/beitraege/artikel/kosovo-force-multinational-battle-group-west/> Letöltés ideje: 2016.10.31.

személyekből álló NALT feladata a FSK dandár és a fölötti szintű támogatása, különös tekintettel a törzsképesítésre, valamint a kiképzésre.

A NATO folyamatosan részt vesz a FSK fölötti civil kontroll kiépítésében és erősítésében. Ennek támogatása érdekében a Szövetség létrehozta a pristinai székhelyű, de a NATO HQ felügyelete alatt álló Tanácsadó Csoportot (TCS), amelynek munkáját a KFOR is támogatja.

2014 novemberében az Észak-atlanti Tanács (North-Atlantic Council - NAC) döntött a két NATO csoport egyesítéséről, ami 2016 végén következett be.

Értékelés

A KFOR, fennállása óta sikerrel teljesítette a rá kirótt feladatokat. Megszűnt a fegyveres erőszak a koszovói albánok és a szerbek között, létrejött a biztonságos környezet és a közrend, az UCK-t leszerelték, a nemzetközi humanitárius tevékenység és a nemzetközi polgári jelenlét tevékenysége zavartalan. A KFOR sikeresen teljesítette a TMK leépítésével és a FSK kialakításával kapcsolatos feladatait is, valamint jelenleg is aktívan részt vesz a FSK felkészítésében az önálló haderőre háruló feladatok ellátására.

A KFOR jelenlétének azonban olyan következménye is volt, ami nem szerepelt az eredetileg deklarált célkitűzésekben, valójában pontosan ellentétes volt azzal. A KFOR működésének egyik alapja az ENSZ BT 1244-es¹⁴⁴ határozata, ami elismeri az akkori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) területi integritását és széles körű autonómiát vizionál Koszovó számára.

A valóságban a nemzetközi közösség átvette a katonai és politikai ellenőrzést Koszovóban, ami megszüntette a JSZK fennhatóságát a tartomány fölött. A KFOR, a vonatkozó egyezményeknek megfelelően katonai erővel segített ezen állapot fenntartásában, ami a Szerbiától független koszovói intézményrendszer kiépítésével végül elvezetett Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltásához.

A fentiek figyelembe vételével úgy értékelem, hogy a KFOR maradéktalanul elérte az elé kitűzött katonai célt, a deklarált politikai cél teljesítése azonban nem

---

¹⁴⁴ Az ENSZ BT 1244. sz. határozata <http://unscr.com/en/resolutions/1244> Letöltés ideje 2016. novemberr 17.

valósult meg. Nem tartom kizártnak, hogy a KFOR fő erejét adó legnagyobb nemzetek (Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Németország, Olaszország) nem deklarált politikai célja valójában Koszovó függetlenségének megteremtése volt, amit annak gyors elismerése is alátámaszt.

A VOLT JUGOSZLÁVIA TAGÁLLAMAI BIZTONSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE A REGIONÁLIS BIZTONSÁGI KOMPLEXUM ELMÉLET ALAPJÁN

A hidegháború és a kétpólusú világrendszer kialakulása nagymértékben leegyszerűsítette a nemzetközi biztonság felfogását a második világháborút követően. A két szuperhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió hegemoniája, valamint a nukleáris fegyverek szörnyű pusztító ereje következtében létrejött Kölcsönös Garantált Megsemmisítés¹⁴⁵ képessége a biztonsági elméletek kidolgozóit gyakorlatilag a két szuperhatalom által képviselt katonai erő alapján meghatározott biztonságra szűkítette. A hidegháború vége felé azonban megfogalmazódott az igény a biztonság tágabb értelmezésére.

Az új elmélet megalkotása Barry Buzán nevéhez fűződik, aki az 1983-ban megjelent „*Emberek, államok és félelem*” című tanulmányában kibővítette a biztonság fogalmát és megteremtette a regionális biztonsági komplexum (RSC¹⁴⁶) elmélete alapjait.¹⁴⁷

Buzán a biztonságot öt (katonai, politikai, gazdasági, társadalmi és környezeti) szektorra osztotta fel. Az öt szektor szoros kapcsolatban van egymással. Mindegyik a biztonság egyik jelentős elemét képviseli, ami fontos szerepet tölt be a prioritások meghatározásában, ugyanakkor egymástól elválaszthatatlan, szoros hálózatot is alkotnak. Az RSC-t Buzán olyan államok csoportjának tekinti, amelyeknek a biztonsággal összefüggő problémáik a kölcsönös függőségből adódóan annyira szorosan kötődnek egymáshoz, hogy azokat nem lehet egymástól függetlenül értelmezni.¹⁴⁸

Buzán két úttörő gondolata a mai napig meghatározó helyet foglal el a biztonsági elméletek kialakításában. A biztonság Buzán felosztása mára klasszikussá vált, az RSC elméletét pedig a világ minden területén alkalmazzák a kutatók és a szakértők.

---

¹⁴⁵ Mutual Assured Destruction – MAD.

¹⁴⁶ Regional Security Complex.

¹⁴⁷ VIDA Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. p. 31.

¹⁴⁸ Barry BUZAN – Ole WAEVER: *Regions and Powers: The Structure of International Security*. pp. 45-50.

Jelen tanulmány a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságra (JSZSZK), illetve annak utódállamaira alkalmazza az RSC elméletét Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum (BRBK) néven. A komplexum fejlődése időben három szakaszra osztható. Az első szakasz a „rejtett” BRBK időszaka, ami a JSZSZK megalakulásától annak felbomlásáig tartott. A második szakaszban a függetlenné váló tagállamok önálló komplexumot alkotnak. A harmadik szakaszban az euro-atlanti integrációs folyamat részeként a komplexum államai fokozatosan az Európai Biztonsági Komplexum szubkomplexumává válnak.¹⁴⁹

Tito Jugoszláviája, a „szláv népek olvasztótégelye” évtizedeken át a térség meghatározó állama volt. Semleges hatalomként összekötő kapocs volt Kelet és Nyugat, a két világrendszer között, és meghatározó szerepet töltött be az el nem kötelezett országok mozgalmában.

A JSZSZK felbomlása megrázta Európát és máig ható biztonsági következményekkel jár. Egyes tagköztársaságok kiválása a második világháború óta nem tapasztalt erőszakhullámot generált Európában. A folyamat következtében elszabadult etnikai ellentéteket máig sem sikerült megnyugtatóan rendezni.

Első szakasz – A rejtett regionális biztonsági komplexum

Az első világháborút követően megalakult Szerb–Horvát–Szlovén Királyság már kezdetben sem volt mentes a feszültségektől. Mindegyik területnek más volt a földrajzi és a gazdasági arculata, kultúrája, vallása, történelmi múltja; sőt, bizonyos mértékben még a nyelvi, nyelvjárási eltérések is zavarták az egységes állam kialakulását. A nemzetiségi, politikai és gazdasági ellentétek következtében az ország a második világháború alatt szétesett és súlyos harcok színterévé vált. A királyságot a függőség tartotta egyben szerintem.

A háborút követően az ország Josip Broz Tito és a Jugoszláv Kommunista Szövetsége vezetésével szövetségi rendszerben szerveződött újjá Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság néven. Jugoszlávia ekkor területileg is gyarapodott Rijeka-val, az Isztriai-félszigettel, néhány szigettel és a Gorica környéki, szlovének lakta

---

¹⁴⁹ VIDA Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára pp. 36–37.

területekkel. Az ország elnevezése az 1963-as alkotmány életbe lépésével változott Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársasággá.¹⁵⁰

A JSZSZK hat tagköztársaságból állt, amelyek jelképes határait etnikai, földrajzi, történelmi és gazdasági szempontok alapján jelölték ki, nem minden esetben az érintett nemzet óhaja szerint.

A fasizmus elleni harcban egységes nemzetek azonban egyre erőteljesebben tiltakoztak a titói „Testvériség és Egység” (Bratsvo i Jedinstvo) jelszó alatti jugoszlávizálódás ellen, amely a nemzeti sajátosságok háttérbe szorításával az egységes új nemzetet, a jugoszlávot kívánta létrehozni. Tito haláláig a tagköztársaságok közötti nemzetiségi, gazdasági, politikai ellentétek és sérelmek lappangó állapotban voltak, s azokat a szocializmus sajátos formája (önigazgató szocializmus), a viszonylagos jólét, a politikai semlegesség és Tito tekintélye nem is engedte felszínre törni.

Annak ellenére, hogy a JSZSZK kifelé egy egységes ország képét mutatta, belül erőteljesen decentralizált volt. Az államalakulatot a föderatív berendezkedés, illetve a kohéziót gátló ellentétek mellett az egymástól való kölcsönös függés is jellemezte, ebből adódóan fel lehet fedezni egy RSC jellegzetességeit. Ezt nem csak az a tény támasztja alá, hogy a tagköztársaságok rendelkeztek a kiválás jogával, hanem az is, hogy politikai, gazdasági, szociális, környezeti, sőt részben katonai területen is nagymértékű önállósággal rendelkeztek. Ezekről a kérdésekről a JSZSZK 1974-es alkotmánya¹⁵¹ rendelkezett.

A biztonság katonai eleme tekintetében tapasztalható a legmagasabb szintű központosítás. A Jugoszláv Haderő a Jugoszláv Néphadseregből (JNA¹⁵²), valamint a tagköztársaságok által szervezett és azok felügyelete alatt működő területvédelmi csapatokból állt. Bár a területvédelmi csapatok sem létszámuk, sem felszerelésük, sem szervezettségük tekintetében nem közelítették meg a JNA szintjét, mégis a köztársasági szintű katonai erő alapját jelentették. Jól demonstrálja ezt, hogy Szlovénia kiválásakor a területvédelmi csapatok jelentették az önálló szlovén haderő alapját. A jórészt szerbek által vezetett JNA ezt olyan szintű fenyegetésnek értékelte, hogy a szlovéniai konfliktust követően megelőző célzattal lefoglalta a horvát területvédelmi csapatok raktárait, így

---

¹⁵⁰ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. p. 118.

¹⁵¹ [http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974.\)#Glava_VI_N.D0.90RODN.D0.90_OBR.D0.90N.D0.90](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974.)#Glava_VI_N.D0.90RODN.D0.90_OBR.D0.90N.D0.90) letöltés: 2013. 08. 01.

¹⁵² Jugoslovenska Narodna Armija.

megakadályozva, hogy az ott tárolt fegyvereket és felszerelést a horvátok a függetlenségi törekvésük támogatására felhasználják.

A JSZSZK ebben az időszakban külön utas politikát folytatott. A titói vezetés ugyan szocialista beállítottságú volt, de politikai ellentétek miatt nem volt mindig felhőtlen a viszonya a Szovjetunióval és a szovjet érdekszférába tartozó kelet-európai államokkal. Tito elnök a semleges mozgalom vezető erejévé tette a JSZSZK-t, és igyekezett egyenlő távolságot tartani a két világhatalmi tömbtől. Ebből adódóan a szövetségi állam a közvetlen környezetéhez viszonyítva bizonyos elszigeteltségben létezett.

A RSC központja az első szakaszban a belgrádi kormányzat volt, ami erőteljes központosítási törekvésekkel tartotta együtt a komplexumot. A szövetségi állam részben úgy igyekezett megelőzni a tagállamai, illetve a nemzetiségei között fennálló különbségek kiéleződését, hogy a kiválás joga mellett rendkívül széles körű politikai, gazdasági és társadalmi jogokkal ruházta fel a tagköztársaságokat, illetve az állampolgárokat. Mindegyik tagköztársaság önálló törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalommal bírt, önállóan tervezte a költségvetést, a bevételei többségével önállóan rendelkezett. Az önkormányzatiság a történelmi hagyományokra alapozva nem csupán a köztársaságok szintjén, de a tartományok, járások és települések, illetve az egyéb polgári szerveződések szintjén is széles jogokat biztosított.

A nacionalizmus 1990-es évek elejei győzelmében fontos szerepet játszott a nemzeti érzések reneszánsza, a kelet-európai rendszerváltások, a világgazdasági korszakváltás és az egyes köztársaságokat különbözően érintető adósságválság, a régi titói rendszer rosszízű hagyatéka, továbbá az 1980-as évek végének milosevicsi¹⁵³ recentralizációs politikája. Ez utóbbi különösen azért fontos, mert a jugoszláv történelemben ciklikusan fellépő nagyszerb centralista törekvések újabb hullámaként arról győzte meg a nem szerb nemzeteket, hogy nem lehet megtalálni a közös államiság kölcsönösen előnyös formáját. Később Milosevics győzelme a szerb választásokon 1990 decemberében ideológiai színezetet is adott az eseményeknek, mivel előzőleg Szlovéniában és Horvátországban a nacionalista pártok nyertek.

---

¹⁵³ Szlobodan Milosevics szerb vezető, 1989–1997 szerb elnök, 1997–2001 jugoszláv elnök. 2001-ben Szerbia emberiség elleni bűnök elkövetése miatt kiadta a volt Jugoszláviával foglalkozó hágai Nemzetközi Bíróságnak (ICTY). 2006-ban Hágában hunyt el.

Mindazonáltal a délszláv nemzetek közötti kiegyezés nem volt lehetetlen, hiszen mindegyik nemzetnek voltak a jugoszláv nemzetközösség fenntartásához fűződő érdekei. Helyzetük és céljaik különbözősége folytán azonban eltérő státusigényekkel léptek fel, s eltérő jugoszláv államkoncepciókat fogalmaztak meg: a föderációt vagy a konföderációt. Szerbia a föderációt javasolta, Szlovénia és Horvátország a konföderációt, Macedónia és Bosznia-Hercegovina pedig hosszas bizonytalankodás után szintén konföderatív álláspontra helyezkedett. 1989–1991-ben számos tárgyalás volt az 1980-as években válságba került Jugoszlávia újjászervezése tárgyában, de a re-centralizációs jellegű szerb és a konföderatív elvű szlovén–horvát javaslatokat nem sikerült egyeztetni, és ez vezetett végül a szétváláshoz. A tárgyalások kudarcáért következett be, mert a megegyezéshez – főleg a szerb fél részéről – hiányzott a politikai akarat. A szerbség nacionalizálódott a legkorábban és a leggyorsabban, a milosevicsi politikával a szerb fél adott elsőként nacionalista választ Jugoszlávia válságára.

Jugoszlávia középső vidékein teljesen összekeveredve, többszörösen egymásba nyúló településszerkezetben, sőt vegyes házasságokban éltek a szerbek, a horvátok és a muzulmánok¹⁵⁴. A területi keveredés miatt e nemzetek egyszerre és békés úton sohasem teljesíthették ki nemzetállami törekvéseiket. Könnyen belátható, hogy a szerb–horvát–muzulmán etnikai konglomerátumra csak két alapmegoldás lehetséges: vagy a multi-etnikus együttélés, vagy a háborús szétválás.

1990 első hónapjaiban felgyorsult Jugoszlávia szétesésének folyamata. A Jugoszláv Kommunista Szövetsége januári kongresszusának csődjével szövetségi szinten szétesett az állampárt, a következő hónapokban pedig az is kiderült, hogy a köztársaságok a többpárti szövetségi választások menetrendjét és szabályait illetően sem tudnak megegyezni, azaz csak köztársasági szinten választanak majd. A politikai huzavona aláásta Ante Markovics szövetségi kormányfő reformprogramját¹⁵⁵ is, így az összjugoszláv kibontakozás esélyei politikai, gazdasági és társadalomlélektani szempontból egyaránt minimálissá váltak, a politikai élet súlypontja végleg átkerült a közvetlen köztársaságközi kapcsolatok és vetélkedések területére.

---

¹⁵⁴ A volt Jugoszláviában a szerbhorvát nyelvet beszélő muzulmán lakosság különleges státust élvezett és az állam önálló nemzetiségként ismerte el.

¹⁵⁵ A program elsősorban az ország pénzügyi stabilitásának megteremtését célozta.

Mindez természetesen azt jelentette, hogy Jugoszlávia re-centralizálásának esélyei is radikálisan csökkentek, ezért módosult Milosevics politikája: eredeti céljainak második részét – azaz hogy Szerbia állami egységének 1988–89-ben végrehajtott megerősítése után re-centralizálják Jugoszlávia egészét – fokozatosan felváltotta Nagy-Szerbia létrehozásának terve. S ekkor gyorsult fel a szövetségi adminisztráció és a tisztikar szerb rétegeinek Milosevics felé fordulása is, mert bár előbb is hajlottak „új Titót” látni benne, a régi rend erodálásával túlélésük egyetlen esélye a nacionalista fordulat lett.

A milosevicsi politika problémája nem is önmagában a szerb önrendelkezési jog követelésében volt, hanem abban, hogy kettős mércével mért. A vegyes területek szerbségének önrendelkezése nevében valójában elutasította az érintett többi nemzet önrendelkezési jogát, tudatosan figyelmen kívül hagyva azt, hogy a nemzetközi közösség a délszláv válságban a nemzeti önrendelkezési joggyakorlatilag érvényesíthető formájaként a köztársaságok, mint államok önrendelkezését ismerte el – azaz a külföld a boszniai horvátok vagy a szerbiai kisebbségek elszakadási „jogát” is elutasította, nemcsak a horvátországi és boszniai szerb kisebbségeket.

A szerb vezetés különféle gazdasági, közlekedési és történelmi érveléssel olyan területeket is igényelt, amelyek nem voltak szerb többségűek (például a szerbek által csak kisebbségként lakott, ám termékeny, olajtermelő és a dunai vízi út ellenőrzésében is fontos Kelet-Szlavóniát, Nyugat-Szerémséget és Baranyát). A nem igényelt területeken élő szerbekre viszont legfeljebb csak áttelepítésük abszurd ötletének formájában gondolt. (A horvátországi szerbség ügyét gyakorlatilag azonosították a krajainai kérdéssel, holott 1991-ig az egykori Határőrvidéken és környékén élők csak a horvátországi szerbek bő 1/3-át alkották.)¹⁵⁶

Második szakasz – A polgárháború és a Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum

A belső feszültségek elmérgesedésének következtében a jugoszláv tagköztársaságok, illetve Koszovó fokozatosan a kiválás mellett döntöttek, így kialakult a Balkáni Regionális Biztonsági Komplexum, ami a volt jugoszláv tagköztársaságok mellett Albániát is magában foglalta. Ezen túlmenően a komplexum

---

¹⁵⁶ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. p. 247.

jelentős hatást gyakorolt a szomszédos Bulgáriára, Görögországra, Magyarországra és Romániára is. A folyamat időben jelentősen elhúzódott, 1991-től 2008-ig tartó 17 éves időszakot ölelt fel.

A komplexum elemei nem egyszerre, hanem fokozatosan jöttek létre, az egyes tagállamok, illetve Koszovó függetlenségi törekvései megjelenésével. Emellett a korábban kivált tagállamok a fegyveres konfliktus lezárását követően fokozatosan nyitottak az euro-atlanti integráció felé, miáltal a komplexum fokozatosan átalakult az európai komplexum szubkomplexumává.¹⁵⁷

Szlovénia

A Jugoszlávia jövőjéről 1990–91-ben folytatott két- és többoldalú köztársaságközi tárgyalások sikertelensége után, 1991. június 26-án Szlovénia a köztársasági parlament előző napi döntései értelmében kihirdette függetlenségét, demonstratívan átvette a szövetségi hatóságoktól a határok ellenőrzését és a légi irányítást, leállította a vámilletékek befizetését a szövetségi költségbe, továbbá hozzálátott a szlovén–horvát határ felállításához. Ezeknek a lépéseknek az adott pillanatban elsősorban demonstratív céljuk volt, vagyis „az új nemzetközi status quo” reprezentálására szolgáltak.¹⁵⁸

Június 27-én a JNA az államelnökség, azaz a formális főparancsnokság működésképtelensége miatt – a szövetségi kormány és az alkotmány rendelkezéseire hivatkozva – támadást indított a határellenőrzés visszavételére. A fegyveres harcok ezt követően váltakozó intenzitással 10 napon át folytak. Az összecsapások a határállomások, a ljubljana-i repülőtér és a hadsereg blokád alá vont intézményei (laktanyák, raktárak) körül zajlottak, illetve olyan helyeken, ahol a szlovén erők és a lakosság barikádokkal kívánta megakadályozni a katonai konvojok mozgását.

A harcoknak az Európai Közösség (EK) közvetítésével július 7–8-án megtartott brioni konferencia vetett véget. A Brioni Egyezmény kimondta, hogy Jugoszláviában új helyzet alakult ki, tárgyalásokat kell kezdeni az ország jövőjéről, továbbá mindegyik félnek tartózkodnia kell az erőszak alkalmazásától. Jugoszlávia jövőjének tisztázása érdekében három hónappal elhalasztották a szlovén és a horvát

---

¹⁵⁷ VIDA Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára p. 37.

¹⁵⁸ SZILÁGYI Imre: Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte. pp. 150-170.

függetlenség érvénybe léptetését. A határ- és vámvitákat illetően az egyezmény rendelkezése értelmében a határon visszaállt a június 26. előtti állapot, és a vám is szövetségi bevétel maradt, de a határellenőrzést és a vámbeszédést a szlovén hatóságok végezték. Július 18-án a szövetségi államelnökség arról hozott döntést, hogy a JNA három hónap alatt kivonul Szlovéniából.

Szlovénia október 7-én újra életbe léptette a függetlenségi nyilatkozatot, majd 1992. január 15-én megkezdődött a nemzetközi elismerés folyamata.¹⁵⁹

Horvátország

Horvátországban 1990 augusztusában robbantak ki az etnikai feszültségek, amikor a knini „rönkforradalom” keretében a helyi szerb lakosság az „usztasa hatalom” elleni védekezés jegyében kivonta magát a horvát fennhatóság alól és úttorlaszokat emelve elvágta a Dalmácia, valamint a központi horvát területek közötti vasúti és csaknem teljesen a közúti összeköttetést. Ezt követően a horvátországi szerbek népszavazást tartottak az autonómiáról, amelynek alapján október 1-jén kikiáltották a szerb autonómiát, december 21-én pedig a Krajainai Szerb Autonóm Körzetet.

A harcok 1991-ben eszkalálódtak, amelyekben a JNA hivatalosan békefenntartóként, valójában a nagyszerb érdekek képviselőjeként vett részt. A JNA kezdetben fontolgatta Horvátország teljes lerohanásának és egy új zágrábi kormány felállításának a gondolatát, ám a szlovéniai háború és az augusztusi moszkvai puccs bukása – amelynek szervezőivel Veljko Kadijević tábornok?, a JNA akkori vezérkari főnöke kapcsolatot tartott – lehetetlenné tette a jugoszláv állam fenntartásának bármiféle lehetőségét. Ezért a JNA egyetlen valóságos céljává az vált, hogy a horvátországi szerbek védelmére és önrendelkezési jogára hivatkozva leválassza Zágrábról a nagyszerb szempontok alapján szerbnek mondott területeket. Ilyenformán teljesen nyíltan Milosević és a szerbek mellé állt. A katonai helyzet stabilizálódását követően december 19-én kikiáltották a Krajainai Szerb Köztársaságot.

Zágráb a támadásra egyrészt azzal reagált, hogy megpróbálta a jugoszláv válságot nemzetközivé tenni, másrészt össznépi ellenállást szervezett. Mivel Németország már július elejétől mind határozottabban kiállt a horvát és a szlovén

---

¹⁵⁹ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 231-237.

függetlenség mellett, ezért a „morális fölényben lévő áldozat” státusával taktikáztak. Céljuk az volt, hogy Horvátország szuverenitását a régi belső határokkal együtt nemzetközileg elismertessék, majd egy agressziót szenvedő szuverén államként nemzetközi segítséget kapjon. Ennek hatására 1992 januárjában az Európai Közösség elismerte Horvátország függetlenségét. Az ország megosztottsága továbbra is fennállt, és a harcok is folytatódtak. Horvátország az 1995-ös offenzívákkal visszanyerte szuverenitását a knini és a kelet-szlavóniai térség felett, majd 1998-ban a baranyai és a szerémségi térség felett is.

Erre az időre Franjo Tudjman elnök vezetésével erős nacionalista irányvonal határozta meg a politikát Horvátországban, ami egészen 2000 elejéig tartott. Horvátország csak ezt követően kezdhette meg kapcsolatai rendezését a többi volt jugoszláv tagköztársasággal és az euro-atlanti integrációs folyamatot.¹⁶⁰

Bosznia-Hercegovina

A politikai nézeteltérések 1991 őszén vezettek végső szakításhoz a bosznia-hercegovinai pártok között. A szlovéniai, majd a horvátországi történések után a muzulmánok és a horvátok semmiképp sem akartak „Szerboszláviában” rekedni, s miután többséget alkottak a parlamentben, október 15-én kimondták Bosznia-Hercegovina függetlenségét. A szerb képviselők már a szavazást is bojkottálták, majd végleg elhagyva a parlamentet külön szerb parlamentté nyilvánították magukat, majd november elején népszavazást rendeztek Bosznia-Hercegovina Jugoszláviában maradásáért, amelyen gyakorlatilag csak szerbek vettek részt.

Ezzel párhuzamosan a horvátországi minta alapján több helyütt „szerb autonóm körzeteket” hoztak létre, majd azok összevonásával 1992. január 9-én Radovan Karadzics vezetésével kikiáltották a boszniai Szerb Köztársaságot, amely azonnal kinyilvánította, hogy Jugoszláviában kíván maradni.

A szarajevói kormányzat közben erőfeszítéseket tett a függetlenség elérésére: megpróbált életet lehelni a területvédelem maradványaiba és december 23-án kérte a nemzetközi elismerést az EGK-tól. Azt azonban egyelőre megtagadták tőle, arra hivatkozva, hogy még nem tartották meg a függetlenségi népszavazást és bizonytalanok a köztársaság belső viszonyai. 1992. február 29-én és március 1-jén

---

¹⁶⁰ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 237-249.

Bosznia-Hercegovinában is megrendezték a népszavazást, amelyen 64%-os részvétel mellett (a szerbek bojkottálták) a szavazók 99%-a a függetlenségre voksolt. Továbbá szerb–horvát–muzulmán háromoldalú tárgyalások kezdődtek Bosznia-Hercegovina leendő belső berendezkedéséről, amelyeken március 18-án előzetes elvi egyetértés született Bosznia-Hercegovina kantonizálásáról. Ezek után az EK-államok április 6-án (az Amerikai Egyesült Államok másnap, Oroszország pedig április 28-án) elismerték Bosznia-Hercegovina függetlenségét.

Az ezt követő három évben a második világháborút követő legvéresebb konfliktus alakult ki Bosznia-Hercegovinában. Volt olyan időszak, amikor a muzulmánok két frakciója, valamint a helyi szerbek és horvátok csoportjai „mindenki mindenki ellen” jelleggel küzdöttek egymással. A harcoknak a NATO 1995-ös beavatkozása, és az ezt követő Dayton-i Megállapodás vetett véget.

Bosznia-Hercegovina azóta is folyamatos nemzetközi felügyelet alatt áll, és a nemzetiségi feszültségeket a mai napig nem sikerült rendezni. Bár Bosznia-Hercegovina elkötelezte magát a NATO- és az EU-integráció irányában, annak megvalósulása a belső viszonyok rendezetlensége miatt kétséges.¹⁶¹

Macedónia

Macedónia az 1991. szeptember 8-i népszavazás eredményeként november 20-án kinyilvánította függetlenségét. A köztársaságból 1992. április 1-jére harcok nélkül kivonult a JNA, mivel Belgrád nem akart Macedónia miatt többfrontos háborúba keveredni. A döntésben az is közrejátszhatott, hogy a konfliktus terjedésének megakadályozása céljából az ENSZ BT már 1992-ben nemzetközi békefenntartó erőket (UNPROFOR¹⁶²) telepített Macedóniába. Ezzel a korábbi tagköztársaság gyorsan és fájdalommentesen kiszabadult Jugoszláviából.

Macedónia szerepe a koszovói válság kapcsán értékelődött fel ismét. Az országban élő nagyszámú, mintegy 30%-nyi albánság és a koszovói albánokkal meglévő jó kapcsolatok miatt a válság alatt Macedónia háttérbázisként szolgált, majd 2001-ben a koszovói albánok megpróbálták exportálni az általuk sikeresen használt

---

¹⁶¹ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 249-261.

¹⁶² United Nations Protection Force. Az UNPROFOR-t az ENSZ először Horvátországba telepítette a fegyveres összecsapások megszüntetésének elősegítése és megfigyelői feladatok végrehajtása érdekében. A szervezet mandátumát később kiterjesztették Bosznia-Hercegovinára és Macedóniára is.

módszert Macedóniába, hogy fegyveres felkelésüket követően az albánok által lakott területek nemzetközi felügyelet alá kerüljenek. A próbálkozás a nemzetközi támogatás hiánya miatt elbukott.

Macedóniának külpolitikai szempontból Görögország jelenti a legnagyobb problémát, amely az ország neve miatt területi követelésektől tartott, ezért késleltette az új állam elismerését. A két ország közötti viszony csak 1995-ben rendeződött, bár a névvita továbbra is folytatódik, és erre való hivatkozással Görögország hátráltatja Macedónia euro-atlanti integrációját.¹⁶³

Koszovó

Az 1980-as évek végén Szerbiában tapasztalható re-centralizációs tendencia Koszovóban volt a legerősebben érezhető. A szerb vezetés kiemelt veszélynek értékelte a Koszovó lakosságának többségét kitevő albánok függetlenségi törekvéseit, és a hatalom a helyzet kezelése érdekében drasztikus elnyomó intézkedéseket vezetett be Koszovóban. Első lépésként Milosevics szerb elnök 1989-ben új alkotmányt léptetett életbe, amely gyakorlatilag megszüntette a tartomány autonómiáját. Az erővel életbe léptetett szerb alkotmány teljes rendőri és hatósági ellenőrzést jelentett Koszovó felett.

A koszovói albánok Ibrahim Rugova vezetésével békés ellenállási mozgalmat szerveztek. Először kivonultak a tartományi intézményrendszerből, majd 1992-ben általános választásokat rendeztek és kikiáltották a független Koszovói Köztársaságot. Az aktusnak csupán minimális gyakorlati következményei lettek. A szerb fennhatóság változatlan maradt Koszovó fölött, a szerb hatóságok elfogtak és hazaárulás miatt börtönbüntetésre ítélték néhány koszovói albán vezetőt.

Rugova mozgalma nem hozta meg a várt eredményt, ezért 1996-ban koszovói albán fiatalok létrehozták a Koszovói Felszabadítási Hadsereget (UCK¹⁶⁴), amely fegyveres harcot kezdett a tartomány függetlenségének kivívására. Nagymértékben megkönnyítette a szervezet felfegyverzését, hogy egy piramisjáték összeomlása nyomán Albániában 1997-ben zavargások törtek ki, eközben sok fegyver került magánkézbe, és jelentős részük Koszovóban került alkalmazásra. 1998-ban már nyílt összecsapások

---

¹⁶³ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 281-283.

¹⁶⁴ Ushtria Çlirimtare e Kosoves.

voltak az UCK és a szerb biztonsági erők között, ami oda vezetett, hogy 1999-ben a kialakult humanitárius katasztrófa kezelése érdekében a NATO beavatkozott a konfliktusba. A 78 napos szövetségi légi hadművelet alatt a szerb reguláris és félkatonai erők nem elsősorban a NATO repülőgépei, hanem az albán lakosság ellen küzdöttek. A szerb állam nem csupán szemet hunyt, de vélhetően maga is támogatta azokat a kegyetlenkedéseket, amelyeket a koszovói albánok sérelmére követtek el.¹⁶⁵ A nemzetiségi alapon elkövetett gyilkosságok és egyéb erőszakos cselekmények a korábbiaknál is élesebben vetették fel azt a nemzetközi jogi kérdést, hogy egy állam megethet-e bármit saját polgáraival szemben.¹⁶⁶

Koszovó a hadműveleteket követően az ENSZ Koszovói Missziója (UNMIK¹⁶⁷) felügyelete alá került, a biztonsági feltételeket a NATO által vezetett KFOR garantálta. A nemzetközi missziók tevékenységéhez az ENSZ BT 1244-es határozata¹⁶⁸ adta a jogi alapot. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette Koszovó fölötti fennhatóságát és a tartomány elindult a függetlenedés felé vezető úton. A koszovói parlament végül hosszas előkészítés után 2008. február 17-én mondta ki a terület függetlenségét, amivel kezdetét vette a nemzetközi (államok és szervezetek általi) elismeréséért folytatott diplomáciai küzdelem.

Montenegró

Montenegró Szerbia legtovább kitartó szövetségese volt a délszláv válság folyamán. Ebben nagy szerepet játszott, hogy Milosevics szerb elnök montenegrói származású volt, így kiemelten jó kapcsolatot ápolt a montenegróiakkal. Az elnök legközelebbi szövetségese Momir Bulatovics montenegrói politikus volt, aki 1997-ig töltött be különböző vezető beosztásokat a köztársaságban. A hatalom ekkor átkerült a Belgráddal szemben függetlenségi politikát folytató Milo Djukanovics kezébe, aki azóta is felváltva tölti be az elnöki és a miniszterelnöki pozíciót. Djukanovics politikáját az generálta, hogy el akart szakadni az akkorra az EU-tól elszigetelődött Szerbiától, hogy így vonja ki országát a nemzetközi szankciók alól.

---

¹⁶⁵ ICTY Case Information Sheet.

http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/en/cis_milosevic_slobodan_en.pdf;
letöltés: 2013. 03. 18.

¹⁶⁶ JUHÁSZ József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: a délszláv állam története. pp. 286-289.

¹⁶⁷ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo.

¹⁶⁸ 1999. június 10.

A függetlenségi törekvések következtében 2003. február 4-én megszűnt a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és jogutódként megalakult Szerbia és Montenegró Államközössége. A két tagköztársaság viszonyát szabályozó Alkotmányos Alapokmány három év után jogot biztosított mindkét tagállamnak a közös államból történő kilépésre, amire Montenegró részéről 2006-ban sor is került. A kiválás nem okozott jelentős konfliktust a két ország között, nem maradtak megoldhatatlan nyitott kérdések.¹⁶⁹

A JSZSZK szétesésének folyamata az utódállamok szemszögéből a fentiek szerint zajlott le. A sok esetben intenzív fegyveres konfliktusok kíséretében végbement függetlenedés hosszú időre megnehezíti az egyes volt tagállamok egymás közötti viszonyának a rendezését, ami azonban elengedhetetlen feltétele a régió minden országa elé kitűzött euro-atlanti integráció megvalósításának.

Harmadik szakasz – Átalakulás az Európai Biztonsági Komplexum szubkomplexumává

A volt jugoszláv tagállamok egymással, a környező országokkal és az EU-val is igen összetett biztonsági rendszert alkotnak, amelyben az erőszak következményeinek felszámolása, illetve a nyitott kérdések megoldása hosszan tartó folyamat eredménye lehet. Ez a folyamat eltérő sebességgel zajlik a különböző tagköztársaságokban. Minél hevesebb volt a fegyveres konfliktus a polgárháború során, illetve minél nagyobb a nemzetiségi ellentét az adott országban, annál nehezebb rendezni a kapcsolatokat, ami minden esetben feltétele az euro-atlanti integrációnak.

Az euro-atlanti (NATO- és EU-) integráció minden volt jugoszláv tagállam deklarált célja. Ez alól Szerbia jelenti az egyetlen kivételt, mert a NATO 1999-ben végrehajtott légi hadművelete miatt katonailag semlegesnek nyilvánította magát, és nem kíván továbblépni a Szövetség békepartnerségi programjában történő részvételnél. Az integrációs folyamat mélyülésével és egyes országok csatlakozásával átrendeződött a BRBK és fokozatosan átalakul az Európai Regionális Biztonsági Komplexum szubkomplexumává.

A JSZSZK felbomlását követően több szempontból is Szlovénia volt a legkedvezőbb helyzetben. Gazdaságilag és politikailag is a legfejlettebb tagállamként

---

¹⁶⁹ <http://www.c3.hu/~klio/klio084/klio005.html>; letöltés: 2013. 08. 03.

Szlovénia viszonylag gyorsan képes volt az önálló állami lét megteremtésére. Mivel Szlovénia volt a leghomogénebb tagköztársaság a volt Jugoszláviában, a kiválást követő konfliktus kifejezetten enyhe volt a horvátországi és a bosznia-hercegovinaihoz képest, és a kétoldalú kérdéseket sikerült gyorsan és viszonylag fájdalommentesen megoldani. Ennek eredményeként Szlovénia 2004-ben NATO- és EU-taggá, és ezzel együtt az Európai Regionális Biztonsági Komplexum részévé vált.

A hosszú és erőszakos horvátországi háborút követően Zágráb csak 1998-ban tudta kiterjeszteni szuverenitását maradéktalanul az ország teljes területére. A polgárháborút követő években nacionalista kormányok kerültek hatalomra Horvátországban, amelyek elsődleges célja az önálló állam intézményeinek és identitásának kiépítése volt. Ez az időszak nem kedvezett az integrációs törekvéseknek. A három legérzékenyebb terület a boszniai horvátok kérdése, a szerb–horvát kétoldalú kapcsolatok, valamint a hágai Nemzetközi Bírósággal történő együttműködés volt. Az integrációs folyamat 2000-ben kapott lendületet, és Ante Gotovina tábornok 2005-ös kiadatásával, illetve a szerb és a bosnyák reláció rendezésével adottá váltak a feltételek Horvátország integrációjához, amire a NATO esetében 2009-ben, az Európai Unió esetében pedig 2013-ban került sor, ezzel Horvátország is csatlakozott az Európai Regionális Biztonsági Komplexumhoz.

Sok biztonságpolitikai szakértő egyetért azzal, hogy a volt jugoszláv tagköztársaságok közül Bosznia-Hercegovina helyzetének rendezése jelenti a legnagyobb kihívást. A délszláv háborúk során Bosznia-Hercegovinában volt a leghosszabb és a legkegyetlenebb konfliktus, amelynek a következményeit az ország a mai napig viseli. Az államot alkotó két entitás és három nemzetiség között olyannyira nagymértékű a bizalmatlanság, esetenként a gyűlölet, ami megnehezíti, sok esetben lehetlenné teszi az együttműködést. Bosznia-Hercegovina esetében még az ország belső kohéziójának megteremtése sem történt meg, a kétoldalú kapcsolatok rendezése pedig csak ezt követően kerülhetne sorra. Jól jellemzi a helyzetet, hogy az ország még mindig nemzetközi felügyelet alatt áll és az Európai Unió 600 fős harccsoportja is segít a rend fenntartásában. Fontos lépésként Bosznia-Hercegovina 2008-ban aláírta a Stabilitási és Társulási Megállapodást (SAA¹⁷⁰) az EU-val, majd 2010-ben csatlakozott a NATO Tagsági Akcióterv (MAP¹⁷¹) programjához. Ezen eredmények

---

¹⁷⁰ Stabilisation and Association Process.

¹⁷¹ Membership Action Plan.

ellenére egyelőre nem látható, hogy Bosznia-Hercegovina mikor válhat a NATO vagy az Európai Unió teljes jogú tagjává. Így az ország belátható időn belül továbbra is a BRBK része marad.

A JSZSZK felbomlása során Szerbiának nem voltak kiemelt érdekei Macedóniában, így a köztársaság függetlenedése 1992-ben nagyobb konfliktusok nélkül megvalósulhatott. Macedónia esetében az országban élő mintegy 30%-ot kitevő albán kisebbség, illetve annak függetlenségi törekvései jelentik a legnagyobb biztonsági kihívást. A 2001-ben lejátszódott albán elszakadási kísérlet kudarcot vallott és a két nemzetiségi csoport arra kényszerült, hogy együttműködjenek a mindkettőjük által elérendő integrációs folyamat érdekében. Az együttműködés kisebb-nagyobb döccenőkkel, de folyamatosan halad, aminek eredményeként Macedónia közel került a NATO- és az EU-tagsághoz is. A tagság azonban egyik esetben sem valósult meg, mert Görögország történelmi okokra hivatkozva nem fogadja el Macedónia alkotmányos elnevezését (Macedón Köztársaság). A macedón vezetés és a lakosság azonban ragaszkodik az elnevezéshez, ezért a csatlakozás megvalósulása egyelőre kétséges, és Macedónia továbbra is a BRBK része marad.

Koszovó esetében az integrációs folyamat az ország 2008-as függetlenedésével kezdődött. Ezt követően Koszovó nagy ütemben hozzájárult a nemzetközi elismerés kiszélesítéséhez, valamint az integrációhoz szükséges jog- és intézményrendszer kiépítéséhez. Az integrációs folyamat haladása azonban jelentősen függ a szomszédos Szerbiával, illetve néhány más európai országgal fennálló nézetkülönbségek rendezésétől. Bár Koszovó függetlenségét a vezető NATO- és EU-tagállamok támogatják, vannak olyan európai országok¹⁷², amelyek nem ismerték el Koszovót önálló államként. Mindkét probléma megoldásához a szerb–koszovói kétoldalú kapcsolatok rendezése jelenti a megoldást, ami azonban a folyamatos tárgyalások ellenére egyelőre kétséges. A helyzet rendezéséig Koszovó a BRBK része marad.

A montenegrói vezetés 1997 óta folytat függetlenedési politikát, amely 2006-ban vezetett eredményre. A Szerbiától való elszakadás nem okozott sem katonai, sem politikai, sem gazdasági konfliktust, így Montenegrónak elsősorban a jogharmonizáció területén voltak megoldandó feladatai. Montenegró 2009-ben kapott meghívást a NATO MAP-programjába és 2010-ben lépett életbe az SAA az EU-val. Az integráció folytatásának sem belső, sem külső akadályi nincsenek, így arra a

---

¹⁷² Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország és Szlovákia.

NATO és az Európai Unió esetében is belátható időn belül sor kerülhet, és akkor Montenegró a BRBK-ból a Balkáni Szubkomplexumba kerülhet át.

Szerbia a JSZSZK jogutóda és egyben annak utolsó megmaradt tagköztársasága. A folyamat sok esetben katonai konfliktussal ment végbe, ami jelentős problémákkal terhelte a térséget. A problémák megoldása Szerbiában a 2000-ben lezajlott demokratikus hatalomváltással kezdődött, amikor a Szlobodan Milosevics által fémjelzett elvakult szerb nacionalista politika némileg lazult. A következő jelentős lépés Vojiszlav Kostunica 2008-as bukásával kezdődött, amelyet követően Szerbia realistább nemzetközi politikai irányt kezdett követni. Jól látható jele volt ennek az irányváltásnak a két legkeresettebb hágai vádlott, Radovan Karadzics (2008) és Ratko Mladics (2011) kiadatása. A szerb együttműködési hajlandóság növekedésével jöttek az eredmények, és az ország 2011-ben tagja lett az SAA-nak. Szerbia a NATO 1999-es légi hadművelete miatt 2006-ban katonailag függetlennek nyilvánította magát, és nem kíván túllépni a jelenleg fennálló békepartnerségi tagságon a Szövetséggel történő együttműködés során. Az igazi erőpróba azonban továbbra is Koszovó státusa. A szerb politikai vezetés csaknem egyöntetűen elzárkózik Koszovó függetlenségének elismerésétől, ami a szerb integráció leküzdhetetlen akadálya. A helyzet rendezéséig nem várható további jelentős lépés az ország EU-tagsága felé, így Szerbia továbbra is a BRBK része marad.

64 A Nyugat-balkán Európai Unió integrációja¹⁷³
Értékelés

A délszláv térség biztonsági helyzete és a térség államainak kapcsolata rendkívül dinamikusán változott az elmúlt húsz évben, és nagy változatosságot mutatott a kiélezett fegyveres konfliktustól a harmonikus együttműködésig. Bár a volt jugoszláv tagállamok közül egyesek sikeresen integrálódtak a nemzetközi szervezetekbe, másokat továbbra is akadályoznak ebben a belső és a külső nézetkülönbségek. A biztonsági helyzet jelenleg a régió minden országában stabilnak mondható, mégsem lehet kizárni az etnikai konfliktus újraéledését. Különösen veszélyeztetett ebből a szempontból Bosznia-Hercegovina és Macedónia. Ezekben az országokban a kevert nemzetiségű lakosság továbbra is nagymértékű bizalmatlansággal van egymás iránt. Az egymás iránti együttműködési készséget

¹⁷³ http://cdn.static-economist.com/sites/default/files/imagecache/original-size/images/print-edition/20140927_EUM918.png Letöltés ideje: 2018.05.23.

szinte kizárólag az Európai Regionális Biztonsági Komplexumhoz történő csatlakozás vágya motiválja. A megoldatlan kérdések azonban már hosszú ideje akadályozzák a csatlakozási folyamat kiteljesedését ezekben az országokban. Így újra előtérbe kerülhet a különböző nemzetiségi csoportok közötti érdekellentét, ami politikai, szélsőséges esetben fegyveres konfliktus kialakulását okozhatja.

A volt jugoszláv utódállamok az Európai Unió felé történő közeledéssel, illetve egyes országok esetében a csatlakozással az Európai Regionális Biztonsági Komplexum részévé válnak. A sokrétű történelmi, kulturális, gazdasági és politikai kapcsolatok, valamint a polgárháborús konfliktus következtében kialakult, még meglévő bizalmatlanság miatt a térség országai egymással jelentősegteljesebb kapcsolati rendszert tartanak fenn, mint a kontinens más, akár vezető országaival. A belátható jövőben nem várható, hogy az egymás között meglévő kapcsolatrendszer jelentősen megváltozna, ezért indokolt, hogy a területet az európai komplexum részeként, de annak elkülönült szubkomplexumaként definiáljuk.

A NEMZETKÖZI KÖZÖSSÉG STÁTUSRENDEZÉSI TÖREKVÉSEI

Kiindulópont

Az 1244. sz. ENSZ BT határozat elfogadását követő két napon belül, 1999. június 12-én a NATO által vezetett és szervezett békefenntartó erő, a KFOR előőrsei már települtek Koszovóban, a Katonai Technikai Megállapodásnak megfelelően a szerb katonai és rendőri erőket pedig június 20-ig kivonták a tartományból. Ezt követően a NATO főtitkára formálisan is megszüntette a Jugoszlávia ellen viselt háborút. A KFOR deklarált célja az volt, hogy elrettentsen az ellenségeskedések kiújulásától, lefegyverezze az UCK-t, biztonságos feltételeket teremtsen a menekültek visszatéréséhez, illetve a nemzetközi közigazgatás működéséhez.

Annak érdekében, hogy az UCK-t feloszlassák, ugyanakkor a harcosait is visszaintegrálják a társadalomba, 1999 szeptemberében a KFOR irányításával létrehozták a volt UCK-tagokból álló, elvileg katasztrófavédelmi feladatokat ellátó, ennek ellenére könnyűfegyverzettel felszerelt Koszovói Védelmi Hadtestet (TMK).

Az UNMIK szerepe a helyzet stabilizálásában

Az ENSZ által az 1244. sz. BT-határozat alapján az ENSZ Koszovói Missziója (UNMIK) által működtetett közigazgatás kiépítéséig a koszovói járásokban az UCK vette át a hatalmat, az UCK vezetője, Hashim Thaci pedig az „átmeneti” kormány „miniszterelnöke” lett. Az albánok tömegesen tértek vissza lakóhelyükre, kb. 100,000 szerb viszont elmenekült a tartományból. 1999 második felében rendszeresek voltak az atrocitások a szerbek, illetve a szerbekkel való együttműködéssel vádolt romák ellen.

Az UNMIK az 1244. sz. ENSZ BT-határozattal összhangban az alábbi célokat tűzte ki maga elé¹⁷⁴:

1. Koszovó demilitarizálása: a folyamatot a KFOR felügyelte, a szerb biztonsági erők 1999. júniusi kivonásával, majd az UCK feloszlásával, illetve a

---

¹⁷⁴ UNMIK Regulation No 1 On The Authority Of The Interim Administration In Kosovo
http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E1999regs/RE1999_01.htm

TMK-ba „transzformálásával” megvalósult. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy a volt UCK, illetve a TMK struktúrái részt vettek a 2000-es dél-szerbiai és a 2001-es macedóniai fegyveres konfliktusokban, illetve a 2004. márciusi koszovói etnikai alapú zavargásokban.

2. Menekültek visszatérése: a folyamatot az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) felügyelte, a koszovói albán menekültek a háború befejezését követően viszonylag rövid idő alatt visszatértek a lakóhelyükre, újabb problémaként jelentkezett viszont a szerbek és a romák elmenekülése.

3. Koszovó újjáépítése: Az Európai Unió által felügyelt, az Európai Újjáépítési Ügynökség (EAR) által végrehajtott feladat. Az Európai Unió 1999-2001 között 682 millió EUR-t költött energiaszolgáltatási, kommunális, infrastruktúra-helyreállítási, lakóház-építési, közigazgatási, mezőgazdasági és egészségügyi projektekre.

4. Közigazgatás kiépítése: az ENSZ által vezetett folyamat.

5. A társadalom demokratizálása, ezen belül demokratikus intézmények kiépítése, választások lebonyolítása, független igazságszolgáltatás kiépítése, szabad sajtó létrehozása: az EBESZ által felügyelt folyamat.

1999-2001. között a fenti feladatoknak megfelelően épült fel az UNMIK szervezete: I. pillér – Közigazgatás, rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Demokratikus intézményépítés, választások és média (EBESZ), III. pillér – Humanitárius ügyek (UNHCR), IV. pillér – Újjáépítés (EU). 2001 júniusában új szervezeti felépítést vezettek be, amelyben az UNHCR-nek már nincs kiemelt szerepe, külön egység foglalkozik viszont a rendőrséggel és az igazságszolgáltatással: I. pillér – Rendőrség és igazságszolgáltatás (ENSZ), II. pillér – Közigazgatás (ENSZ), III. pillér – Demokratizálás és intézményépítés (EBESZ), IV. pillér – Gazdaságfejlesztés (EU).

1999-től 2001-ig az UNMIK, illetve vezetője, az ENSZ-főtitkár különleges képviselője (SRSG) gyakorlatilag abszolút hatalmat élvezett a tartományban. A 2001 áprilisában elfogadott ún. Alkotmányos Keret (Constitutional Framework) alapján fokozatosan megkezdődött a hatalmi jogkörök átadása a koszovói albánok választott testületeinek, az ún. Ideiglenes Önkormányzati Intézményeknek (PISG). Ezt követően aszimmetrikus kettős hatalmi struktúra alakult ki, amelyben az SRSG megvétózhatta a PISG döntéseit, amennyiben azok ellentétesek voltak az 1244. sz. BT-határozattal.

A koszovói szerbek nem fogadták el a PISG fennhatóságát, és Koszovó megmaradt szerb többségű részein, Észak-Mitrovicában és környékén Belgrád által irányított és finanszírozott saját igazgatási struktúrákat építettek ki, amelyek ellen a koszovói albánok folyamatosan tiltakoztak az UNMIK-nál.

A PISG egyre többször került összeütközésbe az UNMIK-kal, mivel egyrészt lassúnak találta a hatalmi jogosítványok átadásának ütemét, másrészt követelte, hogy minél előbb határozzák meg a tartomány státuszát, amely természetesen a koszovói albánok számára a függetlenséget jelentette. A koszovói albánok elégedetlenségét növelte, hogy a kezdeti újjáépítési periódus után a donorok kivonultak, a gazdaság 2002-re recesszióba süllyedt, a munkanélküliség elérte a 60%-ot. Válaszul az UNMIK – a Kontakt Csoport államaival egyetértésben – 2002 áprilisában meghirdette a „standards before status” elvet, amely azt jelentette, hogy a demokratikus intézményrendszer kiépítésére, a decentralizációra és különösen a szerb kisebbség védelmére, jogainak biztosítására vonatkozó követelmények teljesítését követően lehet meghatározni a tartomány végső státuszát.

2004 márciusában súlyos, 19 halálos áldozattal és több száz sebesülttel járó zavargások robbantak ki, miután megalapozatlanul elterjedt, hogy szerbek albán gyerekeket fojtottak bele egy folyóba¹⁷⁵. Az atrocitások során a feldühödött albánok szerb házakat, templomokat gyújtottak fel. Az UNMIK-ot és a KFOR-t meglepték az események, és a rosszul szervezett reakció csökkentette a hitelességüket a szerbek szemében. A zavargásokat követően is előfordultak elszórt etnikumközi, valamint az UNMIK személyzete elleni incidensek. A zavargások rámutattak, hogy a háború után nem csökkent az etnikumközi bizalmatlanság, és arra is felhívták a figyelmet, hogy a végtelenségig nem halasztható a tartomány státuszának rendezése.

A 2004. októberi parlamenti választásokat újra az LDK nyerte, de most nem a második helyezett PDK-val, hanem a PDK-ból 2000-ben kivált, annál radikálisabb Szövetség Koszovó Jövőjéért (AAK) párttal lépett koalícióra. Rugova koszovói elnök maradt, a kormányfői székbe pedig Ramush Haradinaj, az AAK vezetője ülhetett. A hágai Nemzetközi Bíróság háborús bűnök elkövetésével vádolta Haradinajt, ezért 2005 márciusában – az UNMIK nyomására – lemondott, a miniszterelnöki posztra

---

¹⁷⁵ Balkans timeline <http://www.cbc.ca/news/background/balkans/timeline.html> Letöltés ideje: 2016.10.31.

helyettese, Bajram Kosumi került. A Kontakt Csoport 2005 áprilisában meghatározta a státuszrendezés kereteit: eszerint nem lehet visszatérés az 1999. előtti állapothoz, nem lehet egyoldalú megoldásokat alkalmazni (pl. népszavazás, fegyveres fellépés), a tartományt nem lehet felosztani és nem csatlakozhat más országhoz.¹⁷⁶

A „Standards before Status” javaslat

Az ENSZ főtitkára 2005 nyarán megbízta Kai Eide norvég diplomatát, hogy értékelje a koszovói rendezés eddigi fejleményeit, illetve vizsgálja meg a PISG számára megszabott feltételek („standards”) teljesítését. A különleges megbízott 2005 októberében adta át az ENSZ főtitkárnak a koszovói „standard”-ok megvalósulásáról szóló átfogó jelentését, amely helyzetértékelés és egyben javaslat a politikai rendezés előmozdítására. A jelentés bírálja a „standard”-ok teljesítésében mutatkozó hiányosságokat, ugyanakkor javaslatot tesz a státusztárgyalások mielőbbi megkezdésére. Eide szerint a „standard before status” elvének keretében kilátásba helyezett perspektíva („status”) további halogatása nem vezetne el a normák („standards”) teljesebb körű végrehajtásához. A jelentés következtetése, hogy a „status quo” fenntartása nagyobb kockázatot hordoz magában, mint a státusztárgyalások megkezdése.¹⁷⁷

Az ENSZ BT elfogadta Kai Eide jelentését, majd 2005 novemberében az ENSZ főtitkára kinevezte Marti Ahtisaari volt finn elnököt a koszovói státuszrendezésért felelős különleges megbízottjává.

Az Ahtisaari terv

2006-ban Ahtisaari közvetítésével 15 fordulóból álló tárgyalássorozat zajlott Belgrád és Pristina képviselői között, amely a felek szögesen ellentétes álláspontja miatt (Koszovó csak a függetlenséget hajlandó elfogadni, Szerbia viszont maximum széleskörű autonómiát biztosítana a tartománynak) sikertelenül zárult. Ahtisaari nem

---

¹⁷⁶ Guiding principles of the Contact Group for a settlement of the status of Kosovo %20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf Letöltés ideje: 2016.10.31.

¹⁷⁷ A comprehensive review of the situation in Kosovo <http://www.ico-kos.org/pdf/KaiEidereport.pdf> Letöltés ideje: 2016.10.31.

látott reményt az álláspontok közelítésére, ezért elkészítette saját átfogó javaslatát Koszovó státuszának rendezésére¹⁷⁸, amelyet 2007. január 25-én bemutatott az ENSZ főtitkárának, február 2-án pedig Belgrád és Pristina képviselőinek. A meghatározó koszovói politikai erők – fenntartásaikat hangoztatva ugyan, de – elfogadták Ahtisaari feltételes függetlenséget előírányzó tervét, Szerbia viszont egyértelműen elutasította azt.

Ahtisaari nemzetközileg felügyelt függetlenséget javasol Koszovónak. Szerinte nem lehetséges Koszovó visszaintegrálása Szerbiába. Az UNMIK felállítása olyan helyzetet teremtett, amelyben Szerbia nem gyakorolja Koszovó feletti szuverenitását. Ez a folyamat visszafordíthatatlan, a belgrádi fennhatóság visszatérése a koszovói albánok erőszakos ellenállásához vezetne.

A státusz-megbízott jelentése szerint Koszovó nemzetközi igazgatását nem lehet a végtelenségig fenntartani. A rendezetlen státusz akadályozza a gazdasági fejlődést, és gátolja Koszovó hatékony nemzetközi politikai és gazdasági integrációját. A rossz gazdasági helyzet a politikai és társadalmi instabilitás egyik forrása, amely nem oldható meg nemzetközi igazgatás keretei között.

A nemzetközileg felügyelt függetlenség lehetőséget biztosítana a politikailag stabil és gazdaságilag életképes Koszovó létrehozására. Így biztosítható a koszovói intézmények elszámoltathatósága („standards”), ami rendkívül fontos a jogbiztonság és a hatékony kisebbségvédelem érdekében. Ahtisaari javaslata szerint a kisebbségvédelem, a demokratikus intézmények működtetése, a gazdasági fejlődés biztosítása továbbra is komoly kihívást jelent Koszovó számára, ezért a koszovói albánok elkötelezettsége és a koszovói szerbek demokratikus intézményekben való aktívabb részvétele mellett továbbra is szükséges a nemzetközi közösség felügyelete és támogatása, a közvetlen irányító szerep azonban megszűnne, ebből következően a státuszterv végrehajtásáért a koszovói vezetés felelne. Ahtisaari leszögezi, hogy a koszovói státuszrendezés nem jelenthet precedenst más befagyott konfliktusok megoldásához.

A státuszterv életbe lépését követően 120 napon belül megszüntetik az UNMIK-ot, a nemzetközi jelenlétet a végrehajtó hatalommal nem rendelkező ún. Nemzetközi Civil Képviselő (International Civilian Representative, ICR) fogja

---

¹⁷⁸ The Comprehensive Proposal for Kosovo Status Settlement
<http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html> letöltés ideje: 2016.10.31.

irányítani, aki egyben az Európai Unió különleges képviselője pozícióját is betölti. Az Európai Unió az európai biztonság- és védelempolitika keretében missziót telepít, amely elősegíti a jogállami intézmények fejlesztését. A KFOR továbbra is tartományban marad, az egész tartományra vonatkozó védelmi funkciói mellett biztosítja a szerb kulturális és egyházi emlékhelyek védelmét, és felügyeli a korlátozott létszámú és fegyverzetű koszovói haderő létrehozását.

Ahtisaari státuszrendezési terve nemzetközi jogi normáknak megfelelő életbe léptetéséhez szükség lett volna a 1244. számút felváltó új ENSZ BT-határozat elfogadására. A BT vétójoggal állandó tagjai közül azonban Oroszország jelenleg ellenzi egy ilyen határozat elfogadását, illetve a nem a két fél (Belgrád és Pristina) megállapodásán alapuló rendezést. Oroszország meggyőzését az is nehezíti, hogy az Ahtisaari tervében foglalt rendezés nem precedensértékű, tehát nem alkalmazható a volt Szovjetunió területén meglévő orosz érdekeltségű befagyott konfliktusok (Transznisztria Moldáviában, illetve Abházia és Dél-Oszétia Grúziában) megoldására. Ráadásul az Európai Unió is megosztott a kérdésben: Nagy-Britannia egyértelműen, Németország és Franciaország óvatosabban ugyan, de támogatják az USA-t Koszovó függetlenségének mielőbbi elérésében, mivel a „status quo” fenntartását a térséget destabilizáló tényezőnek tekintik. Ugyanakkor egyes, jellemzően nagy létszámú egy tömbben élő kisebbséggel rendelkező EU-tagországok (Spanyolország, Szlovákia, Románia) nem támogatják Koszovó függetlenségét, de Bulgária, Görögország és Ciprus is megkérdőjelezi a felek egyetértése nélküli rendezés életképességét, Olaszország pedig nagy hangsúlyt helyez Szerbia kompenzálására. Az Európai Unió tagállamai abban egyetértenek, hogy a koszovói státuszrendezéshez mindenképpen egy új ENSZ BT-határozat szükséges.

2007 folyamán több sikertelen fordulót rendeztek Belgrád és Pristina részvételével a státuskérdések rendezéséről, amelyek során a Kontakt Csoport igyekezett meggyőzni Szerbiát az Ahtisaari-javaslat elfogadásáról. Az Egyesült Államok reménytelennek ítélte a tárgyalások folytatását és egyre hangsúlyosabban merült fel a tartomány függetlenségének egyoldalú kikiáltása. Az Európai Unió kérésére 2007 novemberében még egy három hónapos tárgyalási időt vállalt Koszovó, de ennek eredménytelenségét követően 2008. február 17-én Koszovó kikiáltotta függetlenségét.

Értékelés

A nemzetközi közösség nem foglalt egységes állást a koszovói konfliktus, illetve az annak lezárását követő státuszrendezés folyamatában. Az egyes államok saját kül- és belpolitikai érdekeiknek megfelelően kezelték a kérdést és foglaltak állást. Az egyes államok az elfoglalt álláspontjuk alapján három kategóriába sorolhatók.

A nemzetközi közösség beavatkozása a válság kialakulásának, illetve rendezésének folyamán egyaránt a stabilitás megteremtésére irányult. Egyes vezető hatalmak (az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) a tartomány függetlenségét támogatták, mert kisebb veszélyt láttak annak Szerbiától való elszakadásában, mint az ország területi integritásának fenntartásában, illetve a megoldást egyedi esetnek tekintették. Más hatalmak (Oroszország, Kína, India, Spanyolország), a saját országukban, illetve érdekszférájukban megjelenő káros precedenstől tartva ellenezték Koszovó önállósodását. A harmadik csoportba azok az országok tartoztak, amelyeknek nem fűződik semmilyen közvetlen érdekük a válság rendezése módjához, ezért nem foglaltak állást az ügyben, vagy álláspontjukat egy számukra fontos állam nyomásgyakorlásának hatására alakították ki.

A függetlenség kikiáltása óta eltelt időben nem közeledtek a szerbek és a koszovói albánok, valamint az őket támogató országok álláspontjai a kérdésben. Nem egyértelmű az sem, hogy Koszovó önállósodása teremtett-e olyan precedenst, ami károsan befolyásolná más válságkörzetek stabilitását. Érdekes módon a legjelentősebb hasonló esetek Oroszország részvételével történtek, amikor Moszkva elismerte a szakadár Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, illetve egy népszavazás következményeként elcsatolta a Krím-félszigetet Ukrajnától.

A státuszrendezés folyamán minden fél hangsúlyozta, hogy az semmilyen formában nem tekinthető precedens értékűnek más válságok rendezése során. Ezt az álláspontot Oroszország akkor is fenntartotta, amikor a fenti nemzetközi jogi aktusok bekövetkeztek. Ezekből az eseményekből az a következtetés vonható le, hogy az egyes államok magatartását nem változtatta meg a Koszovói válság rendeződésének adott módja. Bár lehetséges, hogy a koszovói válságrendezés „ihletet” adhat számukra a saját hatalmi szférájukban kialakult helyzetek kezelésére, de óvakodnak attól, hogy hivatkozási alapnak tekintsék a koszovói megoldást.

KOSZOVÓ FÜGGETLENSÉGÉNEK EGYOLDALÚ KIKIÁLTÁSA

A függetlenség kikiáltásának történelmi háttere

Koszovó területén a 6. században jelentek meg először szláv törzsek és a 11. században tartósan beolvadt a Szerb Királyságba. A 13. századtól az ottomán hódításig itt volt a középkori Szerbia központja, innen ered, hogy a szerbek kultúrájuk bölcsőjének tekintik a területet. A török megszállás alatt jellemző volt a szerb lakosság elvándorlása, ezzel szemben az albánok maradtak, beilleszkedtek a török birodalomba és sokan áttértek a muzulmán hitre.

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott harca több évtizedre nyúlik vissza. Az 1. balkáni háborút¹⁷⁹ lezáró londoni szerződés Koszovót Szerbiához csatolta, ami kiváltotta a helyi albánok elégedetlenségét. A két világháború között a tengelyhatalmak és a Kommunista Internacionálé tagjai is támogatták az albán irredenta törekvéseket. A 2. világháborúban a terület olasz támogatással Albániához került, majd a háború végén Szerbia visszakapta, és autonóm státussal ruházta fel Koszovót.

A második világháború után a kommunista ideológia palástolta a nemzetiségi kérdést, bár az továbbra is fennmaradt. Az 1974-es alkotmány csaknem különálló tagköztársasági jogokat adott Koszovónak, ami a szerb nacionalizmus kibontakozásának kezdete lett. (Tomiszlav Nikolics a Szerb Haladó Párt elnöke késői megfogalmazása szerint „egy terület autonóm státust akar, az autonóm tartomány köztársaság akar lenni, a köztársaság pedig kinyilvánítja függetlenségét”.¹⁸⁰) A koszovói albánok a 80-as években egyre határozottabban követelték az önrendelkezés kiterjesztését. Ez egybe esett az egykori JSZSZK tagköztársaságaiban terjedő függetlenségi törekvésekkel, amire a Szlobodan Milosevics szerb elnök által megtestesült szerb nacionalizmus keményvonalas decentralizációval válaszolt, amikor 1989-ben Szerbia visszavonta Koszovó és ezzel egyidejűleg a Vajdaság autonóm státusát¹⁸¹.

---

¹⁷⁹ Ez a háború 1912-13 között zajlott.

¹⁸⁰ Nikolics beszéde a Szerb Parlamentben a Koszovóról szóló határozat vitája során 2004 júniusában.

¹⁸¹ A szerb köztársasági alkotmány módosításával

Közvetlen előzmények

1989 után a koszovói albán tudományos, gazdasági, művészeti és politikai elitet elnémították, részben likvidálták. Az albán gyerekek nem tanulhattak a koszovói iskolákban, és a kisebbségek elkerülték a kórházakat is, mivel félték a szerb orvosoktól. A koszovói albán lakosság saját megélhetéséről csak az emigrációban lévő családtagok deviza átutalásaival és feketemunkával volt képes gondoskodni.

A sokéves nélkülözés meggyőzte a koszovói albánokat arról, hogy nem képesek megtalálni helyüket a jugoszláv föderáción belül, ezért kikiáltották a független Koszovói Köztársaságot és 1992. május 24-én a parlamenti és elnökválasztást rendeztek. Az elnökválasztás eredményeként Ibrahim Rugova mérsékelt albán vezető lett a köztársasági elnök, aki passzív ellenállási mozgalmat hirdetett.

A koszovói válság

Rugova mozgalma azonban nem hozta meg a várt eredményt, ezért 1996-ban koszovói albán fiatalok létrehozták a Koszovói Felszabadítási Hadsereget (UCK), ami fegyveres harcot kezdett a tartomány függetlenségének kivívására. 1998-ban már nyílt összecsapások voltak az UCK és a szerb biztonsági erők között, ami oda vezetett, hogy 1999-ben a kialakult humanitárius katasztrófa kezelése érdekében a NATO beavatkozott a konfliktusba. A közel 100 napon át tartó légi háború alatt a szerb reguláris és félkatonai erők nem elsősorban a NATO repülőgépei, hanem az albán lakosság ellen küzdöttek. A szerb állam nem csupán szemet hunyt, de vélhetően maga is támogatta azokat a kegyetlenkedéseket, amelyeket koszovói albánok sérelmére követtek el¹⁸². A nemzetiségi alapon elkövetett gyilkosságok és egyéb erőszakos cselekmények a korábbiaknál is élesebben vetették fel azt a nemzetközi jogi kérdést, hogy egy állam megteheti-e bármit saját polgáraival szemben.

---

¹⁸²ICTY Case Information Sheet

http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/en/cis_milosevic_slobodan_en.pdf. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

A válságot követő időszak

Koszovó a háborút követően az ENSZ Koszovói Missziója (UNMIK) felügyelete alá került, a biztonsági feltételeket a NATO vezette KFOR garantálta. A nemzetközi missziók tevékenységéhez az ENSZ BT 1244-es határozata¹⁸³ adta a jogi alapot. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött és a tartomány megindult a függetlenedés felé vezető úton.

Koszovóban a nemzetközi jelenlét ellenére a hatalom és a tulajdon újraelosztási folyamata indult meg, amelynek során egyesek a katonai befolyást politikaira és gazdaságira cserélték. Szinte törvényszerű folyamat volt, hogy a politikai és gazdasági tevékenység ellenőrzése jutalomként a volt UCK-vezetők kezébe került. Azok kialakították régi-új struktúráikat, szabályrendszerüket, kapcsolataikat, amelyek szintén a családi és kláni kötelékeken alapulnak, és alig hasonlítanak a demokratikus rendre és értékekre.

A válság rendezését követően hivatalba lépett koszovói átmeneti kormányok a terület státusának kérdésében egyöntetű álláspontot foglaltak el: kizárólag a teljes függetlenség jelent a koszovói albánok számára elfogadható státusrendezést. A koszovói albán politikai vezetők ugyan készek voltak tárgyalásokat folytatni Belgráddal, és egyes technikai kérdésekben közeledtek az álláspontok, de a státuskérdésben annyira jelentős eltérés volt a szerb és a koszovói albán fél elképzelése között (szerb részről bármi, de nem függetlenség, míg koszovói albán részről kizárólag függetlenség.), ami csekély esélyt hagyott a megegyezésre.

A koszovói kormányok és a parlament az UNMIK vezetése és támogatása mellett folyamatosan dolgozott az önálló koszovói jog- és intézményrendszer kialakításán. A koszovói politikai vezetés olyan helyzetet akart teremteni, ami lehetővé teszi a *de facto* függetlenség gyors átalakítását *de jure* független státusra.

2007 folyamán több sikertelen fordulót rendeztek Belgrád és Pristina részvételével a státuskérdések rendezéséről, amelyek során a Kontakt Csoport igyekezett meggyőzni Szerbiát az Ahtisaari-javaslat elfogadásáról. Az Egyesült Államok reménytelennek ítélte a tárgyalások folytatását és egyre hangsúlyosabban merült fel a tartomány függetlenségének egyoldalú kikiáltása. Az Európai Unió kérésére 2007 novemberében még egy három hónapos tárgyalási időt vállalt Koszovó,

---

¹⁸³ 1999. június 10.

de ennek eredménytelenségét követően 2008. február 17-én Koszovó kikiáltotta függetlenségét.

A Koszovói parlament végül hosszas előkészítés után 2008. február 17-én mondta ki a terület függetlenségét, amivel kezdetét vette a nemzetközi (államok és szervezetek általi) elismerésért folytatott diplomáciai küzdelem.

65 A koszovói parlament a függetlenség kikiáltásakor¹⁸⁴

Bár Koszovó függetlenségét annak egyoldalú kikiáltását követően gyorsan elismerték a Koszovó számára legfontosabb partnerek, így az Amerikai Egyesült Államok, valamint az Európai Unió vezető tagállamaim Koszovó azóta is nagy hangsúlyt fektet arra, hogy az elismertség minél nagyobb szinten megvalósuljon. (A disszertáció megírásának idején 116 ENSZ tagállam ismerte el¹⁸⁵.)

---

¹⁸⁴ <http://media.gettyimages.com/photos/kosovo-prime-minister-hashim-thaci-sits-before-reading-a-statement-to-picture-id79813269?k=6&m=79813269&s=594x594&w=0&h=ofDKfi2uEoT85enWteu-eK-stJOxvr-bj6CBYRjwGj0=> Letöltés ideje: 2018.04.23.

¹⁸⁵ <http://www.kosovothankyou.com/> Letöltés ideje: 2018.04.23.

66. ábra A Koszovó függetlenségét elismerő államok térképe

Értékelés

A koszovói albán vezetés arra építette a függetlenség egyoldalú kikiáltását, hogy az UNMIK és a KFOR jelenléte megszüntette Szerbia fennhatóságát Koszovó fölött. Az, hogy a szerb hatóságok, a Koszovóból való kivonuláskor magukkal vittek, vagy megsemmisítettek minden olyan dokumentumot, ami az adminisztráció működtetéséhez kellett szintén azt segítette elő, hogy Koszovóban teljesen új, Szerbiától független közigazgatás épüljön ki.

A nemzetközi közösség támogatása mellett Szerbiával folytatott státustárgyalások folyamán a koszovói vezetés, szintén a nemzetközi közösség támogatása mellett folyamatosan dolgozott a nyugati demokratikus értékrendszernek megfelelő jogalkotás és intézményrendszer kiépítésén. Ennek során az UNMIK folyamatosan adta át a különböző államigazgatási jogköröket a koszovói hatóságoknak, amelynek során a nemzetközi szervezet jogköre végrehajtóról felügyeletire, majd tanácsadóra változott.

A koszovói albán vezetés arra számított, hogy az ilyen módon kiépített *de facto* függetlenséget képes lesz majd *de jure* állapotá alakítani. A koszovói átmeneti kormány lépéseit folyamatosan egyeztette a nemzetközi közösség számára jóindulatú részével, különösen az Amerikai Egyesült Államokkal.

A függetlenség egyoldalú kikiáltására akkor került sor, amikor a belső intézményrendszer állapota a nyugati mércével minimálisan alkalmassá vált az önálló kormányzás megkezdésére.

A HÁGAI NEMZETKÖZI BÍRÓSÁG ÁLLÁSPONTJA A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁRÓL

Szerbia, a Koszovó fölötti fennhatóság visszaszerzése érdekében indított politikai küzdelem keretében kérdést nyújtott be Hágai Nemzetközi Bíróság (ICJ¹⁸⁶) felé és annak állásfoglalását kérte, hogy „Egyezik-e a nemzetközi joggal Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása?”.

*A felek által a bíróságon képviselt álláspontok*¹⁸⁷

A függetlenséget ellenző érvrendszer általánosságban az államok, különösen a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia azon jogára koncentrálnak, hogy megőrizze területi integritását. Ezt a jogot az ENSZ alapokmánya, a Helsinki záróokmány és az ENSZ BT 1244-es határozata is garantálja.

Szerbia és támogatói érvelése szerint az aktus jogilag érvénytelen mivel az ENSZ BT 1244-es határozata úgy rendelkezik az átmenetről, hogy a tartomány végső státusát tárgyalások révén bilaterális, vagy multilaterális egyezményben kell rendezni. A népek önrendelkezési joga nem alkalmazható ebben az esetben, ugyanis az csak a dekolonizációs folyamat keretében önállósodó, korábban államisággal nem rendelkező népeket, nemzeteket illeti meg, a nemzeti kisebbségeket nem. Amennyiben az adott nép már rendelkezik állammal, akkor ezek a jogok az adott állam területén élő állampolgárok közösségének egyetemes akaratától függően érvényesíthetők. Mivel albán állam már létezik, így kizárt az önrendelkezési jog kizárólagos megadása a szerbiai (koszovói) albán kisebbség számára. A függetlenség egyoldalú kikiáltásának jogérvényessége amúgy is alacsonyabb rendű a BT határozatnál, ami nem vonja kétségbe Szerbia területi egységét és szuverenitását.

A függetlenséget ellenző érvrendszer általánosságban az államok, különösen a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia azon jogára koncentrálnak, hogy megőrizze területi integritását. Ezt a jogot az ENSZ alapokmánya, a Helsinki záróokmány és az ENSZ BT 1244-es határozata is garantálja.

---

¹⁸⁶ International Court of Justice

¹⁸⁷ A feltüntetett álláspontok a felek Hágai Nemzetközi Bíróság elé terjesztett írásos és szóbeli állásfoglalása alapján kerültek összefoglalásra

Szerbia nem cáfolja továbbá a koszovói albánság erkölcsi alapját az önrendelkezésre, de jogtalannak tartja az átmeneti koszovói kormány egyoldalú jogi aktusát. Ugyancsak a 1244-es határozatra hivatkozva Szerbia azt állítja, hogy a hatalom az UNMIK kezében van Koszovóban és a koszovói albánoknak nem volt joguk a függetlenség egyoldalú kinyilvánítására.

A függetlenséget támogató álláspont az alábbi fő összetevőből áll: A nemzetközi jog védi az emberi és polgárjogokat, valamint a kisebbségi jogokat. A koszovói albánok nem élvezhették ezeket a jogokat a Milosevics rezsim alatt, ezért jogosan nyilvánították ki Koszovó függetlenségét. Az ENSZ BT 1244-es határozata szerint Koszovó végső státusát politikai tárgyalások határozzák meg. A koszovói albánok szerint ezek a tárgyalások sikeresen lezajlottak. A dokumentum nem a fő részben, hanem a preambulumban említi meg Szerbia területi integritását, így az valójában nem rendelkezik Koszovó státusáról. A területi integritás védelme csak külső hatalomra vonatkozik és nem érvényes egy országon belüli függetlenségi mozgalomra. Az önrendelkezés joga minden népcsoport számára alapvető jog, amit a Hágai Nemzetközi bíróság egyik korábbi ítélete is alátámaszt.

Horvátország által felhozott érv, hogy a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság alkotmányában Koszovó autonóm tartományként gyakorlatilag ugyanazokat a jogokat élvezte, mint az önálló tagköztársaságok. Ezek a jogok lehetővé tették Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Macedónia, Montenegró és Szlovénia számára a függetlenné válást, ezért ez a jog Koszovót is megilleti.

További koszovói albán álláspont szerint Koszovónak az első balkáni háborút lezáró 1913-as Londoni Egyezményvel Törökországtól Szerbiához való csatolása jogtalan, mivel a Balkán Liga agressziót követett el a Török birodalom ellen, és agresszió nem eredményezhet területi nyereséget. Ily módon a szerb területi igény nem megalapozott.

A Hágai Nemzetközi Bíróság Döntése

2010. július 22-én a Hágai Nemzetközi Bíróság meghozta döntését, amelynek értelmében Koszovó függetlenségének kikiáltása nem sérti a nemzetközi jogot. Az ítélet indoklása úgy szól, hogy a nemzetközi jog nem korlátozza a függetlenség kikiáltását. Koszovó függetlenségének elismerése az egyes államok egyéni döntése.

A bíróság kinyilvánította, hogy a függetlenséget nem a koszovói parlament az átmeneti kormány, vagy bármely más hivatalos koszovói testület, hanem „Koszovó polgárainak képviselői” nyilvánították ki, akikre nem vonatkoztak a 1244-es határozat és az UNMIK által megalkotott Alkotmányos Keretdokumentum megkötései.

Fontos kiemelni, hogy a döntés tanácsadó jellegű, annak jogi értelemben nincs kötelező érvénye a felekre, tehát nem oldja meg a Koszovó és Szerbia között meglévő vitát. Ugyanakkor egyes értékelések szerint felmerülhet annak a lehetősége, hogy más szeparatista mozgalmak precedensnek tekintik a döntést, és mintaként alkalmazzák azt az általuk vitatott terület függetlenségének kinyilvánítására.

A döntést követő állásfoglalások

Szerbia magabiztosan kezdeményezte a jogi eljárását, mert a szerb vezetés bízott abban, hogy a bíróság a bemutatott bizonyítékok alapján Belgrád számára kedvező, de legrosszabb esetben is olyan döntést hoz, ami nem foglal egyértelműen állást, és azt Szerbia saját álláspontjának megerősítéseként kommunikálhatja. A szerb vezetés kompromisszumkereső, békés megoldásban bízott, ami nem szolgál precedensként veszélyes szeparatista mozgalmak számára szerte a világban. Ennek megfelelően a döntés váratlanul érte a szerb vezetést és éles tiltakozást váltott ki Belgrádban. A szerb államot a döntés annyira kedvezőtlenül érte, hogy annak nyilvánosságra hozatalát követően rendkívüli parlamenti ülést hívtak össze, és egy ideig a kormány stabilitása is kérdéses volt, azonban az túlélte a megrázkódtatást. Az ülést követően Szerbia megerősítette, továbbra sem fogja független államként elismerni Koszovót. Belgrád további diplomáciai üzenetként azon félelmét fogalmazta meg, hogy szerte a Balkánon és a világban feszültségek újulhatnak ki a döntés következményeként.

Annak ellenére, hogy a bíróság határozata nem kötelező érvényű, Szerbia további politikai lehetőségei jelentősen beszűkültek. Belgrád az Európai Unióhoz történő csatlakozást tűzte ki legfontosabb külpolitikai céljául, és bár nincs egységes kialakult EU-álláspont Koszovó kérdésében, és Szerbia EU-integrációjának nem deklarált feltétele, hogy Belgrád ismerje el Koszovó függetlenségét, mégis várható, hogy Szerbia csatlakozási folyamata nem fejeződik be, amíg nem rendezi vitás kérdéseit szomszédjaival, köztük Koszovóval. Szerbia várhatóan a jövőben is arra

törekszik majd, hogy kifejezze legalább részleges fennhatóságát Koszovó fölött. Ez elsősorban Észak-Koszovóra, illetve a többi szerb enklávéra irányul. Emellett várható a két fél közötti tárgyalások nehézkes folytatódása.

A Koszovói vezetés kitörő örömmel üdvözölte a számára rendkívül kedvező döntést. Koszovó helyzete tulajdonképpen kényelmessé vált a döntés után, mivel nincs más dolga, mint megvárni, hogy Szerbia megkezdje vele a tárgyalásokat. A nemzetközi nyomás is az elfogadható munkakapcsolat, a modus vivendi kialakítására ösztönzi a feleket (elsősorban az ettől elzárkózó Szerbiát).

A legfontosabb jövőben megoldandó kérdés a Koszovó északi részén fekvő, szerbek lakta terület státusának tisztázása, amelynek biztonsági helyzete a meglévő etnikai feszültségek miatt továbbra is feszült. A koszovói vezetés feltehetően a közép-koszovói szerb enklávékban alkalmazott minta szerint akarja kiterjeszteni fennhatóságát az ott élő szerbekre, de a közvetlen földrajzi kapcsolat és az ebből következő jelentős szerb befolyás miatt ez lényegesen nehezebb Észak-Koszovóban, mint a többi szerb enklávében.

Koszovó távlati célja az elismertség kiterjesztése és csatlakozás a különböző nemzetközi szervezetekhez, kiemelten a NATO-hoz és az EU-hoz¹⁸⁸. A koszovói vezetés ennek jegyében folytatja a demokratikus intézményrendszer kialakítását és a jogalkotó munkát.

A nemzetközi bíróság döntése újabb alkalmat nyújtott az egyes államok állásfoglalásainak kialakítására, Koszovó önálló államiségének elismerésére. A döntés legfőbb tétje is éppen ez volt: segíti vagy hátráltatja-e majd Koszovót az államiség kialakulása felé vezető úton. A válaszadás még korai volna, a nemzetközi reakciók és interpretációk azonban tanulságosak lehetnek.

A döntést megelőző viták és az azt követő reakciók vizsgálata során egyaránt érdemes különös figyelmet fordítani a legnagyobb befolyással rendelkező világhatalmakra, illetve – amennyiben az előbbiekkal nem esnek egybe – Koszovó és Szerbia szövetségeseire.

Elsőszámú világhatalomként az Egyesült Államok mindvégig támogatta Koszovót a függetlenségért vívott harcban. Hozzáállásának változatlanságát mutatja,

---

¹⁸⁸ The foreign policy of the Republic of Kosovo <http://www.mfa-ks.net/?page=2,48> . A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

hogy Joe Biden alelnök már a döntés előtt telefonon tájékoztatta Boris Tadic szerb elnököt arról, hogy az Amerikai Egyesült Államok továbbra is határozottan támogatja Koszovó önálló államiságát¹⁸⁹. A döntést követően az amerikai diplomáciai kommunikációra jellemző, hogy az Európai Uniót egységre, Szerbiát (és Koszovót) pedig párbeszédre szólította fel az ügyben. Washington azt sugallta Belgrádnak, hogy leginkább akkor szolgálja saját érdekeit, ha megállapodásra jut Koszovóval és csatlakozik az EU-hoz.

Az Európai Unió, mint önálló világhatalmi státusra pályázó szereplő először szólalt meg főképviselelőjén keresztül ilyen súlyú ügyben. Cathrine Ashton az Egyesült Államok vezetőihez hasonlóan párbeszédre szólította a feleket, és szokatlan nyíltsággal jelezte, hogy (hosszabb-rövidebb időn belül) mindkét ország az Unió felé törekszik, utalva arra, a közösséghez történő csatlakozásuk egyedül a konfliktusaik megoldását követően lehetséges.

A függetlenséget ellenző európai országok olyan államok, amelyeknek határain belül a függetlenségükért vagy nagyobb autonómiájukért küzdő kisebbségek élnek. Feltehetően ezért nem ismerte el Koszovó államiságát és nem értett egyet a hágai bíróság döntésével (vagy nem kötelezte el magát mellette) Spanyolország, Görögország, Ciprus, Románia és Szlovákia. E feltételezések mellett azt is érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a felsorolt államok nyíltan nem magyarázták elutasító álláspontjukat Szerbiához hasonló kisebbségi helyzetükkel. Maria Teresa Fernandez De la Vega spanyol miniszterelnök-helyettes egy interjúban egyenesen azzal utasította el a feltételezést, hogy nem reális dolog Spanyolországot a Balkánhoz hasonlítani¹⁹⁰.

Saját kisebbségi problémáik mellett minden bizonnyal a Szerbiával ápolt kvázi- szövetségi, baráti viszony az oka Oroszország és Kína elutasító álláspontjának. Ezen államok a bírósági döntés kapcsán megjegyzik, hogy az a Szerbia területi integritását és szuverenitását sértő függetlenségi deklaráció legitimálásának kísérlete, ami sérti a nemzetközi jogot.

A döntés óta eltelt időszak egyik legfontosabb fejleménye, hogy az ENSZ Közgyűlése 2010. szeptemberi ülésén közfelkiáltással elfogadta Szerbia és az Európai

---

¹⁸⁹ Readout of Vice President Biden's Call to President Boris Tadic of Serbia 2010. július 22. <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/readout-vice-president-bidens-call-president-boris-tadic-serbia>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

¹⁹⁰ Spain will not recognise Kosovo independence 2010. július 23. <http://www.eubusiness.com/news-eu/spain-kosovo.5oa/>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

Unió közösen benyújtott, a koszovói kérdés megoldását célzó – a szerbek által korábban benyújtani tervezett változatnál sokkal finomabb – határozattervezetét. Az Egyesült Államok, illetve a már említett függetlenségpárti uniós nagyhatalmak nyomásának hatására a szöveg említést sem tesz a nemzetközi bíróság véleményének korábbi elutasításáról, ellenben üdvözli, hogy az Európai Unió kész közvetíteni Szerbia és Koszovó között, a térség békéjét és fejlődését szolgálva

Értékelés

Szerbia az ENSZ BT 1244-es határozata alapján úgy gondolta Koszovó továbbra is a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia része. Belgrád az igaza teljes tudatában, magabiztosan adta be a függetlenség egyoldalú kikiáltását megkérdőjelező keresetét.

A Hágai Nemzetközi Bíróság döntése kellemetlen meglepetésként érte Szerbiát. Az Ítélet ugyan nem kötelező érvényű, azonban jelentősen korlátozta Szerbia mozgásterét és erősítette Koszovó pozícióját.

A világpolitika vezető hatalmai saját érdekeiknek megfelelően fogadták a döntést. Ennek megfelelően támogadták, elutasították, vagy várakozó álláspontra helyezkedtek. A döntéssel kapcsolatos nemzetközi jelzések azt mutatják, hogy az egyes országok ugyan saját érdekeik érvényesítése során egyedi esetekben használhatják a döntést igazuk bizonyítására, de egyik állam sem kész a döntés univerzális jellegének támogatására.

Precedens-ügy miatti hangsúlyt ki kell fejteni. Miért sikerült Koszovónak?

A FÜGGETLENSÉG KIKIÁLTÁSÁNAK REGIONÁLIS ÉS GLOBÁLIS KÖVETKEZMÉNYEI

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSZSZK) felbomlásával alakult utódállamok függetlenedési hullámának utolsó állomásaként Koszovó 2008. február 17-én egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét. Területi integritása megvédése érdekében Szerbia a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalását kérte Koszovó függetlensége kikiáltásának törvényességéről. A bíróság döntése értelmében a függetlenség deklarálása nem ellenkezik a nemzetközi joggal.¹⁹¹

Koszovó helyzete és függetlenné válása ugyanakkor nem illeszthető be organikusan Európa keleti blokkja szövetségi államainak, így a JSZSZK széthullásának sorába. A 2. világháborút követő béke egyik alappillére Európában a határok megváltoztathatatlanságának elve. A JSZSZK (Csehszlovákiához és a Szovjetunióhoz hasonlóan) szövetségi állam volt és alkotmányában szerepelt, hogy az egyes államoknak joguk van az elszakadáshoz. Ebből adódóan a tagállamok kiválását a szövetségi állam belső jogrendje is lehetővé tette, ezért az nem ellenkezett a nemzetközi joggal. Koszovó helyzete teljesen más volt. Bár Szerbia autonóm tartományaként 1974-től 1989-ig széleskörű önrendelkezéssel bírt, a jugoszláv vezetők pontosan azért nem emelték tagköztársasági rangra – annak ellenére, hogy területe és népessége miatt ez indokolt lett volna – mert tartottak az ott élő albánok függetlenségi törekvéseitől.

Koszovó függetlenségét a disszertáció lezárásáig¹⁹² összesen 109 ENSZ tagállam, köztük az Egyesült Államok, az Európai Unió legtöbb tagállama, valamint Szerbia kivételével Koszovó minden szomszédja elismerte. Szerbia mellett Oroszország és Kína, valamint az EU-tagországok közül Görögország, Ciprus, Románia, Spanyolország, Szlovákia, összesen 38 ország helyteleníti a függetlenség egyoldalú kikiáltását. Koszovó függetlenségének ellenzése mögött minden esetben az a félelem áll, hogy az adott állam területén élő egy vagy több etnikai csoport Koszovó „mintájára” sikeres függetlenségi mozgalmat indít és elszakad az országtól.

---

¹⁹¹ Forrás: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=4&code=kos&case=141&k=21>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

¹⁹² 2019. január 15.

A jelen fejezet és egyben az egész disszertáció célja, hogy megvizsgálja milyen úton jutott el Koszovó a függetlenséghez, valamint, hogy van-e arra lehetőség, hogy más országokban is hasonló eredményre vezessenek az esetlegesen meginduló függetlenségi mozgalmak.

A felek és a nemzetközi közösség álláspontja a függetlenség kikiáltásáról

Szerbia határozottan elutasítja Koszovó függetlenségét¹⁹³ és továbbra is saját tartományának tekinti a területet. A függetlenség kikiáltását követően Belgrád intézkedéseket fogantatosított annak érdekében, hogy kikényszerítse fennhatóságát Koszovó fölött. Ennek Keretében a szerb vezetés kezdeményezte, hogy az ENSZ közgyűlés kérje a Hágai Nemzetközi Bíróság tanácsadó véleményét, hogy Koszovó függetlenségének egyoldalú kinyilvánítása sérti-e a nemzetközi jogot¹⁹⁴.

Koszovói vélemények szerint az aktust megelőző Szerbiával folytatott kétoldalú tárgyalások (illetve azok kudarca) kellő alapot teremtettek arra, hogy Koszovó népe jogosan kiáltsa ki egyoldalúan függetlenségét.

A Szerbiát támogató országok közül Oroszország és Kína a régóta ápolt jó kétoldalú viszony leple alatt támogatja Belgrádot, de lényegesen nagyobb szerepet játszik a döntésben (csakúgy, mint az elismerést megtagadó EU-tagállamok esetében) az a tény, hogy saját területükön is vannak olyan etnikai kisebbségek, amelyek Koszovó helyzetét példának tekinthetik saját szeparatista törekvéseik támogatására.

Az Egyesült Államok, valamint az Európai Unió nagyhatalmak döntő többsége - így Németország, Franciaország és Nagy-Britannia - közvetlenül a függetlenség kimondását követően elismerte az új albán államot. A döntés háttérben feltehetően az ált, hogy ezen hatalmak álláspontja szerint Koszovó békés re-integrációja Szerbiába nem megvalósítható, ezért az egyetlen elfogadható megoldás a tartomány önállósodása, aminek célja a biztonság és a stabilitás erősítése a Nyugat-Balkánon és egész Európában.

---

¹⁹³ A Szerb Parlament határozata: Decision on the annulment of the illegitimate acts of the provisional institutions of self-government in Kosovo and Metohija on their declaration of unilateral independence (2008) <http://www.mfa.gov.rs/Facts/annulment.html>. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1..

¹⁹⁴ Az ENSZ közgyűlés Szerbia kezdeményezésére 2008 októberében fordult a Hágai Nemzetközi Bírósághoz a kérdésben.

A válságban közvetlenül nem érintett országok többsége nem tartja relevánsnak a kérdést és nem is foglal állást benne. Ez vonatkozik sok olyan Európán kívüli országra is, amelyek ugyan véleményt nyilvánítottak a kérdésben, de álláspontjuk kialakításában elsősorban egy vezető hatalom (pl. az Egyesült Államok pro, vagy Spanyolország contra) iránymutatását vették figyelembe.

A függetlenség esetleges következményei

Koszovó függetlenségének kinyilvánítása és a Hágai Nemzetközi Bíróság vonatkozó döntése élénk vitát generált arról, hogy az aktus precedensül szolgálhat-e más válságkörzetek, illetve etnikai kisebbségek számára és bátoríthat-e újabb szeparatista mozgalmakat vitatott területek függetlenségének kikiáltására.

A tartomány függetlenné válásának első hatásai és azok veszélyessége már jóval a függetlenség kikiáltását megelőzően megmutatkoztak Koszovó közvetlen környezetében. Miután a KFOR bevonulása miatt a környezet biztonságossá vált az albánok számára Koszovóban, vezetőik azonnal megkezdték az általuk korábban lefolytatott „felszabadító háború” exportját a szomszédos, albánok által lakott területekre. A módszer nem változott. Terrorista akciókkal arra kényszerítik a terület fölött fennhatóságot gyakorló államot, hogy biztonsági erőivel erélyesen – lehetőleg túlzott erővel – lépjen fel a támadások ellen és a kialakult humanitárius katasztrófa következtében a nemzetközi közösség beavatkozását lehet kérni, ami az adott állam szuverenitásának elvesztését okozza a kérdéses terület fölött.

Ennek jegyében 2000-ben harcok lángoltak fel a Koszovó keleti határán túl, Szerbiában elterülő Presevo-völgyben, amelyek 2001-ben áttérjedtek Macedónia nyugati területeire. A próbálkozás mindkét területen kudarcba fulladt. Szerbiában a honi biztonsági erők a KFOR támogatásával sikeresen kezelték a helyzetet, míg Macedóniában a helyi haderő és a belügyi csapatok erőfeszítéseit a NATO is közvetlenül támogatta a rend helyreállítása érdekében. 2002-re mindkét területen stabilizálódott a helyzet és az ott élő albán nemzeti kisebbség lassú integrációs folyamatba kezdett.

Koszovó tágabb környezetében az Európai Unióban, illetve annak tagországaiban eltérő annak megítélése, hogy szolgálhat-e precedensként a tartomány függetlenné válása. Gazdag és válságoktól terhes történelme következtében az Európai

Unió sok országában figyelhetők meg a nemzetiségi ellentét különböző fokozatai. Csak a legfontosabbakat említve Belgiumban a vallon-flamad ellentét, Cipruson és Görögországban a török-görög szembenállás, az Egyesült Királyságban az észak-ír probléma, Észtországbán az orosz népesség, Romániában és Szlovákiában a magyar kisebbség, Spanyolországban pedig a baszk kérdés. Ezen tagállamok kormányai eltérően ítélik meg a Koszovó függetlensége kapcsán felmerülő kockázatokat, amire abból lehet következtetni, hogyan viszonyulnak ahhoz.

Belgium, az Egyesül Királyság és Olaszország is elismerte Koszovó függetlenségét, ami feltehetőleg azt jelzi, hogy a fenti államok vezetői nem tartják reális fenyegetésnek a Koszovói példa elterjedését.

Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország, és Szlovákia nem ismerték el eddig Koszovó függetlenségét, mert attól tartanak, hogy az a területükön meglévő nemzetiségi alapú ellentétek elmérgesedéséhez vezethet, vagy a nemzeti kisebbségeik túlzott követeléseket támaszthatnak miatta.

A Koszovó függetlenségének kikiáltása óta eltelt idő azt mutatja, hogy ezek a félelmek megalapozatlanok. Egyetlen európai országban sem erősödtek meg a szeparatista mozgalmak, egy esetleges fegyveres szembenállásnak pedig még a lehetősége is elhanyagolható.

Még távolabb kitekintve a világ számos országában léteznek olyan etnikai kisebbségek, amelyek hosszabb-rövidebb ideje törekednek valamiféle függetlenség elérésére. A nagyhatalmak közül kiemelkedik a Koszovó függetlenségét ellenző Oroszország és Kína, illetve meg kell említeni a mintegy öt ország területén szétszórt kurd kisebbséget is. Tény azonban, hogy mindeddig egyetlen szakadár csoport sem tudott a koszovói példára hivatkozva sikereket elérni. Jó példa erre a kurdok helyzete, akik a második öbölháború során és azt követően igyekeztek kihasználni a zavaros helyzetet és megszerezni az Amerikai Egyesült Államok támogatását egy független Kurdisztán megalakításához. Ez azonban nem esett egybe az ország érdekeivel. Az Egyesült Államok a szövetségesei miatt, valamint a térség stabilitásának megőrzése érdekében határozottan elzárkózott a kurdok kérésének teljesítésétől, ami így nem lehetett sikeres.

Van azonban két kivétel, bár mindkettő különlegesnek számít egy fontos szempontból. Ugyan minden érintett fél tagadja egy esetleges összefüggés meglétét,

mégis erre utal, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltását követően mindössze fél éven belül gyors egymásutánban két szakadár terület is (Abházia és Dél-Oszétia) hasonló lépésre szánta el magát Grúziában. A két eset különlegessége abban rejlik, hogy mindkét terület kizárólag Oroszország hathatós támogatásával tehetta meg ezt a lépést és a támogatás ellenére függetlenségüket Oroszországon kívül csupán annak néhány szoros, de nem túl jelentős szövetségese ismerte el¹⁹⁵.

A közelmúltban, Ukrajnában zajló események sem állnak távol a kérdéstől. A Krím félsziget függetlenedése, illetve a kelet-ukrajnai, orosz nemzetiség által lakott területek helyzete is mutat hasonlóságot Koszovó függetlenedéséhez. Oroszország ugyan nem vont nyílt párhuzamot a Krím félsziget és Koszovó közé, a Moszkva által végrehajtott politikai folyamat azonban sok tekintetben emlékeztet a koszovói eseményekre.

A kérdésben határozott véleményt fogalmazott meg Richard Falk amerikai szakértő, aki nem lát szignifikáns hasonlóságot az ügyben Koszovó és Krím között¹⁹⁶. Koszovó bizonyos értelemben veszélyes precedens és a nemzetközi jog megsértése volt, de az emberi jogok és az állami szuverenitás súlyos megsértése közötti kapcsolat az egyik olyan terület, ahol a nemzetközi jog nem működik legjobban, mondja Richard Falk amerikai szakértő

Mindkét esetben fennáll, hogy az ország részének vágya legyen az önrendelkezésre való törekvés szétválasztására, de a tényállás ebben a két helyen egészen más. Mindkét eset eredeti és eltérő kontextusban jelenik meg. Nincs olyan általános szabály, amely meghatározza az egyes konkrét helyzetek kimenetelét.

A nemzetközi jog nem mindenütt működik egyöntetű hatékonysággal. A súlyos emberi jogi kérdések és az állami szuverenitás ilyen problémás terület, mert egyes helyzetek megítélése a nemzetközi közösség álláspontjától függ, ami maga is megosztott lehet az egyes országok érdekei miatt.

A kérdés az, hogy ez a precedens mennyire érintette mindezeket az eseteket, és ez részben pszichológiai, részben politikai kérdés. A Krímben történtek kritikussai a

---

¹⁹⁵ Abházia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu, Vanuatu és Venezuela, illetve Dél-Oszétia, Hegyi-Karabah és a Dnyeszter-menti Köztársaság, Dél Oszétia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu és Venezuela, illetve Abházia, a Dnyeszter-menti Köztársaság és Hegyi-Karabah ismerte el.

¹⁹⁶ <https://www.intermagazin.rs/americki-strucnjak-zasto-kosmet-i-krim-nisu-isto-srebrenica-povod-za-otimanje-kosmeta/> letöltés ideje: 2018.04.23.

koszovói precedensre mutatnak, azok, akik jóváhagyják, elkerülik azt. A precedens használata politikai befolyás kérdése.

Nem lehet arra számítani, hogy egy geopolitikai szereplő, például az Egyesült Államok konzisztens álláspontot képvisel különböző kérdésekben. A nemzetközi jog alapján az államok egyenlők, de a valóságban a geopolitikai helyzet, illetve az egyes államok eltérő hatalmi pozíciója miatt egyenlőtlenség áll fenn. Ebből adódóan elkerülhetetlen a kettős mérce alkalmazása.

Értékelés

Ebből a rövid és távolról sem teljes felsorolásból is látszik, hogy Európában és a világon nagy számban vannak olyan felszínen lévő, vagy rejtett etnikai konfliktusok, amelyekben az elszakadni vágyó csoportok precedensként hivatkozhatnak Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltására. Ennek a kérdés kapcsán azonban le kell szögezni, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság ítélete az ENSZ-t és annak tagállamait sem kötelezi semmilyen irányú cselekvésre. A döntés nem kötelező érvényű (non-binding) a jövőre vonatkozóan, ráadásul nem is azt mondja ki, hogy legális volt az elszakadás, hanem csupán azt, hogy annak deklarációja nem sértette a nemzetközi jogot. Így tehát nem szolgálhat igazi precedensként más kisebbségek számára. Philip J. Crowley, az Egyesült Államok akkori külügyi szóvivője nyíltan fogalmazott¹⁹⁷, amikor azt mondta, a döntés kifejezetten Koszovóra és helyzetére vonatkozott, nem alkalmazható egy az egyben a későbbiekben más szakadár törekvésekre.

Más érzékeny területek szeparatista vezetői vélhetőleg tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy bár saját helyzetük első ránézésre analógiát mutathat Koszovóéval, mégis jelentős különbségek tapasztalhatók, amelyek közül kiemelkedik a kérdéses területen meghatározó jelentőségű nagyhatalom támogatása. A függetlenség nemzetközi támogatottságának alapja általában politikai és nem jogi eredetű. Az egyes etnikai csoportok függetlenségi törekvéseinek megvalósítása nagyban függ a nemzetközi közösség álláspontjától, és kiemelten egy vagy több nagyhatalom támogatásától. Ennek hiánya jelentősen csökkenti a siker reményét és ezáltal a „Koszovó-precedens” veszélyességét. Összességében ki lehet jelenteni, hogy Koszovó

---

¹⁹⁷ Fears of global separatism after UN court rules Kosovo's independence declaration <http://www.foxnews.com/world/2010/07/23/fears-global-separatism-court-rules-kosovos-independence-declaration-legal/> 2010. július 23. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

függetlenségének kikiáltása nem változtatta meg alapvetően az államok keletkezésének folyamatát és a továbbiakban sem kell számítani más csoportok szakadár törekvéseinek Koszovó státusa miatti megerősödésére.

A nemzetközi közösség nem foglalt egységes állást a koszovói konfliktus, illetve az annak lezárását követő státusrendezés folyamatában. Az egyes államok saját kül- és belpolitikai érdekeiknek megfelelően kezelték a kérdést és foglaltak állást. Az egyes államok az elfoglalt álláspontjuk alapján három kategóriába sorolhatók.

A nemzetközi közösség beavatkozása a válság kialakulásának, illetve rendezésének folyamán egyaránt a stabilitás megteremtésére irányult. Egyes vezető hatalmak (az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) a tartomány függetlenségét támogatták, mert kisebb veszélyt láttak annak Szerbiától való elszakadásában, mint az ország területi integritásának fenntartásában, illetve a megoldást egyedi esetnek tekintették. Más hatalmak (Oroszország, Kína, India, Spanyolország), a saját országukban, illetve érdekszférájukban megjelenő káros precedenstől tartva ellenezték Koszovó önállósodását. A harmadik csoportba azok az országok tartoztak, amelyeknek nem fűződik semmilyen közvetlen érdekük a válság rendezése módjához, ezért nem foglaltak állást az ügyben, vagy álláspontjukat egy számukra fontos állam nyomásgyakorlásának hatására alakították ki.

A függetlenség kikiáltása óta eltelt időben nem közeledtek a szerbek és a koszovói albánok, valamint az őket támogató országok álláspontjai a kérdésben. Nem egyértelmű az sem, hogy Koszovó önállósodása teremtett-e olyan precedenst, ami károsan befolyásolná más válságkörzetek stabilitását. Érdekes módon a legjelentősebb hasonló esetek Oroszország részvételével történtek, amikor Moszkva elismerte a szakadár Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, illetve egy népszavazás következményeként elcsatolta a Krím-félszigetet Ukrajnától.

A státusrendezés folyamán minden fél hangsúlyozta, hogy az semmilyen formában nem tekinthető precedens értékűnek más válságok rendezése során. Ezt az álláspontot Oroszország akkor is fenntartotta, amikor a fenti nemzetközi jogi aktusok bekövetkeztek. Ezekből az eseményekből az a következtetés vonható le, hogy az egyes államok magatartását nem változtatta meg a Koszovói válság rendeződésének adott módja. Bár lehetséges, hogy a koszovói válságrendezés „ihletet” adhat számukra

a saját hatalmi szférájukban kialakult helyzetek kezelésére, de óvakodnak attól, hogy hivatkozási alapnak tekintsék a koszovói megoldást.

BEFEJEZÉS

Összefoglalás és következtetések

Koszovó területe Európa közepén a népek vándorútján helyezkedik el. Itt halad a Görögországból a kontinens belseje, illetve Ázsiából Európába vezető hadi és kereskedelmi útvonal, ami a történelem kezdete óta kiemelten jelentőssé tette a területet. Elsősorban ennek a következménye, hogy Európa korai benépesülésétől kezdve számos különböző etnikai csoport hódította meg a térséget hosszabb-rövidebb időre.

A legtöbb etnikai csoport bizonyos idő elteltével eltűnt a területről. Az újonnan érkezők kiszorították őket, esetleg beolvadtak egy másik népcsoportba. A területet először benépesítő illírek (az albánok korai elődei), és az időszámítás szerinti VI. században érkező szlávok jelentik a kivételt, akiknek sikerült tartósan megmaradni a térségben. E két népcsoport a mai napig vetélkedik a terület fölötti fennhatóság jogáért.

Ez a jog, a területtel együtt a történelem során több esetben cserélt gazdát. Az eseményben, a legtöbb esetben kiemelt szerepet játszott egy, a térség szempontjából meghatározó nagyhatalom. Ez a nagyhatalom játszhatott valamelyik fél számára közvetlen támogató szerepet, vagy a korábbi meghatározó támogatásának gyengülése okozhatott olyan hatalmi vákuumot, ami lehetővé tette a szlávok, vagy az albánok átmeneti térnyerését.

Ez a hosszú és konfliktusoktól terhes történelmi folyamat vezetett el az 1999-ben kiteljesedett koszovói válsághoz és a disszertáció tárgyául szolgáló esemény, Koszovó államisága létrejöttéhez.

A koszovói albánok önrendelkezésért folytatott erőfeszítései hosszan tartó folyamat és fejlődés során jutottak el a dolgozat tárgyát képező végkifejletig. A balkáni háborúktól tartó törekvéseket az aktuális világpolitikai helyzet jelentősen befolyásolta. A terület az idők folyamán többször cserélt gazdát, de az idő túlnyomó részét a középkori kötődésre való hivatkozással Koszovó Szerbiához való erőteljes kötődésben töltötte.

A Koszovó albánok önrendelkezésért folytatott küzdelme a történelem folyamán esetenként békés tiltakozás, esetleg obstrukció, míg máskor a szélsőséges erőszak formájában nyilvánult meg. Az 1990-es évek közepére egyre nagyobb teret

nyert az ellenállás erőszakos oldala, és fokozatosan átvette a kezdeményezést és a dominanciát az Ibrahim Rugova koszovói albán politikus vezetete békés és türelmet hirdető politikai irányzattól.

A koszovói albánok fegyveres ellenállása azonban önállóan soha nem lett volna képes sikereket elérni az emberi és anyagi erőforrások terén is jelentős fölényben lévő jugoszláv állam, illetve annak jól felkészült és felszerelt biztonsági erői ellenében. A mérleg nyelvét a nemzetközi közösség, különösen az Amerikai Egyesült Államok hatékony támogatása billentette a koszovói albánok számára kedvező oldalra. A NATO elsőpró katonai erejének beavatkozása pedig végleg eldöntötte a kérdést.

A KFOR bevonulása a tartományba intézményesítette a szerbek hatalomfosztását Koszovóban. Ezzel Jugoszlávia gyakorlatilag elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött és a tartomány megindult a teljes függetlenedés felé vezető úton.

Koszovóban a nemzetközi jelenlét ellenére, vagy talán ennek következtében a hatalom és a tulajdon újraelosztási folyamata indult meg, amelynek során egyesek a katonai befolyást politikaira és gazdaságira cserélték. Szinte törvényszerű folyamat volt, hogy a politikai és gazdasági tevékenységek ellenőrzése jutalomként, illetve a meg lévő katonai befolyásuk következtében a volt UCK-vezetők kezébe került. Azok kialakították régi-új struktúráikat, szabályrendszerüket, kapcsolataikat, amelyek szintén a családi és kláni kötelékeken alapulnak, és alig hasonlítanak a demokratikus rendre és értékekre. Az anarchikus állapotok fenntartása sokaknak még ma is érdeke, a nemzetközi közösség segítségére pedig csak a szerbektől való megszabadulás céljából volt szükségük.

A milosevicsi jugoszláv vezetés a nacionalizmus jegyében az albán önrendelkezés korlátozása, a koszovói albán lakosság ellehetetlenítése, majd végül a koszovói albánság elüldözése, illetve megsemmisítése útján kívánta rendezni az etnikai konfliktust.

A jugoszláv vezetés tévesen úgy értékelte, hogy a belügyek fölötti szabad rendelkezés jegyében semmi nem korlátozza a válsághelyzet kezelésére tett belső erőfeszítéseit. A szerb vezetés abban is tévedett, hogy a hagyományosan jó orosz-

szerb viszony elegendő védelmet nyújt Szerbia számára egy nemzetközi beavatkozás ellen.

A jugoszláv vezetés által elkövetett hibák oda vezettek, hogy a JSZK fegyveres konfliktusba keveredett a NATO-val, amit aktív szerepet játszani nem hajlandó szövetségesek híján elvesztett. A konfliktus következtében a JSZK, illetve annak utódállama, a Szerb Köztársaság először csupán gyakorlatilag, majd nemzetközi jogilag is elveszítette fennhatóságát Koszovó fölött. A konfliktus további következményei a regnáló jugoszláv és szerb vezetés bukása, az úgynevezett demokratikus hatalomátvétel és a korábbi vezetők ellen az ICTY-on lefolytatott büntető eljárások lettek.

Ezen folyamatok ugyan kedvezően hatottak a térség biztonsági helyzetére és lehetőséget teremtettek arra, hogy Szerbia rendezze kapcsolatait a Nyugattal, de a kiterjedt fegyveres konfliktus súlyos anyagi és emberi áldozatokat követelt az országtól és Koszovó elvesztése még sokáig feldolgozatlan nyitott kérdés marad Szerbia számára.

A jugoszláv vezetés azzal követte el a legnagyobb hibát, hogy az ország belügyének tekintette a koszovói albánok függetlenségi törekvéseit és arra számított, hogy a nemzetközi közösség az önrendelkezési jog tiszteletben tartása helyett a nemzeti szuverenitás nemzetközileg széles körben elfogadott elvét alkalmazza, és nem avatkozik be.

Miután a koszovói albánok erőszakos függetlenségi törekvéseit az állami egység elleni bűncselekménynek minősítette, a jugoszláv vezetés úgy értékelte, hogy a nemzetközi jognak megfelelően alkalmazhat erőszakot területének és szuverenitásának védelme érdekében.

Az állami erőszak alkalmazása során a jugoszláv politikai vezetés igyekezett megtartani a törvényesség látszatát. A valóságban azonban a beavatkozás Szlobodan Milosevics szerb elnök informális hatalmának igénybevételével, sok esetben szervezett bűnözői csoportok felhasználásával és maffiamódszerek alkalmazásával történt.

A katonai művelet célja morálisan szintén erőteljesen megkérdőjelezhető. A politikai vezetés elsődleges célja a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek letörése és a tartomány fölötti fennhatóság megtartása volt. A biztonsági erők

alkalmazásának célja a válság kezdeti szakaszában a koszovói albánok függetlenségi törekvéseinek elfojtása volt. A válság eszkalálódásával a katonai cél megváltozott az már albánság elűzése a tartományból és egy etnikailag tiszta szerb többségű Koszovó létrehozása volt. A jugoszláv vezetés ezzel kész helyzet elé akarta állítani a nemzetközi közösséget azt gondolván, hogy ha nincsenek albánok Koszovóban, akkor függetlenségi kérdés sincs.

A műveletben részt vevő rendkívül eltérő háttérű, szervezeti kultúrájú kiképzettségű és felszereltségű erők a nehézségek ellenére sikeresen oldották meg az eléjük kitűzött katonai feladatot. (Ez a kijelentés kifejezetten a művelet végrehajtásának eredményére vonatkozik, és nem minősíti annak humanitárius vonatkozásait.) Az eltérő csapatok képesek voltak a megfelelő szintű együttműködésre a közös célmegvalósítása érdekében. A művelet sikerét nemcsak az mutatja, hogy annak befejezésére megszűnt az albán ellenállás a tartományban, hanem az is, hogy a NATO légitámadásai ellenére a jugoszláv katonai és a szerb rendőri erők személyi állománya és mozgatható eszközparkja csekély veszteségeket szenvedett.

Ugyan a közvetlen katonai célt a biztonsági erők elérték és csaknem teljesen sikerült megtisztítaniuk Koszovót az albánoktól, a politikai cél megvalósulása mégis elmaradt. A számítás nem jött be, mert a KFOR bevonulását követően szinte azonnal megkezdődött a menekültek visszatérése, emellett Szerbia elveszítette fennhatóságát a tartomány fölött. Nem mellesleg az eseményekhez kapcsolható Szlobodan Milošević szerb elnök bukása is.

A történetek jól mutatják annak szükségességét, hogy egy művelet katonai és politikai céljainak megvalósíthatósága összhangban legyen. A biztonsági erők műveletei nem öncélúak, hanem mindig valamilyen politikai cél elérése érdekében kell, hogy történjenek. A koszovói válság esetében hiába hajtottak végre Szerbia szempontjából sikeres műveletet a jugoszlávbiztonsági erők a tartományban, mert a politikai vezetés nem volt képes a katonai sikereket a politikai céljainak megvalósítására felhasználni. Ezen a területen az okozta a problémát a jugoszláv vezetés számára, hogy rosszul mérte fel a nemzetközi közösség egyes tagjainak álláspontját és azok súlyát.

A nemzetközi közösség számára Koszovó kérdése a térség stabilitása, valamint az egyes államok belpolitikai helyzetére gyakorolt esetleges hatásai szempontjából

bírt kiemelt jelentőséggel. A nemzetközi közösség tagjai annak figyelembevételével foglaltak állást a kérdésben, hogy hogyan értékelték a fenti tényezőket a saját helyzetük tekintetében.

A nemzetközi közösség vezető hatalmai egyetértettek abban, hogy a konfliktus megoldásának elsődleges kerete az ENSZ, azon belül is a Biztonsági Tanács kell, hogy legyen. A koszovói válság esetében ez a BT által elfogadott 1244. számú határozatban fogalmazódott meg.

Lényeges különbség a Jugoszlávia által a háború előtt elutasított Rambouillet-i megállapodás, illetve az ENSZ BT háború utáni 1244. számú határozata között, hogy az előbbi Koszovó politikai jövőjének rendezésére három éven belül népszavazást helyezett kilátásba, ami a demográfiai viszonyok miatt egyértelműen a tartomány elvesztését jelentette volna Jugoszlávia számára, az utóbbi viszont nemzetközi jogi értelemben meghagyta Jugoszlávia, illetve Szerbia szuverenitását Koszovó felett. Az is lényeges momentum, hogy a koszovói rendezést az ENSZ BT szintjére vitték, ahol Oroszországnak és Kínának vétőjoga van. A határozatban lefektetett elvek közül az önkormányzatiság, illetve Szerbia szuverenitása és területi integritása egymást kizáró tényezők, mivel a Koszovó lakosságának túlnyomó többségét alkotó albánok hallani sem akartak szerb fennhatóságáról, Szerbia viszont nem volt hajlandó lemondani a tartományról. Ezek a tényezők lehetetlenné tették a tartomány végső státuszának az érintettek számára elfogadható, nemzetközi jogérvénnyel bíró rendezését.

A politikai megoldások kifutásával a nemzetközi közösség az Amerikai Egyesült Államok vezetésével a válság katonai rendezésébe fogott. A koszovói beavatkozással a nemzetközi közösség négy éven belül másodszor alkalmazott katonai eszközöket Európa biztonsága érdekében a balkánon kialakult erőszakos konfliktus kezelésére.

A 78 napos légi háború ugyan lényeges tovább tartott a tervezettnél, de végül sikerült elérnie a kitűzött politikai célt és megszűntek az erőszakos cselekmények Koszovóban. Katonai szempontból fontos tanulság, hogy a műveletek súlyos károkat okoztak a jugoszláv gazdasági és közlekedési, sőt katonai infrastruktúrában is, a haderő mobil egységeit azonban a NATO várakozásainál jóval kisebb mértékben gyengítették meg.

Bár a nem szerepelt az előzetesen deklarált célok között – sőt az éppen ellentétes megállapításokat fogalmazott meg –, a művelet egyenes következménye lett, hogy Jugoszlávia elveszítette szuverenitását Koszovó fölött.

A jugoszláv szuverenitás és fennhatóság elvesztésével a nemzetközi közösség feladata lett a központi feladatok ellátásának megszervezése és végrehajtása, amit az UNMIK-on keresztül valósított meg. Mivel a felállítását követően az UNMIK töltötte be az állam szerepét Koszovóban és a jugoszláv közigazgatás teljes mértékig visszavonult a tartományból, az UNMIK-nak a feladat ellátását az alapvető intézmények és adminisztrációs háttér kiépítésével kellett kezdenie.

A kettős helyzet a kezdettől fogva ellentmondást okozott az UNMIK tevékenységében. Az UNMIK rendeltetése nem az önálló Koszovó megteremtése volt, hanem a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli széleskörű autonómia demokratikus biztosítása. A koszovói albánok a függetlenség iránti eltökéltsége, illetve az intézményeknek a jugoszláv államtól független kiépítése azonban a függetlenség előkészítéseként hatott.

Az UNMIK tevékenysége megteremtette a demokratikus állam kialakításának feltételeit és sikeresen kiépítette az annak működtetéséhez szükséges intézményeket, illetve megteremtette az államigazgatás és az önkormányzat személyi feltételeit. Ezen túlmenően azonban a teljesen önálló funkcionalitás kiépítésével, az ENSZ BT 1244-es határozatával ellentétesen egyre távolabb juttatta Koszovót a Jugoszláv Szövetségi Köztársaságon belüli státusától.

Az UNMIK tevékenységének végrehajtását a biztonsági helyzet garantálása útján a KFOR feladata volt támogatni. A KFOR, fennállása óta sikerrel teljesítette az ehhez kapcsolódó feladatokat. Megszűnt a katonai erőszak a koszovói albánok és a szerbek között, létrejött a biztonságos környezet és a közrend, az UCK-t leszerelték, a nemzetközi humanitárius tevékenység és a nemzetközi polgári jelenlét tevékenysége zavartalan. A KFOR sikeresen teljesítette a TMK leépítésével és a FSK kialakításával kapcsolatos feladatait is, valamint jelenleg is aktívan részt vesz a FSK felkészítésében az önálló haderőre háruló feladatok ellátására.

A KFOR jelenlétének azonban olyan következménye is volt, ami nem szerepelt az eredetileg deklarált célkitűzésekben, valójában pontosan ellentétes volt

azzal. A KFOR működésének egyik alapja az ENSZ BT 1244-es¹⁹⁸ határozata, ami elismeri az akkori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) területi integritását és széles körű autonómiát vizionál Koszovó számára.

A valóságban a nemzetközi közösség átvette a katonai és politikai ellenőrzést Koszovóban, ami megszüntette a JSZK fennhatóságát a tartomány fölött. A KFOR, a vonatkozó egyezményeknek megfelelően katonai erővel segített ezen állapot fenntartásában, ami a Szerbiától független koszovói intézményrendszer kiépítésével végül elvezetett Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltásához.

A nemzetközi közösség a KFOR és az UNMIK tevékenysége ellenére azonban nem foglalt egységes állást a koszovói konfliktus, illetve az annak lezárását követő státuszrendezés folyamatában. Az egyes államok saját kül- és belpolitikai érdekeiknek megfelelően kezelték a kérdést és foglaltak állást. Az egyes államok az elfoglalt álláspontjuk alapján három kategóriába sorolhatók.

A nemzetközi közösség beavatkozása a válság kialakulásának, illetve rendezésének folyamán egyaránt a stabilitás megteremtésére irányult. Egyes vezető hatalmak (az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Németország és Franciaország) a tartomány függetlenségét támogatták, mert kisebb veszélyt láttak annak Szerbiától való elszakadásában, mint az ország területi integritásának fenntartásában, illetve a megoldást egyedi esetnek tekintették. Más hatalmak (Oroszország, Kína, India, Spanyolország), a saját országukban, illetve érdekszférájukban megjelenő káros precedenstől tartva elleneztek Koszovó teljes önállósodását. A harmadik csoportba azok az országok tartoztak, amelyeknek nem fűződik semmilyen közvetlen érdekük a válság rendezésének módjához, ezért nem foglaltak állást az ügyben, vagy álláspontjukat egy számukra fontos állam nyomásgyakorlásának hatására alakították ki.

A függetlenség kikiáltása óta eltelt időben nem közeledtek jelentősen a szerbek és a koszovói albánok, valamint az őket támogató országok álláspontjai a kérdésben. Nem egyértelmű az sem, hogy Koszovó önállósodása teremtett-e olyan precedenst, ami károsan befolyásolná más válságkörzetek stabilitását. Érdekes módon a legjelentősebb hasonló esetek Oroszország részvételével történtek, amikor Moszkva

---

¹⁹⁸ Az ENSZ BT 1244. sz. határozata <http://unscr.com/en/resolutions/1244> Letöltés ideje 2016. novemberr 17.

elismerte a szakadár Dél-Oszétia és Abházia függetlenségét, illetve egy népszavazás következményeként elcsatolta a Krím-félszigetet Ukrajnától.

A státusrendezés folyamán minden fél hangsúlyozta, hogy az semmilyen formában nem tekinthető precedens értékűnek más válságok rendezése során. Ezt az álláspontot Oroszország akkor is fenntartotta, amikor a fenti nemzetközi jogi aktusok bekövetkeztek. Ezekből az eseményekből az a következtetés vonható le, hogy az egyes államok magatartását nem változtatta meg a Koszovói válság rendeződésének adott módja. Bár lehetséges, hogy a koszovói válságrendezés „ihletet” adhat számukra a saját hatalmi szférájukban kialakult helyzetek kezelésére, de óvakodnak attól, hogy hivatkozási alapanak tekintsék a koszovói megoldást.

A koszovói albán vezetés arra építette a függetlenség egyoldalú kikiáltását, hogy az UNMIK és a KFOR jelenléte megszüntette Szerbia fennhatóságát Koszovó fölött. Az, hogy a szerb hatóságok, a Koszovóból való kivonuláskor magukkal vittek, vagy megsemmisítettek minden olyan dokumentumot, ami az adminisztráció működtetéséhez kellett szintén azt segítette elő, hogy Koszovóban teljesen új, Szerbiától független közigazgatás épüljön ki.

A nemzetközi közösség támogatása mellett Szerbiával folytatott státustárgyalások folyamán a koszovói vezetés, szintén a nemzetközi közösség támogatása mellett folyamatosan dolgozott a nyugati demokratikus értékrendszernek megfelelő jogalkotás és intézményrendszer kiépítésén. Ennek során az UNMIK folyamatosan adta át a különböző államigazgatási jogköröket a koszovói hatóságoknak, amelynek során a nemzetközi szervezet jogköre végrehajtóról felügyeletire, majd tanácsadóra változott.

A koszovói albán vezetés arra számított, hogy az ilyen módon kiépített *de facto* függetlenséget képes lesz majd *de jure* állapotá alakítani. A koszovói átmeneti kormány lépéseit folyamatosan egyeztetette a nemzetközi közösség számára jóindulatú részével, különösen az Amerikai Egyesült Államokkal.

A függetlenség egyoldalú kikiáltására akkor került sor, amikor a belső intézményrendszer állapota a nyugati mércével minimálisan alkalmassá vált az önálló kormányzás megkezdésére.

Szerbia az ENSZ BT 1244. számú határozata alapján úgy gondolta Koszovó továbbra is a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, illetve annak jogutódja, Szerbia

része. Belgrád az igaza teljes tudatában, magabiztosan adta be a függetlenség egyoldalú kikiáltását megkérdőjelező keresetét.

A Hágai Nemzetközi Bíróság döntése kellemetlen meglepetésként érte Szerbiát. Az Ítélet ugyan nem kötelező érvényű, azonban jelentősen korlátozta Szerbia mozgásterét és erősítette Koszovó pozícióját.

A világpolitika vezető hatalmai saját érdekeiknek megfelelően fogadták a döntést. Ennek megfelelően támogadták, elutasították, vagy várakozó álláspontra helyezkedtek. A döntéssel kapcsolatos nemzetközi jelzések azt mutatják, hogy az egyes országok ugyan saját érdekeik érvényesítése során egyedi esetekben használhatják a döntést igazuk bizonyítására, de egyik állam sem kész a döntés univerzális jellegének támogatására.

Koszovó függetlenségének kinyilvánítása és a Hágai Nemzetközi Bíróság vonatkozó döntése élénk vitát generált arról, hogy az aktus precedensül szolgálhat-e más válságkörzetek, illetve etnikai kisebbségek számára és bátoríthat-e újabb szeparatista mozgalmakat vitatott területek függetlenségének kikiáltására.

A tartomány függetlenné válásának első hatásai és azok veszélyessége már jóval a függetlenség kikiáltását megelőzően megmutatkoztak Koszovó közvetlen környezetében. Miután a KFOR bevonulása miatt a környezet biztonságossá vált az albánok számára Koszovóban, vezetőik azonnal megkezdték az általuk korábban lefolytatott „felszabadító háború” exportját a szomszédos, albánok által lakott területekre. A módszer nem változott. Terrorista akciókkal arra kényszerítik a terület fölött fennhatóságot gyakorló államot, hogy biztonsági erőivel erélyesen – lehetőleg túlzott erővel – lépjen fel a támadások ellen és a kialakult humanitárius katasztrófa következtében a nemzetközi közösség beavatkozását lehet kérni, ami az adott állam szuverenitásának elvesztését okozza a kérdéses terület fölött.

Ennek jegyében 2000-ben harcok lángoltak fel a Koszovó keleti határán túl, Szerbiában elterülő Presevo-völgyben, amelyek 2001-ben áttértek Macedónia nyugati területeire. A próbálkozás mindkét területen kudarcba fulladt. Szerbiában a honi biztonsági erők a KFOR támogatásával sikeresen kezelték a helyzetet, míg Macedóniában a helyi haderő és a belügyi csapatok erőfeszítéseit a NATO is közvetlenül támogatta a rend helyreállítása érdekében. 2002-re mindkét területen

stabilizálódott a helyzet és az ott élő albán nemzeti kisebbség lassú integrációs folyamatba kezdett.

Koszovó tágabb környezetében az Európai Unióban, illetve annak tagországokban eltérő annak megítélése, hogy szolgálhat-e precedensként a tartomány függetlenné válása. Gazdag és válságoktól terhes történelme következtében az Európai Unió sok országában figyelhetők meg a nemzetiségi ellentét különböző fokozatai. Csak a legfontosabbakat említve Belgiumban a vallon-flamand ellentét, Cipruson és Görögországban a török-görög szembenállás, az Egyesült Királyságban az észak-ír probléma, Észtországban az orosz népesség, Romániában és Szlovákiában a magyar kisebbség, Spanyolországban pedig a baszk kérdés. Ezen tagállamok kormányai eltérően ítélik meg a Koszovó függetlensége kapcsán felmerülő kockázatokat, amire abból lehet következtetni, hogyan viszonyulnak ahhoz.

Belgium, az Egyesült Királyság és Olaszország is elismerte Koszovó függetlenségét, ami feltehetőleg azt jelzi, hogy a fenti államok vezetői nem tartják reális fenyegetésnek a Koszovói példa elterjedését.

Ciprus, Görögország, Románia, Spanyolország, és Szlovákia nem ismerték el eddig Koszovó függetlenségét, mert attól tartanak, hogy az a területükön meglévő nemzetiségi alapú ellentétek elmérgesedéséhez vezethet, vagy a nemzeti kisebbségeik túlzott követeléseket támaszthatnak miatta.

A Koszovó függetlenségének kikiáltása óta eltelt idő azt mutatja, hogy ezek a félelmek megalapozatlanok. Egyetlen európai országban sem erősödtek meg a szeparatista mozgalmak, egy esetleges fegyveres szembenállásnak pedig még a lehetősége is elhanyagolható.

Még távolabb kitekintve a világ számos országában léteznek olyan etnikai kisebbségek, amelyek hosszabb-rövidebb ideje törekednek valamiféle függetlenség elérésére. A nagyhatalmak közül kiemelkedik a Koszovó függetlenségét ellenző Oroszország és Kína, illetve meg kell említeni a mintegy öt ország területén szétszórt kurd kisebbséget is. Tény azonban, hogy mindeddig egyetlen szakadár csoport sem tudott a koszovói példára hivatkozva sikereket elérni. Jó példa erre a kurdok helyzete, akik a második öbölháború során és azt követően igyekeztek kihasználni a zavaros helyzetet és megszerezni az Amerikai Egyesült Államok támogatását egy független Kurdisztán megalakításához. Ez azonban nem esett egybe az ország érdekeivel. Az

Egyesült Államok a szövetségesei miatt, valamint a térség stabilitásának megőrzése érdekében határozottan elzárkózott a kurdok kérésének teljesítésétől, ami így nem lehetett sikeres.

Van azonban két kivétel, bár mindkettő különlegesnek számít egy fontos szempontból. Ugyan minden érintett fél tagadja egy esetleges összefüggés meglétét, mégis erre utal, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltását követően mindössze fél éven belül gyors egymásutánban két szakadár terület is (Abházia és Dél-Oszétia) hasonló lépésre szánta el magát Grúziában. A két eset különlegessége abban rejlik, hogy mindkét terület kizárólag Oroszország hathatós támogatásával tehetta meg ezt a lépést és a támogatás ellenére függetlenségüket Oroszországon kívül csupán annak néhány szoros, de nem túl jelentős szövetségese ismerte el¹⁹⁹.

A közelmúltban, Ukrajnában zajló események sem állnak távol a kérdéstől. A Krím félsziget függetlenedése, illetve a kelet-ukrajnai, orosz nemzetiség által lakott területek helyzete is mutat hasonlóságot Koszovó függetlenedéséhez. Oroszország ugyan nem vont nyílt párhuzamot a Krím félsziget és Koszovó közé, a Moszkva által végrehajtott politikai folyamat azonban sok tekintetben emlékeztet a koszovói eseményekre.

A kérdésben határozott véleményt fogalmazott meg Richard Falk amerikai szakértő, aki nem lát szignifikáns hasonlóságot az ügyben Koszovó és Krím között²⁰⁰. Koszovó bizonyos értelemben veszélyes precedens és a nemzetközi jog megsértése volt, de az emberi jogok és az állami szuverenitás súlyos megsértése közötti kapcsolat az egyik olyan terület, ahol a nemzetközi jog nem működik legjobban, mondja Richard Falk amerikai szakértő

Mindkét esetben fennáll, hogy az ország részének vágya legyen az önrendelkezésre való törekvés szétválasztására, de a tényállás ebben a két helyen egészen más. Mindkét eset eredeti és eltérő kontextusban jelenik meg. Nincs olyan általános szabály, amely meghatározza az egyes konkrét helyzetek kimenetelét.

A nemzetközi jog nem mindenütt működik egyöntetű hatékonysággal. A súlyos emberi jogi kérdések és az állami szuverenitás ilyen problémás terület, mert

---

¹⁹⁹ Abházia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu, Vanuatu és Venezuela, illetve Dél-Oszétia, Hegyi-Karabah és a Dnyeszter-menti Köztársaság, Dél Oszétia esetében Nauru, Nicaragua, Tuvalu és Venezuela, illetve Abházia, a Dnyeszter-menti Köztársaság és Hegyi-Karabah ismerte el.

²⁰⁰ <https://www.intermagazin.rs/americki-strucnjak-zasto-kosmet-i-krim-nisu-isto-srebrenica-povod-za-otimanje-kosmeta/> letöltés ideje: 2018.04.23.

egyes helyzetek megítélése a nemzetközi közösség álláspontjától függ, ami maga is megosztott lehet az egyes országok érdekei miatt.

A kérdés az, hogy ez a precedens mennyire érintette mindezeket az eseteket, és ez részben pszichológiai, részben politikai kérdés. A Krímben történtek kritikussai a koszovói precedensre mutatnak, azok, akik jóváhagyják, elkerülik azt. A precedens használata politikai befolyás kérdése.

Nem lehet arra számítani, hogy egy geopolitikai szereplő, például az Egyesült Államok konzisztens álláspontot képvisel különböző kérdésekben. A nemzetközi jog alapján az államok egyenlők, de a valóságban a geopolitikai helyzet, illetve az egyes államok eltérő hatalmi pozíciója miatt egyenlőtlenség áll fenn. Ebből adódóan elkerülhetetlen a kettős mérce alkalmazása.

Ebből a rövid és távolról sem teljes felsorolásból is látszik, hogy Európában és a világon nagy számban vannak olyan felszínen lévő, vagy rejtett etnikai konfliktusok, amelyekben az elszakadni vágyó csoportok precedensként hivatkozhatnak Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltására. Ennek a kérdés kapcsán azonban le kell szögezni, hogy a Hágai Nemzetközi Bíróság ítélete az ENSZ-t és annak tagállamait sem kötelezi semmilyen irányú cselekvésre. A döntés nem kötelező érvényű (non-binding) a jövőre vonatkozóan, ráadásul nem is azt mondja ki, hogy legális volt az elszakadás, hanem csupán azt, hogy annak deklarációja nem sértette a nemzetközi jogot. Így tehát nem szolgálhat igazi precedensként más kisebbségek számára. Philip J. Crowley, az Egyesült Államok akkori külügyi szóvivője nyíltan fogalmazott²⁰¹, amikor azt mondta, a döntés kifejezetten Koszovóra és helyzetére vonatkozott, nem alkalmazható egy az egyben a későbbiekben más szakadár törekvésekre.

Más érzékeny területek szeparatista vezetői vélhetőleg tisztában vannak azzal a ténnyel, hogy bár saját helyzetük első ránézésre analógiát mutathat Koszovóéval, mégis jelentős különbségek tapasztalhatók, amelyek közül kiemelkedik a kérdéses területen meghatározó jelentőségű nagyhatalom támogatása. A függetlenség nemzetközi támogatottságának alapja általában politikai és nem jogi eredetű. Az egyes etnikai csoportok függetlenségi törekvéseinek megvalósítása nagyban függ a nemzetközi közösség álláspontjától, és kiemelten egy vagy több nagyhatalom

---

²⁰¹ Fears of global separatism after UN court rules Kosovo's independence declaration
<http://www.foxnews.com/world/2010/07/23/fears-global-separatism-court-rules-kosovos-independence-declaration-legal/> 2010. július 23. A letöltés időpontja: 2014. augusztus 1.

támogatásától. Ennek hiánya jelentősen csökkenti a siker reményét és ezáltal a „Koszovó-precedens” veszélyességét. Összességében ki lehet jelenteni, hogy Koszovó függetlenségének kikiáltása nem változtatta meg alapvetően az államok keletkezésének folyamatát és a továbbiakban sem kell számítani más csoportok szakadár törekvéseinek Koszovó státusa miatti megerősödésére.

Új tudományos eredmények

A volt Jugoszlávia különböző tagállamaiban élő albánok ugyanahhoz a kultúrkörhöz tartoznak, hasonló értékek mentén politizálnak és hasonlóan viszonyulnak az érdekérvényesítéshez. A kutatásaim során bebizonyosodott, hogy a három volt jugoszláv tagköztársaságban (Macedóniában, Montenegróban és Szerbiában) lezajlott folyamatok különbözősége a többségi nemzeti vezetés eltérő reakcióinak, valamint a nemzetközi közösség eltérő támogatásának, illetve útmutatásának volt a következménye.

A NATO szerbiai beavatkozását követően a konfliktus ugyan korlátozott mértékben áttért Macedóniára. A macedón válság viszonylag gyors lezárásában nagy szerepet játszott az a tényező, hogy a szláv macedónok hozzáállása volt a kérdéshez. Talán a szerbiai példán okulva a szláv macedón politikai vezetés jobban hajlamos volt a politikai megegyezés elősegítésére. A három volt jugoszláv tagállam közül egyértelműen Montenegró kezelte legjobban az albán kérdést. A montenegrói politikai vezetés viszonylag hamar potenciális majd valós szövetségesként kezelte a helyi albán kisebbséget. Igaz ugyan, hogy ebben nagy szerepet játszott a szükség, hogy a köztársaságban erőteljesen jelen lévő szerb pártokat ellensúlyozni tudják. Ez azonban nem változtat az albánok irányában elfogadó montenegrói politika eredményességén.

A kutatás során egyértelműen bebizonyosodott, hogy a válságok fejlődésében jelentős szerepet játszik az adott térségben meghatározó hatalom agresszív, illetve mérsékelt fellépése, valamint a nagyhatalmak támogatása.

Koszovóban az Amerikai Egyesült Államok határozottan támogatta a helyi albán kisebbséget politikai és katonai téren egyaránt. Az USA a koszovói albánoknál jóval kisebb mértékben támogatta és bátorította a macedóniai albánokat, így az ő függetlenségi törekvéseik nem tudtak kibontakozni. Oroszország támogatása ezzel

szemben legalább helyi szinten elegendőnek bizonyult Dél-Oszétia és Abházia függetlenségének kinyilvánítása esetén.

A feldolgozó munka eredményeként kiderült, hogy Koszovó önállósodása ugyan tekinthető precedensnek, de a függetlenségre vágyó etnikai csoportok csak akkor használhatják fel a koszovói eseményeket céljaik elérése érdekében, ha egy vagy több nagyhatalmat sikerül megnyerni ügyük támogatására.

Jó példa erre a 2017-ben lezajlott katalán függetlenedési kísérlet, ami egyik európai, vagy világhatalom támogatását sem élvezte, ezért a spanyol kormány belügyként kezelve a kérdést rövid úton elfojtotta a kezdeményezést.

A feltárt kutatási eredmények következtében kijelenthető, hogy az etnikai alapú válságok megelőzése érdekében nagy hangsúlyt kell fektetni annak megértetésére, hogy a többségnek kifizetődőbb engedményeket tenni a kisebbség felé, mint egy esetleges területvesztéssel járó fegyveres konfliktusba sodródni.

A Szerbia és Montenegró által leírt gyökeresen eltérő fejlődési ív kellően demonstrálja, hogy a megegyezés politikája adott körülmények között mennyivel hatékonyabb eszköz volt a kényes etnikai helyzet kezelésében az elsőprő erő alkalmazásánál.

Ajánlások az értekezés felhasználására és további kutatásra

Álláspontom szerint az általam végzett munka jól rávilágít a Földön nagy számban jelen lévő etnikai alapú politikai és fegyveres konfliktusok kezelésének esetleges hatékony lehetőségeire. A többségi nemzetek vezetőinek javasolt fontolóra venni a vitás kérdések tárgyalásos megoldását, hiszen ez sok esetben jelentheti egy hosszú és kétséges kimenetelű erőszakos konfliktus elkerülését. Másik oldalról tekintve, viszont a dolgozatban erőteljes figyelmeztetés fogalmazódik meg a függetlenségre vágyó csoportok felé, hogy ambíciósintjüket a globális és regionális politikai környezet diktálta realitásokhoz és nem a vágyaikhoz kell igazítani.

Ezen túlmenően remélem, hogy munkám inspirálóan hat kutatótársaimra és eredményeimre támaszkodva további munkát fektetnek az etnikai alapú konfliktusok hátterének, kialakulásának, kibontakozásának és megoldásának kutatásába.

Véleményem szerint további kutatást érdemel, hogy a koszovói válság alakulásában mennyire volt jelentős a térség történelmi, társadalmi, kulturális és vallási háttere, illetve a válság során kiemelkedő szerepet játszó vezetők személyisége. Az ebből adódó kutatási eredmények felhasználhatók lehetnek arra, hogy meghatározzák, hogy eltérő környezetben és más vezetők részvételével milyen különbségek várhatók egy esetleges válság lefolyásában.

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra Koszovó és közvetlen környezete	7
2. ábra A balkáni térség benépesülése	19
3. ábra A Balkán félsziget a Római Birodalom idején.....	20
4. ábra A Római Birodalom kettészakadása	21
5. ábra A népvándorlás kora	22
6. ábra A szlávok betelepülése.....	23
7. ábra A frank és bolgár hódítás, a magyarok megjelenése.....	24
8. ábra A Szerb Királyság kialakulása és megerősödése	25
9. ábra Az albán állam megjelenése.....	26
10. ábra A Szerb Birodalom legnagyobb kiterjedése.....	27
11. ábra Az ottománok megjelenése a Balkánon	28
12. ábra Szerbia ottomán meghódítása	29
13. ábra A szerbek elvándorlása	30
14. ábra A szerb függetlenség visszaszerzése.....	31
15. ábra A balkáni háborúk következményei.....	32
16. ábra A délszláv állam megalakulása	33
17. ábra A II. Világháború	34
18. ábra A Tito-korszak kezdete	35
19. ábra A titói konszolidáció	36
20. ábra A legszélesebb autonómia korszaka.....	37
21. ábra A milosevicsi visszarendeződés.....	38
22. ábra A KFOR bevonulása Koszovóba	39
23. ábra Ibrahim Rugova.....	43
24 Hashim Thaci	44
25 Ramush Haradinaj.....	45
26 Agim Ceku	46
27 Szlobodan Milosevics	47
28 Dragoljub Ojdanics vezérezredes.....	48
29 Vlasztimir Djordzsevics	49
30 Bill Clinton.....	50
31 Javier Solana	51
32 Richard Holbrooke	52
33 Kai Eide	53
34 Marti Ahtisaari	54
35 Viktor Csernomirgyin	55
36 Wesley Clark vezérezredes	56
37 Sir Michael Jackson vezérezredes.....	58
38 A térség német megszállása	60
39 Szlobodan Milosevics szerb elnök beszéde 1989. június 28-án Koszovó Poljén..	79
40 Ibrahim Rugova az 1990-es évek elején	63
41 Az UCK címere.....	64
42 Adem Jasheri háza ma nemzeti emlékhely Koszovóban	66
43 Fontosabb cselekmények helyszínei és az UCK tevékenységi területe.....	67
44 A Rambouillet-i Koszovó-konferencia	70
45 A Trepca művek bányászainak sztrájkja 1989-ben.....	62
46 Ibrahim Rugova az 1990-es évek elején	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
47 Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök megbeszélései Borisz Jelcin orosz elnökkel	82

48 Szlobodan Milosevics jugoszláv elnök és Richard Holbrooke, az Amerikai Egyesült Államok elnökének balkáni különmegbízottja tárgyalásai Belgrádban	84
49 A Rambouillet-i Koszovó-konferencia	86
50 A jugoszláv Védelmi Minisztérium címere	92
51 A szerb Belügyminisztérium Címere	93
52 A Különleges Rendőri Erők címere	94
53 A Különleges Antiterrorista Kötelék címere	95
54 A Skorpiók félkatonai alakulat címere	97
55 Az Arkan Tigrisei címere.....	98
56 Nebojsa Pavkovics vezérezredes (jobbra) a JH 3. Hadsereg és Vladimir Lazarević altábornagy (balra) a Pristina-i Hadtest parancsnoka a JH koszovói műveleti közben	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
57 A „Patkó Hadművelet”)	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
58 A Jugoszláv Szövetségi Köztársaságot ért bombatámadások célpontjai a ledobott bombák arányában.	122
59 Az UNMIK címere	124
60 A KFOR címere	140
61 A Jugoszláv biztonsági erők kivonása Koszovóból.....	141
62 A „Joint Guardian” művelet.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
63 A KFOR eredeti felépítése.....	146
64 A KFOR jelenlegi (2019-es) felépítése.....	148
65 A Nyugat-balkán Európai Unió integrációja	167
66 A koszovói parlament a függetlenség kikiáltásakor	179
67. ábra A Koszovó függetlenségét elismerő államok térképe.....	180

FELHASZNÁLT IRODALOM

Juhász József – Magyar István – Tálás Péter – Valki László:

Koszovó: Egy válság anatómiája.

Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

ISBN 9633798493

Juhász József: Volt egyszer egy Jugoszlávia: A délszláv állam története.

Aula Kiadó, Budapest, 1999.

ISBN 9639215511

Matus János: A jövő árnyéka.

Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre.

Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005.

ISBN 9632199715

Szilágyi Imre: Az önálló és demokratikus Szlovénia létrejötte.

Teleki László Alapítvány, Budapest, 1998.

ISBN 9630493667

Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára.

In: Hadtudomány, XVII. évfolyam 1. szám, 2007. március. pp.

ISSN 1215-4121

Barry BUZAN – Ole WAEVER:

Regions and Powers: The Structure of International Security.

Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

ISBN 0521891116

Barry BUZAN – Ole WAEVER – Jaap de WILDE:

Security: A New Framework for Analysis.

Lynne Rienner Publishers, London, 1998.

ISBN 1555877842

David A. LAKE – Patrick M. MORGAN:

Regional Orders: Building Security in a New World.

Pennsylvania State University Press, 1997.

ISBN 027101704X

Ole WEAVER: Scenarios for the European Supercomplex.

2004. április 21–23. között az V. Koli Border Forumon elhangzott előadás.

Bridging Kosovo's Mitrovica Divide.

International Crisis Group Report No. 165, 2005,

JUDAH, T.:

Kosovo: War and Revenge.

Yale University Press, 2002

JUDAH, T.:

The Serbs: history, myth and destruction of Yugoslavia.

Yale University Press, 2000

Dusan T. Batakovic:

The Kosovo Chronicles,

Plato Books, Belgrade 1992.

ISBN86-447-0006-5

Bieber, F. and Daskalovski, Z.:

Understanding the War in Kosovo

Nationalities Papers, Vol.32 (No.2).

ISSN 0090-5992

KING, T. – MASON, W.

Peace at any Price: How the World Failed Kosovo.

Cornell University Press, 2006

REKA, B.:

UNMIK as an international governance in post-war Kosova: NATO's Intervention,

UN Administration and Kosovar Aspirations,

Logos-A, Skopje, 2003

YANNIS, A.:

Kosovo under international administration.

In.: Survival, No. 2, 2001

Alexandros Mallias:

Kosovo after the Hague.

In: ELIAMEP Thesis, 6/2010.

Hellenic foundation for european & foreign policy

International Court of Justice:

Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo (Request for Advisory Opinion) - Advisory Opinion of 22 July 2010

International Crisis Group:

Kosovo and Serbia After the ICJ Opinion. 2010

Armend R. Bekaj:

The KLA and the Kosovo war

Berghof Transition Series Berlin 2010.

Diana Manolache, Ciprian Chis:

NATO Bombing In The Former Republic Of Yugoslavia

International Conference Of Scientific Paper

AFASES Brasov 2015

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

AHTISAARI, M. 2007: Comprehensive proposal for the Kosovo Status Settlement.

www.unosek.org/docref/comprehensive_proposal-english.pdf

AHTISAARI, M. 2007: Report of the Special Envoy of the Secretary General on

Kosovo's future status. www.unosek.org/docref/report-english.pdf

Erasing History: Ethnic Cleansing in Kosovo. Report of the U.S. Department of

States, 1999, www.state.gov/www/regions/eur/rpt_9905_ethnic_ksvo_toc.html

History of NATO's involvement in Kosovo, www.kosovo.mod.uk/natokosovo.html

Kosovo: Chronology of recent events, 1998,

news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/kosovo2/63822.stm

Kosovo: History of a troubled region, 1998,

news.bbc.co.uk/2/hi/special_report/1998/kosovo2/63823.stm

Kosovo – the Heart and Soul of the Serbian People, 1998, www.srpska-mreza.com/library/facts/kosovo_history.html

NATO's role in relation to the conflict in Kosovo, 1999, www.nato.int/kosovo/history.htm

PETERSEN, S. J. 2006: Conflict history: Kosovo, www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=conflict_search

RUGA, G. 1999: History of the war in Kosovo, www.friendsofbosnia.org/edu_kos.html

The Balkans: Kosovo, www.cotf.edu/earthinfo/balkans/Kosovo

Az ENSZ BT 1199. sz. határozata <http://unscr.com/en/resolutions/1199>

Az ENSZ BT 1244. sz. határozata <http://unscr.com/en/resolutions/1244>

Unmik regulation no 1 on the authority of the interim administration in kosovo
[HTTP://WWW.UNMIKONLINE.ORG/REGULATIONS/UNMIKGAZETTE/02ENGLISH/E1999REGS/RE1999_01.HTM](http://WWW.UNMIKONLINE.ORG/REGULATIONS/UNMIKGAZETTE/02ENGLISH/E1999REGS/RE1999_01.HTM)

Guiding principles of the Contact Group for a settlement of the status of Kosovo
<http://www.unosek.org/docref/Contact%20Group%20-%20Ten%20Guiding%20principles%20for%20Ahtisaari.pdf>

A comprehensive review of the situation in Kosovo
<http://www.ico-kos.org/pdf/KaiEidereport.pdf>

The Comprehensive proposal for Kosovo Status Settlement
<http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html>

Rambouillet Megállapodás
https://archive.is/20120629190359/www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html#selection-67.0-67.21

Ustav Socialisticke Federativne Republike Jugoslavije (1974)
[http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_\(1974\)](http://hr.wikisource.org/wiki/Ustav_Socijalisti%C4%8Dke_Federativne_Republike_Jugoslavije_(1974))

Memorandum Srpske Akademije Nauka i Umetnosti
<http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/memorandum%20sanu.pdf>

Ustav Republike Srbije (1989) <http://scr.digital.nb.rs/document/RA-ustav-1990>

Kosovo and Serbia after the ICJ opinion. Europe Report N°206 - 26 August 2010.
<https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/kosovo-and-serbia-after-icj-opinion>

The ICJ's Advisory Opinion on Kosovo United States Institute of Peace Peace Briefs 55 (2010) <http://www.usip.org/publications/the-icj-s-advisory-opinion-kosovo>

Kakia Sofianopoulou: The failure of regional development policies in Former Yugoslavia <http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa06/papers/604.pdf>
[letöltés ideje 2014.01.13.](http://www-sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa06/papers/604.pdf)

General u penziji MUP-a Srbije Vlastimir Đorđević, smešten u pritvor Haškog tribunala <http://www.glasamerike.net/a/a-34-2007-06-17-voa2-86926657/751428.html>

Encyclopaedia Britannica: Richard Holbrooke biography
<http://www.britannica.com/biography/Richard-Holbrooke>

Encyclopaedia Britannica: Viktor Chernomyrdin biography
<http://www.britannica.com/biography/Viktor-Stepanovich-Chernomyrdin>

Maps illustrative of the geographical and historical background of the Kosovo Crisis
http://www.bc.edu/bc_org/avp/cas/his/CoreArt/maps/balkanmaps.html

Encyclopaedia Britannica: Balkans <http://www.britannica.com/place/Balkans>

Military Technical Agreement between the International Security Force ("KFOR") and the Governments of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Serbia <http://www.nato.int/kosovo/docu/a990609a.htm>

KFOR: Providing security for building a better future for Kosovo Lt. General Sir Mike Jackson Commander, Kosovo Force (COMKFOR)
<http://www.nato.int/docu/review/1999/9903-05.htm>

Kosovo Air Campaign (Archived)
https://www.nato.int/cps/ic/natohq/topics_49602.htm

Demographic Characteristics Of Yugoslavia In The Late 1980s
https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/MR1188/MR1188.a_nnex1.pdf

A DOKTORANDUSZ EDDIGI PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

A volt Jugoszlávia szétesésének folyamata, szakdolgozat. ZMNE 2001
A jugoszláv biztonsági erők terror-ellenes műveletei Koszovóban 1997-től 1999-ig
A koszovói albánok függetlenségi törekvései - szabadságharc vagy terrorizmus
A Koszovói Felszabadítási Hadsereg tevékenysége a válság korai szakaszában
A nemzetközi közösség álláspontja és tevékenysége Koszovó kapcsán
A volt Jugoszlávia tagállamai biztonságának értékelése a Regionális Biztonsági Komplexum elmélete alapján
Békeműveletek hírszerző támogatása
International consequences of the independence of Kosovo
Koszovó függetlenné válásának hatása a szakadár csoportok függetlenségi törekvéseire
Koszovó függetlenné válásának nemzetközi következményei

Interneten elérhető publikációk:

A Hágai Nemzetközi Bíróság Koszovóra vonatkozó döntésének háttere, valamint regionális és nemzetközi következményei
http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1302076511_Kovacs_Zoltan_Koszovo_fuggetlensegenek_kerdesei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
A szerb nemzet és Koszovó
<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=855&cat=17>
A nemzetközi közösség hozzáállása a koszovói konfliktushoz
<http://www.biztonsagpolitika.hu/index.php?id=855&cat=17>

A DOKTORANDUSZ SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

Pályafutás:

2014-2015	Kiemelt főtiszt, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
2012-2014	Nemzetbiztonsági szakreferens, HM, Miniszteri Titkárság
2010-2012	Parancsértiszt, HM, Miniszteri Titkárság
1997-2010	Elemzőtiszt, MK Katonai Felderítő Hivatal
1996-1997	Kiképzőtiszt, Távközlési Kutató és Ellenőrző Intézet,
1993-1996	Felderítő szakasz- és századparancsnok, 31. gldd.

Külszolgálatok:

2015-	Egyesült Királyság, Hátországi Elemző Központ, igazgató
2012	Afganisztán, NIST parancsok
2010	Afganisztán, NIC parancsok
2003-2006	Szerbia, véderőattasé-helyettes
2002	Koszovó, NIC parancsnok

Előléptetések:

2016	ezredes
2010	alezredes
2001	őrnagy
1997	százados
1996	főhadnagy
1993	hadnagy

Képzés:

2011-2014	NKE Hadtudományi Doktori Iskola
1999-2001	ZMNE, Biztonság- és Védelempolitika szak, Budapest
1990-1993	Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Felderítő szak, Szentendre
1986-1990	Szilágyi Erzsébet Gimnázium, Eger

Tanfolyamok:

2000	Vezetői Tanfolyam, Marshall Központ, Németország
2000	NATO Felderítő Tanfolyam, SHAPE
1999	DIA Összhaderőnemi Felderítő Elemző Tanfolyam, BP
1999	Hadműveleti Felderítő Tanfolyam, Egyesült Királyság
1998	Nemzetközi Törzstiszti Orientációs Tanfolyam, Hollandia
1997	Elemző-értékelő tanfolyam, Németország
1996	MK KFH Elemző Értékelő Tanfolyam, Budapest

Nyelvismeret:

angol	felsőfok
német	felsőfok
szerb	felsőfok
horvát	felsőfok

Családi állapot: házas (2016), egy leánygyermek

Hobbik: olvasás, vitorlázás, lovaglás